

**Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Регіональний центр з надання безоплатної вторинної
правової допомоги у Полтавській області
Полтавський обласний центр перепідготовки та
підвищення кваліфікації працівників органів державної
влади, органів місцевого самоврядування, державних
підприємств, установ і організацій**

АДАПТАЦІЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

**МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської науково-практичної конференції**

(м. Полтава, 8 грудня 2016 року)

Частина 1

**Полтава
ПУЕТ
2016**

УДК 340.11(477):341.1
ББК 67.9(4Укр)я031
А28

Редакційна колегія:

М. І. Лахижа, д. держ. упр., професор;

О. М. Лемешко, к. ю. н., доцент.

Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу: теоретичні та практичні аспекти : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 8 грудня 2016 року) : у 2 ч. – Полтава : ПУЕТ, 2016. – Ч. 1. – 292 с.

ISBN 978-966-184-251-8

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції висвітлюють теоретичні та практичні аспекти проблем адаптації правової системи України до права Європейського Союзу.

Розраховано на юристів, фахівців державного управління, працівників органів державної влади й місцевого самоврядування, науковців, викладачів, слухачів та студентів.

УДК 340.11(477):341.1

ББК 67.9(4Укр)я031

*Матеріали друкуються мовами оригіналів.
За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори.*

Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого заборонено

ISBN 978-966-184-251-8

© Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, 2016

ЗМІСТ

ЧАСТИНА 1. НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРАЦІВНИКИ

ПАНЕЛЬ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 17

***Верлос** Наталя Володимирівна*

Рецепція європейських стандартів державного
будівництва в сучасних умовах конституційно-правової
модернізації в Україні 17

***Гладкий** Сергій Олександрович*

Адаптація правової системи України до права ЄС:
«Проблема постановки проблеми» 20

***Дегтяр** Олег Андрійович*

Загальнотеоретичні проблеми з удосконалення правового
регулювання в системі публічного управління 23

***Драгомирецька** Наталія Михайлівна*

Світові тенденції правового регулювання комунікацій
в інтернет-мережі 27

***Жадан** Олександр Васильович*

Проблеми застосування міжнародних трудових
стандартів в Україні 30

***Козаченко** Анатолій Іванович*

Європейська традиція права і процес формування
вітчизняного конституціоналізму: історичний аспект 33

***Козирєва** Наталія Вікторівна*

Виклики громадській ідентифікації свідомостів
сучасному глобальному просторі 36

***Кураташвили** Альфред Анзорович*

Теоретические основы создания правовой системы
истинно человеческого государства и необходимость
ее адаптации с правом Европейского Союза 39

***Лаврик** Галина Володимирівна*

Змістове наповнення поняття конституційної реформи:
європейський досвід для України 42

Молодцов <i>Олександр Володимирович</i> Деякі методологічні зауваження щодо адаптації правової системи України до права Європейського Союзу з погляду теорії інституціональних матриць.....	46
Онуфрієнко <i>Олексій Володимирович</i> Дивергенція правових систем сучасності: досвід постановки проблеми.....	50
Полюлях <i>Руслан Анатолійович</i> Деякі аспекти загальнотеоретичних підходів щодо адаптації вітчизняної правової системи до європейського права в сфері електронної медицини.....	53
Помаза-Пономаренко <i>Аліна Леонідівна</i> Підходи до оцінювання ефективності реалізації державної соціальної політики: Україна й Європа	56
Прокопенко <i>Леонід Львович</i> Формування правової системи України: вплив римського права.....	59
Прохазка <i>Ганна Анатоліївна</i> Міжнародна допомога жертвам Другої світової війни	62
Романенко <i>Євген Олександрович</i> , Чаплай <i>Ірина Віталіївна</i> Європейський досвід у сфері протидії корупції та можливість його використання в Україні	65
Рудік <i>Надія Михайлівна</i> Вплив законодавства ЄС на національне: досвід вирішення у Великій Британії.....	67
Рудік <i>Олександр Миколайович</i> Адаптація національного законодавства до законодавства ЄС: досвід Норвегії	70
Соскин <i>Олег Ігоревич</i> Моральна парадигма міжнародного права в інформаційній економіці	73
Стрілець <i>Василь Васильович</i> Щодо змісту ідеї «Ever closer union» у праві Європейського Союзу	79

Таранюк Анастасія Олександрівна Законодавчі засади адаптації вітчизняної правової системи до системи права ЄС	84
---	----

Товпеко Яна Костянтинівна Проблеми реалізації національної стратегії у сфері прав людини в контексті гармонізації національного права з правом Європейського Союзу	87
--	----

Шпакович Ольга Миколаївна Особливості взаємодії права Європейського Союзу з національним правом держав-членів.....	89
--	----

Юринець Юлія Леонідівна Дотримання вимог ради європи як чинник адаптації правової системи України до права Європейського Союзу	92
--	----

ПАНЕЛЬ 2. СКЛАДНОЩІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО ПУБЛІЧНОГО ПРАВА ДО ACQUIS COMMUNITY

96

Анакіна Тетяна Миколаївна Адаптація законодавства України у контексті виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію з ЄС.....	96
---	----

Аніщенко Михайло Анатолійович Питання правового регулювання фінансування галузі охорони здоров'я в контексті єврореформ.....	99
--	----

Ворона Петро Васильович Проблематика організації та проведення місцевих виборів за відкритими партійними списками за чинним законодавством (на основі досвіду виборів 2015 року).....	101
---	-----

Воротіна Наталія Вікторівна Основні напрями адаптації бюджетного законодавства України до стандартів Європейського Союзу	107
--	-----

Габисонія Іраклій Тенгизович Проблема защиты прав налогоплательщиков и ее решение с учетом адаптации с правом Европейского Союза.....	110
---	-----

Гамбург Леонід Самойлович Європейський досвід децентралізованого унітаризму в територіальній організації публічної влади	113
Гриньова Марина Вікторівна Правові основи адаптації студентів-переселенців до навчальної діяльності.....	116
Гуляк Олена Олександрівна Огляд законопроектів, що знаходилися на розгляді в Верховній Раді України та стосуються визначення термінів «комунальна власність» та «спільна власність».....	121
Дорохін Юлія Анатоліївна До визначення поняття «культурна власність», як предмета злочинів проти власності	128
Дудка Ірина Анатоліївна До питання громадянсько-патріотичного виховання студентської молоді.....	131
Єгоричева Світлана Борисівна Напрями удосконалення національного законодавства у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму	134
Завгородня Владислава Миколаївна Правове регулювання попередження повеней: досвід Європейського Союзу	137
Кабальський Роман Олександрович Труднощі застосування практики ЄСПЛ у кримінальному провадженні	140
Кернякевич-Танасійчук Юлія Володимирівна Реформа кримінально-виконавчої системи України: ефективність її реалізації	142
Ковальова Тетяна Володимирівна Регулювання мовних відносин в Україні і європейська мовнополітична практика: проблема екстраполяції	145

Козюра Ігор Валерійович

Правове регулювання місцевого самоврядування:
канадський досвід..... 148

Криницький Ігор Євгенович

Основи фінансового законодавства України як
перспективний інструмент приведення вітчизняного
фінансово-правового регулювання у відповідність з *acquis*
communautaire 151

Кунцевич Марія Павлівна

Перспективи гармонізації законодавства України і ЄС
у сфері кібербезпеки..... 154

Курашвили Анзор Альфредович

Правовой фактор в условиях социально ориентированной
рыночной экономики и значение его адаптации с правом
Европейского Союза 157

Лозинська Тамара Миколаївна

Зміни законодавства щодо розширення деяких повноважень
місцевих громад у контексті інтеграції до правової системи
Європейських країн..... 160

Маєв Андрій Петрович

Децентралізація та механізми забезпечення контролю
з боку держави за діяльністю місцевої влади:
французький досвід для України 163

Мамонova Валентина Василівна

Правове забезпечення регіонального розвитку в
Україні: порівняння з країнами ЄС..... 166

Мосаєв Юрій Володимирович

Вдосконалення системи правової відповідальності
медичних працівників в Україні 169

Оліфіренко Лілія Дмитрівна, Віктор Тетяна Миколаївна

Інституалізація кадрового менеджменту судового
адміністрування у контексті реформування судової
системи України 172

Ольшанський Олександр Вікторович Проблеми правового забезпечення фінансової спроможності громад у контексті децентралізації	175
Полховська Інна Костянтинівна Новели виборчого законодавства України: орієнтація на зарубіжний досвід.....	178
Припхан Ірина Ігорівна Обмеження прав і свобод людини з метою захисту суспільної моралі в конституції України та законодавстві ЄС	181
Расулова Лала Амір кизи Правові аспекти «Нового публічного управління» (NPM): зарубіжний досвід для України.....	184
Самойленко Євген Анатолійович Імплементация права Європейського Союзу у сфері судноплавства на внутрішніх водних шляхах у національний правопорядок України: стан, проблеми та перспективи	187
Семенець-Орлова Інна Андріївна Перспективи законодавчого забезпечення управління сферою освіти в Україні: компаративний аналіз.....	190
Середя Тетяна Миколаївна Конституційно-правові основи інтеграції законодавства України до законодавства Європейського Союзу	193
Сиротенко Роман Олександрович, Кайдашев Роман Петрович Специфіка адміністративного судочинства в сучасних реаліях із врахуванням міжнародних рекомендацій	198
Славко Анна Сергіївна Обмеження прав і свобод людини і громадянина за умов дії режиму воєнного стану: українське законодавство у контексті європейських стандартів.....	201
Солових Віталій Павлович Деякі концепти трансформації системи публічного управління	205

Солодухіна Любов Сергіївна

Модернізація системи соціального захисту дітей та сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, в контексті адаптації вітчизняної правової системи до права Європейського Союзу 209

Стрілець Богдан Васильович

Положення щодо непрямой еспропріації у проекті всеохоплюючої економічної та торгівельної угоди між Канадою та ЄС 213

Федорова Надія Вікторівна

Адаптація та переробка зарубіжних телеформатів 216

Хорошенюк Оксана Вікторівна

Здійснення експертизи актів органів публічної служби як елемент адаптації вітчизняної правової системи до права Європейського Союзу 219

Цукан Оксана Миколаївна

Європейська хартія місцевого самоврядування як складова правових основ транскордонного співробітництва України 223

Малус Ангеліна Ігорівна, Чурилова Тетяна Миколаївна

До питання щодо гармонізації вітчизняної системи контролю за обігом гмо до стандартів ЄС 227

**ПАНЕЛЬ 3. ПЕРЕШКОДИ НА ШЛЯХУ ПРИВЕДЕННЯ
У ВІДПОВІДНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНОГО ПРИВАТНОГО
ПРАВА ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 230**

Белкін Леонід Михайлович

Гасло «Адаптації до права Європейського Союзу» як чинник небезпеки для прав громадян 230

Белкін Марк Леонідович

Щодо неможливості використання Європейської Конвенції з прав людини на шкоду цим правам 233

Божко Володимир Миколайович

Правовий механізм реалізації права на рівну плату за рівноцінну працю в Європейському Союзі 236

Гамбург Інна Аркадіївна

Проблемні аспекти застосування норм європейського права до порядку технічного регулювання в Україні 240

Капітаненко Наталія Петрівна

Створення механізму правового регулювання відносин у сфері грального бізнесу: європейський досвід 243

Коваленко Наталія Володимирівна

Правове забезпечення ринкових відносин як інституціональний механізм державного управління..... 246

Козаченко Юлія Анатоліївна

Забезпечення прав пацієнта в аспекті удосконалення законодавства України про адміністративні правопорушення 249

Корженко Володимир Васильович

Набувальна давність: право і мораль..... 253

Орлова Ірина Миколаївна

Законодавство України про рекламу: сучасний стан та перспективи адаптації до права Європейського Союзу..... 256

Соловей Альона Анатоліївна

Справедливість як європейська цінність у трудовому праві..... 258

Троцька Валентина Миколаївна

Приведення законодавства України до законодавства ЄС щодо вільного використання об'єктів авторського права і суміжних прав у інформаційному суспільстві 261

Чурилова Тетяна Миколаївна

Стимулювання розвитку сільськогосподарської кооперації: досвід Польщі 265

Шарий Григорій Іванович

Інституційний розвиток земельних відносин в Україні..... 268

Яковлєв Всеволод Валентинович

Адаптація законодавства України у сфері альтернативного вирішення спорів до стандартів права Європейського Союзу..... 271

**ПАНЕЛЬ 4. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ
ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ ВІДПОВІДНО ДО
ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ 275**

Волошина Яна Леонідівна

Особливості консультування як окремого виду
юридичних дій 275

Лахи́жжа Микола Іванович

Розвиток системи безоплатної правової допомоги
в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду 278

Лемешко Олександр Миколайович,

Чому зростає рівень злочинності в Україні? Як цьому
протидіяти? 282

Тульчевська Наталя Володимирівна

Особливості системи надання безоплатної правової
допомоги в Україні відповідно до європейських
стандартів 285

Черчатий Олександр Іванович

Актуальні проблеми розвитку інтегрованої системи
безоплатної правової допомоги: досвід Полтавської
області..... 288

ЧАСТИНА 2. СТУДЕНТИ

**ПАНЕЛЬ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ
АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 17**

Александрова Єлизавета Юріївна

Загальна характеристика поколінь розвитку прав людини 17

Бабій Юлія Сергіївна, Пешкова Марина Олегівна

Відновлення кадетського корпусу як складова
компетенції Полтавської міської ради..... 20

Пономаренко Надія Сергіївна

Історія створення англосаксонської правової системи 23

Фабрикантов Максим Ігорович Адміністративно-правовий підхід до публічного управління в Україні	26
---	----

ПАНЕЛЬ 2. СКЛАДНОЩІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО ПУБЛІЧНОГО ПРАВА ДО ACQUIS COMMUNITY 30

Арутюнян Арсен Артурович Адаптація національного законодавства про соціальне страхування до законодавства Європейського Союзу	30
--	----

Березовська Марія Олександрівна Кримінальна субкультура	33
---	----

Бородай Анастасія Віталіївна До питання удосконалення порядку зарахування строку попереднього ув'язнення.....	36
--	----

Волошко Анастасія Валеріївна Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини: практичні аспекти	39
--	----

Гахович Денис Олександрович До питання створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій в Україні	41
---	----

Гриньова Валентина Станіславівна До питання про правові основи виховання майбутнього вчителя для нової української школи	44
---	----

Дігтяр Євгенія Ігорівна Проблема захисту екологічних прав людини	46
--	----

Добряк Анастасія Володимирівна Аналіз пілотного проекту реєстрації громадських формувань територіальними органами міністерства юстиції України	49
--	----

Зуб Олександр Юрійович Перспективи створення вищого суду з питань інтелектуальної власності	52
--	----

<i>Калюжний Костянтин Володимирович</i> Аналіз практики Верховного суду України щодо застосування ст. 375 КК України	55
<i>Караулов Олександр Олексійович</i> Завідомо неправдиве показання: щодо деяких особливостей	58
<i>Кітура Ольга Вікторівна</i> Ринок сільськогосподарського призначення: зарубіжний досвід	61
<i>Кулинич Юлія Сергіївна</i> Порушення права на захист: практичний аспект застосування кримінальної відповідальності	64
<i>Лифарь Анна Олександрівна</i> Роль омбудсмена Європейського Союзу в захисті прав та свобод людини і громадянина.....	67
<i>Маліченко Максим Анатолійович</i> Кримінально-правова норма про незаконне збагачення: правова природа, доцільність та законність її існування	70
<i>Марсова Катерина Валентинівна</i> До питання медико-санітарного забезпечення засуджених до позбавлення волі	72
<i>Микитенко Віталій Васильович</i> Аналіз найбільш розповсюджених кваліфікаційних помилок.....	75
<i>Миколаєнко Анна Вікторівна</i> Психічні аномалії як детермінанти злочинної поведінки.....	77
<i>Миколайчик Тарас Іванович</i> Місце кримінально-виконавчого законодавства в процесі державотворення.....	81
<i>Мізік Дар'я Ігорівна</i> До питання «ціни» злочинності в науці кримінології.....	84
<i>Моргулець Вікторія Анатоліївна</i> Правове регулювання іноземного інвестування в Україні	86

Нога Петро Петрович

Порівняльний аналіз систем соціального
страхування працівників в Україні та
Федеративній Республіці Німеччини..... 89

Пахомова Валерія Артурівна

Шляхи реформування законодавчого регулювання
відносин з трансплантації органів та інших
анатомічних матеріалів людини..... 91

Пешкова Марина Олегівна

Адміністративно-правовий статус
іноземців та осіб без громадянства 95

Письменна Ірина Анатоліївна

Автономія волі сторін у міжнародних договорах 97

Рищиковець В. М.

Питання впровадження інституту
приватних виконавців в Україні..... 100

Олефір Юлія Василівна

Міжнародні стандарти поведінки із засудженими 103

Козловська Яніна Олександрівна

Щодо чинників, які сприяють рецидивній
злочинності серед неповнолітніх 105

Телик Катерина Володимирівна, Нога Петро Петрович

Відповідальність за лікарську помилку:
кримінально-правовий аспект 108

Чальцев Дмитро Вадимович

Безробіття як фонове явище злочинності..... 110

Шишко Ігор Миколайович

Право державних службовців на страйк як
міжнародно-правовий стандарт 112

Яровий Юрій Євгенович

Обов'язковість врахування правової позиції
верховного суду України як прецедентне правило
кваліфікації кримінальних правопорушень 115

**ПАНЕЛЬ 3. ПЕРЕШКОДИ НА ШЛЯХУ ПРИВЕДЕННЯ
У ВІДПОВІДНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНОГО ПРИВАТНОГО
ПРАВА ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 118**

Артеменко Анна Олексіївна

Адаптація вітчизняного корпоративного
права до міжнародних стандартів 118

Богодист Максим Володимирович

Щодо уніфікації норм міжнародного приватного права 120

Гальченко Аліна Сергіївна

До питання самовільного зайняття земельних ділянок 123

Каленіченко Інна Василівна

Досвід німеччини як один із напрямів модернізації
господарського законодавства України 125

Ковтун Денис Миколайович

Система принципів міжнародного приватного права 127

Маценко Людмила Олександрівна

Окремі аспекти захисту персональних
даних в Європейському Союзі 129

Падалка Дмитро Юрійович

Автономія волі в міжнародному приватному праві 132

Приходченко К. А.

Правові заходи регулювання рекламної діяльності
в Україні та країнах Європейського Союзу 134

Пузиряка Ростислав Григорович

Значення останнього місця проживання спадкодавця
для регулювання відносин міжнародного спадкування 137

Фисун Руслана Сергіївна

До питання проблем забезпечення
права засудженого на працю 140

Шкуренко Наталія Олександрівна

Універсальні права людини 142

**ПАНЕЛЬ 4. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ
ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ ВІДПОВІДНО ДО
ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ 146**

Колінько Ярослава Олександрівна

Будинки права в системі центрів безоплатної правової
допомоги, як суб'єкти надання правової допомоги 146

Скрипник Андрій Володимирович

Право на правову допомогу: трансформація в аспекті
конституційно-правової реформи 149

ЧАСТИНА 1. НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРАЦІВНИКИ

ПАНЕЛЬ 1.

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Верлос Наталя Володимирівна,

Запорізький національний університет, кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного та трудового права

РЕЦЕПЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Сучасний розвиток України як суверенної, незалежної, правової держави, її якісно оновлене сприйняття світовою спільнотою передбачає необхідність науково-теоретичного переосмислення та конституційного розвитку усього спектру суспільно-політичних відносин. До того ж, зовнішньополітичний вектор розвитку державного будівництва в Україні спрямований на євроінтеграцію, вимагає від нашої держави (саме на цьому етапі) розуміння рецепції як процесу забезпечення Україною за допомогою внутрішньонаціонального конституційного права виконання взятих на себе міжнародних зобов'язань по відношенню до Європейського Союзу шляхом прийняття відповідних норм. Проте слід зазначити, що власне підписання так званої угоди про асоціацію з ЄС не призводить до безумовної імплементації норм європейського права з метою реалізації міжнародного договору. Імплементація потребує здійснення цілого комплексу заходів спрямованих нашою державою на виконання взятих на себе зобов'язань в тому числі й гармонізації конституційного законодавства з рецепцією окремих норм, інститутів, принципів європейського права у вітчизняне конституційне законодавство.

Саме тому на науку конституційного права сьогодні покладається важлива роль у дослідженні конституційно-правової рецепції європейського права та вивченні проблем пов'язаних із рецепцією не тільки норм права, а й конкретних правових принципів та інститутів, що належать до європейської цивілізаційної традиції, іншим типом нормативності, специфікою та результатами впровадження їх у національну політико-правову та конституційно-правову дійсність. Саме конституційне право як провідна галузь національної правової системи містить норми, що є базовими для усіх інших галузей права і закріплює основні принципи регулювання суспільних відносин.

Загальновідомим є той факт, що Конституція України не має аутентичного характеру та сталої конституційної традиції на відміну від Конституцій США, Швейцарії, Нідерландів тощо, а є комбінаторним реципіюванням більшості інститутів європейських країн таких як інститут парламенту, президента, омбудсмена, конституційної юстиції, місцевого самоврядування тощо. Проте сьогодні Конституція України і взагалі конституційне законодавство потребує певного реформування адже деякі норми або вже не відповідають сучасному стану суспільних відносин, або не мають механізмів реалізації, або взагалі є наявною пробільністю конституційно-правового регулювання.

Звісно в процесі рецепції конституційно-правових норм європейського права основна увага приділяється процесам формування, організації публічної державної та самоврядної влади на демократичних засадах. Це відбувається, на сьогоднішній день шляхом розробки та впровадження в українську конституційно-правову дійсність основних принципів виборчого права, шляхом безпосередньої участі спостерігачів від міжнародних організацій, ООН, ПАРЕ, ОБСЄ тощо, у проведенні референдумів, виборів до органів державної влади та місцевого самоврядування, гендерного квотування, розвитку е-демократії (в тому числі запровадження е-декларування). Окрема увага з боку Європейської спільноти приділяється сприянню забезпечення прав людини і громадянина в Україні.

Так, для проведення ефективної конституційно-правової модернізації орієнтованої на європейські правові традиції необхідно визначити основні пріоритетні напрямки цього процесу: 1) необхідно сприяти запровадженню демократичних стандартів конституційного будівництва та ефективній реалізації норм Конституції; 2) гармонізувати профільне конституційне законодавство у відповідності до ратифікованих нормативно-правових актів, що стали частиною внутрішньо національного законодавства; 3) провести уніфікацію нормативно-правових актів з метою запобігання дублювання нормативного регулювання; 4) провести антикорупційну експертизу нормативно-правових актів; 5) чітко визначити організацію публічної влади з орієнтацією на децентралізацію, що дотримуватиметься принципів верховенства права і здатну забезпечити конституційний лад в державі; 6) здійснити реформування виборчого законодавства для забезпечення найбільш демократичного способу формування представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування; 7) забезпечити якісно оновлену модель розвитку місцевого самоврядування засновану на засадах субсидіарності; 8) розмежувати компетенцію між органами державної влади та органами місцевого самоврядування; 9) забезпечити проведення реформування територіального устрою; 10) нормативно врегулювати підстави та порядок конституційно-правової відповідальності за перевищення органами (чи посадовими особами) державної влади та місцевого самоврядування своїх повноважень; 11) забезпечити право громадян України брати участь в усіх формах безпосереднього народовладдя та розглянути можливість запровадження електронної демократії; 12) нормативно врегулювати порядок проведення місцевого референдуму як основної форми муніципальної демократії. Цей перелік не є вичерпним, тому потребує подальшого науково-теоретичного обґрунтування та формування унормованої якісно оновленої доктрини конституційного розвитку української державності.

Гладкий Сергій Олександрович,
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки
і торгівлі», доктор юридичних наук, професор

АДАПТАЦІЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄС: «ПРОБЛЕМА ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ»

Актуальність проблематики взаємозв'язків і взаємодії вітчизняного права і права ЄС не потребує аргументації з огляду на офіційно задекларований зовнішньополітичний курс Української держави та реально здійснені на цьому шляху кроки українського законодавця. Проте можна розглядати як проблему і власне постановку «проблеми адаптації».

По-перше, в аспекті формулювання цієї проблеми. Слово «адаптація», як відомо, означає пристосування. Пристосування може відбуватися без трансформації, без зміни внутрішньої сутності (як мімікрія). В політико-правовому вимірі життя мімікрія добре відома українцям, зокрема, як імітація вітчизняною бюрократією реформ. Слід припустити, що українське суспільство потребує зовсім іншого, а саме – глибинної трансформації.

По-друге, в аспекті вибору об'єкта адаптації. Якщо йдеться про правову систему України в широкому розумінні, то, перефразовуючи відомий афоризм, навряд чи знайдеться точка опори для того, щоби «перевернути увесь цей світ». Адже в широкому розумінні правова система включає всі правові явища, в тому числі негативні (правопорушення, деформації правосвідомості тощо). Якщо ж говорити про правову систему у вузькому розумінні й виокремлювати в її структурі, наприклад, систему чинних юридичних норм, юридичну практику та правову ідеологію, то і тоді варто шукати системоутворюючий, ключовий компонент, на якому реформаторам доцільно зосередити свої зусилля.

Національне законодавство як комплекс нормативних приписів адаптувати до зовнішніх зразків вочевидь найлегше, особливо під тиском західних партнерів, які готові надавати фінансову і військову допомогу лише за певних умов. Слід визнати, що правотворча діяльність українських парламентарів позначена доволі високою активністю в означеному напрямку. Проте і ця

активність породжує проблеми, серед яких центральне місце посідає проблема органічності європейських законодавчих конструкцій для українського правового життя, яка є очевидною для прибічників праворозуміння, ширшого й глибшого, ніж нормативістське. З їхнього погляду у демократичній країні право твориться громадянським суспільством, держава ж лише здійснює його юридичне оформлення. Відповідно, суспільство не сприймає як цінність (з усіма наслідками такого ставлення) не лише неправові закони, але й закони, до усвідомлення корисності, нагальності та правності яких воно ще не дозріло.

Якщо догма права не є «серцем» правової системи, то, можливо, слід зосередитися на юридичній практиці, розуміючи останню насамперед як практику правозастосування. Аргументи на користь такого підходу є, адже увага до юридичної практики спрямовує свідомість у бік «реального» права. Проте і в цьому аспекті якість «людського матеріалу» і конфігурація соціальних структур виступають головним чинником успішності чи неуспішності будь-якої адаптації, інтеграції чи рецепції. Приміром, західні партнери наполягають на неухильному додержанні конституційного принципу незалежності суддів і розвитку суддівського самоврядування. Останні не мають нічого проти, але позасистемні експерти з тривогою вказують на загрозу виникнення суддівської касты, зростання незалежності «кланів» досвідчених корупціонерів.

Можливо ключовим елементом правової системи слід вважати правову ідеологію? Дієвою і водночас життєздатною є ідеологія, яка ґрунтується на глибинних цінностях, ментальних засадах народу. Ідеологеми, завчасно чи механічно запозичені у країн-сусідів, нерідко слугують лише знаряддям для демагогів і популістів. Широкому загалу такі ідеологеми здаються малозрозумілими та порожніми, а в очах інтелектуальної еліти вони позбавлені живого національного коріння, надмірно спрощені та скомпрометовані політичним і бюрократичним ужитком. Відповідно, правова ідеологія та психологія повсякденного правового життя широких суспільних верств – різні за природою та роллю в житті суспільства і нерідко дуже далекі одна від одної сфери

правової реальності, між якими не утворилися функціональні зв'язки, як не було між ними і генетичних зв'язків.

Як бачимо, в усіх трьох аспектах проблеми адаптації вітчизняної правової системи до права ЄС актуалізується так званий «людський вимір» і притаманна йому центральна проблема – «адаптувати» правосвідомість і менталітет українського суспільства до права ЄС.

У яких життєвих проявах об'єктивується ця свідомість сьогодні? Згадаємо, що йдеться про суспільство, яке ще не стало громадянським. Більшість цього суспільства з осені 2016 року – економічно неспроможні без державних субсидій громадяни; малочисельний середній клас живе в «тіні». Відповідно, у політичному житті українці можуть взяти лише пасивну участь (як електорат, яким легко маніпулювати). Пересічний українець не довіряє державі і є правовим нігілістом. Євроінтеграційні та інші революційні гасла не породили масового народного руху за модернізацію інститутів суспільства.

Таким чином, трансформація вітчизняного права відповідно до стандартів ЄС зводиться до зміни ставлення пересічного українця до держави, юридичного права і громадського життя, пробудження у надрах його психіки «природного права», почуття «власної правової гідності». Вочевидь, це завдання для еліти суспільства, яка має шанс на успіх, якщо зосередиться на українській молоді і не буде розраховувати на швидкі результати. Зрозуміло, що радянськими бюрократичними методами «правового виховання» за затвердженими згори «планами» і ця справа буде швидко дискредитована. Зрозуміло також, що ця справа потребує величезної енергії – тієї самої, яку сьогодні освітяни щедро витрачають на інтриги і скандали, паперотворчість, піар, комерційний креатив, який загрожує остаточно поховати педагогічні мотиви їх діяльності.

Чи є надія на позитивні зрушення? «*Dum spíro, spéro*» – єдина адекватна ситуації відповідь на це запитання. Дистанціюючись від раціоналістичної самовпевненості класичного наукового мислення, визнаючи нелінійність розвитку соціальних систем, не можна відкидати також і позитивний сценарій розвитку української правової системи.

Дегтяр Олег Андрійович,
Харківський національний університет міського
господарства імені О. М. Бекетова, доктор наук з державного
управління, доцент

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ З УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Роботі по удосконаленню правового регулювання та уніфікації нормотворчої діяльності, як показує світовий досвід, приділяється велике значення [1, 2]. В Україні така робота значно активізувалася після прийняття Конституції. Важливим кроком на шляху забезпечення створення досконалої системи внутрішньо узгоджених, високоякісних нормативних правових актів для реалізації властивих правовій державі принципів верховенства права, демократизму, справедливості і підвищення ефективності регулювання суспільних відносин є підготовка проекту Закону України «Про нормативні правові акти України» [3]. Цей закон визначає види і юридичну силу нормативних правових актів; встановлює засади процесу їх підготовки, зокрема, планування, прийняття та введення в дію, нормотворчу техніку; регулює порядок подолання прогалин і суперечностей у актах, їх тлумачення, обліку та систематизації. В ньому передбачене здійснення систематизації нормативних актів у формі кодифікації або інкорпорації.

При розробці проекту даного закону враховано як вітчизняний, так і закордонний досвід нормотворчої діяльності, зокрема досвід країн-членів Організації економічного співробітництва та розвитку, які доклали спільних зусиль для вдосконалення якості свого законодавства і визначили норми, які можуть бути рекомендовані як для всієї нормативно-правової системи, так і для різних типів її складових документів [1].

Основою суспільних відносин є різні види суспільної діяльності. Для забезпечення їх більшої ефективності створюються організації різного призначення, які займають місце на певному рівні суспільного управління. Саме через розвиток і удоскона-

лення діяльності забезпечується розвиток суспільства. Найбільшою за всіма параметрами організацією є держава, а її основною формою діяльності є державне управління, яке відображується у практичній реалізації законів, в організації суспільних відносин з метою забезпечення державних інтересів та державної політики, що проводиться.

За фактичним положенням всі інші форми організацій, в першу чергу, міністерства і відомства, є, з одного боку, соціальними підсистемами держави, а, з другого боку, – повноправними соціальними системами з чітко визначеними цілями. Таким чином забезпечується ієрархічна структура органів державної влади, яка характеризується одноманітністю процедур управління діяльністю організацій, зокрема планування, на всіх рівнях управління.

Нормотворчість є однією з найважливіших видів суспільної діяльності. Її принциповою відзнакою та особливістю є те, що вона має характер механізму реалізації (завдає правила та створює відповідні умови) відносно інших видів діяльності. Кожна держава встановлює у суспільних відносинах певний порядок, який за допомогою законодавства і законності формулює у правових нормах, забезпечує його та охороняє. Нормативно-правові акти є однією з трьох основних форм державно-управлінських рішень (поряд з програмно-цільовою та організаційно-розпорядчою).

З точки зору системного підходу нормотворчість характеризується внутрішньою динамічною єдністю трьох її компонент: пізнання, діяльності та результату, які складають закінчений цикл нормотворчості [2]. У суспільстві неперервно здійснюється велика кількість таких циклів (одні завершуються, організовуються інші), які стосуються різних сфер, напрямків і видів суспільної діяльності та в цілому складають весь процес нормотворчості.

Для того, щоб у нормативно-правових актах адекватно відображувалися процеси, які відбуваються у суспільстві, необхідно постійно виявляти, вивчати та вміло використовувати об'єктивні закономірності, які спрямовують ці процеси. Саме тому перед-

умовою створення нормативно-правових актів є пізнання реальних умов, факторів та обставин відповідних суспільних відносин, правове регулювання яких диктується потребами соціально-економічного розвитку держави. Вони повинні аналізуватися в органічному зв'язку із загальними умовами та конкретним середовищем (системно-ситуаційний вимір) [2].

Будь-яка діяльність завжди здійснюється в умовах обмежених ресурсів (фінансових, кадрових, матеріально-технічних, часових та інших). Тому дуже важливою складовою і однією з головних умов ефективного здійснення кожного напрямку діяльності, зокрема нормотворчості, є правильний розподіл цих ресурсів у просторі та часі, що досягається шляхом прогнозування і планування.

В основу системного підходу щодо оновлення діючих і створення нових проблемно-орієнтованих нормативно-правових баз (далі – НПБ) доцільно покласти загальну процедуру, яка містить наступні етапи [6]:

- аналіз реальних проблем (процесів, ситуацій) економічного, соціального, правового та іншого характеру в масштабах країни, регіонів, галузей, окремих територій, які стримують розвиток даної сфери діяльності;
- аналіз діючих НПБ на предмет відповідності вирішенню реальних проблем у даній сфері діяльності і визначення напрямків її удосконалення та розвитку;
- співставлення діючих вітчизняних НПБ з зарубіжними з метою можливого врахування світового досвіду правового регулювання у даній сфері діяльності;
- формування та оновлення НПБ (розроблення нових або внесення змін і доповнень до діючих нормативно-правових актів, впровадження необхідних організаційних заходів) з використанням можливих інструментів правового регулювання у даній сфері діяльності та техніки нормотворчості;
- розроблення та впровадження відповідних механізмів правозастосування.

Основою управління у будь-якій сфері діяльності є визначення цілей. Як правило визначається головна мета – місія, а також

декілька основних цілей, досягнення яких необхідно для виконання місії. Такі цілі складають перший (найближчий до головної мети) рівень ієрархії управлінського дерева цілей. Визначення місії та основних цілей разом з визначенням загальних шляхів їх досягнення складає етап стратегічного планування. Якщо стратегія передбачає визначення основних цілей, то політика визначає загальні орієнтири (цілі другого і більшого рівнів) для дій та прийняття рішень, які полегшують досягнення цих цілей.

Роль нормативно-правового забезпечення полягає у створенні правил та рекомендацій, які забезпечуватимуть ефективну діяльність у даній сфері з урахуванням основних цілей та інтересів держави, виробленої стратегії та політики. Оскільки завжди існують реальні об'єктивні або суб'єктивні проблеми, які стримують розвиток даної сфери діяльності, то виникає актуальна проблема постійного (в умовах перехідних процесів) або періодичного (в умовах сталих процесів) аналізу діючої системи нормативно-правових актів на предмет їх відповідності вирішенню реальних проблем у даній сфері діяльності і, якщо в цьому є потреба, визначення конкретних напрямків удосконалення та розвитку такої системи. Такий аналіз створює науково-обґрунтоване підґрунтя для прогнозування і планування нормотворчості.

Список використаних джерел

1. Підготовка законів та управління нормотворчістю в країнах Центральної та Східної Європи. – Київ : УАДУ, 1998. – 300 с.
2. Керимов Д. А. Законодательная техника. Научно-методическое и учебное пособие / Д. А. Керимов. – Москва : НОРМА-ИНФРА, 1998. – 123 с.
3. Проект Закону України «Про нормативні правові акти України» в редакції від 28 листопада 1997 р. – реєстраційний № 73, ІАС «Законопроект».
4. Бакуменко В. Д. Методологічні підходи щодо аналізу і формування нормативно-правових баз як інструменту державного управління / В. Д. Бакуменко. – Київ : Вісник УАДУ, № 1, 1999. – С. 295–304.

Драгомирецька Наталія Михайлівна,

доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри філософських та соціально-політичних наук Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОМУНІКАЦІЙ В ІНТЕРНЕТ-МЕРЕЖІ

З 90-х років минулого століття йдеться про запровадження інтернет-цензури, яка використовується у різних формах: заохочення інтернет-індустрії (*Великобританія, Канада, Західна Європа, Нова Зеландія*); кримінальна відповідальність (штрафи або ув'язнення) для інтернет-провайдерів, які не застосовують правило «неприйнятне для неповнолітніх» (*Австралія, частково в США*); блокування урядом доступу до контенту, який вважається невідповідним (*Австралія, Китай, Саудівська Аравія, Сінгапур, Об'єднані Арабські Емірати, В'єтнам*); заборона урядом доступу до мережі Інтернет (*Австралія, частково США і Франція*). Цікавими для порівняння з процесом запровадження державної інформаційної політики в Україні є дані звіту щодо цензури в інтернет-просторі низки держав, починаючи з 1994 р. [1, 3].

1994 р.: *Нова Зеландія*: Законопроект «Технологія і злочини» (акт «Тревор Роджерс Білл») розглядався в парламенті, але не був прийнятий.

1995 р.: *Південна Корея*: Закон щодо електроніки та комунікаційних підприємств (придушити шкідливі інформаційні та комунікаційні впливи та сформуванню здорову інформаційну культуру).

1996 р.: *США*: суд США визнав CDA (Зв'язок. Закон. Порядність) не конституційним. *Великобританія*: План дій безпеки в Інтернеті, розроблений британськими торговими асоціаціями і погоджений з урядом за участі промисловості (передбачав «гарячу лінію» для подання скарг щодо незаконного контенту в Інтернеті); *ЄС*: опубліковано Повідомлення про незаконне і шкідливий зміст в Інтернеті щодо використання програм фільтрації та рейтингових систем і заохочення до саморегулювання

доступу провайдерів; запропонована «Зелена книга» про захист неповнолітніх в контексті нових електронних послуг. *Китай*: заборона доступу до 100 веб-сайтів з використанням систем фільтрації; прийняття низки Законів щодо цензури. *Німеччина*: 1996–2000 рр. – блокування доступу до деякого інтернет-контенту за межами Німеччини, що містить матеріал, який є незаконним відповідно до німецького законодавства. *Сінгапур*: служба SBA (сінгапурське радіомовлення) регламентує зміст Інтернет як радіомовної служби; проводиться ліцензування; заборонені матеріали визначаються у Кодексі практики.

1997 р.: *США*: Парламент відхилив законопроект щодо цензури в Інтернеті інформації, зміст якої непридатний для неповнолітніх. *Нова Зеландія*: прийнято Добровільний Кодекс практики інтернет-провайдерів.

1998 р.: *Великобританія*: реалізація Європейської конвенції з прав людини. *США*: жовтень 1998 р. – Закон захисту дитини в он-лайн системі (СОРА); листопад 1998 р. – заборонний судовий наказ щодо запобігання виконання СОРА. *Швеція*: «Акт (1998:112) про відповідальність за електронні дошки оголошень» (підбурювання до повстання, расова агітація, дитяча порнографія, незаконний опис насильства, порушення закону про авторське право тощо).

1999 р.: *Канада*: редагування Інтернету. *Австралія*: Законопроект про Інтернет-цензуру; *ЄС*: 1999–2002 рр. – План дій Безпечний Інтернет; 2000 р.: *Австралія*: 1 січня 2000 р. – запровадження цензури в Інтернеті; *США*: січень 2000 р. – Апеляційний суд залишив у силі судову заборону виконання Закону США щодо онлайнового захисту дитини. *Великобританія*: цензура матеріалів відвертого характеру стали менш обмеженими; перевірена сумісність законодавства Великобританії (1998 р.) з Європейською конвенцією з прав людини; Уряд Великобританії випустив «Білу Книгу Комунікації». *Франція*: один з суддів постановив, що США повинні зробити Yahoo! недоступними для користувачів у Франції. *Німеччина*: липень 2000 р. – німецький уряд перестав намагатись заборонити доступ до вмісту за межами Німеччини, але поліція контролює подібні матеріали «вітчизняних виробників».

2001 р.: *Німеччина*: 2001–2002 рр. – німецька влада видала демонтаж повідомлення на низку веб-узлів в США. Вони у свою чергу відмовились підкоритись. *Саудівська Аравія* більше 7 000 сайтів додаються в чорний список щомісячно; розглядається більше 100 запитів на день, щоб видалити певні сайти з «чорного списку». *Південня Корея*: набув чинності Указ (закон) Про фільтрацію Інтернет-контенту; Міністерство інформації та комунікації (МІС) офіційно прийняли рейтингову систему контенту Інтернету.

2002 р.: *Китай*: Правила управління Інтернет (у тому числі контроль за листуванням в електронній пошті). *Данія*: обговорення щодо захисту неповнолітніх. *Норвегія*: інформування населення про публікації в Інтернеті, відстеження небажаних матеріалів тощо; окремого законодавства щодо цензури на цей час не існує.

2013–2014 рр.: Державне управління розглядається як специфічний вид спеціально побудованої діяльності з соціального управління, який реалізується також і шляхом комунікацій [1]. *Великобританія, Данія, Естонія, Канада, Косово, Нідерланди, Об'єднані Арабські Емірати, Польща, Румунія, Словенія, США, Угорщина, Чехія, загальні матеріали по ЄС? Об'єднані Арабські Емірати* [2, 4, 5] прийняли Стратегії комунікативної діяльності, в яких окремо йдеться про регулювання Інтернет видань, інформації й публікацій та їх цензури.

Зазначимо, що перші системні погляди на державну інформаційну політику і взаємодію в інтернет-просторі в Україні з'являються тільки у 1998 р.

Список використаних джерел

1. Communication and Electronic Public Administration: Some Issues in the Context of the Czech System of Public Administration [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/nispacee/unpan027501.pdf>. – Назва з екрана.
2. Communication Strategies with Communities [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.counterextremism.org/resources/details/id/540/government-engagement-and->

communication-strategies-with-communities Institute for Strategic Dialogue (ISD). – Назва з екрана.

3. Internet Censorship: Law & policy around the world [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.efa.org.au/Issues/Censor/cens3.html>. – Назва з екрана.
4. 'Let's talk about Europe' – Hungarian Reflection Plan [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nefmi.gov.hu/letolt/nemzet/eu/hungarian_reflection_plan060110_jav.pdf. – Назва з екрана.
5. The need for a European communication policy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/4/10/01/03/?all=1Previous-Back to contents-Next](http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/4/10/01/03/?all=1Previous-Back%20to%20contents-Next). – Назва з екрана.

Жадан Олександр Васильович,

Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові
України, доктор наук з державного управління, професор

**ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ
ТРУДОВИХ СТАНДАРТІВ В УКРАЇНІ**

Розвиток державного регулювання соціально-трудових відносин в умовах інтегрування України до Європейського Союзу не може здійснюватись без врахування міжнародних трудових стандартів, що включають впорядковану систему міжнародних норм та принципів, розроблених на основі взаємних угод між державами щодо питань, пов'язаних із визнанням та закріпленням основних прав людини у сфері праці, регламентуванням найманої праці та її окремих умов, захистом індивідуальних та колективних інтересів працівників, визначенням основ правового статусу трудових мігрантів, регулюванням праці окремих категорій працівників, формуванням соціальної політики та визначенням її пріоритетів.

Із загально теоретичної точки зору міжнародні трудові стандарти – це своєрідна нормативна субстанція міжнародного трудового права, що відображає результати діяльності держав і на-

правлена на внесення до ринкової економіки соціальних цінностей. Змістом цих стандартів є концентроване відображення досвіду багатьох країн, результат прискіпливого відбору найбільш цінних та універсально значимих норм і положень національних систем трудового права, створення оригінальних синтетичних правил за участю юристів, які представляють існуючі системи правового регулювання праці, підсумок зіткнення різноманітних думок та підходів, різнорідних політичних сил та інтересів, ідеологічних концепцій, знаходження компромісних юридичних формул, трансформованих у міжнародні норми.

Утворення цієї системи, забезпечення її цілісності, єдності та функціональної здатності є результатом нормотворчої діяльності, яка здійснюється в рамках ООН, Міжнародної організації праці, регіональних об'єднань держав та дво- і багатосторонніх домовленостей між ними.

У рамках ООН закріплено основні права людини у сфері праці. Саме правові документи ООН, у яких отримали програмне та нормативне закріплення трудові права, стали фундаментальними в процесі формування правової моделі міжнародних трудових стандартів. До основних документів ООН, в яких закріплені базові трудові стандарти належать: Загальна декларація прав людини (1948 р.), «Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації» (1966 р.), «Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації по відношенню до жінок» (1979 р.), «Міжнародна конвенція про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їх сімей» (1990 р.), «Конвенція про права дитини» (1989 р.) [3].

Провідною ланкою у формуванні та реалізації системи міжнародних трудових стандартів є Міжнародна організація праці (МОП), положення декларацій, конвенцій та рекомендацій якої покладені в основу державного регулювання соціально-трудових відносин у 181 країні, що є її членами [4].

Можна виділити два основних способи взаємодії внутрішнього трудового права і міжнародних трудових стандартів: імплементація міжнародних актів про працю у внутрішньому праві і прийняття внутрішнього трудового законодавства з урахуванням міжнародних актів.

Перший, і найбільш поширений спосіб впливу міжнародних правових актів на внутрішнє законодавство – це їх імплементація у внутрішньому праві. Відповідно до міжнародного права, після того як держава приймає на себе зобов'язання за міжнародним договором, цей договір стає складовою частиною внутрішнього права. Це правило підтверджується положенням ст. 9 Конституції України [2], відповідно до якої діючі міжнародні договори, згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою, є частиною національного законодавства України. Якщо міжнародним договором або міжнародною угодою, в яких бере участь Україна, встановлені інші правила, ніж ті, які містить законодавство України про працю, то застосовуються правила міжнародного договору або міжнародної угоди (ст. 8-1 КЗпП України) [1]. Таким чином, в Конституції нашої держави і в Кодексі законів про працю України закріплений принцип пріоритету міжнародно-правових норм перед нормами національного законодавства.

Другий спосіб реалізації міжнародних трудових стандартів у правовому механізмі державного регулювання соціально-трудових відносин в Україні – це прийняття внутрішніх актів з урахуванням міжнародних норм. У деяких випадках внутрішнє законодавство формулюється за безпосередньої консультативної участі міжнародних організацій.

Модифікація національного трудового законодавства є виконанням міжнародних зобов'язань держави та реалізацією глобальної узгодженості трудового права України з міжнародними трудовими стандартами, що впливають із ратифікованих та універсальних конвенцій ООН, МОП, регіональних норм ЄС. Для втілення міжнародних норм та принципів праці в Україні потрібно створити умови для їхнього сприйняття національним правом, зокрема, створення чіткої законодавчої бази, яка визначає порядок застосування міжнародних актів, а також наслідків за їх порушення. При імплементації міжнародних трудових стандартів потрібно враховувати характер національної правової системи, стан економіки, рівень культури, історичні особливості і традиції, що дозволить підвищити ефективність міжнародних норм праці та їх благотворний вплив на соціально-трудові відносини в державі.

Список використаних джерел

1. Кодекс законів про працю України. – Київ : Атіка, 2000. – 96 с.
2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // ВВР України. – № 30. – 1996.
3. Україна та ООН: 70 років разом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//http://www.un.org.ua](http://www.un.org.ua). – Назва з екрана.
4. Що таке МОП і чим вона займається? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//http://www.dcz.gov.ua](http://www.dcz.gov.ua). – Назва з екрана.

Козаченко Анатолій Іванович,
завідувач кафедри теорії та історії держави і права
Полтавського юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, доцент

ЄВРОПЕЙСЬКА ТРАДИЦІЯ ПРАВА І ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Визнання людини вищою соціальною цінністю, вироблення і застосування міжнародних стандартів прав людини є визначальною рисою європейської правової традиції [1, с. 38].

Виникнення вітчизняного конституціоналізму відноситься до середини XVII ст., коли у результаті національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького утворилась Українська держава. В Україні-Гетьманщині зберегли свою чинність козацькі демократичні правові звичаї Запорозької Січі, що слід розглядати як одне із джерел конституційного права. Спираючись на них, в Україні було встановлено республіканську форму правління. Звичаєве право обмежувало владу гетьмана, полковників і сотників. Гетьман і генеральний уряд керувалися козацьким звичаєвим правом при укладенні міжнародних угод і у процесі розробки нормативно-правових актів. Важливим джерелом конституційного права України стали україно-польські та україно-російські угоди. Вони врегульовували державно-правовий

статус України, її територію, діяльність вищих та місцевих органів державної влади, адміністративно-територіальний поділ, судоустрій, податкову систему. Міжнародні угоди юридично закріпили в Українській державі права та свободи реєстрових козаків, міщан і православного духовенства, виборність, колегіальність, підконтрольність та підзвітність органів влади.

Конституція П. Орлика 1710 р., як результат розвитку вітчизняної конституційної думки початку XVIII ст., спиралася як на власний, так і на європейський державно-правовий досвід. Вона містила положення про державний суверенітет і територіальну цілісність України, виборність, колегіальність та підзвітність органів влади, обмежувала повноваження гетьмана, забезпечувала права і свободи представників непривілейованих станів [2, с. 23; 3, с. 95].

Насаджування Російською імперією в Україні антидемократичної євразійської традиції права наприкінці XVIII – початку XX ст. спонукало розвиток конституційних ідей відновлення української державності, народовладдя, визнання демократичних прав і свобод. Це передбачали програмні документи декабристів і Кирило-Мифодіївського товариства, які використовували праці французьких просвітителів. Так, «Книга буття українського народу» М. Костомарова 1846 р. проникнута ідеями загальної справедливості, рівності, свободи і братерства, запровадження республіканської форми правління і федеративного устрою. Розроблена на основі Конституції США 1787 р. «Конституція республіки» Г. Андрузького 1846 р. передбачала створення федерації слов'янських народів, народовладдя, широкі права місцевого самоврядування. Надання широких демократичних прав і свобод передбачав проект конституції М. Драгоманова «Вільна спілка» 1884 р. У їх працях знаходимо елементи конструкції *habeas corpus*, яка є основою конституційного захисту прав людини [3, с. 96].

Період відродження національної державності 1917–1921 рр. започаткував новітній етап розвитку вітчизняного конституціоналізму, який орієнтувався на західну традицію права. Так, у Конституції УНР 1918 р. провідне місце відведено правам люди-

ни. Їх перелік не поступався конституціям провідних країн Західної Європи на той час. Конституція УНР передбачала свободу слова, друку, совісті, пересування, страйку, недоторканність житла, рівність усіх громадян незалежно від віросповідання, національності, освіти та майнового становища. Згідно Конституції УНР організація державної влади будувалася на принципах парламентської республіки, розподілу влади на три гілки, системі стримувань і противаг, децентралізації влади шляхом передачі широких повноважень органам місцевого самоврядування.

Конституції УРСР 1919, 1929, 1937 і 1978 рр. не можуть вважатися джерелом формування вітчизняного конституціоналізму, адже «жодна з конституцій радянського типу не привела до створення правового механізму обмеження державної влади в інтересах суспільства і людини» [4, с. 54]. Псевдоконституціоналізм радянського періоду не мав нічого спільного із європейською традицією права.

Прийняття Конституції України 1996 р. поклало початок процесу формування сучасного вітчизняного конституціоналізму на основі європейських цінностей. Революційні події кінця 2013 – початку 2014 рр., засвідчили необхідність проведення конституційної реформи з метою запровадження європейських стандартів захисту прав людини та децентралізації влади.

Таким чином, процес формування конституціоналізму в Україні розпочався у середині XVII ст. і відбувався на основі європейської традиції права та власних багатовікових звичаїв і правової культури. Визначальною умовою цього процесу було відродження національної державності. Ліквідація української державності наприкінці XVIII ст. та встановлення більшовицького режиму у XX ст. загальмувало процес формування вітчизняного конституціоналізму і зумовило відставання України від демократичних європейських країн. Становлення вітчизняного конституціоналізму у наш час засвідчує відторгнення Україною євроазійської традиції права, котру починаючи із XVIII ст. намагалася нав'язати Російська імперія, а у XX ст. – більшовицька Росія.

Список використаних джерел

1. Яковюк І. В. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу: проблеми реалізації / І. В. Яковюк // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – Вип. 24. – 2012. – С. 37–49.
2. Луцький І. М. Вплив європейської (західної) філософсько-правової традиції на формування сучасного українського права / І. М. Луцький // Університетські наукові записки. – 2011. – № 3. – С. 22–26.
3. Савчин М. В. Конституціоналізм і природа конституції : монографія / М. В. Савчин. – Ужгород : Поліграфцентр «Ліра», 2009. – 372 с.
4. Конституційно-правові засади становлення української державності / за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Тодики. – Харків : Право, 2003. – 328 с.

Козирсва Наталія Вікторівна,

Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, кандидат філософських наук

ВИКЛИКИ ГРОМАДСЬКІЙ ІДЕНТИФІКАЦІЇ СВІДОМОСТІ В СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ

Можна припустити, що утворення транснаціональних монополій (глобалізація економічних відносин, формування «суспільства споживання») та домінування «масової культури» («масового індивіда» в «масовій культурі») в другій половині ХХ ст., а також становлення й утвердження сучасного інформаційного суспільства («суспільства глобальних мереж») й спричиняють появу концептів «всесвітнього суспільства», «космополітичного гуманізму», «культурного глобалізму», «постконвенційного патріотизму» тощо.

Як зазначає М. Култаєва, в останні роки так званий «тевтонський стиль теоретизування», що його започаткував у свій час І. Кант, під впливом інтеркультурного філософського діалогу дещо змінює свій профіль, концентруючи свої зусилля не на

зображенні контурів *належного*, а зосереджується на *можливе* в його різних опціях. Якщо в американській теоретичній соціології та соціальній філософії «всесвітнє суспільство» розглядається в основному з позицій неінституціоналізму (Дж. Майер, Дж. Томас та ін.), то прихильники «тевтонського стилю» прагнуть до упровадження системно-теоретичного підходу (Н. Луман, К. Штіхве, Г. Вільке) чи застосування ідей неомарксизму (У. Бек), а також розробляють його проблематику з позицій сучасної історичної, соціальної й культурної антропології (Н. Еліас, Р. Зафранскі, П. Слотердайк тощо) [1].

Зрозуміло, що конструкти «всесвітнього суспільства» певною мірою є спробами, з одного боку, дати відповідь на виклики глобалізації, а з іншого, – претендують на критичне осмислення досвіду її теоретичної рефлексії, проте всі вони сприймаються науковою спільнотою неоднозначно. Таку подвійну інтенціональність теоретичної рефлексії провокує, на думку М. Култаєвої, саме поняття «всесвітнє суспільство», яке включає в себе різні, що не зводяться один до одного, комплекси смислів. «Всесвітнє суспільство» – це і певна стадія цілісності людства, і формоутворення цивілізаційного процесу, і становлення нового типу всеохоплюючої соціальної системи [там само].

Щодо становлення всеохоплюючої соціальної системи, то Інтернет дійсно сприяє формуванню планетарної спільноти, задовольняє потребам людини в спілкуванні завдячуючи утворенню нових форм взаємодії («суспільства глобальних мереж»), а головне – створює реальні умови для нових видів діяльності, зокрема, нових форм виробництва й зайнятості. Насправді, можливо саме це є базовим, актуалізується не людина як особистість, а людина-працівник. Відтак, формування людського капіталу набуває всесвітнього характеру.

У той час, коли в наукових колах активно обговорювалися концептуальні праці, що стосувалися становлення і розвитку інформаційного суспільства (Д. Белл «Прихід постіндустріального суспільства» – 1973 р., Е. Тоффлер «Третя хвиля» – 1980 р. Е. Масуда «Інформаційне суспільство як постіндустріальне суспільство» – 1983 р. тощо), ЮНЕСКО проводить Всесвітню

конференцію щодо політики у сфері культури (Мехіко, 1982 р.) (див. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://xn-80aagahqwyibe8an.com/download/rekomendatsiya-vsesvitnoji-konferentsiji-1982-24582.html>. – Назва з екрана 11.11.2016 р.). Рекомендації Конференції зачіпають такі проблеми: «Збереження культурної самобутності та сприяння її розвитку», «Ліквідація панування у сфері культури», «Вивчення механізмів панування у сфері культури», «Зв'язки між культурами, міжкультурна комунікація», «Різноманітність культур і міжкультурний обмін», «Співіснування різних культурних груп у державі та їхні відносини з іншими країнами», «Прогрес культури й економічне зростання» тощо. У цих рекомендаціях відсутні бодай натяки на формування в майбутньому суспільстві «культурного глобалізму».

Отже, чи загрожує мультикультуризм ідеї демократичного суспільства та демократичним принципам співпраці людського співтовариства, – це питання потребує ґрунтовних досліджень українських фахівців. Водночас це питання є надзвичайно актуальним для державного та муніципального управління. Французький дослідник П'єр Калам у своїй книзі «Демократія крихтами» (2003 р.) пише про «реванш територій», прагне довести, що «територія є базовим елементом (системи) governance XXI століття».

Здатність до глобального мислення є однією із базових передумов для розуміння функціональних особливостей будь-якої системи governance XXI ст. Але при цьому головним принципом управлінської діяльності він вважає таке: «мислити глобально, діяти локально». На думку П'єра Калама «індустріальна система, що породжена XIX століттям, і відповідна організація держави й ринку, <...> перетворили території на абстрактний простір й підмінили реальні громади» [3] (звідси виклики громадській ідентифікації свідомості. – Н.К.).

Очевидно, що активність національних культур у сучасному світі обумовлена цілим комплексом причин. І кожна наукова парадигма знаходить своє обґрунтування цьому процесу [2]. У межах відомих ідей сучасного постмодернізму спрямованість культури до етнічних джерел може розглядатися як явище культури, обумовлене логікою децентрації.

Список використаних джерел

1. Култаева М. Д. Локальное в лабиринтах всемирного общества : методологический аспект / М. Д. Култаева // Вопросы философии. – 2011. – № 9. – С. 34–45.
2. Машталер А. А. Національно-культурні трансформації освіти в глобальних вимірах інформаційного суспільства / А. А. Машталер // Перспективи : соціально-політичний журнал, 2011, № 1 (47) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Perspekt/2011_1/Mashtale.pdf. (11.11.2016 p.). – Назва з екрана.
3. Calame Pierre. La democratie en miettes: Pour une revolution de la gouvernance / Pierre Calame, Jean Freyss, Valery Garandeau. – Paris : Descartes & Cie, 2003. – 332 p.

Кураташвили Альфред Анзорович (Тбилиси, Грузия),
Доктор юридических, экономических и философских наук,
профессор в области общественных наук, профессор
Грузинского технического университета в области Публичного
права (Факультет Права и Международных отношений),
Заведующий отделом экономической теории Института
экономики имени П. Гугушвили Тбилисского государственного
университета имени Иванэ Джавахишвили, Президент
Международной Академии социально-экономических наук,
Президент Международной Академии Политического
менеджмента и Президент Международной Академии
Юридических наук, Действительный член Нью-Йоркской
Академии наук, Академик Академии политических наук США

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СОЗДАНИЯ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЫ ИСТИННО ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ГОСУДАРСТВА И НЕОБХОДИМОСТЬ ЕЕ АДАПТАЦИИ С ПРАВОМ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Международная значимость права Европейского Союза не подлежит сомнению, ибо в цивилизованных государствах, к которым относятся и государства, входящие в Европейский Союз, функционирует именно право Европейского Союза.

Поэтому, в условиях глобализации, в условиях наличия взаимоотношений и многогранных взаимосвязей между государствами в международном масштабе, принципиально важно учесть необходимость адаптации с правом Европейского Союза – как правовых систем функционирующих в отдельных государствах, так и вновь создающих правовых систем.

Притом, адаптация правовых систем, *функционирующих в отдельных государствах*, с правом Европейского Союза необходима не только для государств, стремящихся в Европейского Союз, но и для всех других государств, ибо это важно и нужно для эффективных взаимоотношений между государствами во всемирном масштабе.

Вместе с тем, считаю особенно важным подчеркнуть, что будет не только ненаучно, но будет антинаучно и антилогично, если ученые-юристы и политики государств будут думать – лишь об адаптации их правовых систем с правом Европейского Союза, ибо истинная наука не может стоять – не может топтаться – на одном месте, и не может заниматься лишь пересказыванием правовых норм Европейского Союза и лишь подражанием праву Европейского Союза.

Следовательно, совершенствуя законодательство своего государства, и, тем более, создавая новую правовую систему, необходимо, с одной стороны, учитывать, особенности и принципы права Европейского Союза, а, с другой стороны, необходимо двигаться вперед и к созданию такой правовой системы, с которой важно было бы адаптировать и само право Европейского Союза.

Исходя из вышеотмеченного, предлагаю созданные мной теоретические основы принципиально новой правовой системы – *теоретические основы правовой системы не капитализма или социализма и не их ковергенции*, а правовой системы истинно человеческого государства, т. е. основы правовой системы государства, служащего не рынку, не прибыли, не капиталу, не деньгам, не интересам лишь должностных лиц, а интересам каждого человека, служащего справедливости и равноправию всех людей перед законом.

В частности, в качестве теоретических основ правовой системы истинно человеческого государства предлагаю созданные мной еще много лет назад революционно новые научные направления и революционно новые научные теории – Философию социальной цели [1], Теорию верховенства интересов народа [2] и Теорию сбалансированности прав и ответственности должностных лиц [3], которые должны быть положены в основу инновационной политики государств, должны быть положены в основу создания принципиально новой правовой системы – правовой системы истинно человеческого государства.

Философия социальной цели – является принципиально новым научным направлением, является теоретико-методологической основой формирования и функционирования истинно человеческой общественно-государственной системы. А значит, на основе Философии социальной цели – как в научных исследованиях, так и в управлении обществом и государством, следует исходить из социальной – из гуманносоциальной – цели, и оценка результатов функционирования государства должна происходить по степени реализации социальной цели – по степени реализации интересов народа.

Теория верховенства интересов народа – является принципиально новой теорией, согласно которой необходимо руководствоваться не верховенством закона, не верховенством средств, а верховенством цели – верховенством социальной цели, верховенством интересов народа, тогда как законы следует рассматривать лишь как необходимые средства реализации интересов человека, ибо не человек рождается и живет для законов, а законы создаются для человека – для реализации интересов человека.

Теория сбалансированности прав и ответственности должностных лиц – является одним из основных научных направлений и необходимой научной основой защиты интересов человека и необходимой основой эффективного функционирования государства, ибо без ответственности должностных лиц, сбалансированной с их правами, все это неосуществимо.

Имеено на основе отмеченных научных теорий может быть создана и должна быть создана правовая система истинно человеческого государства.

Список використаних джерел

1. Кураташвили Альфред А. Философия социальной цели. Принципиально новое научное направление – исходная теоретическая основа формирования и функционирования истинно человеческого общества и государства : монография (на грузинском, английском и русском языках) / А. А. Кураташвили. – Тбилиси : Международное издательство «Прогресс», 2003.
2. Кураташвили Альфред А. Теория верховенства интересов народа. Принципиально новое научное направление и системообразующая теория управленческого права, правовой системы истинно человеческого общества и социально-экономических наук в целом : монография (на грузинском, английском и русском языках) / А. А. Кураташвили. – Тбилиси : Международное издательство «Прогресс», 2003.
3. Кураташвили Альфред А. Теория сбалансированности прав и ответственности должностных лиц. Принципиально новое научное направление – необходимая научная основа защиты интересов человека и социально-экономического прогресса : монография (на грузинском, английском и русском языках) / А. А. Кураташвили. – Тбилиси : Международное издательство «Прогресс», 2003.

Лаврик Галина Володимирівна,

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», доктор юридичних наук, професор

ЗМІСТОВНЕ НАПОВНЕННЯ ПОНЯТТЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ РЕФОРМИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Конституційний процес в Україні як послідовний, історично обумовлений процес формування національного конституціоналізму становить собою триваючу конституційну реформу.

Формування уявлень про сутність і зміст конституційної реформи, її складний і суперечливий перебіг тісно пов'язане з теоретичним осмисленням цього суспільного явища, його понятійним розумінням. Мова йде головним чином про достатньо глибоке усвідомлення та обґрунтування опосередкованої понят-

тям «модернізація» узагальненої категорії, що почала набувати широкого застосування і підтверджувати необхідність і доцільність «подальшого конституційного реформування» [1, с. 10], «системного оновлення Конституції України» [2, с. 20], «конституційних перетворень (перетворень конституції)» [3, с. 34, 39; 4], а також «всеосяжної конституційної реформи» [5] шляхом внесення відповідних змін і доповнень. Як зрештою з'ясувалося – на цілком прийнятному не лише для інституційного, але й нормативно-правового закріплення цієї категорії теоретико-методологічному рівні.

Конституційна реформа, здійснена відповідно до закону, прийнятого Верховною Радою України 8 грудня 2004 р., стосувалася, головним чином, зміни форми державного правління – з президентсько-парламентської на парламентсько-президентську республіку. Відповідно до цієї реформи була посилена роль Уряду і Парламенту у здійсненні державної влади. Президента України було позбавлено права на призначення Прем'єр-міністра і низки членів Кабінету Міністрів України. У той же час Президентові було надано право вносити за пропозицією коаліції депутатських фракцій подання до Верховної Ради України про призначення на посади Прем'єр-міністра, Міністра оборони і Міністра закордонних справ України. Результатом суттєвих змін щодо переходу до найбільш поширеної у демократичних країнах Європи форми державного правління мало стати очікуване суспільством завершення конституційної реформи та низки похідних від неї реформ – виборчої, адміністративно-правової, судової, муніципальної тощо. Венеціанська комісія у своєму висновку на ці зміни до Конституції України оцінила їх в цілому позитивно, в першу чергу, за «збільшення парламентських рис політичної системи», та разом з тим відзначила, що, «прийняті конституційні зміни ще не повністю відповідають меті конституційної реформи, результатом якої має стати створення збалансованої і функціональної системи управління» та підсумувала, що «з метою приведення Закону про внесення змін до Конституції у відповідність з принципами плюралістичної демократії та верховенства права, закон має стати предметом подальшого обговорення і деякі вдосконалення мають бути зроблені, що потрі-

бен час для пошуку реального консенсусу між усіма політичними силами і громадянським суспільством для збалансованої та узгодженої конституційної реформи, що забезпечило б легітимність нової Конституції та політичної системи в Україні» [5].

На новому етапі конституційного процесу в Україні, започаткованому Революцією Гідності, 21 лютого 2014 р. Верховна Рада України, реагуючи на заклики протестувальників щодо обмеження президентської влади, прийняла 386 голосами народних депутатів України за процедурою *ad hoc* рішення про поновлення основних положень Конституції України 2004 р. У зв'язку з відсутністю Президента України закон про конституційну реформу було затверджено Постановою Верховної Ради України «Про текст Конституції України в редакції 28 червня 1996 р., із змінами і доповненнями, внесеними законами України від 8 грудня 2004 р. № 2222-IV, від 1 лютого 2011 р. № 2952-VI, від 19 вересня 2013 р. № 586-VII» від 22 лютого 2014 р. у № 750-VII [6].

До нормативно-правових актів, якими вносилися зміни і доповнення до Конституції України нині належить Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 206 р. 1401-VIII [7]. В неофіційному перекладі Проміжного висновку Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії) щодо запропонованих змін до Конституції України в частині правосуддя, відтворюється в цілому позитивна оцінка таких змін поважною міжнародною інституцією, їх спрямованість на «реформування судової системи та статусу суддів в Україні для поліпшення доступу до правосуддя, посилення незалежності судової влади, боротьби з корупцією в судовій системі й приведення системи правосуддя у відповідність до потреб суспільства та європейських стандартів» [8].

Надалі нормативно-правове закріплення конституційної реформи залежить від реалізації Плану законодавчого забезпечення реформ в Україні, схваленому Постановою Верховної Ради України № 509-VIII від 4 червня 2015 р. [9]. Зазначений доку-

мент передбачає здійснення конституційної реформи, що включає розвиток парламентаризму, удосконалення виборчого законодавства, реформу Кабінету Міністрів України і системи центральних органів виконавчої влади та державного управління в цілому, а також здійснення реформ судової системи і правоохоронних органів; реформи адміністративно-територіального устрою й місцевого самоврядування.

Загалом врахування змістовного наповнення такої категорії як конституційна реформа, її складності і багатоаспектності має помітний потенціал для поглиблення та уточнення традиційного погляду на методологічні засади цього явища. Вкрай важливим на сучасному етапі реформування чинної Конституції України є сприйняття її як прояву установчої влади народу, а також використання в її оновленні загальносвітового та європейського досвіду конституціоналізму. Йдеться, зокрема, про змістовне збагачення основних прав і свобод, приведення їх переліку у відповідність до ратифікованих Україною міжнародних та європейських актів, закріплення в Конституції України права громадян на звернення до Європейського суду з прав людини, а також принципу пріоритету норм міжнародного права перед нормами національного законодавства.

Список використаних джерел

1. Тацій В. Актуальні питання конституційної реформи та державного розвитку на сучасному етапі / В. Тацій // Право України. – 2014. – № 7. – С. 10–18.
2. Шемшученко Ю. Конституційний процес у незалежній Україні [Текст] / О. Шемшученко // Право України. – 2014. – № 7. – С. 19–24.
3. Агафонова Н. Питання розвитку конституційної реформи у сучасній Україні / Н. Агафонова // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2016. – № 1. – С. 32–42.
4. Крусян А. Конституція в науково-практичній парадигмі сучасного українського конституціоналізму (у контексті актуальних питань конституційних перетворень) [Текст] / А. Крусян // Право України. – 2016. – № 6. – С. 70–78.

5. Висновок «Про конституційну ситуацію в Україні» [Електронний ресурс]: Рада Європи; Висновок, Міжнародний документ від 17.12.2010 р. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_a36. – Назва з екрана.
6. Про текст Конституції України в редакції 28 червня 1996 року, із змінами і доповненнями, внесеними законами України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV, від 1 лютого 2011 року № 2952-VI, від 19 вересня 2013 року № 586-VII [Електронний ресурс]: Постанова Верховної Ради України № 750-VII від 22.02.2014 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/750-18>. – Назва з екрана.
7. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) [Електронний ресурс]: Закон України № 1401-VIII від 2.06.2016 р. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1401-19>. – Назва з екрана.
8. У Верховному Суді України здійснено неофіційний переклад Проміжного висновку Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії) щодо запропонованих змін до Конституції України в частині правосуддя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)). – Назва з екрана.
9. Про План законодавчого забезпечення реформ в Україні [Електронний ресурс]: Постанова Верховної Ради України № 509-VIII від 4.06.2015 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/509-19>. – Назва з екрана.

Молодцов Олександр Володимирович,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти та газу, доктор наук з державного управління, доцент

**ДЕЯКІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАУВАЖЕННЯ ЩОДО
АДАПТАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ПРАВА
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ З ПОГЛЯДУ ТЕОРІЇ
ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ МАТРИЦЬ**

У загальному підході під інституціональною матрицею розуміють історично сформовану, усталену систему (модель) базо-

вих інститутів (формальних і неформальних «правил гри»), що регулюють відносини між людьми, структурують стимули обміну у всіх сферах людської діяльності – економіці, політиці, ідеології. Ці «правила гри» можуть бути інваріантними чи варіативними. Інваріантність/варіативність є критеріями, за якими базовий інститут відрізняється від небазового. Базовий інститут, будучи сформованим, стає історичним інваріантом постійно відтворюваних соціальних відносин, які й забезпечують інтегрованість різних типів спільнот, їх виживання, цілісність і розвиток в конкретному матеріально-технологічному середовищі. Всі інші інститути є варіативними, тому в теорії інституціональних матриць їх називають інституціональними формами.

Теорія інституціональних матриць фактично є теоретичною конструкцією, у якій пояснюються властивості інституціональних матриць. Із зрозумілих причин, ми не можемо приділити цьому достатню увагу, відсилаючи читачів до спеціальної літератури [1–2]. Але зазначимо, що ця теорія пристосована, головним чином, для дослідження змін в економічних, політичних, ідеологічних інститутах суспільства, прогнозування їх стану та тенденцій розвитку. Згідно з теорією, саме інституціональна матриця є запорукою стабільності суспільства, яка при будь-яких історичних залишається незмінною основою його інституціонального комплексу. Конкретизуючи цю тезу, підкреслимо, що всі інституціональні зміни, які здійснюються усвідомлено та планомірно, мають базуватися на введенні адекватних інституціональних форм, а не руйнації елементів базових інститутів інституціональної матриці.

Ця ідея, на наш погляд, є методологічним орієнтиром для глибокого та всебічного розуміння того факту, що адаптація правової системи України до *acquis communautaire* ЄС, як політики євроінтеграції, не може обмежуватись суто юридичним підходом. Вона передбачає його органічний зв'язок інституціональними теоріями, зокрема теорією інституціональних матриць, яка пояснює закономірності інституціональних змін. Правова адаптація є, по суті, правовим забезпеченням зрушень у багатьох інститутах, які підтримують фінансову, податкову си-

стеми, конкурентне середовище та системи життєзабезпечення (транспорт, енергетика, довкілля, охорона здоров'я). Для розробки наукових засад адаптації законодавства України до законодавства ЄС було створено ряд інституцій, зокрема Українсько-європейський консультативний центр з питань законодавства (UEPLAC), метою якого є надання допомоги у досягненні повномасштабної імплементації Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС. UEPLAC формулює рекомендації щодо заходів, необхідних для ефективної реалізації наближеного законодавства України, а також подолання недоліків, характерних для реформаторських процесів у колишніх країнах з централізовано-плановою економікою.

Однак, на наш погляд, ця та інші структури, що здійснюють експертний, інформаційно-аналітичний та методичний супровід адаптації законодавства України, не дають рекомендацій щодо способів попередження дестабілізації всієї інституціональної системи, чи послаблення цієї тенденції, яка може проявитись за результатами імплементації нових правових норм. Ідея незмінності інституціональної матриці для них не є предметом експертного аналізу. Вони розуміють проблему адаптації законодавства України як таку, що укладається в рамки аналізу діючого законодавства, співставлення його з законодавством ЄС, пошуку суто юридичних способів імплементації нових норм, формування європейської юридичної термінології та навичок досконалої юридичної техніки.

Щоправда, окремі правознавці, з погляду вимог юридичної науки, звертають увагу на проблему правильного розуміння самого змісту *acquis communautaire* – *змісту джерел нормативних актів ЄС* (виділено мною – О. М.), яке має закладати підвалини адаптації, адже від його адекватності залежить результат – реформування національного права у правову систему відповідно до європейських стандартів [3]. З погляду теорії інституціональної матриці під українськими джерелами нормативних актів слід розуміти інваріантні «правила гри» (базові інститути), які не слід руйнувати, впроваджуючи європейські правові стандарти. В цій теорії для оцінки таких явищ дослі-

джується залежність інституціональних змін від шляху попереднього розвитку. Ця залежність фіксується у понятті «Path dependence» – «ефект стежки» (Д. Норт). Це поняття, як концепт, полягає в тому, що будь-які практики, які сформувались в умовах іншої інституціональної матриці, мають бути суттєво переосмислені з погляду їх сумісності з існуючими базовими інститутами суспільства.

Концепт «Path dependence» пояснює, зокрема, чому інститут ринку не забезпечує конкурентного середовища, як це вимагає європейське законодавство. Західні й вітчизняні вчені-інституціоналісти стверджують, що неможливо зробити інститут ефективним без включення його в контекст конкретного інституціонального середовища. Це має бути передбачено державною політикою адаптації правової системи України до законодавства ЄС. Але, поки що, інституціональна політика побудови в Україні нової європейської держави, не враховує необхідність врахування особливостей власної інституціональної матриці, орієнтуючись при цьому на радикальну зміну відповідно до «правил гри», закладених в іншій інституціональній матриці.

Внаслідок волюнтаристського підходу до правової адаптації замість ефективно діючих інститутів ринкового та демократичного суспільства ми отримуємо їх симулякри. Нові для України «цивілізовані» інститути, як виявляється, цілком сумісні з кланово-олігархічною системою, практикою патрон-клієнтелістських відносин, діяльністю безідеологічних (квазі)партій, проведенням (квазі) демократичних виборів тощо. Замість ринку ми маємо квазіринок (базар), замість економічної конкуренції – монополію та корупцію, замість політичної конкуренції – бездієвність та політичну корупцію, замість публічно-приватного партнерства – патрон-клієнтелізм й так далі. Інституціональний хаос стає перепоною будь-якого прогресу.

У якості стислого висновку щодо поставленої проблеми зазначимо наступне. При плануванні будь-яких інституціональних перетворень ми не можемо залишатись в рамках суто юридичних знань та юридичної практики. Вони мають ґрунтуватись на результатах аналізу групових інтересів та їх корисності для всього суспільства, стратегії впровадження нових правових норм з врахуванням особливостей власної інституціональної матриці.

Список використаних джерел

1. Кирдина С. Г. Институциональные матрицы и развитие России: введение в X-Y-теорию / С. Г. Кирдина ; 3-е изд., перераб., расш. и ил. – Санкт-Петербург : Нестор-История, 2014. – 468 с.
2. Михненко А. М. Інституалізація суспільного розвитку : навч. посіб. / А. М. Михненко, Е. М. Макаренко, Н. Г. Макаренко. – Київ : НАДУ, 2011. – 292 с.
3. Яковюк І. В. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу: проблеми реалізації [Електронний ресурс] / І. В. Яковюк // Державне будівництво та місце самоврядування. – 2012. – Вип. 24. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/dbms/2012_24/37.pdf. – Назва з екрана.

Онуфрієнко Олексій Володимирович,

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, кандидат юридичних наук, доцент

ДИВЕРГЕНЦІЯ ПРАВОВИХ СИСТЕМ СУЧАСНОСТІ: ДОСВІД ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Одним із найактуальніших завдань сучасного порівняльного правознавства є вивчення особливостей і закономірностей поступового розвитку та взаємовпливу правових систем сучасності. У фокусі сучасних вітчизняних досліджень порівняльно-правового профілю – обґрунтування зближення правових систем як елемента глобалізації; досвід визначення поняття правової конвергенції; типологія форм, напрямів та окремих засобів зближення правових систем; специфіка нових способів правової уніфікації; досвід зближення національних правових систем країн-членів Європейського Союзу, нарешті, проблематика адаптації правової системи України до права ЄС.

Сучасна пізнавальна парадигма порівняльного правознавства сформована таким чином, що головна увага дослідників концентрується на процесах зближення правових систем та їх еле-

ментів. В той же час, складну діалектику взаємодії правових систем неможливо описати без врахування одночасних процесів віддалення, дивергенції. Є достатні підстави для уточнення прогнозів другої половини 90-х років XX ст. про оптимістичні перспективи створення «єдиного права цивілізованих народів» (термін С. Алексєєва), зважаючи на реалії сьогодення. Вплив загальносвітових глобалізаційних тенденцій на власне правове зближення зараз удається дещо перебільшеним, оскільки глобалізація зберігає темпи розвитку передусім в економічній, культурній та політичній сферах суспільного життя. Загальний імпульс до побудови ліберальних демократій ще зберігається, але з істотними «поправками» на процеси неоавторитарної реакції. Аналогічним чином реальна правова конвергенція (у найзагальнішому сенсі цього поняття), особливо на рівні базових правових принципів та приватного права, охоплює лише романо-германську та англосаксонську правові сім'ї й окремі правові системи, що входять до їх складу, причому їх взаємодія у багатьох параметрах характеризується і віддаленням [1]. Правові системи релігійно-традиційного типу взагалі майже не охоплені цим процесом.

Активна регіональна уніфікація також може бути одним із чинників віддалення сукупності національних правових систем від певної «материнської» правової сім'ї. З цього приводу можна згадати правові системи країн Латинської Америки, що все частіше розглядаються вченими-компаративістами як особлива гілка романо-германського права чи принаймні як підгрупа романського права континентальної сім'ї [2, с. 58–59], або навіть як самостійна правова сім'я [2, с. 60], чи скандинавське (північноєвропейське) право, де процеси регіонального зближення доповнюють властивості, не характерні для романо-германського права в цілому, сформовані досвідом унікального правового розвитку (незначний вплив римського цивільного права, виникнення права та судів справедливості у X ст., суттєві особливості судового процесу тощо). Регіональне зближення між кількома національними правовими системами поступово накопичує настільки велику кількість місцевих правових особливостей, що всі вони стають фактором віддалення таких правових систем від

однієї з основних правових сімей, від якої вони були очевидно похідними.

Діалектика взаємовпливу правових систем також проявляється у тому факті, що так звані гібридні правові системи, які у майже всіх дослідженнях розглядаються як доказ лише правового зближення, насправді є результатом складної різноспрямованої взаємодії: такі правові «анклави», як правові системи штату Луїзіана та провінція Квебек, вимушено наближаються до права держав, у складі яких вони перебувають (США та Канада відповідно), одночасно віддаляючись від «рідного» континентального.

Незважаючи на домінування процесів зближення у взаємодії правових систем держав-членів ЄС, вони великою мірою зберігають власну специфіку.

При цьому звичайні правові інструменти, що опосередковують віддалення як на рівні окремих правових систем, так і на рівні основних правових сімей сучасності, обумовлюються обранням різних модельних орієнтирів, відмінностями у правовій культурі та парадигмах розвитку суспільства, нарешті, й особливостями еволюції політичної системи та історичної трансформації державних утворень.

З'ясування цілісної картини передумов як зближення, так і віддалення різних структурних елементів правових систем, правової конвергенції та дивергенції, дозволить у перспективі значно поглибити та уточнити моделі їх взаємодії, акцентуючи увагу на складній діалектиці взаємного впливу національних правових систем сучасності, нарешті, врахувати іманентно властиві дивергентні тенденції при плануванні системної адаптації національних правових систем до права ЄС як складної економіко-політичної єдності.

Список використаних джерел

1. Merryman J. On the Convergence (and Divergence) of the Civil Law and the Common Law // Cappelletti M. (ed.). *New Perspectives for a Common Law of Europe*. L., 1978. – P. 195–233.
2. Осаке К. Сравнительное правоведение в схемах: общая и особенная части / К. Осаке. – Москва : Дело, 2002. – 464 с.

Полюлях Руслан Анатолійович,
аспірант кафедри філософських та соціально-політичних наук
Одеського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові
України, головний лікар санаторію «Одеський»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ЩОДО АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА В СФЕРІ ЕЛЕКТРОННОЇ МЕДИЦИНИ

Захопленість запровадженням новітніх технологій не системно, а експериментально, призвела до того, що запроваджені елементи електронної медицини не відповідають світовим стандартам централізації електронних взаємовідносин держави та суспільства. Питанням електронних медичних записів приділяється багато уваги сучасними вітчизняними дослідниками. Здебільшого акценти робляться на технічній стороні запровадження електронних медичних записів та їх конфіденційності. Стосовно державно управлінських аспектів цього питання, то здебільшого йдеться про наявність законодавчих актів або їх відсутність. Відмінними є дослідження фахівців у США, які роблять наголос на правовій стороні електронної взаємодії та конфіденційності медичних записів.

Для цього визначено завдання Міністерства охорони здоров'я та соціальних служб США (HSS) [1]. Вважається, що електронні медичні записи сприяють покращенню взаємовідносин між лікарями та фармацевтами, що сприяє зниженню медичних помилок у первинній медичній допомозі та зменшення числа випадків приписів ліків, які були недоцільними [2, 3]. Лікарі зазначають, що електронні медичні картки впливають на їх практику, зокрема в частині підвищення рівнів їх власних прибутків [4]. Сама електронна медична картка розглядається як електронна система спілкування. Міністерством охорони здоров'я та соціальних служб США було виділено \$27 млрд на стимулювання медичних працівників, які використовують електронні медичні картки [5]. Популярною є також використання електронних ме-

дичних карток задля контролю над системою призначень [6]. Деякі дослідники прогнозують розвиток медичної інформатики протягом наступних десятиріч [7]. Є автори, які вважають, що використання електронних медичних записів має тенденцію до підвищення медичних помилок та використанню непотрібних ресурсів охорони здоров'я [8]. З 1 січня 2015 р. кожен лікар США зобов'язаний використовувати електронну медичну карту або він буде оштрафований [9]. Інший підхід до конфіденційності стосується питань захисту лікарської таємниці. Вважається, що майбутні дослідження мають стосуватись питань документообігу та комунікаційних змін, які пов'язні з використанням електронних карток [11].

Втім, зазначається, що захист особистої інформації, й інформації про стан здоров'я особи є проблемою для США [12]. Відповідальність з збереження конфіденційності лежить на Міністерстві охорони здоров'я та соціальних служб (NHS), у першу чергу. В їх арсеналі багато методів: контроль, штрафи, проведення розслідувань, подання до карного переслідування, вирішення проблем неформальними методами (демонстрація відповідності, план коректуючих дій, узгодження вирішення ситуації). До осіб, які не відповідають правилу конфіденційності можуть бути застосовані громадсько-правові санкції у розмірі не більше ніж \$ 100 за кожне порушення стандартів HIPAA, з максимальним покаранням 25 000 \$ за всі порушення. Якщо інформацію відкривають посадові особи у порушення стандартів, то тут можуть бути застосовані більш високі громадянські і крані штрафи (\$ 250 000), а також ув'язнення (до 10 р.), або обидва покарання для тих, хто свідомо розкриває інформацію про здоров'я громадян з метою отримання комерційної або особистої вигоди, або нанесення шкоди.

ЄС, на відміну від США прийняла Директиву про захист фізичних осіб щодо обробки особистих даних та вільного використання цих даних. Цей документ стосується персональних даних всіх типів. Втім, кожна держава має свою власну систему правового забезпечення.

У вітчизняній науці не вивчається багато важливих питань, зокрема: законодавче закріплення відповідальності осіб за роз-

повсюдження інформації про особу з електронних медичних записів; роль органів влади загальнодержавного та регіонального рівнів в процесі запровадження електронних медичних записів, їх використання та спрямування на поліпшення здоров'я громадян; контроль з боку органів виконавчої влади за електронними медичними записами тощо.

Список використаних джерел

1. Balancing Good Intentions: Protecting the Privacy of Electronic Health Information Kitty McClanahan University of Tennessee [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uapd.com/wp-content/uploads/Balancing-Good-Intentions.pdf>. – Назва з екрана.
2. Singer A. The effect of electronic medical record system use on communication between pharmacists and prescribers [Електронний ресурс] / A. Singer, R. D. Fernandez. – Режим доступу: <http://download.springer.com/static/pdf/217/art%253A10.1186%252Fs12875-015-0378->. – Назва з екрана.
3. Haaksma T.R. Personal usability and user experience conceptions of the users of electronic and software products [Електронний ресурс] / T. R. Haaksma. – Режим доступу: <http://essay.utwente.nl/68052/>. – Назва з екрана.
4. Electronic Medical Records Drive Physicians to Stay, Go [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hellohealth.com/ehr/health-it/electronic-medical-records-drive-physicians-to-stay-go/>. – Назва з екрана.
5. Predictors and Intensity of Online Access to Electronic Medical Records Among Patients With Cancer [Електронний ресурс] / [D. E. Gerber, A. L. Laccetti, B. Chen, J. Yan, J. Cai, S. Gates, Y. Xie and S. J. C. Lee]. – Режим доступу: <http://jop.asco.org/content/10/5/e307.full>. – Назва з екрана.
6. St. Vincent's Hospital, Sydney – an electronic medication management pioneer [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.isofthealth.com/en-au/Newsroom/Industry%20Focus/AUstvincentmedsmgmt.aspx>. – Назва з екрана.
7. Henning P. Future Developments of Medical Informatics from the Viewpoint of Networked Clinical Research [Електронний ресурс] / P. Henning. – Режим доступу: <http://methods>.

schattauer.de/en/contents/archivestandard/issue/special/manuscript/10827/show.html. – Назва з екрана.

8. Use of Expert Relevancy Ratings to Validate Task-Specific Search Strategies for Electronic Medical Records T. K Alkasab1 [Електронний ресурс] / Н. Harvey. – Режим доступу: <http://medinform.jmir.org/2014/1/e4/>. – Назва з екрана.
9. The Ugly Truth About Electronic Health Records T. K Alkasab1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nakedcapitalism.com/2014/06/ugly-truth-electronic-health-records.html> coordinated care. – Назва з екрана.
10. Privacy and Medicine T. K Alkasab1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://plato.stanford.edu/entries/privacy-medicine/>. – Назва з екрана.
11. Implementation of an Outpatient Electronic Health Record and Emergency Department Visits, Hospitalizations, and Office Visits Among Patients With Diabetes T. K Alkasab1 [Електронний ресурс] / [M. Reed, J. Huang, R. Brand, I. Graetz, R. Neugebauer, B. Fireman; M. Jaffe, D. W. Ballard, J. Hsu]. – Режим доступу: <http://jama.jamanetwork.com/article.aspx?articleid=1737043>. – Назва з екрана.
12. Pritts J. L. The Importance and Value of Protecting the Privacy of Health Information: The Roles of the HIPAA Privacy Rule and the Common Rule in Health Research [Електронний ресурс] / J. L. Pritts – Режим доступу: <http://iom.nationalacademies.org/~media/Files/ActivityFiles/Research/HIPAAandResearch/PrittsPrivacyFinalDraftweb.ashx>. – Назва з екрана.

Помаза-Пономаренко Аліна Леонідівна,

Навчально-науково-виробничий центр Національного університету цивільного захисту України, к.держ.упр.

ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ: УКРАЇНА Й ЄВРОПА

Немає жодної країни з високорозвиненою економікою, яка б усунулася від регулювання ключових соціальних і економічних

процесів [1]. Зважаючи на це, актуальним є здійснення науково-методологічної характеристики особливостей державноуправлінської практики методичного та фінансового забезпечення стабільного розвитку соціальної сфери за кордоном з метою її використання в Україні.

Як відомо, розвиток державної соціальної політики детермінується економічною еволюцією. За кордоном наявна загальна гіпотеза, що це може виражатися у зростанні / зниженні соціальної активності й орієнтації держави шляхом зростання / зниження обсягів державної соціальної підтримки і «фінансових масштабів» відповідних соціальних програм. Ця гіпотеза передбачає перевірку декількох припущень і варіантів розвитку подій, а саме: у яких циклах (коротко-, середньо- або довгострокових) коливання економічної активності впливають на стан державної соціальної політики, визначаючи при цьому обсяг державних витрат. Здійснити таку перевірку гіпотези можливо, по-перше, шляхом зіставлення динаміки зміни питомої ваги державних витрат у соціальній сфері (йдеться про витрати на освіту, охорону здоров'я, пенсії та інші соціальні виплати тощо). А по-друге, за умови порівняння динаміки зміни питомої ваги державних витрат та рівня ВВП на душу населення.

Організацією економічного співробітництва і розвитку (ОЕСіР) виокремлено декілька моделей державної соціальної політики, зважаючи на вплив економічних процесів. Проте таке визначення еластичності соціальних витрат держави залежно від стану економіки та зміни темпів її розвитку є корисним у середньо- і довгостроковій перспективі. Уважаємо, що дати оцінку, у т. ч. прогнозу, щодо фінансової підтримки державної соціальної політики на довгостроковий період видається можливим також за допомогою положень загальнодержавних соціальних програм. Вони – своєрідний індикатор кількісної характеристики зазначеної політики.

Динаміку державної соціальної політики можна представити як зміну обсягів, напрямків і масштабів реалізації соціальних заходів. Практика її визначення показує, що математично вона може бути виражена крізь призму зміни питомої ваги державних

соціальних витрат у валовому внутрішньому продукті. Разом із тим, динаміка розвитку економіки здебільшого відображається в темпах приросту реального валового внутрішнього продукту й у закономірностях коливань економічної кон'юнктури. Крім того, поширеним є включення до аналізу стану державної соціальної політики й іншого інформаційно значущого показника – темпу приросту ВВП на душу населення.

На підставі емпіричних даних щодо розвитку соціально-економічних систем ОЕСіР [2] у період з 1985 року по 2015 рік може бути здійснено відповідний розрахунок, характеристика та прогноз загальних закономірностей еволюції сучасної світової економіки, а також оцінено їх вплив на розвиток соціальної політики тієї або іншої держави. Цей період (1985–2015 рр.) отримав назву Кондратьєвського [2], оскільки в ХХ ст. установилася синхронність кризових фаз національних і світових циклів, унаслідок чого кон'юктурні цикли та цикли економічного розвитку фактично збіглися. Це дозволяє проектувати тенденції впливу, виявлені в окремих країнах, на всю світову економіку. Очевидним при цьому є те, що довгі хвилі соціально-економічного розвитку формуються за рахунок середніх і коротких. Аналіз інформаційно-аналітичного матеріалу [2] дозволяє стверджувати, що питома вага державних соціальних витрат у ВВП країн, що входять до ОЕСіР, становила майже 16 % (у 1985 р.), а в 1995 році відбулося її зростання та стабілізація в межах 20 %. При цьому фази економічного циклу в період 1985–2015 рр. здійснювали помірний вплив на інтенсивність фінансових витрат на реалізацію соціальних програм у державах, що входять до ОЕСіР.

В Україні бюджетні пріоритети суттєво відрізняються від тих, що притаманні країнам-членами Євросоюзу, зокрема щодо видатків на охорону здоров'я, освіту, виплату пенсій, допомоги по безробіттю, соціальних виплат від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань тощо. Спрогнозувати розвиток соціальної політики в Україні можна в 2 напрямках – позитивному (діяльнісному) та негативному (інерційному). Якщо економіка України буде розвиватися інерційним шляхом, то вар-

то очікувати зростання питомої ваги соціальних витрат. У цьому випадку існує значна ймовірність того, що зростання якості та рівня життя населення не відбудеться через декілька середньострокових циклів. Порівняння цих показників дозволяє також визначити таке: відносно стабільний і високий рівень державних соціальних витрат (близько 20 %) досягається за умови проходження декількох середньострокових економічних циклів. У їх межах відбувається адаптація господарської системи до наявних ринкових відносин, а також усталене забезпечення державою задекларованих соціальних гарантій. Подібна тенденція охоплює визначення певного оптимуму щодо здійснення соціальної політики та державних соціальних витрат. Досягнувши цього оптимального рівня, та чи інша країна прагне його зберегти, адже він сприяє ефективній і виваженій реалізації основних соціальних функцій держави.

Список використаних джерел

1. Дмитрук П. М. Особливості зарубіжної практики забезпечення безпеки в соціально-економічній сфері [Електронний ресурс] / П. М. Дмитрук. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10dpmses.pdf>. – Назва з екрана.
2. OECD Factbook 2016: Economic, Environmental and Social Statistics [Electronic resource]. – Paris : OECD, 2016. – Access to: http://www.iberglobal.com/files/2016/oecd_factbook_15_16.pdf. – Назва з екрана.

Прокопенко Леонід Львович,

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління НАДУ при Президентові України, доктор наук з державного управління, професор

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: ВПЛИВ РИМСЬКОГО ПРАВА

Адаптація вітчизняної правової системи до права Європейського Союзу актуалізує проблему аналізу витоків формування правової системи України, зокрема впливу на неї римського

права. Рецепція римського права в Україні має багатовікову історію і на доктринальному рівні правової системи здійснювалася неодноразово як безпосередньо, так і через інші правові системи [4]. З урахуванням особливостей політичного розвитку України і обумовлених цим особливостей розвитку її правової системи можна виділити шість етапів рецепції римського права в нашій країні: перший етап – IX–XIV ст. – період Київської Русі і феодальної роздробленості, другий етап – XIV–XVII ст. – період входження українських земель до складу Польщі і Великого князівства Литовського, третій етап – середина XVII – кінець XVIII ст. – період автономії України, четвертий етап – кінець XVIII – початок XX ст. – період ліквідації автономії України і її входження до складу Російської імперії, п'ятий етап – 1917–1991 рр. – радянський період, шостий – з 1991 р. – період незалежності.

Ознайомлення східних слов'ян з досвідом управління державою і запозичення правових практик регулювання соціальних процесів Візантією почалося задовго до утворення в IX ст. Давньоруської держави в процесі контактів з грецькими містами-державами Північного Причорномор'я, безпосередньо з Візантійською імперією в ході торговельних відносин, військових походів і укладення договорів з імперією тощо. Але, природно, переломним моментом в рецепції візантійського (греко-римського) права стало прийняття християнства як панівної релігії. Після хрещення Русі рецепція відбувалася як у формі прямого запозичення правових положень, так і опосередкованого – запозичення концепцій, вплив ідеології через православ'я [3].

На другому етапі вплив римського права в законодавстві стає більш помітним і широким. Перш за все це стосується Литовських статутів 1529, 1566 і 1588 рр., які замінили «Руську правду». Говорячи про рецепцію римського права в Україні на другому етапі, не можна залишити поза увагою питання про магдебурзьке право, яке було однією з найбільш ефективних рецепцій римського права через використання праць глосаторів і коментаторів римського права, кодифікації Юстиніана і праць античних авторів. У середині XVII ст. магдебурзьким правом корис-

тувалося близько 1 тис. міст. Магдебурзьке право діяло в українських землях понад 500 років і впливало на формування в українських городян європейської правосвідомості і стало частиною української правосвідомості, сприяло формуванню основ громадянського суспільства [1].

На третьому етапі магдебурзьке право, разом з «Саксонським зерцалом», Литовськими статутами і українським звичаєвим правом, належало до основних джерел кодифікації українського права. Це, перш за все, «Права, за якими судиться малоросійський народ» (1743), «Процес короткий приказний» (1734), «Суд і розправа в правах малоросійських» (1750), «Книга Статут та інші права Малоросійські» (1764), «Екстракт малоросійських прав» (1767) та ін. [1].

У четвертому періоді цей процес в певному сенсі був перерваний, бо після ліквідації автономії України на неї в ході становлення єдиної правової системи на всій території Російської імперії з введенням у дію Зводу законів Російської імперії було поширене в 1840–1842 рр. загальноімперське законодавство. Разом з тим, активна рецепція римського приватного права тривала в зв'язку з початком у XVIII ст. «вестернізації» Росії. Особливо цей процес посилювався в зв'язку з проведенням «Великих реформ» 60–70-х рр. XIX ст. У п'ятому періоді, після революції 1917 р., Радянська влада разом з буржуазним правом відмовилася і від його основи – рецепції римського права [2].

Сьогодні, після проголошення незалежності України, стоїть питання про формування національної правової системи, яка враховує як національні традиції, так і накопичений в країнах Європи досвід рецепції і розвитку традицій римського права. Важливе місце в цьому повинна зіграти адаптація вітчизняної правової системи до права Європейського Союзу.

Список використаних джерел

1. Кобилецький М.М. Магдебурзьке право і його застосування в Україні (XIV – перша половина XIX ст) : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / М. М. Кобилецький ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2010. – 40 с.

2. Романовская В. Б. Основы римского частного права / В. Б. Романовская, Э. Б. Курзенин. – Режим доступа: http://pubtext.ru/tw_files2/urls_1/92/d-91184/7zdocs/1.pdf. – Загл. с экрана;
3. Ткаченко С. В. Особенности рецепции римского права в дореволюционной России / С. В. Ткаченко. – Режим доступа: <http://www.allpravo.ru/library/doc108p0/instrum6674/item6681.html>. – Загл. с экрана.
4. Шала Л. В. Рецепція римського права в Україні: доктринальний рівень / Л. В. Шала // Наук. вісник Львів. держ. ун-ту внутріш. справ. – 2010. – № 1. – С. 25–30.

Прохазка Ганна Анатоліївна,

Полтавський юридичний інститут Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого, канд. юрид. наук,

МІЖНАРОДНА ДОПОМОГА ЖЕРТВАМ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Намагаючись адаптувати нашу правову систему до права Європейського Союзу, ми з подивом відкриваємо для себе мало-відомі раніше сторінки історії та з вдячністю згадуємо про ту допомогу, яку отримало населення СРСР, після закінчення Другої світової війни, від країн Західної Європи і США.

Досвід міжнародної гуманітарної допомоги є актуальним для нашої держави, яка співпрацює з іноземними партнерами та здійснює усі необхідні кроки для збереження свого суверенітету і незалежності.

На даний час, малодослідженою в Україні залишається діяльність низки міжнародних організацій, у тому числі та, що здійснювалася під патронатом Ліги Націй. Наприклад, продовольча допомога, яка була спрямована, створеною наприкінці 1943 року, Адміністрацією Допомоги і Відновлення (United Nations Relief and Rehabilitation Administration – ЮНРРА).

Після закінчення війни, в 1946 році, зазначена організація виконувала заявки на поставки продовольства для України і Білорусії. Зокрема, Україна отримувала низку товарів на суму у 189 млн, а Білорусія – на суму 61 млн дол. продуктами харчу-

вання та товарами першої необхідності. На протязі 1946–1947 років, голодуючим і нужденним надходила міжнародна допомога по лінії Американського Червоного Хреста, а від благодійної організації «Рашен Релиф» (США) СРСР було отримано вантаж на сум 31 млн дол. Фактично, це була найбільша поставка продовольчої допомоги під час голоду 1946–1947 років [1, с. 146].

Значні обсяги фінансової та продовольчої допомоги до Радянського Союзу надходили з російськомовних та українськомовних діаспор під приводом допомоги жертвам війни. Були зафіксовані поштові відправлення з Аргентини, Данії, Ірану, Швейцарії, Швеції. Літом 1946 року дитячі будинки Росії отримали 100 тис. продовольчих відправлень від Датського Червоного Хреста; у вересні 1946 року – подарунки від Шведського Червоного Хреста для дитячих будинків Москви, Києва та Мінська; у жовтні 1946 року – для дитячих будинків Азербайджану від Іранського Червоного Лева і Сонця [1, с. 147–148].

Для покращення економічної ситуації та ліквідації продовольчої проблеми здійснювалася закупівля продовольства. Наприклад, у грудні 1946 року було укладено угоду між Всесоюзним об'єднанням «Експортхліб» та китайською фірмою «Тун-сін». Західна допомога для СРСР в 1946–1947 роках, ґрунтувалася на поставках ленд-лізу часів війни, хоча на першому плані було не продовольство, а зброя та різне військове устаткування. За роки війни, за ленд-лізом до СРСР, було направлено продовольства на 1,7 млрд американських дол., що склало 18,3 % від усіх поставок [1, с. 144–145].

В свою чергу, Радянський Союз намагаючись підтримати політичні режими країн Східної Європи та виконуючи свої зобов'язання перед союзниками, у 1946–1947 роках, здійснював на прохання Франції, Болгарії, Румунії, Польщі, Чехословаччини достатньо значні постачання збіжжя.

Допомога з СРСР надходила і до Чехословаччини 1948 року, а також згідно угоди від 26 січня 1948 року до Польщі, за постановою від 18 лютого – до Румунії, з врожаю 1948 року. Згідно рішення від 23 липня 1948 року, була здійснена поставка

до Німеччини для населення Берліну та Східного Пакистану. До 1952 року такі поставки досягли 4,5 млн тон в рік і направлялися до Албанії, Данії, Італії, Угорщини, КНДР, Єгипту, Індії, Англії, Австралії, Фінляндії, Швеції, Норвегії [2, с. 144–150].

І ця допомога була надзвичайно доречна, оскільки в період з 1946 по 1947 років, тільки в ході примусового переселення німців, що мешкали на території Судетської області (Чехословаччина), загинули від нелюдського поводження та голоду 272.000 тис. осіб [3, с. 94–112].

Допомога від Адміністрації Допомоги і Відновлення (ЮНРРА) надходила не тільки до Радянського Союзу. Намагаючись побудувати антирадянську коаліцію, США, з яких поступала майже половина надходжень, через ЮНРРА направляли фінансові кошти і продовольство до населення Східної Європи, зокрема до Югославії. З квітня 1945 року по червень 1947 року загальна сума допомоги ЮНРРА Югославії досягала 415,6 млн дол., що склало 1/5 усього бюджету даної організації. Американські поставки до цієї держави склали 72 % загальної кількості допомоги ЮНРРА, або 298,1 млн дол. З СРСР до Югославії також надходила допомога, але в значно менших розмірах, на суму 144 млн дол. [4, с. 96–101].

Таким чином, підсумовуючи, вважаю необхідним відзначити, що Україна має достатньо великий досвід співпраці з міжнародними організаціями, на протязі ХХ ст., неодноразово отримувала значну фінансову, технічну і продовольчу допомогу. Саме активна співпраця з міжнародними установами, неурядовими міжнародними організаціями дозволить державі сконцентрувати свої зусилля на реалізації першочергових завдань та забезпечити здійснення зобов'язань щодо дотримання основоположних прав і свобод людини і громадянина.

Список використаних джерел

1. Зима В. Ф. Голод в СССР 1946–1947 годов: происхождение и последствия / В. Ф. Зима. – Москва : ИИ РАН, 1996. – 265 с.
2. Документы внешней политики СССР / под ред. Г. К. Деева, М. С. Капица, И. К. Коблякова и др. – Москва : Госиздат., 1974. – Т. 19. – 823 с.

3. Totten S. Dictionary of genocide / S. Totten, P. R. Bartrop. – Westport, Connecticut, London : Greenwood press, 2008. – Vol. 1. – 264 p.
4. Костин А. А. Экономические отношения Югославии и Соединенных Штатов в 1945–1948 гг. / А. А. Костин // Ярославский педагогический вестник, 2011. – Т. 1. – № 3. – С. 96–101.

Романенко Євген Олександрович,

Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління, Президент, д-р. наук з держ. упр., доцент, Академік Міжнародної Кадрової Академії та Української Технологічної Академії, Почесний доктор Національного інституту економічних досліджень Грузії, Заслужений юрист України

Чаплай Ірина Віталіївна,

Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління, Виконавчий директор Апарату Президії, кандидат наук з державного управління, Радник Генерального директора Державного підприємства «Київоблбудінвест»

**ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД У СФЕРІ ПРОТИДІЇ
КОРУПЦІЇ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО
ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ**

У даний час, в поясненні причин безпрецедентного розмаху корупції, на перший план, виходить неефективність використання європейського досвіду боротьби з цим негативним явищем. Стисло проаналізуємо досвід.

Найбільш розвинута система норм, спрямованих на боротьбу з корупцією, міститься у кримінальному законодавстві Сполучених штатів Америки (далі – США). У крайньому разі два закони прямо забороняють використання хабарів. («Про підкуп державних службовців і свідків», «Про практику корупції за кордоном»). Крім цього, у значно ширшому колі законодавчих актів передбачено заходи, за допомогою яких можна боротися з корупцією [1, с. 50–52].

У законі «Про практику корупції за кордоном», підписаному 20 грудня 1977 року Дж. Картером, йдеться про те, що всі фір-

ми, які контролюються Комісією з питань цінних паперів та біржі (SEC), а також інші американські «національні концерни», не мають права «з корупційною метою» пропонувати, давати які-небудь цінності будь-якій «іноземній офіційній особі» або іноземній політичній партії, з метою вплинути на офіційний акт чи рішення заради отримання конкурентної переваги. Закон зобов'язує згадані американські компанії: вести й зберігати бухгалтерські книги, звіти й рахунки, які з розумною

У більшості штатів передбачено також кримінальну відповідальність за підкуп представників профспілок і за отримання ними хабарів «за угодою чи з розумінням», що це вплине на їхні дії й рішення, та за хабарництво у сфері спорту (підкуп учасників спортивних змагань, суддів, тренерів, секундантів, стартерів тощо).

Проблем корупції торкаються й деякі інші закони Сполучених Штатів.

Так, у законодавстві США про поліцію вказується, що полісмен не має права і далі виконувати свої охоронні чи розшукові функції поза службою за додаткову плату. У полісмена не повинно бути родичів, які є власниками кафе, магазинів, казино, розважальних закладів з азартними іграми, які торгують спиртними напоями, лотерейними квитками, тютюновими виробами. Всі ці обмеження спрямовані на боротьбу з прихованими формами корупції.

Таким чином, зарубіжний досвід свідчить про те, що кожний новий законодавчий захід щодо регулювання ринку треба оцінювати з погляду на те, чи не дає він змоги бізнесу вдаватися до незаконних заходів захисту своїх інтересів. Можна навести численні факти, коли навіть самі «ідеальні», з погляду науки й економіки, спроби законодавчого чи адміністративного регулювання ринку призводили до нового витка протизаконних дій [2, с. 158–160].

Багаторічний досвід боротьби з продажністю посадових осіб у різних країнах дає змогу визначити декілька форм різновидності корупції, а саме:

- 1) отримання посадовою особою винагороди (без попередньої домовленості про це) за вже здійснену правомірну дію (бездіяльність) з використанням службового становища;

2) отримання винагороди за тих самих умов за дію (бездіяльність), пов'язану з порушенням службових обов'язків;

3) отримання посадовою особою матеріальної вигоди до здійснення нею правомірних дій (бездіяльності) з використанням службового становища. Різновидністю цієї ситуації є вимагання, коли посадова особа вимагає хабар, погрожуючи здійснити дії, які порушують законні інтереси хабародавця, або не здійснити законні дії, претендувати на які хабародавець має підстави;

4) отримання посадовою особою матеріальної вигоди до здійснення нею незаконних дій, у яких зацікавлений хабародавець;

5) отримання посадовою особою подарунків від осіб, які так чи інакше від неї залежать, знаходяться під її юрисдикцією, зацікавлені в її вдячності, заступництві, потуранні тощо, без будь-якої домовленості щодо конкретної службової дії;

6) побори, данина, які накладаються посадовою особою на підлеглих та інших осіб, котрі залежать від неї [3, с. 6].

Список використаних джерел

1. Довідковий документ про міжнародну боротьбу з корупцією, підготовлений Секретаріатом ООН. – Каїр, 1995. – С. 69.
2. Банненберг Б. Корупція в Німеччині / Брітта Банненберг. – Мюнхен : Бек, 2004. – 227 с.
3. Дедекаєв В. А. Корупція – червоточина держави / В. А. Дедекаєв // Міліцейський курер. – 1998. – № 52. – С. 6–10.

Рудік Надія Михайлівна,

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, кандидат наук з державного управління, доцент

ВПЛИВ ЗАКОНОДАВСТВА ЄС НА НАЦІОНАЛЬНЕ: ДОСВІД ВИМІРЮВАННЯ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Питання впливу законодавства ЄС на національне завжди було актуальним, оскільки акти вторинного законодавства (по-

станови, директиви, рішення), а також регуляторні акти Союзу, є обов'язковими до виконання. В період підготовки до національного референдуму щодо майбутнього Великої Британії в ЄС, запланованого на 23 червня 2016 р., це питання стало особливо гострим і використовувалось прихильниками виходу країни з ЄС як яскравий приклад «розмивання» національного суверенітету і свідчення могутності «брюссельської бюрократії».

В березні 2014 р. під час теледебатів між лідером Партії незалежності Сполученого Королівства (UKIP) Найджелом Фараджем і лідером Ліберальних демократів і віце-прем'єром Ніком Клегом було піднято питання стосовно обсягу британського законодавства, яке походить від законодавства ЄС. Спираючись на результати аналітичного дослідження бібліотеки Палати Громад британського парламенту (далі – бібліотека), проведене в жовтні 2010 р. [1], Нік Клегг сказав, що лише 7 % національного законодавства походить від європейського. Під час другого раунду теледебатів між цими політиками (квітень 2014 р.) Н. Клегг пояснив, що показник 7 % стосується первинного законодавства Великої Британії, яке імплементує право ЄС, а 14 % є часткою британських підзаконних актів, що були отримані з законодавства ЄС. Зі свого боку, Н. Фарадж заявив, що в цілому загальна частка національного законодавства європейського походження становить 75 % [2].

Вищезазначені заяви спричинили бурхливу дискусію серед експертів, більшість з яких схилились до думки, що фактична цифра, ймовірно, знаходиться десь між тими, які оприлюднили політики. Так, на думку експертів, у своїх підрахунках Н. Клегг взяв до уваги лише те первинне і вторинне законодавство Великої Британії, яке імплементує директиви і рішення ЄС. Однак, як показало дослідження бібліотеки, більш точна оцінка має також враховувати кількість постанов ЄС, кількість яких значно перевищує кількість директив або рішень [2]. Щодо твердження Н. Фараджа, то експерти не зовсім розуміють на чому воно базується. Можливо британський політик послався на колишнього Голову Європейського Парламенту (2007–2009 рр.) Ганса-Герта Петтерінга, який якимось сказав, що у межах процедури спільного прийняття рішень (застосовувалась до набуття чинності Ліса-

бонським договором) Європейський Парламент брав участь у прийнятті 75 % законодавства ЄС. Н. Фарадж помилково взяв цю цифру для оцінки частки законодавства ЄС в британському [2]. Інше пояснення було дано в коментарі ВВС щодо телевізійних дебатів: лідер UKIP використав дані дослідження, проведеного німецьким урядом в 2005 р., в якому аналогічний показник для Німеччини становив 84 %. В UKIP взяли цю цифру за основу, але скоригували її у бік зменшення, оскільки Велика Британія, на відміну від Німеччини, не приєдналася до зони євро [3].

З метою поліпшення методики підрахунку, бібліотекою, як незалежною дослідницькою службою, була запропонована нова формула (сума загальної кількості постанов ЄС та релевантних до ЄС британських підзаконних актів поділена на суму загальної кількості постанов ЄС та загальної кількості британських підзаконних актів і помножена на 100), що надало можливість більш точно оцінити частку постанов ЄС та законів Великої Британії, які стосуються ЄС, у загальному обсязі національного законодавства [1, р. 23–24].

В 1997–2009 рр. ця частка становила в середньому 47 %, а в 2010–2013 рр. – 59 %. Проте, в бібліотеці зазначають, що навіть цей розрахунок не враховує первинне законодавства Великої Британії або «м'яке право» ЄС (заяви, рекомендацій, настанови, декларації, спеціальні доповіді тощо), яке так само «м'яко» може бути імplementоване Великою Британією. Що стосується первинного законодавства Великої Британії, то хоча за вказаний період близько 40 % з 93 актів британського парламенту так чи інакше стосувались ЄС (в основному вони посилались на термінологію або на вже чинні акти ЄС), лише три з них були прийняті з метою імplementації права ЄС [2].

Експерти дійшли висновку, що всі методи вимірювання мають свої вади і можна обґрунтувати будь-який результат від 15 % до 55 %, в залежності від того, які змінні беруться до уваги в розрахунку, а які – ні. Виключення з розрахунку постанов ЄС ймовірно приведе до недооцінки впливу законодавства Союзу, а їх включення – до переоцінки. Близький до істинного кількісний показник знаходиться десь між цими двома підходами, але обмеження даних унеможливають досягнення точного вимірю-

вання. Важко сказати, наприклад, скільки постанов ЄС мають пряме застосування в Великій Британії. Постанови, які, скажімо, стосуються вирощування олив та тютюну навряд чи матимуть великий вплив у Великій Британії, але вона імплементує їх так само як держави-члени, які спеціалізуються на вирощуванні цих культур [2].

В дослідженні бібліотеки наводяться також дані національних вимірювань впливу законодавства ЄС. Так, наприклад, частка законодавства ЄС в законодавстві Австрії в період 1992–2003 рр. в середньому становила 42,5 % [1, р. 27–28], а у Франції за 1987–2006 рр. – близько 12 % [1, р. 31–32]. З огляду на відмінність даних, експерти зазначають, що вірогідність некоректного вимірювання впливу законодавства ЄС на законодавство будь-якої держави-члена зростатиме у міру подальшого розширення ЄС та посилення його багатоманітності.

Список використаних джерел

1. How much legislation comes from Europe? [Електронний ресурс] : Research Paper 10/62 13 October 2010. – Access mode: www.parliament.uk/briefing-papers/RP10-62.pdf. – Назва з екрана.
2. Miller V. How much legislation comes from Europe? [Електронний ресурс] / V. Miller. – Access mode: <https://secondreading.uk/vaughne-miller/how-much-legislation-comes-from-europe/>. – Назва з екрана.
3. Nick Clegg v Nigel Farage TV debate on the UK and the EU. – Access mode: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-26854894>. – Назва з екрана.

Рудік Олександр Миколайович,

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, кандидат політичних наук, доцент

АДАПТАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС: ДОСВІД НОРВЕГІЇ

Норвегія, як відомо, не є державою-членом ЄС. Країна не бере участі в процесах прийняття рішень і розроблення політики

в ЄС і повністю виключена з ряду важливих аспектів європейської співпраці, зокрема щодо розбудови Економічного і валютного союзу (ЕВС) і спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС (СЗБП). Формально, Норвегія є більш вільною, ніж держави-члени ЄС, у виборі сфер співпраці і глибини інтеграції в економіку Союзу. Однак Норвегія адаптувала близько $\frac{3}{4}$ законодавства ЄС, порівняно з тими державами-членами, які беруть участь у всіх аспектах діяльності Союзу (тобто не мають офіційного права на неучасть, як наприклад, Велика Британія стосовно ЕВС), і, що важливо, імплементувала це законодавство ефективніше, ніж більшість держав-членів [2, р. 3]. З позиції ЄС, Норвегія є третьою країною, з якою Союз має найтісніші зв'язки. В Європейській зовнішньополітичній службі зазначають, що Норвегія так інтегрувалась в європейську політику і економіку, як жодна з країн, яка не є членом ЄС [3, р. 118].

Загалом, за даними реєстру угод Міністерства закордонних справ Норвегії, ця країна уклала з ЄС 74 угоди, як великі, так і менш масштабні [1, р. 3–4]. В основі відносин Норвегії з ЄС є Угода про Європейський економічний простір (ЄЕП), яка була підписана в 1992 р., а набула чинності в 1994 р. Угода про ЄЕП є найбільшим і всеосяжним міжнародно-правовим документом, укладеним коли-небудь Норвегією (129 статей, протоколи, додатки, декларації). Вкупі з 8 тис. законодавчих актів ЄС, Угода про ЄЕП забезпечує доступ Норвегії до єдиного внутрішнього ринку Союзу. Вже близько чверть століття ця угода прямо чи опосередковано, помітно чи менш помітно, впливає на більшість сфер норвезького суспільства, вона стала невід'ємною частиною життя багатьох норвезьких громадян і компаній.

Важливими є також угоди про співпрацю в сферах свободи, безпеки і правосуддя (найвідоміший приклад – Шенгенська угода, 1999 р.), СЗБП та спільної безпекової та оборонної політики (СБОП) (наприклад, угода про участь в Європейському оборонному агентстві, 2006 р.), сільського господарства і рибальства (торгівля і доступ до ринку), освіти, фінансів, регіональної політики. Ці угоди визначають рамки відносин Норвегії з ЄС, у межах яких сторони щоденно співпрацюють з великих і малих питань. Для аналізу цих відносин потрібно виробити комплекс-

ний підхід, оскільки вони не мають статичної структури, а, натомість, постійно розвиваються услід за динамікою змін в ЄС, до яких Норвегія в цілому успішно пристосовується.

Таке акумулювання угод в Норвегії охарактеризують як особливу «норвезьку» форму асоціації з ЄС, у чомусь схожу на клаптикову ковдру, яка поступово збільшується за рахунок додання до неї нових угод, але без будь-яких загальних рамок або плану [1, р. 5–6]. Фактично, відносини Норвегії з ЄС складаються з безлічі формально не пов'язаних між собою різноманітних угод і положень, як з часом зазнають певних змін не підпорядкованих, однак, певному плану і чітко сформульованій загальній меті. Структура цих угод є результатом історичних подій, а також багатьох малих і великих кроків, які різні уряди Норвегії здійснювали з метою адаптації до інституційних та правових змін в ЄС, і, як правило, за підтримки переважної більшості в Стортингу (парламенті).

З норвезької сторони ці кроки мали пасивний (реактивний) характер, тобто уряд країни, як правило, лише реагував на ініціативи та дії ЄС, який значно змінився за останні двадцять років. Норвегія постійно прагне адаптуватися до цих змін, у тому числі й за допомогою додаткових угод. Такий розвиток подій багато в чому є односпрямованим – до все більш масштабного та зобов'язуючого за характером співробітництва між ЄС і Норвегією. На думку норвезьких урядових експертів, таку модель відносин не можна охарактеризувати як плановану, цілісну або послідовну. Неясно, чи входило до наміру сторін те, що вони в результаті отримали [1, р. 5].

Загалом, за допомогою ЄЕП, Шенгенської та інших угод, Норвегія зв'язала себе з ЄС у декілька різних способів. Асоціація є основою, у тому сенсі, що Норвегія прийняла законодавство ЄС і взяла на себе зобов'язання дотримуватись його, так якби вона була членом ЄС. Норвегія не бере інституційної участі в ЄС, але вона інституційно пов'язана з Союзом за допомогою різних положень відповідних угод. Так, в рамках ЄЕП існує повноцінна інституційна структура для забезпечення прийняття Європейською асоціацією вільної торгівлі (ЄАВТ), членом якої є Норвегія, нового законодавства ЄС та належного контролю за його імплементацією.

На думку експертів, спосіб, у який Норвегія пов'язана з міжнародним інтеграційним об'єднанням, членом якого вона не є, зустрічається вкрай рідко. Фактично, в практиці міжнародного співробітництва не існує інших, порівнянних за масштабом і характером угод та механізмів їх виконання. Таким чином, з погляду міжнародного права, норвезька модель відносин з ЄС є винятковою [1, р. 7]. Досвід Норвегії є цікавим для України, як країни, що також не є членом ЄС, але намагається максимально наблизитись до Союзу. Однак, між Україною та ЄС укладена Угода про асоціацію, яка, серед іншого, вимагає адаптації законодавства до європейського. Це надає процесу політичної асоціації та економічної інтеграції України з ЄС цілісності та передбачуваності.

Список використаних джерел

1. Outside and Inside: Norway's agreements with the European Union // Official Norwegian Reports NOU 2012: 2. – Access mode: http://www.eu-norway.org/Global/SiteFolders/webeu/NOU2012_2_Chapter_3.pdf. – Назва з екрана.
2. Outside and Inside: Norway's agreements with the European Union // Official Norwegian Reports NOU 2012: 2. – Access mode: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/eu/nou2012_2_chapter27.pdf. – Назва з екрана.
3. The Rising Complexity of European Law / Edited by Peter-Christian Müller-Graff, Ola Mestad. – BWV Berliner-Wissenschaft, 2014. – 222 p.

Соскин Олег Игоревич,

Прешовський університет, докторант, факультет теології

МОРАЛЬНАЯ ПАРАДИГМА МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА В ИНФОРМАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКЕ

Мировое хозяйство находится в процессе глобальной трансформации. Эта глобальная трансформация характеризуется тем, что национальная экономика и, соответственно, мировая экономика переходят к пятому и шестому технологическим укладам.

Много мировых научных исследователей сегодня описывают данную *проблематику* (Йозеф Шумпетер, Герхард Менш, Кристофер Фримэн). Как известно, переход к этим высокотехнологическим укладам характеризуются:

- изменением качества труда;
- изменением роли главной движущей, производительной силы – человека. Именно человек становится основным в структурировании пятых и шестых технологических укладов.

Таким образом, если страна хочет быть успешной, она должна иметь успешную, динамичную высокорентабельную, высокоприбыльную экономику, которая должна ориентироваться на развитие человеческого капитала. Именно он является сегодня главной движущей силой формирования и развития пятого и шестого технологических укладов. Более того, в современном мире параллельно идут процессы все более жесткого межцивилизационного столкновения; мировое хозяйство находится во второй фазе глобального кризиса; до 2021 года будет продолжаться фаза падения великого цикла Кондратьева. Важно и то, что усиливается борьба за жизненное пространство и за глобальные источники. Данная проблематика и возникающие с ней вопросы описаны в моей работе «Народный капитализм: экономическая модель для Украины»¹. Мною была разработана и описана модель, которая предполагает изменение системы перехода к системе хаоса от вертикально детерминированной модели в вертикально детерминантной иерархии. Ключевым вопросом в этих условиях есть то, изменяется ли роль человека. Основной его характеристикой будет адекватность к вызовам информационно-технологической революции. Он не должен быть, как раньше, придатком конвейерного производства, машин. Соответственно, очень повышаются требования к духовности и моральности людей, участвующих в воспроизводственном процессе, где главенствующими становятся пятый и шестой технологический уклады.

¹ Народний капіталізм: економічна модель для України : монографія / О. І. Соскін. – Київ : Вид-во «ІСТ», 2014. – 396 с.

В связи с тем, что изменились глобальные объективные условия функционирования мирового хозяйства, трансформируется и требование к личности человека, поскольку он становится главной силой в создании прибавочной стоимости за счет своего интеллекта, разума, мозговой деятельности. Повышаются также соответственные требования к его моральной парадигме, моральным устоям, морально-духовным базисным, базальтовым основам. И здесь есть разные подходы к этой проблематике. В мире также существуют моральная парадигма, конфуцианская, буддийская, индусская, исламская, иудейская модель, и, соответственно, христианская модель². Христианская модель выступает как модель Фомы Аквинского и модель, выстроенная на парадигме Августина Блаженного³.

Для Украины единственно возможной является христианская модель. Большинство украинцев являются верующими и позиционируют себя как христиане. Это порядка до 80 %, причем ортодоксальный обряд, ортодоксальное христианство, православие – это больше чем две трети населения⁴. От 65 % до 70 % украинцев позиционируют себя как православные. Московское православие, Киевский патриархат, автокефалии и греко-католики имеют одну веру, но последние признают Папу Римского.

Мы должны строить моральную парадигму исходя из базисных принципов христианства, а именно – апостольского христианского православия. В основе ортодоксального православия лежат, как известно, основные принципы четырех Евангелие, деяния апостолов и послание апостолов, а также Апокалипсис.

² Zabaev Ivan. 2015. «The Economic Ethics of Contemporary Russian Orthodox Christianity: A Weberian Perspective.» *Journal of Economic Sociology* (4): 148–168.

³ Мораль и право в международных отношениях: общее и особенное [Электронный ресурс] // OSP. – 2013. – Режим доступа до ресурсу: <http://kyiv.osp-ua.info/politics/49990-moral-i-pravo-v-mezhdunarodnykh-otnoshenijakh-obschee-i-osobennoe.html>. – Назва з екрана.

⁴ Релігійна палітра України [Електронний ресурс] // Tyzhden.ua. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://tyzhden.ua/Society/107903>. – Назва з екрана.

Это та фундаментальная для нас основа, парадигма, которая должна лежать в основе функционирования нашего социума и моральных фундаментальных ценностей развития Украины. Естественно, на этой основе и надо формировать тогда человека, как носителя пятого и шестого технологических укладов. Если мы не хотим, чтобы люди были бездушными роботами, которые не понимают, что такое добро и зло и действуют на базе секуляризации, безрелигиозности, они должны соответствовать требованиям информационной экономики по профессиональным и интеллектуальным требованиям. Есть люди, которые будучи человеческим капиталом и интеллектуалами, являются по своей природе атеистами, или приверженцами базовых основ зла. Именно они становятся разрушителями, аморальными элементами для нас. Такие люди живут по принципам зла и по принципам собственной воли, они чрезвычайно становятся опасные и для общества, государства в целом, нации, народа. В условиях мощнейших достижений научно-информационной революции, они могут превратиться в демонов разрушения всей человеческой цивилизации. По этому, колоссально возрастает роль моральной парадигмы и христианских моральных устоев, православных прежде всего.

В основе сложившейся современной ситуации должны быть христианские принципы, мораль, построенная на христианских устоях, на заповедях Евангелия, наследии Иисуса Христа. Система права также должна быть построена на адекватности и моральной парадигме. Международное право всегда сочетало в себе единство права международного и морального (право лидирующей белой расы, прежде всего европейских государств и США). До окончания 70-х годов XX столетия христианство являлось ведущей мировой религией, а белая раса главным носителем прогресса. По сути, достижение нынешней цивилизации – это результат деяний белой расы. В нынешних условиях очень быстро технологически развиваются азиатские страны, желтая раса: китайская, индусская исламская, иудейская цивилизации, в основе которых лежит другая моральная парадигма. Международное право базируется на различных моральных парадигмах: индусская, конфуцианская – на Китае и соседних

странах, синтоизм – на «наследии предков». Таким образом, возникает плюралистическая моральная парадигма. Естественно, международное право впитывает в себя составляющие разных моральных парадигм, как религиозно-мистических, так и многих других.

Параллельно со странами базовых цивилизаций есть страны серой зоны, которые не выработали свой алгоритм, модель, парадигму развития, они не определились, к какой цивилизации относятся. К сожалению, Украина тоже пока стратегически не определилась, к какой системе цивилизации она принадлежит, какую будет строить, и с какой цивилизацией будет заходить в мир пятого и шестого технологического уклада. В этой системе интеллектуальная сила человека становится ведущей, главенствующей, направляющей системой развития государства, нации, народа. Вместе с тем, в мире будет проходить борьба за технические, технологические, информационные результаты прогресса. Естественно, что Украина должна сделать выбор, и чтобы этот он был правильным и системно-стратегическим, необходимо определить свою моральную парадигму. Нужно исходить из своего базового родового начала, когда страна имела наибольшее достижение. Естественно, это является христианско-православная доктрина, которая формирует наиболее креативную модель функционирования человека в этом быстроменяющемся, органическом мире и дает возможность человеку устоять на очень твердых основах своей жизнедеятельности. Главное – спасение своей души, своего духа в любых условиях. Мы должны говорить о том, что апостольское православие является самым системно-базовым для формирования нынешней современной моральной парадигмы для украинского социума. Если мы останавливаемся именно на этом подходе, что наше общество является христианским, мы исповедуем его православную составляющую христианства – апостольскую, ортодоксальную. Мы живем и строим себя на базе Евангелие Иисуса Христа и всех соответствующих его ценностей. Мы избираем цивилизацию белой расы и функционируем на мейстриме ортодоксально-апостольского православия, на базе его ценностей. Таким обра-

зом, в международном праве мы избираем этот мейстрим и моральную христианскую парадигму, причем не в форме Вебера и Августина, а именно идем по направлению первичной системы христианских ценностей, где дух первичен и человек подчиняется заповедям Иисуса Христа, где ориентируем систему права не на служение золотому тельцу и служение брэнному, ветхому человеку, физическому человеку. Мы ориентируемся на поднятие духа и души до высот Троицы единой и нераздельной, и признаем всю систему христианских символов, постулатов и заповедей в полном объеме. Только тогда украинцы впишут свое право в международное право белой расы европейской цивилизации. Данный подход не является на сегодняшний день победившим в Украине, его надо рассматривать через призму дискуссий. Я считаю, что именно такой подход есть наиболее перспективен и наиболее плодотворен для реинкарнации Украины, как центрально-европейского государства европейской цивилизации и построения нашего геополитического проекта как синтезированного государства Руси-Украины, Украинской Народной Республики и современной Украины.

Список використаних джерел

1. Becker S. Was Weber Wrong? A Human Capital Theory of Protestant Economic History [Electronic Resource] / S. Becker, L. Woessmann // IZA Discussion Paper Series. – 2007. – Access mode: <http://ftp.iza.org/dp2886.pdf>
2. Булгаков С. Н. Православие: очерки учения Православной церкви / Сергей Николаевич Булгаков. – Москва : Терра : Ассоц. совмест. предприятий междунар. об-ний и орг., 1991. – 345 с.
3. Дятлов С. А. Православные основы русской экономики [Электронный ресурс] / С. А. Дятлов // Наш современник. – 2010. – № 4. – Режим доступа: <http://nash-sovremennik.ru/archive/2010/n4/1004-12.pdf>. – Назва з екрана.
4. Ефременко Д. В. Россия и постамериканский мир Россия и современный мир / Д. В. Ефременко // Россия и современный мир. – 2011. – № 1(70). – С. 4–50.

5. Zabaev I. The Economic Ethics of Contemporary Russian Orthodox Christianity: A Weberian Perspective / Ivan Zabaev // Journal of Economic Sociology. – 2015. – № 4. – S. 148–168.
6. Zabaev I. Humility and The Gift: The Elective Affinity of Institutions and Ethics in Orthodox Parishes / I. Zabaev, A. Zueva, Y. Koloshenko // Journal of Economic Sociology. – 2015. – № 5. – S. 118–139.
7. Zabaev I. The orthodox Ethics and the Spirit of Socialism (Supporting the Hypothesis) / Ivan Zabaev // Russian Polity. The Russian Political Science Yearbook. – 2007. – № 1. – S. 57–76.
8. Катасонов В. Ю. Какая экономика нужна православным? [Електронний ресурс] / Валентин Юрьевич Катасонов. – 2014. – Режим доступу: <http://pereprava.org/knowledge/3136-kakaya-ekonomika-nuzhna-pravoslavnym.html>. – Назва з екрана.
9. Копцев С. Политическое Православие как основа теократической Монархии [Електронний ресурс] / С. Копцев, Е. Нечкасов. – 2012. – Режим доступу: <http://evrasiansk.livejournal.com/1823.html>. – Назва з екрана.
10. Релігійна палітра України [Електронний ресурс] // Тиждень.ua. – 2014. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Society/107903>. – Назва з екрана.
11. Соскін О. І. Народний капіталізм: економічна модель для України : монографія / О. І. Соскін. – Київ : Вид. «ІСТ», 2014. – 396 с.
12. Салыгин Е. Н. Теократическое государство / Евгений Николаевич Салыгин. – Москва, 1999. – 128 с.

Стрілець Василь Васильович,

Полтавський юридичний інститут Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого, доктор історичних наук,
кандидат юридичних наук, професор

ЩОДО ЗМІСТУ ІДЕЇ «EVER CLOSER UNION» У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

В контексті проведення референдуму у Великобританії щодо виходу зі складу Європейського Союзу (далі – ЄС) особливої актуальності набула проблема визначення змісту фрази «ever

closer union» («дедалі міцніший союз»), яка зустрічається в установчих договорах ЄС.

Ідея «ever closer union» має свої витоки в політичному проєкті створення наднаціонального європейського уряду. Ця ідея розглядалася як спосіб подолання «патологічних» національних державних утворень (таких як Німеччина) задля забезпечення миру в Європі світі шляхом інтернаціоналізації політики [1, р. 5]. 1946 р. В. Черчіль у своїй знаменитій Фултонській промові зазначав: «Ми повинні створити свого роду Сполучені Штати Європи ... І першим практичним кроком на цьому шляху є створення Ради Європи» [2]. Тому початково концепція «ever closer union» була пов'язана з ідеєю створення федеративного державного утворення в Європі за аналогією зі Сполученими Штатами Америки.

Фраза «ever closer union» була включена до преамбули Договору про створення Європейського економічного співтовариства 25 березня 1957 р. (Римського договору 1957 р.), в якій зазначалося, що сторони уклали цей договір, зокрема тому, що вони натхненні наміром закласти підвалини дедалі міцнішого союзу народів Європи («an ever closer union among the peoples of Europe») [3]. Д. Дайнен, згадуючи Римський договір, стверджує, що він передбачав побудову «дедалі міцнішого союзу» між державами та народами Європейського економічного співтовариства [4, с. 12], хоча очевидним є згадування в цьому документі лише народів, а не держав.

В Урочистій Декларації про Європейський Союз (документі, який не має обов'язкової сили), підписаної 1983 р. десятьма главами європейських держав і урядів (в тому числі Великобританії), було вказано, що держави «... на основі усвідомлення спільної історичної долі і бажанні утвердити європейську ідентичність, підтверджують свою прихильність поступово рухатися до більш міцного союзу між народами і державами-членами Європейського співтовариства» [5].

При підготовці Договору про Європейський Союз (Маастрихтського договору 1992 р.) представники Великобританії заперечували проти будь-якої згадки терміну «федеральний» в

тексті цього договору, наполягаючи на варіанті «ever closer union» [7]. Проте протягом 2015–2016 рр. роках колишній прем'єр-міністр Великобританії Д. Кемерон висловив ініціативу щодо звільнення Великої Британії від прагнення до «ever closer union» із народами Європи [8].

У проекті Договору про запровадження Конституції для Європи, «з поваги до євроскептиків» [4, с. 197], фраза «ever closer union» була замінена на «народи Європи ... об'єднані міцно, як ніколи» («the peoples of Europe are ... united ever more closely») [6].

У преамбулі чинного Договору про функціонування Європейського Союзу фраза викладена у такому ж вигляді, як і в Римському Договорі 1957 р. [9]. У Договорі про Європейський Союз 1992 р. «ever closer union» згадується 2 рази – у преамбулі та статті 1. У преамбулі цього договору зазначено, що сторони мають непохитне прагнення продовжувати процес створення дедалі міцнішого союзу народів Європи, де рішення приймають *якомога ближче («as closely»)* до громадянина згідно з принципом субсидіарності. Стаття 1 майже дублює положення преамбули: «Цей Договір позначає новий етап процесу утворення дедалі міцнішого союзу народів Європи, де рішення приймають *якомога відкритіше* та ближче до громадянина» [10].

Слід зазначити, що на сучасному етапі в наукових і експертних колах ідея «ever closer union» трактується в двох аспектах. З одного боку – як більш тісне взаєморозуміння і співпраця між народами Європи («a union of minds»), з іншого – як рух до об'єднання національних урядів задля створення єдиного наднаціонального уряду («a union of governments») [1, р. 6]. Поняття «народи Європи» «peoples of Europe» теж інтерпретується по-різному. Це або громадяни країн, які є учасниками процесу євроінтеграції, або всі народи, котрі живуть в Європі, зокрема, й народи, які населяють історичну територію, а не окрему визнану державу (наприклад, баски, валлійці) та національності з історичною присутністю по всій Європі (наприклад, євреї, цигани) [2]. Ф. Алстон та Дж. Вайлер, згадуючи ідею «ever closer union» при дослідженні політики ЄС у сфері прав людини, зазначають,

що «.. Союз дійсно стає «дедалі ближчим». «Єдиний ринок, єдина валюта, і неминуча перспектива значного розширення ЄС мають серйозні наслідки для прав людини, які більше не можуть розглядатися безсистемно» [11, р. 659].

Істотне значення для розуміння змісту ідеї «ever closer union» має практика Суду ЄС. Вперше ця фраза була використана Судом ЄС у 2003 р. Всього вона використовувалася близько 30 разів (у рішеннях Суду ЄС чи висновках Генеральних адвокатів). Більше третини відповідних справ стосувалися доступу громадян до публічної інформації та державних органів (оскільки ця фраза пов'язана з принципом субсидіарності та відкритості процесу прийняття рішень). Інші справи стосувалися процесуальної справедливості, поліцейського і судового співробітництва в кримінальних справах, вільного руху товарів і послуг, Шенгенської зони, свободи заснування та економічної діяльності, доступу до освіти тощо [2]. При цьому фраза «ever closer union» не виступала в якості основного юридичного обґрунтування рішення. Вона згадується з метою захисту прав громадян ЄС, а не в контексті подальшої інтеграції держав-членів ЄС [1, р. 17]. А. Кула і К. ван Валлендаел слушно зазначають, що фраза «ever closer union» має велике історичне значення, однак її нормативний зміст зараз дуже переоцінюється [2].

Таким чином, ідея «ever closer union» в початковому сенсі означала прагнення до побудови в Європі федеративного утворення. В правовому аспекті з початку заснування ЄС і до цього часу вона не містить чіткого зобов'язання щодо політичної інтеграції, використовується насамперед у зв'язку з принципом субсидіарності та застосовується Судом ЄС здебільшого в цьому контексті.

Список використаних джерел

1. Ever Closer Union. Report of the hearing held on 15th April, 2016 LSE Commission on the Future of Britain in Europe Rapporteurs: Simon Glendinning (LSE) Roch Dunin-Wąsowicz [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lse.ac.uk/europeanInstitute/LSE-Commission/Hearing-10---Ever-Closer-Union-REPORT.pdf>. – Назва з екрана.

2. Artur Kula, Kasper Van Wallendael. The meaning of the “ever closer union” in the CJEU case law – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pl.zpc.wpia.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2016/05/Kula-Van-Wallendael-The-Meaning-of-the-Ever-Closer-Union-in-the-CJEU-Case-Law.pdf>. – Назва з екрана.
3. Treaty establishing the European Economic Community, EEC Treaty - original text (non-consolidated version) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3Axy0023>. – Назва з екрана.
4. Дайнен Десмонд. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції / пер. з англійської. – Київ : «К-І.С.», 2006, – 696 с.
5. Solemn Declaration on European Union (Stuttgart, 19 June 1983) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cvce.eu/en/obj/solemn_declaration_on_european_union_stuttgart_19_jun_e_1983-en-a2e74239-a12b-4efc-b4ce-cd3dee9cf71d.html. – Назва з екрана.
6. Draft Treaty establishing a Constitution for Europe. OJ C 169, 18.7.2003, p. 1–150 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52003XX0718\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52003XX0718(01)). – Назва з екрана.
7. Castle S. Britain Threatens E.U. Exit Over 3 Little Words in Treaty [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nytimes.com/2015/06/24/world/europe/cameron-eu-brex.html?_r=0. – Назва з екрана.
8. Explaining the EU deal: an "ever closer union" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fullfact.org/europe/explaining-eu-deal-ever-closer-union/>. – Назва з екрана.
9. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union OJ C 326, 26.10.2012, p. 47–390 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>. – Назва з екрана.
10. Consolidated version of the Treaty on European Union OJ C 326, 26.10.2012, p. 13–390 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A12012M%2FTXT>. – Назва з екрана.

11. Alston, Philip and Weiler, J. H. H., An 'Ever Closer Union' in Need of a Human Rights Policy: The European Union and Human Rights (1998). European Journal of International Law, Vol. 9, pp. 658–723 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ssrn.com/abstract=803697>. – Назва з екрана.

Таранюк Анастасія Олександрівна,

Міжнародний гуманітарний університет, аспірант кафедри
теорії та історії держави і права

ЗАКОНОДАВЧІ ЗАСАДИ АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО СИСТЕМИ ПРАВА ЄС

Згідно зі статтею 51 Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) та їх державами-членами від 14 червня 1994 року Україна взяла на себе зобов'язання вживати заходів для поступового приведення національного законодавства у відповідність із законодавством Європейського Союзу у 16 пріоритетних сферах.

Відповідно до стратегії України, адаптація її законодавства до законодавства ЄС полягає у зближенні національної правової системи із сучасною європейською системою права, що забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян, економічний розвиток держави у напрямку ЄС [1, ст. 74].

Сьогодні адаптація законодавства України до законодавства ЄС відбувається відповідно до положень Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 р. [2].

Загальнодержавною програмою визначені цілі адаптації, етапи її проведення, завдання, які необхідно виконати на першому етапі, послідовність здійснення адаптації, інституційний механізм, роль Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України у цьому процесі.

Згідно з положеннями вищезазначеної Програми, процес адаптації законодавства передбачає декілька етапів:

- визначення актів *acquis communautaire*, що регулюють правовідносини у відповідній сфері;
- переклад визначених актів європейського законодавства українською мовою;
- розроблення рекомендацій стосовно гармонізації законодавства України з *acquis communautaire*;
- проведення політичного, економічного та соціального аналізу наслідків реалізації рекомендацій; визначення переліку законопроектних робіт;
- підготовка проектів законів та інших нормативно-правових актів, що входять до переліку законопроектних робіт, та їх прийняття.

Згідно із Загальнодержавною програмою, органом, що координує роботу з її виконання та забезпечує реалізацію політики у сфері адаптації законодавства, є уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері адаптації. Указом Президента від 21 серпня 2004 року № 965 «Питання організації виконання Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» виконання функцій уповноваженого органу виконавчої влади у сфері адаптації законодавства покладено на Міністерство юстиції України.

З метою забезпечення виконання Загальнодержавної програми було прийнято постанову Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2004 року № 1365 «Деякі питання адаптації законодавства України до законодавства ЄС». Цією постановою утворено Координаційну раду з адаптації законодавства України до законодавства ЄС та затверджено Положення про неї. Також постановою затверджено Порядок підготовки та реалізації щорічних планів заходів щодо виконання Програми.

Крім того, Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р. встановлює, що з огляду на геополітичне становище, історичний досвід, культурні традиції, багаті природні ресурси, потужний економічний, науково-технічний та інтелектуальний потенціал, Україна може й повинна стати впливовою світовою державою, здатною виконувати

значну роль в забезпеченні політико-економічної стабільності в Європі [3].

В Україні вже протягом тривалого часу здійснюють заходи з інтеграції держави в європейський правовий простір і виконання нею зобов'язань, узятих у межах Угоди про партнерство та співробітництво. Президентом України видано низку указів, зокрема: «Про забезпечення виконання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Співтовариством» від 24 лютого 1998 р. № 148; «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» від 11 червня 1998 р. № 615 [4]; «Про заходи щодо вдосконалення нормотворчої діяльності органів виконавчої влади» від 9 лютого 1999 р. № 145 [5]. Ці нормативно-правові акти заклали фундамент усебічного забезпечення процесу адаптації. Отже, створюючи національну державну правову систему відповідно до норм ЄС, необхідно одночасно з адаптацією вже існуючих законів приймати нові, узгоджені з правовими стандартами ЄС, законодавчі акти. Важливо розуміти, що процес адаптації законодавства України вимагає співпраці та злагодженості всіх гілок влади.

Список використаних джерел

1. Середа Тетяна Миколаївна // Деякі аспекти адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу / Т. М. Середа // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2012. – Вип. 109 – Ч. 1. – С. 74–75.
2. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 берез. 2004 р. № 1629-IV.
3. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики України : Закон України від 1 лип. 2010 р. № 2411-17 // Голос України. – 2010. – № 132.
4. Концепція адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 лип. 1999 р. № 1496.
5. Про заходи щодо вдосконалення нормотворчої діяльності органів виконавчої влади : Указ Президента України від 9 лют. 1999 р. № 145.

Товпеко Яна Костянтинівна,
Інститут держави і права імені В. М. Корецького
НАН України, аспірантка

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ У СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ГАРМОНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА З ПРАВОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони 2014 р. поставило на порядок денний питання необхідності гармонізації вітчизняного законодавства із законодавством Європейського Союзу, в тому числі у сфері прав людини. Так, зміцнення поваги до демократичних принципів, верховенства права, прав людини та основоположних свобод, у тому числі прав осіб, які належать до національних меншин, недискримінації осіб, які належать до меншин, і поваги до різноманітності, а також внесок у консолідацію внутрішніх політичних реформ визначені цілями відповідного політичного діалогу.

Одним із найважливіших показників ефективного процесу гармонізації законодавства України відповідно до зазначених принципів політичного діалогу є безпосередня імплементація положень прийнятої 2015 р. Національної стратегії у сфері прав людини на практиці. З метою сприяння виконанню положень Національної стратегії розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1393-р від 23 листопада 2015 р. було затверджено План дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року [4], за імплементацією якого було запроваджено моніторинг представників громадянського суспільства та Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини.

У рамках роботи щодо моніторингу в 2016 р. було підготовлено Меморандум про співпрацю, долучитись до якого мають можливість громадські організації, представницькі органи корінних народів, міжнародні організації та експерти [2]. Реалізація Меморандуму спрямована на забезпечення дотримання органами державної влади та органами місцевого самоврядування і

їх посадовими особами принципів, закріплених у ч. 3 Національної стратегії у сфері прав людини, зокрема: відкритості й прозорості реалізації положень Стратегії з метою максимального залучення до її реалізації та моніторингу всіх заінтересованих сторін; гарантування рівності та недискримінації у забезпеченні прав і свобод людини; конкретності, досяжності цілей та вимірюваності очікуваних результатів реалізації Стратегії тощо [3]. У межах моніторингу реалізації положень Національної стратегії у сфері прав людини та Плану дій учасники Меморандуму взаємодіють із центральними органами виконавчої влади та готують відповідні розділи звітів щодо процесу імплементації даних документів.

Варто зазначити, згідно звіту за результатами моніторингу імплементації Національної стратегії у сфері прав людини (станом на 1 липня 2016 року) представниками громадського суспільства було проаналізовано стан реалізації 204 заходи по реалізації пунктів Плану дій, які повинні були бути виконаними у відповідний звітний період. Так, відповідно до даних моніторингу, 72 передбачені пунктами Плану дій заходи не було виконано, 27 заходів було виконано частково, 60 заходів перебували у стані виконання і щодо 1 заходу зберігався ризик невиконання. Таким чином, повністю виконаними станом на 1 липня 2016 р. залишались 23 із 204 заходів, 17 із яких було реалізовано у відповідний звітний період, що безумовно є негативним фактором, який свідчить про гальмування реалізації державної політики на засадах міжнародних стандартів прав людини [1].

Підписавши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, наша держава взяла на себе ряд зобов'язань, виконання яких безпосередньо сприятиме не тільки визнанню України надійним партнером на міжнародній арені, а й першочергово удосконаленню вітчизняного законодавства у ряді сфер, зокрема у сфері прав людини, підвищенню ефективності реалізації реформ, вирішенню найбільш нагальних проблем населення. На нашу думку, саме збільшення учасників-підписантів Меморандуму та якісний моніторинг імплементації Національної стратегії у сфері прав людини та Плану дій для найбільш повної реалізації їх положень стане тією рушійною силою, яка сприятиме реальній

гармонізації вітчизняного та міжнародного законодавства згідно Угоді про асоціацію на засадах відкритості, прозорості, рівності, недискримінації, конкретності та добросовісності.

Список використаних джерел

1. Звіт за результатами моніторингу імплементації Національної стратегії у сфері прав людини (II квартал 2016 року) / ред. кол.: Семьоркіна К., Блага А., Мойса Б. та ін.; за заг. ред. А. Бушенка, Б. Крикличенка. – Київ, 2016. – 47 с.
2. Меморандум про співпрацю між представниками громадського суспільства та Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини [Електронний ресурс] // Громадська платформа моніторингу. – Режим доступу: <http://hro.org.ua/index.php?r=3.1>. – Назва з екрана.
3. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини [Електронний ресурс]: Указ Президента України № 501/2015 від 25 серпня 2015 р. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/501/2015>. – Назва з екрана.
4. Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року [Електронний ресурс]: розпорядження Кабінету Міністрів України № 1393-р від 23 листопада 2015 р. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248740679>. – Назва з екрана.
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний режим]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011. – Назва з екрана.

Шпакович Ольга Миколаївна,

Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, д. ю. н., доцент

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ З НАЦІОНАЛЬНИМ ПРАВОМ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ

Право Європейського Союзу має свої специфічні риси, що відрізняють його як від права міжнародного, так і від права

національного (внутрішнього). Водночас воно тісно пов'язано з обома системами права, оскільки установчі договори, угоди з третіми країнами та міжнародними організаціями становлять частину міжнародного права, а певні акти інститутів Європейського Союзу регулюють відносини між суб'єктами внутрішнього права країн-членів і діють поряд з актами внутрішнього права цих країн, маючи при цьому пріоритет порівняно з тими актами внутрішнього права, що їм суперечать.

Переважає більшість дослідників із правової природи права Євросоюзу фактично оминає проблему взаємодії міжнародного права і права Євросоюзу, національного права і права Євросоюзу. Деякі дослідники, зокрема, Т. К. Хартлі, Д. Челмерс, Н. Каталано, П. Пескатор частково торкаються цієї проблеми, головним чином, вивчаючи питання участі європейських інтеграційних організацій та держав-членів у міжнародних договорах з метою з'ясування, яка система права має пріоритет [3, с. 133].

Не може виникати жодного сумніву в тому, що право Євросоюзу тісно взаємодіє з міжнародним і національним правом. Між ними існує органічний зв'язок, оскільки, наприклад, норми міжнародного права становлять основу права європейських інтеграційних організацій. Проте така взаємодія інколи супроводжується конфліктами, породжуваними кількома чинниками. З одного боку, інститути європейських інтеграційних організацій, і насамперед Суд ЄС, роблять усе можливе, щоб створити умови для автономного функціонування права Євросоюзу. З цією метою вони заявляють про автономію права Євросоюзу щодо міжнародного права. З другого боку, саме право Євросоюзу являє собою складну систему правових норм, одну частину якої становлять норми міжнародного права, закріплені насамперед в установчих договорах про Європейський Союз, угодах про приєднання нових держав до цих організацій, договорах, укладених Євросоюзом з іншими суб'єктами міжнародного права, а другу – норми, закріплені в актах інститутів Євросоюзу, що за своєю природою істотно відрізняються від актів традиційних міжнародних організацій. Це може створювати проблеми щодо відповідності положень таких актів нормам міжнародного права.

Винятково важливу роль відіграє Суд ЄС у розвитку права Євросоюзу. У цьому зв'язку слід насамперед згадати доктрини

примату та прямої дії норм права Євросоюзу, яка дістала обґрунтування у рішеннях Суду ЄС.

Суд ЄС обґрунтував концепцію примату права Євросоюзу. Основоположне значення мало у зв'язку з цим рішення у справі 6/64 *Costa v. ENEL*. У ньому для обґрунтування ідеї примату Суд ЄС посилався на пряму дію деяких положень права Євросоюзу. Обґрунтування прямої дії положень права Євросоюзу є наслідком практики Суду ЄС. Спираючись на телеологічний підхід до тлумачення права Євросоюзу, Суд зробив пряму дію одним із ключових елементів усього правопорядку Євросоюзу [2].

Пряма дія норма права ЄС та його примат по відношенню до внутрішнього (національного) права держав-членів стали основою для обґрунтування Судом ЄС концепції права Євросоюзу як «нового правопорядку». Пріоритет права Євросоюзу означає, що будь-які акти законодавчої, виконавчої або судової влади держав-членів, не повинні застосовуватися, якщо вони суперечать положенням права Євросоюзу.

Дію права Євросоюзу на національному рівні, передусім, необхідно розглядати у світлі конституцій держав-членів, оскільки саме вони визначають статус міжнародного права у національній правовій системі та передбачають делегування суверенних повноважень держави наднаціональним утворенням. Тут підхід держави залежить від того, якої доктрини співвідношення національного та міжнародного права вона притримується – моністичної чи дуалістичної [1, с. 60–61].

Сформульовані Судом ЄС концепції, які обґрунтували пряме застосування і дію, верховенство права ЄС у державах-членах, в цілому сприяли його сприйняттю національними правопорядками. Однак, право ЄС не може оминати конституційні засади окремих держав-членів, які у своєму широкому розумінні, є своєрідною призмою, крізь яку національна правова система сприймає чи то міжнародне право, чи то право Євросоюзу [1, с. 61].

Європейське право виступає як один із важливіших інструментів європейської інтеграції. Серед багаточисленних факторів, які сприяють успіху інтеграційним процесам, право відіграє важливу роль. Саме завдяки розвитку європейського права формується не тільки єдиний правовий простір, але й створюються

необхідні умови та передумови єдиного економічного простору, єдиного культурного простору, створюється все те, що необхідно для забезпечення об'єднаності. Саме за допомогою правових засобів вдається подолати ті труднощі та складнощі, які неминучі при створенні нового за своїми якісними параметрами публічно-правового інтеграційного утворення, яким є Європейський Союз [4].

Європейський Союз має особливу правову природу, яка відрізняє його від міжнародних організацій і від держав. За своєю юридичною природою право Євросоюзу становить особливу, третю систему права, що діє поряд з міжнародним і внутрішнім правом. Право Євросоюзу має пріоритет порівняно з внутрішнім правом держав-членів, а деякі його норми мають пряму дію у внутрішніх правопорядках цих держав. Усе це надає праву Євросоюзу особливий характер, що відрізняє його як від права міжнародного, так і від права внутрішнього.

Список використаних джерел

1. Кравчук І. В. Гармонізація національних правових систем з правом ЄС / І. В. Кравчук, М. В. Парапан. – Київ : Видавничий Дім «Слово», 2004. – 320 с.
2. Європейське право: право Європейського Союзу : підручник: у трьох кн. / за ред. В. І. Муравйов. – Київ : Ін Юре, 2015.
3. Муравйов В. І. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами (теорія і практика) / В. І. Муравйов. – Київ : Академ-Прес, 2002. – 425 с.
4. Энтин Л. М. Европейское право : учебник для вузов / Л. М. Энтин. – Москва : Издательство НОРМА, 2000. – 720 с.

Юринець Юлія Леонідівна,

Національний авіаційний університет,
кандидат юридичних наук, доцент

ДОТРИМАННЯ ВИМОГ РАДИ ЄВРОПИ ЯК ЧИННИК АДАПТАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Угода про асоціацію Україна-ЄС 2014 р. виходить з того, що з метою досягнення цілей асоціації Сторони повинні дотриму-

ватися міжнародно-правових вимог актів не тільки (а можливо, і не стільки) ЄС, скільки інших міжнародних актів. Так, у преамбулі до Угоди заявляється про відданість Сторін дотриманню всіх принципів і положень Статуту ООН, ОБСЄ, зокрема Гельсінського заключного акта Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 р., заключних документів Мадридської та Віденської конференцій відповідно 1991 та 1992 рр., Паризької хартії для нової Європи 1990 р., Загальної декларації прав людини ООН 1948 р. та Конвенції Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі – ЄКПЛ); зазначається, що Сторони ставлять на меті досягнення цілей у рамках ООН, ОБСЄ та Ради Європи (далі – РЄ).

Ключовою серед документів РЄ у сфері забезпечення прав громадян є ЄКПЛ. Згідно ч. 3 ст. 6 Договору про Європейський Союз (далі – ДЄС), основоположні права, що гарантуються ЄКПЛ і які впливають з конституційних традицій, спільних для держав-членів, є загальними принципами права Союзу. І. А. Грицяк [1, с. 12], аналізуючи відданість ЄС та країн-членів ЄС принципам і нормам ЄКПЛ, вважає її одним з основних складників *acquis communautaire*. М. М. Гнатовський [2], простежуючи співвідношення правових систем РЄ та ЄС, приходить до висновку про наявність об'єктивних зв'язків між цими двома складовими європейського правового простору як на стадії правотворення, так і на стадії правозастосування. Т. К. Хартлі зазначає, що усі держави-члени ЄС є сторонами ЄКПЛ, і, безумовно, усі права, що захищаються ЄКПЛ, захищаються ЄС [3, с. 152]. Нормативним підтвердженням цих позицій є, зокрема, те, що у Хартії основних прав ЄС компетенція і цілі, що витікають з ДЄС, виводяться, зокрема, з ЄКПЛ. М. М. Гнатовський вважає, що саме ЄКПЛ, а також Протоколи до неї, стали основою Хартії [2, с. 133], – Хартія підтверджує усі права індивіда, що впливають із спільних конституційних традицій держав-членів та їх міжнародних зобов'язань, які витікають, зокрема, з ЄКПЛ, соціальних хартій, що прийняті ЄС та РЄ, а також практики Суду ЄС та ЄСПЛ [2, с. 134].

Статут РЄ орієнтує держави-члени та організацію в цілому на пріоритет захисту прав людини. Так, згідно ст. 3 Статуту, «кожний член Ради Європи обов'язково повинен визнати принципи верховенства права та здійснення прав людини і основних свобод всіма особами, які знаходяться під його юрисдикцією». Права людини становлять невід'ємний компонент права РЄ, як і права в цілому. Натомість з початку існування ЄС його установчі договори не містили жодних конкретних положень стосовно прав людини. Однак участь усіх держав-членів ЄС у РЄ та їх відданість дотриманню прав людини так чи інакше поставило питання дотримання прав людини. Тому захист прав людини, заснований на ЄСКЛ, органічно вплітається у правопорядок ЄС [2, с. 124], перш за все завдяки тлумаченню з боку Суду ЄС.

Так, у 1969 р. Суд ЄС визначив, що розглядаючи основні права людини, які підлягають захисту, він враховуватиме міжнародні договори із захисту прав людини, зокрема ЄКПЛ. У 1977 р. Європейський Парламент, Комісія та Рада прийняли спільну декларацію, в якій наголосили на першорядному значенні, яке вони надають захисту основних прав згідно з ЄКПЛ. У 1992 р. у ст. F2 Маастрихтського договору було закріплено, що Союз поважає основні права, гарантовані ЄКПЛ та конституційними традиціями держав-членів, як загальні принципи права Співтовариства. До Амстердамської угоди 1997 р., одна з основних цілей якої – підвищення рівня захисту прав людини, були додані відповідні декларації та протоколи, які фактично містили велику кількість конкретних положень із захисту основних прав та свобод людини [2, с. 123–124].

Суд ЄС у низці випадків посилався на ЄКПЛ. У справі C-4/73 *Nold v. Commission* (1974 р.) Суд ЄС вирішив, що хоча ЄКПЛ не є складовою права ЄС, її положення повинні виконуватися. Тому будь-які заходи, ухвалені в межах ЄС, не будуть дійсними, якщо вони суперечать ЄКПЛ [4, кн. 1, с. 291].

Наступним кроком у визначенні співвідношення права РЄ з правом ЄС стало рішення Суду ЄС у справі *Rutili*. Не дивлячись на те, що позивач послався на низку індивідуальних прав, визнаних в актах Співтовариства, Суд ЄС вирішив розглядати зазна-

чені права як особливий прояв більш загальних основних принципів права Співтовариства, що, у свою чергу, закріплені у ЄКПЛ та протоколи до неї. Наразі ставиться питання про безпосереднє приєднання ЄС то РЄ [4, кн. 1, с. 290–302].

Обов'язковою умовою розгляду заявки будь-якої держави про вступ до ЄС є дотримання нею прав і свобод людини, визначених ЄКПЛ. Більше того, для реалізації прагнення зацікавленої країни відповідати Копенгагенським критеріям забезпечується надання додаткової цільової допомоги в рамках системного тристороннього співробітництва між РЄ, ЄС і цією зацікавленою країною, що, наприклад, для України передбачалося Планами дій РЄ для України на 2008-2011 рр. та на 2011–2014 рр.

Список використаних джерел

1. Грицяк І. А. Розвиток європейського управління в контексті впливу на державне управління в Україні : автореф. дис... д-ра юрид. наук : спец. 25.00.01 / І. А. Грицяк. – Київ, 2006. – 28 с.
2. Гнатовський М. М. Європейський правовий простір. Концепція та сучасні проблеми / М. М. Гнатовський. – Київ : Вид. дім «Промінь», 2005. – 224 с.
3. Хартли Т. К. Основы права Европейского сообщества. Введение в конституционное и административное право Европейского сообщества / Т. К. Хартли. – Москва : ЮНИТИ; Будапешт : COLPI, 1998. – 647 с.
4. Європейське право: право Європейського союзу : підручник : у трьох кн. / за заг. ред. В.І. Муравйова. – Київ : Ін Юре, 2015. – Кн. 1. – 312 с. – Кн. 2. – 456 с. – Кн. 3. – 408 с.

ПАНЕЛЬ 2. СКЛАДНОЩІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО ПУБЛІЧНОГО ПРАВА ДО ACQUIS COMMUNITY

Анакіна Тетяна Миколаївна,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук, доцент

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА УГОДОЮ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС

Набуття Україною членства у Європейському Союзі є не лише зовнішньополітичним пріоритетом нашої держави, а й пов'язане з необхідністю здійснення низки досить складних кроків у правовій сфері. Адаптація законодавства до *acquis* ЄС є важливою складовою процесу інтеграції нашої держави до ЄС, що визначається на законодавчому рівні. Крім того, це є зобов'язанням за Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами, з іншої сторони, 2014 р. (далі – УА).

Вимога про приведення законодавства держави у відповідність до норм, які діють в рамках міжнародної організації, не є унікальною практикою ЄС. Це загальна практика для Ради Європи, СОТ, НАТО тощо. Необхідність узгодження законодавства як умова членства запроваджена і в Європейському Союзі, оскільки подібність правопорядку держави з правопорядком останнього дає змогу належним чином реалізувати установчі завдання і цілі та створює правові підстави для належного виконання ними взятих на себе договірних зобов'язань.

Важливим у контексті адаптації є розуміння (1) обсягу, (2) строків адаптації *acquis* ЄС, а також (3) ступеню ідентичності, що має бути досягнути в результаті цього процесу. Що стосується перших двох параметрів УА дає чітке розуміння. Обсяг *acquis* за своїм предметом визначено безпосередньо в Угоді. Йдеться про 28 сфер, серед яких як суто політичні (верховен-

ство права, зовнішня та без пекова політика, юстиція, свобода безпека), так і економічні (доступ товарів на ринки, засоби захисту торгівлі, митні послуги, право інтелектуальної власності, транспорт, енергетика тощо). У додатках до Угоди закріплено деталізовані переліки законодавчих актів Євросоюзу, що підлягають запровадженню в Україні із чітко визначеними строками їх прийняття. Йдеться про імплементацію та належне впровадження близько двох сотень регламентів та директив ЄС, а також інших актів *acquis* ЄС та міжнародних договорів і стандартів, ефективного застосування вже ратифікованих Україною міжнародних договорів. На думку дослідників, загалом передбачається імплементація понад 350 актів законодавства ЄС, *acquis* ЄС в цілому, та міжнародних договорів протягом 2–10 років із моменту набуття чинності Угоди або окремих її положень. Крім того, Угода про асоціацію враховує концепцію динамічного зближення законодавства України з правом ЄС, норми якого не є статичним і постійно змінюються. Щодо ступеню ідентичності Угода не дає чіткої відповіді. Підхід ЄС з цього приводу радше спостережний: сама держава має сприяти максимально повному забезпеченню відповідності свого законодавства релевантним нормам права ЄС, оскільки саме вона проявляє інтерес у набутті членства.

Незважаючи на певні зміни, що зазнало вітчизняне законодавство у зв'язку із укладанням Угоди про асоціацію, залишається чимало проблем, що ускладнюють і гальмують процес інтеграції України до ЄС. По-перше, змістовного оновлення потребує Закон України «Про загальнодержавну програму адаптації України до законодавства ЄС» від 18.03.2004 р., який на сьогодні є ключовим і центральним нормативним актом у цій сфері. Він орієнтується на Угоду про партнерство і співробітництво 1994 р., що передувала УА, та не враховує зміст зобов'язань України за новою Угодою, містить застарілу термінологію і посилання на нормативні акти ЄС, що втратили чинність тощо.

По-друге, існує серйозна проблема із часом розгляду та якістю законопроектів, які за предметом відносяться до сфер, що регулюються УА та є актуальним для найшвидшого впро-

вадження. Зокрема, на сьогодні у Верховній Раді VIII скликання на розгляді перебуває понад 8000 законопроектів (для порівняння: у Сеймі Польщі нині перебуває на розгляді близько 1 200 законопроектів, у парламенті Великої Британії – близько 340 законопроектів). При цьому за статистикою останніх років лише 6–10 % з них стають законами. Тобто на 90 % робота ВРУ зосереджена на тих проектах, що не реалізуються. Крім того, до роботи над кожним законопроектом від моменту подання до ухвалення депутатами залучається величезна кількість посадовців (зокрема, законопроекти проходять експертизу у профільному комітеті, Головному науково-експертному управлінні, експертизу на предмет відповідності Конституції України, експертизу щодо впливу законопроекту на показники бюджету, антикорупційну експертизу, експертизу на предмет відповідності міжнародно-правовим зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції, крім того, вони проходять експертизу і в Міністерстві юстиції України – на відповідність *acquis* ЄС, Конвенції про захист прав людини і практиці Європейського суду з прав людини, антикорупційну і гендерно-правову експертизу). Тобто цей процес є надзвичайно складним і тривалим. Непоодинокими є також випадки подання законопроектів, які дублюють ті, що вже перебувають на розгляді або містять законодавчі пропозиції, які вже відображені у чинному законодавстві.

Отже, актуальним на сьогодні є якісне покращення процесу адаптації законодавства України до *acquis* ЄС. Це може бути забезпечено: 1) шляхом попереднього розгляду законопроекту суб'єктом законодавчої ініціативи на предмет відповідності його положень *acquis* ЄС (така практика діє в державах-кандидатах Албанії, Македонії); 2) запровадження регламентної вимоги мінімальної підтримки законопроекту певною кількістю народних депутатів (така практика діє у ФРН, Польщі); 3) запровадження вимоги щодо юридичної експертизи законопроекту не лише перед першим читанням, а й безпосередньо після нього; 4) запровадження чіткої і обґрунтованої методології проведення юридичної експертизи на предмет відповідності нормам права ЄС; 5) прийняття закону про адаптацію, який врахує специфіку виконання Україною зобов'язань за УА.

Аніщенко Михайло Анатолійович,
Запорізький державний медичний університет,
кандидат юридичних наук

ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСУВАННЯ ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В КОНТЕКСТІ ЄВРОРЕФОРМ

Питання реформування системи фінансування медичних послуг є актуальним протягом щонайменше двох десятиліть, однак до сьогодні не має свого логічного вирішення. На жаль те, що приписи ст. 49 Конституції України, в якій зазначено, що медична допомога у державних та комунальних закладах охорони здоров'я надається безоплатно, діють в реальному житті вкрай рідко, вже давно стало загальновідомим фактом. І лише у 2016 році питання реформи фінансування сфери охорони здоров'я починає набувати конкретно окреслених форм.

Одним з таких вдалих прикладів фінансування могла б стати італійська система медичного обслуговування. Національна система охорони здоров'я Італії (Сервіціо Санітаріо Націонале або СНН, для стислості) управляється місцевими органами охорони здоров'я і надає безкоштовні послуги в сфері охорони здоров'я, не тільки громадянам Італії, але й усім громадянам ЄС, включаючи стаціонарне лікування (включаючи тести, лікування і хірургію протягом госпіталізації), відвідування домашніх лікарів та медичної допомоги, надається педіатрами, акушерами та іншими фахівцями [1]. Тобто в рамках системи закладено соціальне підґрунття для того щоб від комерціалізації медицини не постраждали незаможні італійці та представники інших країн ЄС. Екстрена медична допомога доступна всім гостям Євро-союзу, а також тим, хто не є громадянином ЄС.

У Польщі кожен працюючий відраховує 9 % від зарплати до Національного фонду охорони здоров'я. Для фермерів – окреме страхування через спеціальні лікарняні каси. При цьому поляки мають право вибору лікаря та лікарні. Наприклад, обласна лікарня в Перемишлі розрахована на 700 ліжок. Тут працюють 1 700 осіб. Це сучасний медичний центр, обладнаний згідно з

евростандартами. Лікарі кажуть, що сьогодні медичні заклади «дотягують» до вимог Європи. Польща – член ЄС, отже, має їм відповідати. Створені всі умови для покращення здоров'я пацієнта – медтехніка, процедури, профілактика, реабілітація [2].

У Польщі розвинена сімейна медицина. Обслуговувати пацієнта можуть приватні клініки. Їх теж фінансує фонд охорони здоров'я країни. Польський лікар повинен мати страховку [2].

Як вказано на сайті Міністерства охорони здоров'я України, переведення системи охорони здоров'я на страхову модель розпочнеться вже у 2017 році і триватиме три роки. Трансформація стартує з запуску сімейної медицини європейського зразка на базі існуючої первинної ланки української системи охорони здоров'я (поліклініки, амбулаторії, ЦПМСД) [3].

Українці зможуть вільно обирати сімейного лікаря і педіатра для своїх дітей та підписувати з ним прямі угоди з чітко прописаним обсягом послуг, гарантованих і оплачених державою. У випадку, якщо пацієнта не задовольняє сімейний лікар, він зможе його поміняти. Сімейні лікарі видаватимуть довідки в дитячий садок, школу, басейн. Прив'язка до місця проживання скасується [3].

Технічним оператором перерахування бюджетних коштів стане прозора страхова агенція, що здійснюватиме документообіг з лікарями. Запровадження нових податків чи страхових внесків не передбачається [4].

Також у 2017 році буде запущена підготовка до реформування госпітальної ланки системи охорони здоров'я, розширення автономії медичних закладів, їх переведення на глобальний бюджет та оплату за результат, спрощення доступу до фінансування та інвестицій [3].

Однак, конкретних нормативних актів, які б детально регулювали питання фінансування галузі охорони здоров'я, в Україні ще досі не прийнято. Тому це питання наразі залишається актуальним, дискусійним та одним з найбільш важливих в механізмі забезпечення соціального захисту української держави та суспільства в цілому.

Одним із завдань правової науки є вироблення загальних принципів побудови нормативно-правових актів, що будуть ос-

новою всієї системи регулювання суспільних відносин, в даному випадку, в сфері охорони здоров'я. Тому основними принципами реформування системи фінансування сфери охорони здоров'я мають бути: доступність медичних послуг кожному громадянину України, надання їх на рівні євростандартів; оптимізація та раціоналізація видатків; забезпечення потреб соціально незахищених категорій громадян; підвищення рівня умов праці та соціального забезпечення медичних працівників.

Список використаних джерел

1. Система здравоохранения в Италии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.italytravelescape.com/ru_health_system_in_italy. – Назва з екрана.
2. Фінансові аспекти реформування пенсійного забезпечення та охорони здоров'я в Польщі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/14350120/finansii/finansovi_aspekti_reformuvannya_pensiynogo_zabezpechennya_ohoroni_z_dorovya_polschi. – Назва з екрана.
3. Реформа фінансування медицини: що нас чекає в 2017 році? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/pre_20161002_a.html. – Назва з екрана.

Ворона Петро Васильович,

д. держ. упр., доцент, професор кафедри парламентаризму та політичного менеджменту НАДУ при Президентів України, депутат Полтавської обласної ради

ПРОБЛЕМАТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ МІСЦЕВИХ ВИБОРІВ ЗА ВІДКРИТИМИ ПАРТІЙНИМИ СПИСКАМИ ЗА ЧИННИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ (НА ОСНОВІ ДОСВІДУ ВИБОРІВ 2015 РОКУ)

Україна на місцевих виборах вже застосовувала всі можливі виборчі системи (мажоритарна, змішана, пропорційна, пропорційна з відкритими партійними списками). Було здійснено пошуки найоптимальнішої моделі формування місцевих влад – щоб і влада була ефективною (етично-професійною) й були задіяні до участі в ній інститути громадянського суспільства.

Всі виборчі моделі мають і переваги і певні недоліки функціонування. Вони мають пройти перевірку на ефективність щодо задоволення потреб громад і всього суспільства у спроможності сформувати ефективну місцеву владу. Український парламент діє як з позицій задоволення потреб суспільства так і власних амбітних – закріплення парламентських партій на місцевому рівні з метою збереження на наступних місцевих виборах своєї присутності в парламенті. З позицій партій місцеві вибори 2015 сприяли задоволенню їхніх амбіцій, а чи сприяли задоволенню інтересів суспільства – розглянемо нижче ...

Вибори до органів місцевого самоврядування 2015 року проходили як за мажоритарною виборчою системою (традиційно для сільських, селищних рад та обрання голів громад сіл, селищ, міст), так і вперше за відкритими партійними списками (обласні, районні, міські ради та районні в містах) згідно ЗУ «Про місцеві вибори». Відповідно до цього ЗУ «вибори ... обласних, районних, міських, районних у містах рад проводяться за пропорційною виборчою системою в багатомандатному виборчому окрузі за виборчими списками місцевих організацій політичних партій із закріпленням кандидатів за територіальними виборчими округами, на які поділяється багатомандатний виборчий округ, що збігається з територією від АРК та області до громади [2].

Вибори міського голови (міст, кількість виборців у яких дорівнює або є більшою ніж 90 тисяч) проводяться за мажоритарною системою абсолютної більшості в одномандатному виборчому окрузі, що збігається відповідно з територією міста згідно з чинним АТУ або територією об'єднаної міської громади, а вибори сільського, селищного, міського голови (де менше 90 тис. виборців) проводяться за мажоритарною системою відносної більшості.

В демократичних європейських країнах основи місцевої політики закладаються на муніципальних виборах – на них політичні партії та їх блоки пропонують виборцям свої варіанти рішень місцевих проблем (через виборчі програми). У цих країнах система місцевих виборів ґрунтується на глибоких партійних традиціях. В нашій країні ця традиція ще народжується, а партії

мають персоніфіковане забарвлення і в основній своїй масі не ідеологічні. Водночас партійні структури не панація від проблем у місцевому самоврядуванні – вони лише інструмент реалізації муніципальної політики [3, с. 204].

На основі аналізу виокремимо, на нашу думку, ті недоречності чинного законодавства про місцеві вибори, які певним чином спотворюють народне волевиявлення або не сприяють формуванню місцевої ефективної влади – органів місцевого самоврядування.

По-перше: обласна та районні ради згідно Конституції України представляють спільні інтереси територіальних громад [3], але в результаті виборів не всі райони та громади отримали представництво у цих радах. Тобто представники, що балотувались від окремих районів (чи округів у районах) від жодної з партій так і не стали депутатами районних чи обласної ради і громада чи навіть цілий район так і залишились без народних обранців. Наприклад Диканський район Полтавщини не має свого представника у обласній раді. Або інша колізія – непропорційне представництво. Наприклад, Полтавський район (3 виборчі округи), що має близько 50 тис. виборців представлений одним депутатом у обласній ради, а від Оржицького району (20 тис. виборців – 2 округи) – 4 депутати. Такий стан речей не відповідає конституційному визначенню обласної та районних рад. Наприклад, у Полтавському районі – з 36 депутатів ради – 9 депутатів є мешканцями однієї сільської ради, а кілька сільських рад залишились не представленими. Така ситуація склалась і в інших районах області й країни загалом – не всі громади виявились представленими у районних радах і не всі райони та обласні міста у обласних радах.

По-друге – електоральна ціна кожного мандата дуже різна. Є представники політичних сил, котрі набрали 700 голосів виборців і стали депутатами обласної ради, а є кандидати, що отримали 1 500 голосів, але залишились за межами представництва. Нижня прохідна межа у кандидатів політичних партій обласної ради дуже різниться. І тут виникають певні соціальні суперечності: кандидат у депутати від іншої політичної сили отримав

значно більшу довіру виборців (більше голосів), але не пройшов – маємо соціально викривлені результати і певні питання щодо легітимності.

По-третє – і на цих виборах питання забезпечення гендерної рівності залишилась декларацією. Законодавець намагався запровадити гендерну квоту у партійних виборчих списках, але механізму контролю та відповідальності за її дотримання не було закладено. Логічно було б дотримуватись цієї квоти й під час розподілу мандатів, але цього механізму у новий закон про місцеві вибори не було включено. Склад новообраних районних та обласних рад і цього разу не став більш гендерно справедливим. Тому варто внести правки до Закону про місцеві вибори – закріпити квоту при визначенні результатів голосування та впровадити санкції до суб'єктів виборчого процесу за її недотримання.

По-четверте – дезорієнтацію у електоральну поведінку виборців вносить відсутність виборчих програм кандидатів у депутати, що породжує відсутність можливості контролювати їх роботу у представницькому органі. Зникає навіть саме поняття «виконання передвиборчих обіцянок чи програм», а в зв'язку з великим рівнем персоніфікації політичних партій в Україні – виборець знову орієнтувався, в основному, на харизматичних її представників на центральному рівні і обирав маловідомих місцевих представників, але під їх «політичним брендом», що не сприяло поліпшенню якості та професійності місцевого представницького органу влади. До виборчого закону варто повернути положення про виборчі програми і вони мають затверджуватись вищим керівним органом партії (на обласному чи районному рівнях). Тоді буде включено механізм відповідальності партійних структур за своїх представників.

По-п'яте – світовий досвід свідчить, що на місцевому рівні має бути розподіл влад, тому варто заборонити суміщати посади у державних органах влади в місцевому самоврядуванні, а також керівникам комунальних установ. Таким чином ми розмежуємо владу на місцевому рівні, не може одна особа приймати участь у прийнятті рішення, а потім його виконувати і сама ж контро-

лювати. Варто внести положення до виборчого закону про несумісність посади депутата місцевої ради з роботою в органах державної влади. Навіть у пострадянських республіках ця норма діє. Її запровадження буде обмежувати використання адмінресурсу. З іншого боку – ми уникнемо лобізму інтересів з боку представників комунальних установ, що створені місцевими радами і їм підконтрольні.

По-шосте – для повного забезпечення політичного права на участь у владі необхідно врахувати світовий досвід та повернутись до самовисування на всіх рівнях місцевого самоврядування (від територіальної громади до обласної ради) через формування списку самовисуванців та від громадських організацій, але з використанням механізму внесення грошової застави, яка є певним свідченням самодостатності та підтримки кандидата виборцями.

По-сьоме – під час останніх виборів були факти непропорційного та кількісно необґрунтованого нарізання округів. Складається враження, що іноді округи «нарізалися» за принципом політичної доцільності або «під кандидата». В умовах цієї системи виборів «нарізання округів» стає одним з інструментів маніпулювання виборцями та результатом виборів. Створення виборчих округів має стати незалежним (без втручання місцевих влад та чиновників) процесом. Можливо, його варто комп'ютеризувати, адже такий стан справ породжує зневіру людей та піддає сумнівам результати волевиявлення.

І останнє – на цих місцевих виборів збереглась «стара» виборча проблема – у виборців знову купляли їхню прихильність у день голосування. Методи використовувались найрізноманітніші: продуктові пайки, лікарські аптечки, цукор та гречка, ремонт громадських споруд (особливо заміна вікон та дверей), вшанування різних категорій громадян через концерти та застілля, подарунки школам, клубам, лікарням тощо. Тому у виборчій боротьбі як правило перемагає більш заможніший. Законодавець повинен встановити законом неможливість підкупу виборців – хоча, виходячи з історії та практики державного будівництва – політики мало зацікавлені в цьому.

Специфічною проблемою цього виборчого законодавств є закріплення перших номерів партійних списків політичних пар-

тій, що пройшли до рад, за виборчими округами для депутатської роботи. Суть проблеми полягає в тому, що території областей, районів, міст була поділена на округи з орієнтовно однаковою кількістю виборців, але з багатьох округів депутати так і не були обрані. Перші номери списків, що зайшли до рад на їх чолі мають бути закріплені за «пустими» округами і бажано робити це рішенням місцевих рад.

Ці вибори так і не поліпшили географію обранців, адже понад 25 % депутатського корпусу є мешканцями Полтави або її спальних пригородів [3]. Це знову ж таки не сприяє ефективному представленню інтересів територіальних громад у вищому представницькому органі області, де головним мотиватором прийняття рішень стає партійна позиція та партійна дисципліна, а не інтереси територіальних громад. Нині партії, що ввійшли до обласної ради прагнуть отримати певні дивіденди: посади в раді та комунальних установах, вплив на бюджет, виграні тендери або й просто захист для власного бізнесу. Такий лобізм власних інтересів є не винятком і в інших областях.

Чинне законодавство про місцеві вибори є недосконалим, не вирішує давні правові проблеми формування місцевих рад та самого процесу проведення виборів. Найголовніше – знову новообрані ради представляють в своїй більшості компромісні позиції політичних партій більшості, а не інтереси громад або їх спільні інтереси. Парламентарям потрібно виправити ті недоречності які не підтверджують роль районних та обласних рад як інститутів представництва спільних інтересів громад. Варто провести ряд виїзних комітетських та парламентських слухань в різних регіонах України з приводу удосконалення законодавства про місцеві вибори та вивчення громадської думки з приводу застосування їх норм.

Список використаних джерел

1. Ворона П. В. Місцеві вибори 2010, 2015 рр. на Полтавщині: особливості еволюції волевиявлення / П. В. Ворона // Актуальні проблеми державного управління – Харків : ХАРПИ НАДУ, № 1(49), 2016.

2. Про місцеві вибори [Електронний ресурс] : Закон України від 14 липня 2015 року, № 595-VIII. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/595-19>. – Назва з екрана.
3. Конституція України: Із змінами, внесеними згідно закону № 2222-IV від 25.04.2006 р. – Київ : Велес, 2006. – 48 с.
4. Місцева влада в країнах пострадянського простору : монографія / П. В. Ворона, В. А. Гошовська, І. П. Лопушинський, Т. О. Шаровара [та ін.] ; за заг. ред. д. держ. упр. П. В. Ворони. – Полтава : ПП Шевченко, 2016. – 528 с.

Воротіна Наталія Вікторівна,

Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСНОВНІ НАПРЯМИ АДАПТАЦІЇ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО СТАНДАРТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Відповідно до Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. [1] одним з пріоритетів зовнішньої політики нашої держави є забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі. Однак, не дивлячись на те, що європейська інтеграція завжди була орієнтиром розвитку для незалежної України, у листопаді 2013 року Президент України Янукович В. Ф. на саміті Східного партнерства у Вільнюсі раптово відмовився підписати готовий текст Угоди про асоціацію з ЄС, що стало причиною Євромайдану, а потім і Революції Гідності. В результаті, вказана Угода все ж була підписана у 2014 році, але вже новим Президентом України.

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншої сторони відкрила новий важливий етап розвитку нашої держави. Вона підтвердила незмінність зовнішньополітичного курсу України. Серед цілей асоціації є дуже важлива – це поступова адаптація законодавства України до *acquis* ЄС [2].

Слід зазначити, що у науковій літературі точаться дискусії щодо змісту понять «гармонізація» та «адаптація». На нашу думку, слушно видається позиція Яковюка І. В. [3, с. 19], який вказує, що поняття «гармонізація» характеризує процес приведення законодавства у відповідність до норм права ЄС, що відбуваються в межах ЄС та є статутним обов'язком виключно держав-членів. Адаптація також характеризує процес приведення законодавства у відповідність до норм права ЄС, однак відбувається, як правило, за межами ЄС та стосується третіх держав у зв'язку з їх намірами інтегруватися до Союзу, а також держав, що набули членства у ньому, проте, перебуваючи в статусі країни-кандидата, не завершили цей процес.

Орієнтири адаптації бюджетного законодавства до стандартів ЄС визначені у Розділі 5 Угоди [2]. Так, Главою 2 Розділу V (макроекономічне співробітництво) встановлено, що Україна та ЄС сприяють процесу економічних реформ шляхом співробітництва в напрямку покращення розуміння основоположних принципів функціонування їхніх економік, а також формулювання і реалізації ринкової економічної політики. Україна докладає максимальних зусиль для побудови функціонуючої ринкової економіки та поступового наближення своєї політики до політики ЄС відповідно до основоположних принципів макроекономічної стабільності, збалансованості державних фінансів і платіжного балансу. З метою досягнення вказаних цілей Сторони співробітничать, щоб: обмінюватися інформацією щодо макроекономічних показників та перспектив, а також щодо стратегій розвитку; разом аналізувати економічні питання, що становлять спільний інтерес, зокрема заходи економічної політики та інструменти для її імплементації, наприклад методи економічного прогнозування і опрацювання документів стратегічної політики, з метою посилення можливостей України у формуванні політики, яка відповідатиме принципам і практиці ЄС; обмінюватися досвідом у сфері макроекономіки; співробітництво також включає обмін інформацією щодо принципів і функціонування Європейського економічного та валютного союзу.

Глава 3 Розділу V (управління державними фінансами: бюджетна політика, внутрішній контроль і зовнішній аудит) перед-

бачає, що співробітництво в галузі управління державними фінансами спрямовується на забезпечення розвитку бюджетної політики і надійних систем внутрішнього контролю та зовнішнього аудиту, що базуються на міжнародних стандартах, а також відповідають основоположним принципам підзвітності, прозорості, економності, ефективності та результативності. Сторони обмінюються інформацією, досвідом, найкращою практикою та здійснюють інші заходи, зокрема, щодо такого: 1) у галузі бюджетної політики: розвитку системи середньострокового бюджетного прогнозування/планування; удосконалення програмно-цільових підходів у бюджетному процесі й аналізу ефективності та результативності виконання бюджетних програм; покращення обміну досвідом та інформацією з питань планування і виконання бюджету та стану державного боргу; 2) у галузі зовнішнього аудиту: імплементації стандартів та методик Міжнародної організації вищих органів фінансового контролю (INTOSAI), а також обміну найкращими практиками ЄС у галузі зовнішнього контролю та аудиту державних фінансів з особливим акцентом на незалежності відповідних органів Сторін; 3) у галузі державного внутрішнього фінансового контролю: подальшого розвитку системи державного внутрішнього фінансового контролю шляхом гармонізації з міжнародно визнаними стандартами (Інститут внутрішніх аудиторів (ІА), Міжнародна федерація бухгалтерів (IFAC), INTOSAI) та методологіями, а також найкращою практикою ЄС щодо внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту в державних органах; 4) у сфері боротьби із шахрайством: удосконалення методів, спрямованих на припинення шахрайства і корупції та запобігання цим явищам у вказаних сферах, зокрема співробітництво між відповідними адміністративними органами.

Слід констатувати, що на сьогодні частина роботи щодо адаптації бюджетного законодавства до європейських стандартів вже проведена. В рамках даної публікації неможливо висвітлити її деталі, однак, зазначимо, що попереду ще багато важкої та кропіткої роботи, яка повинна призвести до законодавчих змін, що дозволять Україні стати успішною європейською державою.

Список використаних джерел

1. Про засади внутрішньої та зовнішньої політики [Електронний ресурс] : Закон України від 01 липня 2010 р., № 2411-VI. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>. – Назва з екрана.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони, 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page10. – Назва з екрана.
3. Яковюк І. В. Правові основи європейської інтеграції та її вплив на державно-правовий розвиток України : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.01 / І. В. Яковюк. – Харків, 2014. – 44 с.

Габисония Ираклий Тенгизович (Тбилиси, Грузия),
Доктор юридических наук, профессор, Декан факультета права
и международных отношений Грузинского технического
университета, Академик Международной Академии социально-
экономических наук, Международной Академии политического
менеджмента и Международной Академии юридических наук

ПРОБЛЕМА ЗАЩИТЫ ПРАВ НАЛОГОПЛАТЕЛЬЩИКОВ И ЕЕ РЕШЕНИЕ С УЧЕТОМ АДАПТАЦИИ С ПРАВОМ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Право Европейского Союза является наглядным примером тому, как правовая система должна служить интересам человека, как она должна служить интересам как непосредственно потребителей, так и налогоплательщиков.

Важно отметить, что в связи с этим особое значение, безусловно, имеет налоговая система государства, которая должна способствовать решению данных проблем.

Считаю необходимым обратить здесь внимание на то, что в своих научных исследованиях мне уже приходилось рассматривать проблемы альтернативного аудита, ибо их решение, по

моему убеждению, должно способствовать защите прав налогоплательщиков.

Однако, как отмечалось мной и ранее, проблеме альтернативного аудита для защиты прав налогоплательщиков не уделяется должное внимание, несмотря на ее принципиальное значение.

Исходя из вышеотмеченного, безусловного внимания заслуживает механизм альтернативного аудита для защиты прав налогоплательщиков, ибо правовое регулирование налоговой системы должно служить защите прав налогоплательщиков и, в конечном счете, реализации интересов народа, так как верховенство в обществе и в государстве, в соответствии с созданной профессором Альфредом Кураташвили Теорией верховенства интересов народа, должно служить именно интересом народа [1].

В частности, как отмечает профессор Альфредом Кураташвили:

«Для создания и эффективного функционирования истинно человеческого общества и государства, а, соответственно, для реализации интересов человека – для реализации интересов народа – принципиальное значение имеет критический анализ традиционных и устоявшихся взглядов в современном цивилизованном мире по проблеме верховенства закона в обществе и в государстве, которая (т. е. проблема верховенства закона) в современной науке и в современной политике фактически считается решенной, справедливость которого (т. е. справедливость решения этой проблемы) будто бы не подлежит сомнению (?!).

В действительности же, как в научных исследованиях, так и в управлении обществом и государством, исходя из созданной мной теории верховенства интересов народа, необходимо руководствоваться не верховенством закона, не верховенством средств, а верховенством цели – верховенством социальной цели, верховенством интересов человека – верховенством интересов народа...

Таким образом, верховенство закона, как известно, общепризнано в современном цивилизованном мире.

Однако оно – верховенство закона – нередко создает серьезные препятствия в деле реализации интересов народа, в защите

прав, свобод и интересов человека, а порой даже приводит к экономическому геноциду и к порабощению народа.

Хотя вышеотмеченное вовсе не означает отрицание необходимости использования законов и других правовых актов в управлении обществом и государством.

Вышеотмеченное не означает также отрицание необходимости строжайшей борьбы против беззакония.

Следовательно, суждение здесь идет лишь о том, кому или чему должно принадлежать верховенство в обществе и в государстве (!?), что имеет принципиальное научно-теоретическое, политическое и практическое значение, и что непосредственно связано с проблемой защиты прав, свобод и интересов каждого человека» [1, с. 271–273].

Исходя из этого, логически следует, что альтернативный аудит является важным механизмом совершенствования налоговой системы, ибо он – как правовой механизм – необходим для защиты интересов человека, для защиты прав налогоплательщиков.

«Отмеченный вопрос актуален, ибо, – как я отмечал и ранее, – очень часто нарушение прав и интересов налогоплательщиков и их недовольство вызывают именно мероприятия, проводимые налоговыми органами во время налогового контроля» [2, с. 74].

Таким образом, приходим к научно обоснованному выводу о том, что проблема защиты прав налогоплательщиков в налоговой системе непосредственно связано с государственным управлением, которое должно обеспечить решение данной проблемы.

Притом, для эффективного решения данной проблемы необходима адаптация налоговой системы государства с правом Европейского Союза.

Список використаних джерел

1. Кураташвили Альфред А. Теория верховенства интересов народа. Принципиально новое научное направление и системообразующая теория управленческого права, правовой системы истинно человеческого общества и социально-экономических наук в целом : монография (на грузинском, английском и русском языках) / А. А. Кураташвили. – Тбилиси : Международное издательство «Прогресс», 2003.

2. Габисония Ираклий Т. Налоговое право. Механизмы защиты прав налогоплательщиков (на грузинском языке) / И. Т. Габисония. – Тбилиси: Издательство «Иურიдиули самкаро» («Юридический мир»), 2013.

Гамбург Леонід Самойлович,

Класичний приватний університет, м. Запоріжжя,
кандидат юридичних наук, доцент

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНОГО УНІТАРИЗМУ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Досвід європейських держав є дуже цінним для реформування державного апарату України як унітарно-децентралізованої держави.

Особливості моделей унітарного державно-територіального устрою європейських держав закріплені у ст. 3 і 4 Європейської хартії регіонального самоврядування від 15 жовтня 1985 р. [1] та ст. 1–3 Декларації по регіоналізму в Європі, прийнятій Асамблеєю Регіонів Європи 4 грудня 1996 р. в Базелі [2] з їх механізмами і рівнями, включаючи адміністративно-територіальні та регіонально-політичні автономії в умовах унітарно-складних (унітарно-децентралізованих і унітарно-регіональних) держав.

Децентралізованими унітарними державами є такі, складові територіальні частини яких володіють статусом адміністративно-територіальної чи політико-територіальної автономії. Політична автономія має деякі ознаки державності. Вона (її органи) здійснює законотворчість з місцевих питань (перелік цих повноважень зазначений у конституції, наприклад, в Італії). У політичній автономії створюють місцевий парламент, іноді двопалатний. Прийняті ним закони не мають суперечити конституції та іншим законам держави, інтересам її інших регіонів. Такі закони регулюють адміністративно-територіальний устрій автономії, організацію місцевого самоврядування, місцевої поліції, інфраструктури тощо.

Прикладом «автономізованого унітаризму» є державно-територіальний устрій Великої Британії, який ґрунтується на трьох

видах територій: Об'єднане Королівство Великобританії та Північної Ірландії; «володіння корони» – острови Протоки (Ламанш) та острів Мен; залежні території, що відокремлені від Великої Британії океаном. Об'єднане Королівство охоплює чотири історичні частини: Англію, Уельс, Шотландію та Північну Ірландію, кожна з яких має офіційно обмежену власну територію, національно-культурні особливості, адміністративно-територіальний поділ [3, с. 21].

В Італії статусом політичної автономії користуються області – її вищі територіальні одиниці. З 20 статей розділу V Конституції Італії 1947 р. «Області, провінції і комуни» забезпечують політичну та фінансову самостійність областей Італії, а також регулюють відносини обласної влади і влади її адміністративно-територіальних частин: ст. 117 Конституції надає право областям за переліком 18 питань видавати законодавчі норми за умови, що вони не суперечать національним інтересам інших областей; ст. 119 закріплює, що області користуються фінансовою автономією у формах і межах, установлених законами Республіки, які приводять її у відповідність з фінансами держави, провінцій і комун, а ст. 128 проголошує провінції і комуни автономними утвореннями в межах принципів, встановлених загальними законами Республіки, котрі визначають їх функції. Наявність такої багаторівневої системи автономних утворень в Італії наводить на думку про її федеративний устрій [4, с. 321–322]. Але положення Глави V Конституції Італійської Республіки [5] та дослідження адміністративно-територіального устрою Італії [6] свідчать про наступне:

1. Триступенева система поділу території на області, провінції, комуни. При цьому державна влада утворює свої територіальні органи на рівні провінцій та регіонів, а в комунах повністю делегує відповідні функції органам місцевого самоврядування; базовим у цьому аспекті є рівень провінції. Місцеве самоврядування здійснюється на всіх трьох рівнях устрою.

2. Територіальний устрій значною мірою відображає історичні та ментальні фактори відповідних територій і не завжди має в своїй основі економічні та географічні чинники.

3. Значна ступінь децентралізації, яка полягає у широкому застосуванні принципу субсидіарності та делегування повноважень від центральних органів влади до органів місцевого самоврядування. Такі органи для здійснення відповідних функцій наділяються повноваженнями, компетенцією, відповідними фінансовими ресурсами та відповідальністю. Політичною автономією мають регіони із місцевими законодавчими повноваженнями у сфері залишкової компетенції та конкуруючого законодавства.

4. Територіальні органи державної влади виконують спеціальні функції, передусім у сфері правопорядку, нагляду за законністю та судочинством. Представники центрального уряду, якими є префекти у провінціях та комісари регіонів, окрім повноважень по координації дій територіальних органів державної влади, здійснюють нагляд за законністю діяльності органів місцевого самоврядування, а також виступають у якості ланки, що поєднує місцеве самоврядування і уряд.

5. Спостерігається намагання скоротити видатки на утримання державного апарату й органів місцевого самоврядування через зменшення кількості провінцій та розподіл їх самоврядних повноважень на користь комун і регіонів.

Досвід Італії та інших демократичних країн ще раз підтверджує загальну тенденцію децентралізації унітарної держави та їх фактичний перехід до досконаліших і таких, що адекватно відповідають певному рівню розвитку громадянського суспільства форм державно-територіального устрою.

Список використаних джерел

1. Європейська хартія регіонального самоврядування від 15 жовтня 1985 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_036. – Назва з екрана.
2. Декларация по регионализму в Европе, принята Ассамблеей Регионов Европы 4 декабря 1996 г. в Базеле [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aer.eu/fileadmin/user_upload/PressComm/Publications/DeclarationRegionalism/.dam/110n/ru/DR_RUSSE.pdf. – Назва з екрана.

3. Вікторівська А. Правові визначальні чинники незалежності муніципалітету. Адміністративні питання / А. Вікторівська. – Варшава : Лібер, 2002. – 232 с.
4. Правовые системы стран мира. Энциклопедический справочник / отв. ред. А. Я. Сухарев. – Москва : Издательство НОРМА, 2003. – 976 с.
5. Конституція Італійської Республіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://italia-ru.com/page/konstitutsiya-italyanskoj-respubliki>. – Назва з екрана.
6. Панов А. В. Адміністративно-територіальний устрій Італії: сучасність та реформування / А. В. Панов // Науковий вісник Харківського національного університету. – 2013. – Випуск 3. – Т. 2. – С. 50–53.

Гриньова Марина Вікторівна,

доктор педагогічних наук, професор, декан природничого
факультету Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка

ПРАВОВІ ОСНОВИ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ- ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У розумінні базових цінностей конституційного устрою велике значення мають положення преамбули Конституції України, де виділяються в групі базових цінностей цінності благополуччя: «дбаючи про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя».

В основі цінностей благополуччя покладено вміння саморегуляції діяльності людини.

Саморегуляція – є здатність індивіда створити програму діяльності і на цій основі керувати своїми діями і станом. Компоненти саморегуляції з'являються оптимально-послідовними віхами, що призводять до одержання кінцевого результату. При застосуванні до кожного навчального завдання науково-обгрунтованої послідовності дій складові компоненти саморегуляції «прокручуються» в голові кожен раз в чіткій послідовності, коли здійснюється процес виконання навчального завдання [4].

Стаючи у процесі соціалізації суб'єктом праці, пізнання і спілкування, студенти-переселенці (ВПО) усвідомлюють свій суспільний статус, визначають життєві цілі та ідеали, знаходять засоби їх предметної реалізації, тобто здійснюють процес само-визначення. Студенти-переселенці осмислюють свій життєвий вибір – розгорнутий у часі процес, що пов'язаний з копіткою працею душі та розуму, рефлексією і спричиняє в кінцевому підсумку зміни внутрішнього світу особистості, а отже, й детермінацію нового якісного стану «я», тобто формування саморегуляції діяльності особистості. Чітка організація навчальної діяльності через кожную навчальну дію є основою цілісності навчання та виховання, спонукальним фактором оволодіння вмінням вчитися, поштовхом до самореалізації особистості кожного студента. Такий підхід відповідає вимогам Державної національної програми про нероздільність навчання і виховання, завданням організації освіти, що полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності.

У процесі навчальної діяльності студенти-переселенці включаються в систему суспільних відносин, у колективну діяльність, засвоюючи моральні цінності і відповідні соціальні норми.

З метою визначення правового статусу ВПО та створення правової основи для розробки механізму захисту прав і свобод Верховною Радою прийнято два Закони України – «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» і «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантії дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». У свою чергу Кабінет Міністрів України розробив і прийняв 11 постанов і розпоряджень щодо порядку реєстрації та організації обліку, надання грошової допомоги переселенцям тощо. У грудні 2015 р. була прийнята комплексна державна програма щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території. України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 р. Проте, враховуючи масштаби явища та соціально-економічну та політичну ситуацію в Україні, проблеми адаптації та формування саморегуляції

навчальної діяльності студентів-переселенців залишаються й потребують вивчення.

З 1 жовтня 2015 року Полтавський університет економіки і торгівлі став учасниками проекту Програм з підтримки працевлаштування внутрішньо переміщених осіб, яка здійснюється за підтримки Урядів Японії, України та органів управління місцевої влади. «Дуже добре, що наші зусилля помітили ініціатори програми розвитку ПРООН. Це невеликі кошти, але вони мають принципове значення, оскільки засвідчують небайдужість до проблем цих людей не лише університету, а й Урядів України, Японії а також ООН. Тобто ці люди не покинуті напризволяще. Вони знаходяться під патронатом таких потужних урядових і міжурядових структур. Ми вдячні всім, хто підтримав наші зусилля», – розповів Олексій Нестуля, доктор історичних наук, професор ректор ПУЕТ [6].

Завдяки формуванню саморегуляції навчальної діяльності студентської молоді в університетах України вдалося утримати ситуацію, уникнути масових соціальних вибухів, створити працюючу навчально-виховну систему. У ВНЗ виявлена єдність і згуртованість викладачів і студентів, що є запорукою успіху.

У законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» у статті 9 відмічається права внутрішньо переміщеної особи та її обов'язки [2].

1. Внутрішньо переміщена особа має право на:

- безпечні умови життя і здоров'я;
- достовірну інформацію про наявність загрози для життя та здоров'я на території її покинутого місця проживання, а також місця її тимчасового поселення, стану інфраструктури, довкілля, забезпечення її прав і свобод;
- створення належних умов для її постійного чи тимчасового проживання;
- забезпечення органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами приватного права можливості безоплатного тимчасового проживання (за умови оплати особою вартості комунальних послуг) протягом шести місяців з моменту взяття на облік внутрішньо переміщеної осо-

би; для багатодітних сімей, інвалідів, осіб похилого віку цей термін може бути продовжено;

- сприяння у переміщенні її рухомого майна;
 - сприяння у поверненні на попереднє постійне місце проживання;
 - забезпечення лікарськими засобами у випадках та порядку, визначених законодавством;
 - надання необхідної медичної допомоги в державних та комунальних закладах охорони здоров'я;
 - влаштування дітей у дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади;
 - отримання соціальних та адміністративних послуг за місцем перебування;
 - проведення державної реєстрації актів цивільного стану, внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання за місцем перебування;
 - особи найближчий територіальний підрозділ центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері міграції (імміграції безкоштовний проїзд для повернення до свого покинутого постійного місця проживання у всіх видах громадського транспорту у разі зникнення обставин, що спричинили таке переміщення;
 - отримання гуманітарної та благодійної допомоги;
 - інші права, визначені Конституцією та законами України.
2. Внутрішньо переміщена особа зобов'язана:
- дотримуватися Конституції та законів України, інших актів законодавства;

- повідомляти про фактичне місце проживання внутрішньо переміщеної та еміграції), протягом 10 днів;

- повідомляти про зміну фактичного місця проживання або про повернення до покинутого місця проживання протягом 10 днів;

- у разі виявлення подання внутрішньо переміщеною особою завідомо неправдивих відомостей для отримання довідки про взяття на облік відшкодувати фактичні витрати, понесені за рахунок державного та місцевих бюджетів у результаті реалізації прав, передбачених цим Законом;

- один раз на шість місяців з'являтися до відповідного структурного підрозділу уповноваженого органу міграційної політики.

Внутрішньо переміщена особа зобов'язана виконувати інші обов'язки, визначені Конституцією та законами України. Рада Європи приділяє цьому питанню значну увагу. Зокрема, 5 квітня 2006 року Комітет міністрів Ради Європи ухвалив рекомендації державам-членам щодо внутрішньо переміщених осіб, а 24 червня 2009 року Парламентська Асамблея Ради Європи також надала Рекомендацію 1877 (2009) під зворушливою назвою – «Люди, забуті Європою: захист прав людини довгостроково переміщених осіб», за наслідками обговорення ПАРЕ доповіді Комісії щодо міграції, біженців і народонаселення, та ін.

Ці документи, як певний міжнародний та європейський стандарт, об'єднані духом і буквою Загальної декларації прав людини, Європейської конвенції з прав людини [3].

Вони містять такі підходи:

- Повна рівність прав і свобод внутрішньо переміщених осіб з іншими громадянами країни, реалізація прав згідно з міжнародним правом і національним законодавством;

- Категорія внутрішньо переміщених осіб не повинна зазнавати дискримінації за жодною із можливих ознак при здійсненні будь-яких прав і свобод на тій підставі, що вони є переміщеними всередині країни особами;

- Міжнародні документи виходять з того, що категорія переміщених осіб у всьому світі має спеціальні потреби та вимагає особливого захисту. У зв'язку зі навчальними потребами студентської молоді національні органи влади держав-членів ООН, Ради Європи, на території яких відбувається внутрішнє переміщення, відповідають за захист і відповідну допомогу. Компетентні органи влади несуть головне зобов'язання і відповідальність за створення умов, а також за надання засобів у частині забезпечення прав і свобод студентів – внутрішньо переміщених осіб. Держави мають виробляти та забезпечувати довгострокові рішення у цій сфері, створити умови для належної інтеграції та адаптації студентів-переселенців.

Список використаних джерел

1. Закіров М. Деякі аспекти розв'язання проблем внутрішньо переміщених осіб [Електронний ресурс] / М. Закіров // Резонанс. – 2016. – № 39. – С. 5–10. – Режим доступу: <http://nbuviap.gov.ua/images/rezonans/2016/rez39.pdf>. – Назва з екрана.
2. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб [Електронний ресурс] : Закон України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>. – Назва з екрана.
3. Парламентські слухання щодо захисту прав внутрішньо переміщених осіб та громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/news/Novyny/125433.html>. – Назва з екрана.
4. Про облік внутрішньо переміщених осіб [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 01 жовтня 2014 року № 509 – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-%D0%BF>. – Назва з екрана.
5. Саморегуляція : навч.-метод. посіб. / М. В. Гриньова ; Полт. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава : АСМІ, 2008. – 268 с.
6. У ПУЕТ працюють науковці та навчають студентів, які виїхали з зони АТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tribuna.pl.ua/news/u-puet-pratsyuyut-naukovtsi-ta-navchayut-studentiv-yaki-viyihali-z-zoni-ato/>. – Назва з екрана.

Гуляк Олена Олександрівна,

Депутат Зміївської районної ради Харківської області

VII скликання

ОГЛЯД ЗАКОНОПРОЕКТІВ, ЩО ЗНАХОДИЛИСЯ НА РОЗГЛЯДІ В ВЕРХОВНІЙ РАДІ УКРАЇНИ ТА СТОСУЮТЬСЯ ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНІВ «КОМУНАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ» ТА «СПІЛЬНА ВЛАСНІСТЬ»

На теперішній час на офіційному сайті Верховної ради України знаходиться інформація щодо 13 законопроектів, що були

внесені з 1998 по 2016 роки (з III по VIII скликання), які визначають такі терміни як комунальна та спільна власність.

Так, під час роботи III скликання Верховної Ради України на розгляд було винесено 5 законопроектів, а саме: від 22.07.1998 № 1263 «Про право комунальної власності» [1]; від 29.12.1998 № 1263-1 «Про комунальну власність» [2]; від 04.01.2000 № 1263-2 «Про право комунальної власності та управління об'єктами права комунальної власності» [3]; від 20.07.2000 № 1263-3 «Про право комунальної власності» [4]; від 14.05.2002 № 0952 «Про право комунальної власності та управління об'єктами права комунальної власності» [5].

Під час роботи IV скликання Верховної Ради України на розгляд було винесено також 5 законопроектів, а саме: від 14.05.2002 № 0952 «Про право комунальної власності та управління об'єктами права комунальної власності» [6]; від 14.04.2005 № 6042 «Про право комунальної власності управління об'єктами права комунальної власності» [7]; від 08.09.2004 № 6042-1 «Про комунальну власність» [8]; від 08.09.2004 № 6042-2 «Про управління об'єктами комунальної власності» [9]; від 07.02.2006 № 9051 «Про право комунальної власності та управління об'єктами права комунальної власності» [10].

Під час роботи V скликання Верховної Ради України на розгляд було винесено лише 2 законопроекти, а саме: від 04.08.2006 № 1306 «Про право комунальної власності та управління об'єктами права комунальної власності, об'єктами спільної власності територіальних громад» [11]; від 13.11.2006 № 2522 «Про комунальну власність та житлово-комунальну інфраструктуру».

Під час роботи VI скликання Верховної Ради України на розгляд було винесено лише 1 законопроект: від 06.06.2008 № 2617 «Про комунальну власність в Україні» [12].

Під час роботи VII та VIII скликань Верховної Ради України на розгляд не було передано жодного законопроекту.

Жоден з них не був прийнятий, і це попри те, що терміни «комунальна власність» та «спільна власність» не визначені в діючих законах України. На теперішній час визначений Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [13] лише термін «право комунальної власності».

Спробуємо в табличному вигляді зіставити визначення термінів законопроектів:

Таблиця 1 – Порівняльна таблиця визначень термінів «комунальна власність» та «спільна власність» в законопроектах, що знаходилися на розгляді в Верховній Раді України

Реквізити законопроекту	Визначення терміну «комунальна власність»	Визначення терміну «спільна власність»
22.07.1998 № 1263	Комунальна власність – одна із форм власності, право користування, володіння і розпорядження якою належить територіальній громаді.	Спільна власність територіальних громад – майно комунальної власності, яке за рішенням територіальних громад чи їх представницьких органів об'єднується для забезпечення спільно визначених функцій та завдань.
29.12.1998 № 1263-1	Комунальна власність – рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти та об'єкти, які на праві власності належать територіальним громадам.	Спільна власність територіальних громад – а) об'єкти, що задовольняють спільні потреби територіальних громад і перебувають в управлінні районних та обласних рад без визначення часток територіальних громад (спільна сумісна власність); б) об'єкти права комунальної власності, а також кошти місцевих бюджетів, які за рішенням двох або кількох територіальних громад, відповідних органів місцевого самоврядування об'єднуються на договірних засадах для виконання спільних проектів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, установ та організацій з визначенням часток територіальних громад (спільна часткова власність).
04.01.2000 № 1263-2	Терміни, які вживаються для цілей цього Закону, визначені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні».	Терміни, які вживаються для цілей цього Закону, визначені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Реквізити законо- проекту	Визначення терміну «комунальна власність»	Визначення терміну «спільна власність»
20.07.2000 № 1263-3	Комунальна власність – форма власності, право володіння, користування і розпорядження майном, що належить територіальній громаді.	Спільна власність територіальних громад – об'єднання на договірних засадах об'єктів комунальної власності територіальних громад сіл, селищ, міст.
14.05.2002 № 0952	Терміни, які вживаються для цілей цього Закону, визначені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні».	Терміни, які вживаються для цілей цього Закону, визначені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні».
14.05.2002 № 0952	Терміни, які вживаються для цілей цього Закону, визначені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні».	Терміни, які вживаються для цілей цього Закону, визначені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні».
14.04.2005 № 6042	Терміни, які вживаються для цілей цього Закону, визначені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні».	Терміни, які вживаються для цілей цього Закону, визначені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні».
08.09.2004 № 6042-1	Комунальна власність – власність територіальної громади села (чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр), селища, міста, району у місті, а також спільна власність двох або більше територіальних громад.	Майно, що перебуває у власності двох або більше територіальних громад (співвласників), є об'єктом їх спільної власності.
08.09.2004 № 6042-2	У цьому Законі терміни застосовуються у значеннях, наведених у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні».	У цьому Законі терміни застосовуються у значеннях, наведених у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Реквізити законо-проекту	Визначення терміну «комунальна власність»	Визначення терміну «спільна власність»
07.02.2006 № 9051	Терміни, які вживаються для цілей цього Закону, визначені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні».	Терміни, які вживаються для цілей цього Закону, визначені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні».
04.08.2006 № 1306	Терміни, які вживаються для цілей цього Закону, визначені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні».	Терміни, які вживаються для цілей цього Закону, визначені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні».
13.11.2006 № 2522	Текст законопроекту відсутній на офіційному сайті Верховної Ради України.	
06.06.2008 № 2617	Комунальна власність – рухоме і нерухоме майно, земля, природні ресурси, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, майнові права, результати виконаних робіт, надані послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші речі, цінні папери, матеріальні і нематеріальні блага, які на праві власності належать територіальній громаді.	Спільна власність територіальних громад – комунальна власність двох або більше територіальних громад, що належить їм на праві спільної сумісної чи на праві спільної часткової власності. Спільна сумісна комунальна власність – комунальна власність декількох територіальних громад без визначення часток кожної з них, що задовольняє їх спільні потреби і перебуває в управлінні районних та обласних рад. Спільна часткова комунальна власність – комунальна власність двох або більше територіальних громад, які об'єднуються на договірних засадах для виконання спільних проектів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, установ та організацій із визначенням часток кожної з них у праві власності.

Необхідно зазначити, що з 13 законопроектів: 3 – доручено врахувати в інших законопроектах; 1 – прийнято в першому читанні; 4 – не прийнято, 2 відкликано, 1 – направлено на висновок Уряду, 1 – повернуто на доопрацювання, 1 – не включено на розгляд до порядку денного в Верховній Раді України.

Минулий, 2015 рік, на мою думку, увійде в історію українського державотворення, насамперед, як рік кардинальних реформ в системі органів місцевого самоврядування. Парламентом України в лютому місяці ухвалено закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [14], яким закладено основи переходу місцевого самоврядування на якісно новий рівень.

П. 3 статті 8 Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [14] визначено, що об'єднана територіальна громада є правонаступником всього майна, прав та обов'язків територіальних громад, що об'єдналися, з дня набуття повноважень сільською, селищною, міською радою, обраною такою об'єднаною територіальною громадою.

У разі об'єднання всіх територіальних громад одного району в одну об'єднану територіальну громаду все майно спільної власності територіальних громад такого району є комунальною власністю об'єднаної територіальної громади, а пов'язані з таким майном права та обов'язки належать об'єднаній територіальній громаді з дня набуття повноважень сільською, селищною, міською радою, обраною такою об'єднаною територіальною громадою.

В той же час відсутні законодавчо закріплені терміни «комунальна власність» та «спільна власність».

Враховуючи вищезазначене, можна відзначити, що, насамперед, необхідно на законодавчому рівні визначити терміни «комунальна власність» та «спільна власність» шляхом внесення змін до діючого Закону України «Про місцеве самоврядування» або прийняти якісно нові закони, які були б адаптовані до права Європейського Союзу.

Список використаних джерел

1. Про право комунальної власності [Електронний ресурс] : Законопроект від 22.07.1998 № 1263. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=4310. – Назва з екрана.

2. Про комунальну власність [Електронний ресурс] : Законопроект від 29.12.1998 № 1263-1. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=5260. – Назва з екрана.
3. Про право комунальної власності та управління об'єктами права комунальної власності [Електронний ресурс] : Законопроект від 04.01.2000 № 1263-2. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=7388. – Назва з екрана.
4. Про право комунальної власності [Електронний ресурс] : Законопроект від 20.07.2000 № 1263-3. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=8846. – Назва з екрана.
5. Про право комунальної власності та управління об'єктами права комунальної власності [Електронний ресурс] : Законопроект від 14.05.2002 № 0952. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=12165. – Назва з екрана.
6. Про право комунальної власності та управління об'єктами права комунальної власності [Електронний ресурс] : Законопроект від 14.05.2002 № 0952. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=12165. – Назва з екрана.
7. Про право комунальної власності управління об'єктами права комунальної власності [Електронний ресурс] : Законопроект від 14.04.2005 № 6042. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=18722. – Назва з екрана.
8. Про комунальну власність [Електронний ресурс] : Законопроект від 08.09.2004 № 6042-1. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=18831. – Назва з екрана.
9. Про управління об'єктами комунальної власності [Електронний ресурс] : Законопроект від 08.09.2004 № 6042-2. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=19132. – Назва з екрана.

10. Про право комунальної власності та управління об'єктами права комунальної власності [Електронний ресурс] : Законопроект від 07.02.2006 № 9051. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=26825. – Назва з екрана.
11. Про право комунальної власності та управління об'єктами права комунальної власності, об'єктами спільної власності територіальних громад [Електронний ресурс] : Законопроект від 04.08.2006 № 1306. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=27776. – Назва з екрана.
12. Про комунальну власність та житлово-комунальну інфраструктуру [Електронний ресурс] : Законопроект від 13.11.2006 № 2522. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=28651. – Назва з екрана.
13. Про комунальну власність в Україні [Електронний ресурс] : Законопроект від 06.06.2008 № 2617. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=32710. – Назва з екрана.
14. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР // ВВР України. – 1997. – № 24.
15. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 5 лютого 2015 року № 157-VIII // ВВР України. – 2015. – № 13.

Дорохіна Ю. А.,

Київський національний торговельно-економічний
університет, кандидат юридичних наук, доцент

**ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «КУЛЬТУРНА
ВЛАСНІСТЬ», ЯК ПРЕДМЕТА ЗЛОЧИНІВ
ПРОТИ ВЛАСНОСТІ**

Охорона культурної спадщини у будь-якій розвинутій державі має бути одним з найважливіших завдань, оскільки вона (спадщина) є внеском того чи іншого народу у розвиток людської цивілізації, засобом соціалізації майбутніх поколінь. При цьому злочинні посягання на культурні цінності призводять до

того, що суспільство втрачає (нерідко назавжди) частину свого культурного надбання. У зв'язку з цим Україною було ратифіковано ряд міжнародно-правових актів, пов'язаних з охороною культурної спадщини. Тим самим наша країна взяла на себе зобов'язання щодо забезпечення виявлення, охорони, популяризації і передачі майбутнім поколінням культурної спадщини. Зазначені положення закономірно знаходять втілення в Основному Законі нашої держави (ч. 4 ст. 54, ч. 5 ст. 54, ст. 66). Важливу роль у реалізації цих конституційних приписів мають відігравати заходи кримінально-правового характеру.

Для повноти аналізу слід також наголосити, що кваліфікація злочинних посягань на культурні цінності в КК України на сучасному етапі не повною мірою відповідає цілям правового захисту культурної спадщини. Справа в тому, що крадіжки, грабежі, розбої, шахрайства, вчинені з метою заволодіння артефактами і раритетами, традиційно кваліфікуються як звичайні злочини, оскільки у відповідних статтях КК України закріплено виключно намір, спрямований на «заволодіння майном». Отже, законодавець не бачить різниці між такими предметами злочинів, як, наприклад, картина Архипа Куїнджі та звичайний мобільний телефон. Проте зрозуміло, що мобільний телефон – це продукт масового виробництва, цінність якого з часом зменшується, а картина – це об'єкт культури, який є не лише національним надбанням, але ще і шедевром світової культурної спадщини, цінність якого з роками значно зростає. Позиція вітчизняного законодавця у цьому випадку суперечить і міжнародним підходам щодо виміру такої власності, коли вона розглядається не лише як економічна цінність, а і як суспільне благо, яке включає естетичні, історичні, соціальні, духовні і освітні цінності.

Необхідно зазначити, що вітчизняне законодавство не містить й єдиного поняття щодо таких об'єктів та оперує поняттями «культурні цінності» й «культурна спадщина». Так, Конституція України (ст. 54) містить поняття «культурних цінностей», а у ст. 66 закріплено обов'язок громадянина не заподіювати шкоду культурній спадщині. Так само Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 8 червня 2000 р. (ст. 1) містить

поняття «об'єкт культурної спадщини», а Закон України «Про ввезення, вивезення та повернення культурних цінностей» від 21 вересня 1999 р. – «культурні цінності». Лише в Законі України «Про культуру» від 14 грудня 2010 р. законодавець розмежовує поняття «культурні цінності» й «культурна спадщина», але при цьому у ст. 1 Закону йдеться про те, що категорія «культурні цінності» застосовується у значенні, що міститься в Законі України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей», а «культурна спадщина» взагалі не розкривається.

Дослідивши зміст цих понять, можна стверджувати, що у вітчизняному законодавстві поняття «культурна спадщина» й «культурні цінності» вживаються як тотожні. Культурною спадщиною є сукупність об'єктів культури, успадкованих від пращурів. Культурні цінності можуть бути створені і сучасниками, але завдяки своїм унікальним властивостям вони є об'єктом охорони з боку держави, тобто поняття «культурні цінності» дещо ширше [1, с. 14]. На нашу думку, задля дієвого захисту об'єктів культури кримінально-правовими засобами стосовно таких об'єктів доцільно запропонувати ввести таке поняття, як культурна власність. Викладене обумовлено тим, що, крім права власності, існує і сама власність, причому не лише як вольове, а і як економічне відношення, так само, крім права користування і розпорядження, існують реальне користування і розпорядження, причому, знов-таки, не лише як вольове, а і як економічне явище. Зазначене стосується не лише будь-яких фізичних предметів, які викликають інтерес з боку людини, але і будь-яких продуктів суспільної праці, тобто культури в цілому.

Взаємодія людей у процесі володіння, користування і розпорядження «культурними» продуктами людської праці має призвести до усвідомлення значущості останніх і необхідності їх збереження. Соціальна цінність таких об'єктів не підлягає сумніву. Саме викладеним обґрунтовується наша позиція щодо поняття «культурна власність», у змісті якого наголошується не тільки на економічній та юридичній складових, а і на соціально-ціннісному, естетичному і етичному аспектах об'єкту.

Так, будь-яка культурна цінність є насамперед власністю (як юридична, економічна та соціальна категорія) та може бути

предметом злочинів проти власності. Підтвердження нашої позиції можна знайти як у вітчизняному законодавстві (ЦК України, Закон України «Про заставу»), так і в зарубіжному законодавстві, що оперує саме цим терміном [2].

Список використаних джерел

1. Одайник Б. М. Кримінальна відповідальність за знищення, руйнування або пошкодження пам'яток – об'єктів культурної спадщини: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Б. М. Одайник. – Київ, 2010. – 20 с.
2. Європейська конвенція про правопорушення, пов'язані з культурною власністю від 25.06.1985 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_049. – Назва з екрана.

Дудка Ірина Анатоліївна,
аспірантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту
імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка

ДО ПИТАННЯ ГРОМАДЯНСЬКО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Пріоритетним напрямком державного будівництва після затвердження Акта проголошення незалежності України стало прийняття Конституції України. 28 червня 1996 р. була прийнята Конституція України.

Основні принципи Конституції України: суверенітет, незалежність, демократизм, соціальна держава, правова держава, пріоритет загальнолюдських цінностей, поділ влади.

Гарантії конституційних прав і свобод містяться не тільки в статтях Конституції, вони передбачені і нормами галузевого законодавства. Так, право на охорону державою гідності людини кореспондується з обов'язком посадових осіб державних структур поважати гідність людини і означає:

1. що ніщо не може бути підставою для її приниження;
2. будь-які заходи щодо впливу на неправомірну поведінку

особи збоку працівників правоохоронних органів не повинні вести до приниження людської гідності;

3. чуйне ставлення до задоволення прав і законних інтересів людини;

4. додержання етичних норм службовців і посадових осіб у стосунках з людьми в тяжких життєвих ситуаціях.

Розвиток демократичного і правового суспільства, зростання темпів трансформації суспільних відносин вимагає нового підходу до виховання сучасного громадянина. Особливої актуальності набуває розробка і практичне забезпечення нової системи виховання активної життєвої позиції студентської молоді, мета якої – формування в молоді комплексу громадянських якостей, компетентностей та активної громадянської позиції. Активна життєва позиція студентів передбачає формування власної ієрархії цінностей, уміння відстоювати свої права, переконання, усвідомлювати свої обов'язки, виявляти толерантність до поглядів іншої людини, керуватися у вияві соціальної та громадянської діяльності демократичними принципами.

Громадянсько-патріотичний напрямок виховання студентів у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка складається з громадянської освіти та громадянського виховання; військово-патріотичного виховання; правового виховання; морально-етичного виховання на основі вивчення традицій українського народу, університету; соціального проектування та студентського самоврядування.

Органи державної та місцевої виконавчої влади, місцевого самоврядування, профспілкові, молодіжні та інші громадські організації, проводять роботу з громадського виховання студентської молоді, зосереджуючи увагу на: роз'ясненні внутрішньої та зовнішньої політики України, Законів України, рішень Президента України та Кабінету Міністрів України виховуючи повагу до законодавчих норм; вивченні історії України та процесів державотворення, боротьби та здобуття Україною статусу незалежної, суверенної, демократичної держави; роз'ясненні серед громадян вимог Закону України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу», організації зустрічей з ветера-

нами війни, відмінниками бойової підготовки Збройних Сил та інших військових формувань, відвідування військових частин, вищих військових навчальних закладів і вищих навчальних закладів, які мають військові навчальні підрозділи; вивченні Державного гімну, історії та змісту державних символів, засвоєнні поваги до державної атрибутики, славних і видатних імен відомих людей, чиє життя пов'язане з Україною у соціально-економічній, політичній, культурній сферах тощо, засвоюючи у молодих людей гордість за співвітчизників, земляків та вивчаючи історію рідного краю крізь призму видатних світових постатей.

Рівень патріотизму студентської молоді є недостатньо високим. За даними опитування проведеного у 2016 р. на запитання «Чи вважаєте Ви себе патріотом України?» 48,3 % респондентів відповіли «так», 33,8 % «скоріше так», 6,9 % «скоріше ні», 5,7 % «ні», 5,3 % «важко відповісти», 42 % студентів хотіли б виїхати за кордон.

Отже, громадсько-патріотичне виховання студентської молоді сьогодні є одним з найголовніших пріоритетів гуманітарної політики в Україні, важливою складовою національної безпеки України. Ставлення владної еліти до виховання молоді на кращих зразках історії рідного народу, його досвіду, традицій, освіти та культури, вищих християнських ідеалів, є лакмусовим папірцем її справжніх намірів у будівництві соборної самостійної держави національного типу.

Список використаних джерел

1. Бех І. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Бех, К. Чорна. – Львів : Світ виховання, 2009. – 335 с.
2. Ігнатенко С. А. Виховання громадянськості студентської молоді : метод. посіб. / С. А. Ігнатенко. – Херсон : Айлант, 2008. – 103 с.
3. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрана.

Єгоричева Світлана Борисівна,
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», доктор економічних наук, професор

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ ТА ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ

У сучасних умовах важливою складовою законодавства переважної більшості держав світу є правові акти стосовно запобігання та протидії легалізації злочинних доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, які базуються на положеннях Рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів (FATF). Ухвалення у 2012 році суттєво оновленої редакції цих Рекомендацій [1] викликало необхідність перегляду існуючих законодавчих актів, що було реалізовано у нашій країні прийняттям у 2014 році нового Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [2], а у Європейському Союзі – Четвертій директиви щодо протидії відмиванню коштів (Директива ЄС 2015/849 від 20 травня 2015 р.) [3].

Зазначені документи достатньо синхронно відобразили такі нові вимоги у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, як необхідність встановлення кінцевих бенефіціарних власників компаній й трастів; проведення процедури поглибленої ідентифікації та встановлення високого рівня ризику всім категоріям публічних діячів (а не лише іноземним) та пов'язаним з ними особам; удосконалення ризик-орієнтованого підходу на всіх рівнях здійснення протидії – національному, первинному, органів нагляду; розвиток організаційних засад діяльності національних підрозділів фінансових розвідок; уточнення обов'язків представників юридичних професій як суб'єктів первинного фінансового моніторингу та ін.

Утім, варто зазначити, що ще до настання кінцевого терміну імплементації положень Четвертій директиви ЄС у законодав-

ство держав-членів (26 червня 2017 р.), Єврокомісія, визначивши стратегічні недоліки світової фінансової системи, насамперед, з точки зору боротьби з фінансуванням тероризму та ухиленням від оподаткування, у липні 2016 р. виступила з пропозиціями щодо внесення змін й доповнень до Директиви [4]. Зараз вони проходять стандартний процес обговорення й затвердження, проте їх необхідно всебічно вивчати, маючи на увазі поступове подальше впровадження в українське законодавство.

Насамперед, мова йде про мінімізацію анонімності при використанні віртуальних валют та передплачених платіжних інструментів, зокрема, карток. Пропозиціями передбачено ввести до складу зобов'язаних осіб (у вітчизняній термінології – суб'єктів первинного фінансового моніторингу) інтернет-платформи з обміну валют та провайдерів «віртуальних гаманців», розповсюдивши на них вимоги проведення належної перевірки (ідентифікації) клієнтів та повідомлення про підозрілі операції. Стосовно платіжних інструментів, планується знизити з 250 до 150 євро обсяг трансакцій, за якими дозволено не проводити ідентифікацію платника, та вилучити дозвіл на непроведення заходів належної перевірки при онлайн використанні передплачених карток.

Єврокомісія вважає за потрібне розширити можливості підрозділів фінансової розвідки в отриманні інформації, зокрема, шляхом надання доступу до централізованих реєстрів банківських та платіжних рахунків, а також централізованих систем пошуку даних, які держави-члени повинні будуть створити з метою ідентифікації власників зазначених рахунків.

Нарешті, заходи щодо попередження фінансування тероризму включають узгодження напрямів додаткової перевірки фізичних та юридичних осіб, які є резидентами високо ризикованих країн (відповідно до переліків FATF та ЄС) та з якими встановлюються ділові стосунки або проводяться трансакції фінансовими установами Євросоюзу.

З метою забезпечення більшої прозорості для протидії відмиванню коштів та ухиленню від сплати податків запропоновано відкрити для широкої публіки державні реєстри бенефі-

ціарних власників компаній, а також трастів, що мають відношення до комерційної діяльності. При цьому, якщо Четвертою директивою була передбачена межа бенефіціарного володіння у 25 % статутного капіталу, то Єврокомісією пропонується знизити її до 10 % для високо ризикованих компаній. Одночасно планується забезпечити пряму взаємодію зазначених реєстрів для спрощення співробітництва між державами-членами.

Крім вищепереліченого, у пропозиціях міститься також деяке розширення переліку суб'єктів, що підлягають моніторингу, уточнення поняття «компетентний орган» та визначення електронних засобів ідентифікації.

Список використаних джерел

1. International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation [Електронний ресурс] : The FATF Recommendations. February 2012. – Режим доступу: http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF_Recommendations.pdf. – Назва з екрана.
2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [Електронний ресурс] : Закон України, прийнятий 14 жовт. 2014 року № 1702-VII. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1702-18/page5>. – Назва з екрана.
3. Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32015L0849>. – Назва з екрана.
4. Proposal for a Directive of the European Parliament and the Council amending Directive (EU) 2015/849 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing and amending Directive 2009/101/EC [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/justice/criminal/document/files/aml-directive_en.pdf. – Назва з екрана.

Завгородня Владислава Миколаївна,
Сумський державний університет,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПОВЕНЕЙ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Повені, які останнім часом стають все частішими і масштабнішими, особливо в Карпатському регіоні України, є комплексною екологічною проблемою, що потребує негайного вирішення. Україна не готова до повеней ні в технічному, ні в інфраструктурному плані, не здійснюються системні заходи щодо запобігання шкідливій дії вод, не створено належного правового механізму протидії загрозам у цій сфері. Між тим, у Європейському Союзі вже давно визнано доцільність і необхідність ухвалення спеціальних законодавчих актів та організаційних стратегій задля попередження повеней, мінімізації та подолання їхніх шкідливих наслідків. Вивчення положень цих документів і подальша гармонізація вітчизняного законодавства з екологічним правом ЄС є нині надзвичайно важливими завданнями, як з огляду на необхідність вирішення власних екологічних проблем України, так і в контексті європейської інтеграції нашої держави.

Основними документами ЄС у сфері запобігання повеням є Директиви 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики» від 23 жовтня 2000 року, метою якої стало, зокрема, сприяння зменшенню впливу повеней (п. (е) ст. 1 Директиви) та № 2007/60/ЄС «Про оцінку і управління ризиками, пов'язаними з повенями». Остання визнає, що повені належать до природних явищ, яких уникнути неможливо, однак людська діяльність, у тому числі, зростання кількості поселень, інтенсивне господарювання, скорочення кількості природних перешкод, що утримують воду в зв'язку з використанням земель, так само, як і кліматичні зміни, сприяють збільшенню ймовірності повеней та зростанню їх негативних наслідків. Такі ризики можуть і повинні бути знижені, для чого необхідна координація заходів у межах всього водного басейну.

Директива вимагає від держав-членів ЄС визначення компетентного органу для виконання її положень, проведення попередньої оцінки ризиків повеней, розробки карт географічних районів потенційних небезпек та карт ризиків повеней, а також планів управління ризиками для цих територій і їх погодження на рівні річкових басейнів чи адміністративних одиниць. У разі, якщо район міжнародного річкового басейну контролюється кількома державами-членами ЄС, вони організують обмін інформацією між уповноваженими органами.

Відповідно до ст. 5 Директиви на підставі попередніх оцінок для кожного басейну чи адміністративної одиниці визначаються зони, де існує потенційно високий ризик повеней. Карти ризику мають охоплювати райони з трьома рівнями небезпек: 1) слабка ймовірність повеней чи затоплення у надзвичайних ситуаціях; 2) середня ймовірність (можливість повторення повені раз на 100 років чи більше; 3) висока ймовірність затоплення (наприклад, раз на 20, 10 чи 5 років).

Для кожного з цих варіантів визначаються передбачувані розміри повені, можлива глибина і рівень вод, інтенсивність повені та швидкість потоків, а також потенційні негативні наслідки, що пов'язуються з приблизною кількістю населення, видами економічної діяльності у затоплюваній зоні, об'єктами, що можуть спричинити забруднення довкілля при затопленні, охоронюваними зонами, що можуть бути зачеплені повинню, та іншими параметрами.

На основі карт держави-члени ЄС розробляють плани управління ризиками повеней, приділяючи особливу увагу скороченню потенційних негативних наслідків для здоров'я людей, довкілля, культурної спадщини економічної діяльності та зменшенню ймовірності повеней. У планах враховуються збитки, можливі розміри повені, напрям та шлях потоку, території і споруди, здатні його затримати, тощо. Плани узагальнюють всі аспекти управління ризиками повеней, приділяючи особливу увагу попередженню повеней і підготовці до них, системі термінового попередження з урахуванням характеристик водного басейна. Вони також мають на меті сприяти розвитку довгостро-

кового землекористування, покращенню систем затримання вод і контролю в періоди паводку.

Окреме застереження в Директиві передбачено стосовно недопущення збільшення ризиків повеней в одних районах (країнах) за рахунок підвищення таких ризиків у інших (зокрема, вверх та вниз за течією). Крім того, ст. 10 вказує на обов'язкове оприлюднення інформації про попередні оцінки ризиків повеней, карти потенційних затоплень та плани управління ризиками, а також на сприяння активній участі громадськості у їх розробці й перегляді.

Таким чином, в ЄС створено дієвий правовий механізм для максимально можливого попередження повеней і зменшення їхніх шкідливих наслідків. На відміну від України, ЄС бореться із повенями до їх настання. Директива № 2007/60/ЄС дозволяє розробляти різні прогностичні сценарії повеней, попереджаючи найбільш екстремальні варіанти розвитку подій. При цьому проблема врегульовується комплексно, з вивченням екологічної, економічної і демографічної ситуації у річкових басейнах та прибережних територіях, а також із врахуванням зміни клімату. Безумовно, такий підхід вимагає значних фінансових ресурсів, яких так бракує Україні, однак практика показує, що наслідки повеней обходяться значно дорожче. Відтак, імплементація європейського підходу та інтенсифікація співробітництва з державами ЄС, особливо тими, що мають з Україною спільні водні басейни, може істотно сприяти вирішенню проблеми повеней в нашій країні.

Список використаних джерел

1. Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy [Electronic source] Access mode: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32000L0060>
2. Directive 2007/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2007 on the assessment and management of flood risks [Electronic source] Access mode: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32007L0060>

Кабальський Роман Олександрович,
Полтавський юридичний інститут Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук

ТРУДНОЩІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИКИ ЄСПЛ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», суди України застосовують при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколи до неї, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України та практику Європейського суду з прав людини як *джерело права*.

Згідно з ч. 2 ст. 177 КПК України, підставою застосування запобіжного заходу є (1) наявність обгрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також (2) наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії, передбачені частиною першою цієї статті.

За загальним правилом, яке впливає із рішень ЄСПЛ від 27 червня 1968 р. «Вемгофф проти Німеччини», від 24 липня 2003 р. у справі «Смірнови проти Росії», є те, що особа, обвинувачена у правопорушенні, має перебувати на волі до початку судового розгляду її справи, якщо держава не наведе відповідних і достатніх підстав для тримання під вартою цієї особи. Тобто саме держава має довести необхідність тримання під вартою особи, а суди, виходячи із презумпції на користь свободи, вирішити, на основі принципу змагальності, чи є достатні підстави для тримання особи під вартою. Особливості підстав для позбавлення підозрюваного свободи у вигляді тримання під вартою практика застосування ЄСПЛ п. 1 ст. 5 Конвенції також дає можливість зрозуміти.

Тлумачення поняття «обгрунтована підозра» і висновки про те, що саме може розглядатися як така підозра, залежать від усіх обставин кримінального провадження (див., напр., рішення ЄСПЛ

від 30 серпня 1990 р. у справі «Фокс, Кемпбел і Хартлі проти Сполученого Королівства».

Зазначений підхід покладає на національні судові органи обов'язок у кожному конкретному випадку при вирішенні питання про попереднє ув'язнення особи, з огляду на підпункт «с» п. 1 ст. 5 Конвенції, досліджувати питання про наявність обґрунтованої підозри у скоєнні кримінального правопорушення цією особою. Якщо подібного розслідування основних фактів справи судові органи не проводять, це може стати підставою для констатації ЄСПЛ порушення державою-відповідачем підпункту «с» п. 1 ст. 5 Конвенції (див., напр., рішення ЄСПЛ від 6 листопада 2007 р. у справі «Степуляк проти Молдови»).

На думку ЄСПЛ, тримання під вартою відповідно до підпункту «с» п. 1 ст. 5 Конвенції має відповідати вимозі щодо пропорційності, яка передбачає обґрунтування рішення шляхом зіставлення відповідних аргументів «за» і «проти» звільнення (див., напр., рішення у справах «Ладент проти Польщі», «Таран проти України», «Хайредінов проти України»). Такі аргументи, а також посилання на те, що перешкоджання обвинуваченим належному розгляду справи, не можуть прийматися абстрактно (*in abstracto*). Вони повинні підтверджуватися фактичними даними.

Для законності продовження строку тримання підозрюваного під вартою обов'язковою умовою є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні заарештованою особою відповідного злочину повторно. Але ЄСПЛ наголошує, що зі спливом певного часу навіть ця умова перестає бути достатньою.

Отже, відповідно до сформованої ЄСПЛ практики, підстави, якими попереднє ув'язнення підозрюваного обґрунтовувалося, так би мовити, вперше, самі по собі вже недостатні для продовження строку тримання під вартою. Якщо правоохоронні органи подають клопотання про це, вони повинні обґрунтувати наявність інших вагомих і допустимих з точки зору ст. 5 Конвенції підстав для того, щоб тримання підозрюваного під вартою було продовжено.

З огляду за зазначене вище заслуговує на увагу правова позиція, викладена у п. 80 рішення Європейського суду з прав

людини від 10 лютого 2011 року у справі «Харченко проти України». Судження суду полягають у тому, що на етапі розгляду питання щодо взяття заявника під варту аргументами на користь такого рішення стали серйозність звинувачень, пред'явлених заявникові, та ризик його втечі. Після цього прокурори і суди не навели жодних підстав для продовження тримання заявника під вартою, лише зазначили, що запобіжний захід було обрано правильно. Проте згідно з п. 3 ст. 5 Конвенції зі спливом певного часу лише наявність обґрунтованої підозри перестає бути підставою для позбавлення свободи, і судові органи мають навести інші аргументи для продовження тримання під вартою. До того ж такі підстави мають бути чітко вказані національними судами (*справа «Єлоєв проти України»*, п. 60). Інших підстав національні суди у цій справі не наводять. Крім того, національні владні органи не розглядали можливість застосування інших запобіжних заходів, альтернативних триманню під вартою.

Тому не підтверджені доказами ризики ЄСПЛ не вважає достатньою підставою для застосування тримання під вартою. Підстави позбавлення підозрюваного свободи у вигляді тримання під вартою ЄСПЛ аналізував також у багатьох інших справах (див., напр., рішення ЄСПЛ від 24 липня 2003 р. у справі «Смірнови проти Росії», від 4 травня 2006 р. «Амбрушкевич проти Польщі»).

Кернякевич-Танасійчук Юлія Володимирівна,

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, кандидат юридичних наук, доцент

РЕФОРМА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: ЕФЕКТИВНІСТЬ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Отримана нам у спадок від Радянського Союзу кримінально-виконавча (виправно-трудова) система, не зважаючи на численні спроби її зміни, удосконалення, реформування, так і не змогла позбутися репресивного характеру.

За час творення незалежної Української держави закладено міцний нормативно-правовий фундамент регулювання процесу

виконання (відбування) покарань: прийнято Кримінально-виконавчий кодекс України та ряд законів та підзаконних нормативно-правових актів, спрямованих на визначення правового статусу суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин тощо.

Для приведення умов тримання засуджених до вимог міжнародних стандартів та реформування Державної кримінально-виконавчої служби України указом Президента України від 8 листопада 2012 року № 631/2012 схвалена Концепція державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України схвалена [1]. З метою забезпечення реалізації Концепції була навіть розроблена Державна цільова програма реформування Державної кримінально-виконавчої служби на 2013–2017 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2013 р. № 345 [2].

Однак на жаль, цю Державну цільову програму не вдалося втілити в життя, оскільки її чинність була достроково припинена відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 5 березня 2014 р. № 71 «Деякі питання оптимізації державних цільових програм і національних проєктів, економії бюджетних коштів та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України» [3].

2016 рік ознаменувався ліквідацією Державної пенітенціарної служби України з передачею Міністерству юстиції України завдань і функцій з реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробачії.

У запропонованій Мінюстом презентації «Реформи пенітенціарної системи» визначено основні проблеми в системі, основні пріоритети реформи, а також цілі та ключові завдання.

Одночасно не можна не погодитися з думкою М. Романова, який сміливо констатує, що реформа кримінально-виконавчої служби не відрізняється системним підходом, не орієнтована на перспективу, не враховує існуючі проблеми (наприклад, проблема окупованих територій та території проведення антитерористичної операції) і не має чіткого плану дій. Водночас автор виділяє такі основні недоліки сформульованої реформи Мінюсту:

1. Роблять ставку на ресоціалізацію при тому, що зміст цього поняття є незрозумілим і невизначеним.

2. Курс на демілітаризацію і введення нових людей в систему органів виконання покарань неможливий при плановому збереженні 80 % «старого» персоналу.

3. Відмова від скорочень та ротацій на рівнях СІЗО та УВП є помилкою, оскільки більшість проблем і порушень відбувається саме на рівнях СІЗО і УВП.

4. Розробка нового законодавства не є «реформаторською» ідеєю, оскільки цей процес відбувається постійно і, треба відзначити, дуже повільно і, нерідко, неякісно.

5. Порочна практика спроб здійснення реформ без відповідного їх фінансування [4].

Зважаючи на названі недоліки запропонованої Мінюстом реформи кримінально-виконавчої системи, сумнівною видається можливість її ефективної реалізації на практиці. Залишається сподіватися, що у процесі реформування будуть враховані існуючі зауваження, а також буде передбачено відповідне фінансування запланованих заходів, які дозволять наблизити існуючу кримінально-виконавчу систему України до стандартів Європейського Союзу.

Список використаних джерел

1. Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України [Електронний ресурс]: указ Президента України від 8 лист. 2012 року № 631/2012 / Офіц. сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до док.: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/631/2012>. – Назва з екрана.
2. Про затвердження Державної цільової програми реформування Державної кримінально-виконавчої служби на 2013–2017 роки [Електронний ресурс]: постанова Кабінету Міністрів України від 29 квіт. 2013 р. № 345 / Офіц. сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до док.: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/345-2013-п>. – Назва з екрана.
3. Деякі питання оптимізації державних цільових програм і національних проєктів, економії бюджетних коштів та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]: постанова Кабінету

Міністрів України від 5 берез. 2014 р. № 71 / Офіц. сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до док.: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/71-2014-p>. – Назва з екрана.

4. Романов М. Чи буде справжня пенітенціарна реформа? [Електронний ресурс] / М. Романов. – Режим доступу до док.: <http://khpg.org/index.php?id=1473358668>. – Назва з екрана.

Ковальова Тетяна Володимирівна,
ХарPI НАДУ при Президентові України,
кандидат філологічних наук, доцент

РЕГУЛЮВАННЯ МОВНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ І ЄВРОПЕЙСЬКА МОВНОПОЛІТИЧНА ПРАКТИКА: ПРОБЛЕМА ЕКСТРАПОЛЯЦІЇ

Мовне питання в Україні не втрачає актуальності й суперечки щодо способів його вирішення тривають протягом усього періоду незалежності, розхитуючи суспільство то в бік пріоритету української мови як державної, то в бік законодавчо закріпленого державного білінгвізму. На жаль, такі чинники, як загравання з різними політичними силами, непослідовність у впровадженні мовної політики, «просування» у Верховній Раді закону про засади державної мовної політики від 3 липня 2012 року, який де-факто витиснув українську мову на другий план, посиливши позиції мов регіональних, зіграли драматичну роль у подіях 2014 року в Україні. Мову використали як інструмент деконструкції української нації та Української держави.

Як відомо, щоб добре побачити, треба не наблизитися, а навпаки відійти подалі. Екскурс у недалеке минуле мовної політики України дає відповідь на багато запитань сучасності. На формування моделі регулювання мовних відносин в Україні значною мірою вплинуло підписання Україною в 1995 році Європейської хартії регіональних або міноритарних мов. Зауважимо, що з пострадянських країн Хартію підписали лише Україна і Вірменія. Не створивши власного закону, не побудувавши власної моделі мовного регулювання, Україна імплементує європей-

ське законодавство. На перший погляд, нічого поганого в цьому немає, урешті-решт, за допомогою аналогії права успішно розв'язуються різні юридичні ситуації. Проте в нашому разі є проблема, яка лежить не в правовій, а в політичній площині.

Європейська хартія регіональних або міноритарних мов була прийнята Радою Європи в 1992 році, коли в багатьох європейських країнах статус мов як державних (офіційних) давно були визначені, і тепер завданням європейської спільноти було забезпечення права на використання регіональних мов або мов меншин у приватному та суспільному житті з урахуванням того, що воно «є невід'ємним правом відповідно до принципів, проголошених у *Міжнародному пакті Організації Об'єднаних Націй про громадянські і політичні права, та відповідно до духу Конвенції Ради Європи про захист прав і основних свобод людини*» [3].

В Україні ж ситуація на той час була абсолютно іншою (Україна ратифікувала Хартію двічі – в 1999 і 2003 роках). В українському мовному просторі залишалося домінування російської мови, зумовлене як спадщиною радянського минулого, так і географічною близькістю Росії, з якою Україна пов'язана економічно. Не створивши реальних умов для утвердження й захисту української мови як державної, Україна надає правову підтримку 13 мовам національних меншин, у тому числі й російській, що виглядає парадоксально. Слушно зазначає Ю. Бестерс-Дільгер, що «Верховна Рада під час першої і другої ратифікації піддавалася сильному тискові з боку російських та російськомовних депутатів, котрі прагнули через прийняття російської мови у Хартію компенсувати невдачу при спробі ввести її як другу державну мову у

Конституції 1996 р.» [1]. Таким чином, «Хартія стала найсильнішим політичним інструментом сприяння російській мові... Під гаслом нібито виконання європейських вимог легітимізується нова деукраїнізація» [1].

Отже, Україна мимовільно стала заручницею взятих на себе зобов'язань Хартії, які не були релевантні мовній і політичній ситуації пострадянських країн. Та, власне, й автори Хартії наряд чи усвідомлювали специфіку пострадянізму. По суті, Ук-

раїна, поспішивши підписати Хартію, опинилася перед проблемою вирішення двох взаємовиключних завдань: консолідувати українську націю навколо державної мови і виконати європейські зобов'язання щодо регіональних і міноритарних мов.

Скориставшись «буквою», а не «духом» Хартії, автори чинного Закону України «Про засади державної мовної політики», порушуючи баланс щодо захисту мов, надають особливого статусу російській мові й не забезпечують належної підтримки як державній, так і регіональним і міноритарним мовам. Складається враження про «верховенство» мови однієї національної меншини над іншими мовами. Європейська комісія за демократію через право (Венеційська комісія) у висновках на проект закону «Про засади державної мовної політики» вказувала на цей факт і зазначала, що попри те, що ст. 10 Конституції України окремо виділяє захист російської мови, підхід до захисту цієї мови повинен відбуватися в контексті захисту інших регіональних мов [2, п. 38]. Ураховуючи специфіку української мовної ситуації, Комісія наголошує на додаткових гарантіях для збереження державної мови як інструмента інтеграції всього суспільства [2, п. 41]. Однак закон було прийнято без внесення принципових змін.

Іронія долі полягає в тому, що хоч російській мові й надано широкого захисту та, фактично, пріоритету перед мовами інших меншин, саме вона та російськомовні громадяни виявилися «незахищеними» перед «українським націоналізмом». І, на жаль, мовна війна перетворилася на війну збройну.

Висновки. Україна за 25 років так і не спромоглася сформувати виважену державну мовну політику. Закон, який став одним з інструментів маніпуляцій свідомістю українців (та й не тільки), застосовувався для виправдання анексії воєнного конфлікту в Україні, залишається ахіллесовою п'ятою української безпеки. Тож актуальною є підготовка нового закону у сфері регулювання мовних відносин, який би враховував негативний (і трагічний) досвід України, позитивний досвід європейських держав, дав можливість усунути мовну анархію в публічній сфері, захищав мовні права всіх членів суспільства та забезпечував виконання мовних обов'язків.

Список використаних джерел

1. Бестерс-Дільгер Ю. Мовна політика України на тлі європейського та пострадянського досвіду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1930/Besters-Dilger_Movna_polityka_Ukrainy.pdf?sequence=1. – Назва з екрана.
2. Про засади державної мовної політики [Електронний ресурс]: Висновок щодо проекту закону, прийнятий Венеціанською комісією на 89 Пленарному засіданні Венеція 16–17 грудня 2011 року. – Режим доступу: http://constituanta.blogspot.ru/2012/07/2011_11.html. – Назва з екрана.
3. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин [Електронний ресурс]: міжнародний документ від 05.11.1992. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_014. – Назва з екрана.

Козюра Ігор Валерійович,

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», доктор наук з державного управління

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: КАНАДСЬКИЙ ДОСВІД

Питання функціонування органів місцевого самоврядування визначаються в конституціях, а також законах, що видаються центральними представницькими органами або в федеративних державах легіслатурами суб'єктів федерації. В Канаді функціонування органів місцевого врядування регулюється виключно провінціями, конституційна основа регулювання була закладена конституційним законом у 1867 р. У п. 8 ст. 92 Конституційного акту (перед тим Акт про Британську Північну Америку) зазначено, що законодавчий орган кожної провінції має право видавати закони, які стосуються діяльності муніципальних установ у провінції. Це означає, що лише провінція має право регулювати ці питання, і вони не можуть бути делеговані федеральному парламенту. Провінційна влада встановлює й змінює межі муніципальних одиниць, розробляє діють муніципалітети [1].основи політики, в рамках якої

На відміну від інших федеративних держав, у Канаді в силу особливостей її Конституції, з питань місцевого самоврядування приймаються окремі провінційні закони, що дає змогу більш детально регламентувати чимало питань і оперативніше реагувати на потреби поточного моменту. «Саме провінції виступають ініціаторами і провідниками реформ структури місцевого управління, причому вони зустрічають на своєму шляху значно менше, ніж у штатах США політичного спротиву, оскільки в Канаді в подібних випадках не вимагається проведення референдуму серед населення, немає перешкод конституційного характеру, вплив місцевих лобістських угруповань не такий значний, як у США» [2, с. 110–111]. Вплив провінцій визначається також і тією обставиною, що федеральна Конституція надає їм виключні повноваження з регулювання питань місцевого характеру, безпосередньо не пов'язаних з муніципальним управлінням.

Повноваження й обов'язки, форми, функції, ступінь автономії, фінансова основа органів самоврядування регулюється серією законодавчих актів і викладені в загальному муніципальному акті, або акті про місцеве самоврядування, актах про міста, сільські муніципалітети тощо. «Залежно від місцевих традицій, особливостей економічного і соціально-політичного становища провінцій такі правові документи істотно відрізняються не лише за кількістю (від шести в Альберті до одного в Нью-Брансуїці та на Острові Принца Едуарда), а й за змістом. Вони поділяються на фундаментальні, ті, які визначають загальні принципи дії органів місцевого самоврядування, систему виборів тощо, регулюючи основні напрями їх діяльності і підзаконні акти, регулюючи поточну діяльність цих органів – різноманітні рішення, постанови тощо. Найбільш уніфікованими є фундаментальні документи, що пояснюється спільністю мети і завдань, що стоять перед органами влади на місцях, а також необхідністю забезпечити дотримання основних юридичних стандартів на всій території країни. В решті випадків особливості місцевих умов кожної провінції визначають характер і зміст основних законів та зумовлюють широку різноманітність у застосуванні всього арсеналу засобів управління й правового регулювання» [3].

Важливим джерелом компетенції органів місцевого самоврядування виступають судові прецеденти, багато в чому уточнюючі і конкретизуючі відповідно до реальних умов існуючої практики компетенцію місцевих органів влади, встановлену актами законодавчих органів провінцій.

Окрім того, Канада зберегла типово англійський спосіб регулювання діяльності органів місцевого самоврядування: «великі сіті можуть бути створені спеціальними законами або хартіями» [4, с. 117]. Іншою причиною «живучості» так званих «місцевих», або «приватних» законів, є їх здатність бути адресованими конкретному муніципалітету і таким чином враховувати його індивідуальні особливості в обсязі й характері повноважень.

Крім законодавчого регулювання, безпосереднє керівництво муніципальною діяльністю в кожній провінції здійснює відповідний департамент, звичайно департамент муніципальних справ. Він виступає як санкціонуюча та рекомендує інстанція щодо муніципальних органів.

За останні кілька десятиліть було вироблено відносно демократичну процедуру багатостороннього міжрівневого обговорення і вирішення проблем місцевого самоврядування. Основними елементами механізму вирішення є федерально-провінційні конференції, наради, комітети, комісії, робочі групи, які відрізняються рівнем і складом учасників, рішеннями, що приймаються, метою, функціями і компетенцією, а також регулярністю роботи, і які можна розділити на дві групи: політичну й адміністративну [2, с. 110–114].

Незважаючи на досить високу ефективність системи правового регулювання діяльності муніципальних органів, чимало канадських науковців та фахівців-практиків вважають, що вона вимагає серйозних змін. Зокрема, наголошувалося на необхідності визнання конституційного статусу муніципальних органів влади [1, с. 250].

Таким чином, очевидним є прагнення передової частини канадських муніципалітетів до активізації своєї ролі в процесах публічного управління, конституційного визнання, законодавчого затвердження нових принципів взаємовідносин між органами

влади різного рівня, прийняття цінностей, закріплених у Всесвітній декларації про місцеве самоврядування, Стамбульській декларації з проблем населених пунктів та Європейської хартії про місцеве самоврядування.

Список використаних джерел

1. Козюра І. В. Місцеве самоврядування: канадський досвід для України : монографія / І. В. Козюра. – Полтава : ТОВ «АСМІ», 2013. – 368 с.
2. Моргачёв В. Н. Формы и методы территориального управления в США и Канаде / В. Н. Моргачёв. – Москва : Наука, 1987. – 146 с.
3. Данилов С. Ю. Местное самоуправление / С. Ю. Данилов // США: економіка, політика, ідеологія. – 1996. – № 6. – С. 66–69.
4. Dawson R. Democratic Government in Canada / Dawson R. MacGregor, Dawson W. R. – 5th ed. – Toronto : University of Toronto Press, 1991. – 152 p.

Криницький Ігор Євгенович,

Полтавський юридичний інститут Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор, старший
науковий співробітник

ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРИВЕДЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ФІНАНСОВО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У ВІДПОВІДНІСТЬ З ACQUIS COMMUNAUTAIRE

Унікальність правової системи ЄС характеризується верховенством і прямою дією її норм в країнах-членах ЄС, а також наявністю правових досягнень – «acquis communautaire», які повинні поділяти й застосовувати як країни-члени ЄС, так і країни, що претендують на отримання членства ЄС [1, с. 13]. Останнім часом адаптація вітчизняної правової системи до

«acquis» Європейського Союзу набула особливого значення для нашої держави не тільки задля виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, але й у зв'язку з реальним проведенням низки реформ з метою побудови сучасної соціально-спрямованої держави. При цьому інтеграція України до європейського правового простору потребує суттєвої трансформації національного законодавства. Не є винятком у цій площині й вітчизняне фінансове законодавство. Водночас, варто враховувати ту обставину, що з 35 глав «acquis» ЄС (Chapters of the acquis), як мінімум п'ять глав безпосередньо торкаються фінансово-правового регулювання (гл. 9. Фінансові послуги, гл. 16. Оподаткування, гл. 17. Економічна та монетарна політика, гл. 32. Фінансовий контроль, гл. 33. Фінансові та бюджетні положення). Саме тому приведення нормативно-правових актів України у сфері публічної фінансової діяльності до окресленого стандарту донорської правової системи стає одним з нагальних завдань нашої держави.

При цьому слід зважати на вкрай динамічний та колізійний характер вітчизняного фінансового законодавства. З одного боку такі властивості є наслідком «неякісної» поточної законотворчої роботи, з іншого боку – результатом неефективної побудови галузевого законодавства. За природної конфліктності, що притаманна для значної частини фінансових відносин, за відсутності чіткого розуміння ієрархії законодавчих норм, наявні нормативні протиріччя тільки призводять до виникнення нових чи загострення старих проблем у законотворчості та правозастосуванні, провокують масштабне протистояння між суб'єктами фінансових правовідносин.

Своєрідним компенсатором наведених негативних факторів та водночас каналом впровадження принципів, сталих правил і норм, напрацьованих ЄС до національної правової системи може стати особливий законодавчий акт – Основи фінансового законодавства України.

Зараз фінансове законодавство України має два рівня. Вищий законодавчий щабель становить Конституція України – Основний Закон нашої держави. Він має найвищу юридичну силу, поряд з цим передбачається особливий порядок прийняття Конституції, а також внесення змін та доповнень до неї. Нижчий

рівень складають інші закони України. До специфіки фінансового законодавства можна віднести відсутність єдиного Фінансового кодексу й наявність двох «флагманських» кодексів, головним завданням яких є регулювання бюджетної та податкової сфери (Бюджетного кодексу України та Податкового кодексу України). При цьому часто законотворець керується девізом «сам встановлюю – сам порушую». У разі ж конфлікту норм зазначених кодексів, інших законів чи протиріччя в межах одного законодавчого акту, відсутнє єдине дієве правило подолання такої проблемної правової ситуації й, відповідно, навіть ті правові принципи, що закріплені в БК України та ПК України не мають пріоритету над іншими їх нормами.

Задля вирішення окресленої проблеми ми пропонуємо перейти до трьохланкової моделі фінансового законодавства. Вищий (Конституція України) та нижчий (звичайні закони України) щаблі залишаються з системи, що існує на цей час, натомість вводиться додатковий (середній) рівень – Основи фінансового законодавства України (як особливий конституційний закон). Тобто, фінансове законодавство матиме чітку вертикально інтегровану структуру: Конституція України – конституційний закон – ординарні закони. До специфіки конституційного закону варто віднести: а) особливий порядок прийняття – конституційний закон вважатиметься прийнятим, якщо за нього в один тур проголосувало не менше як дві третини народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України; б) особливе місце конституційного закону в ієрархії законодавчих актів України – він матиме вищу юридичну силу щодо ординарних законів; в) його особливе змістовне наповнення. Обрана нами назва обумовлена тією обставиною, що цей різновид законодавчих актів, виходячи із запропонованої концепції, повинен передбачати не тільки закріплення в Конституції України процедури прийняття, зміни та припинення чинності, а також і специфічну сферу дії та місце в ієрархії джерел права.

Впровадження окресленої моделі фінансового законодавства, на наш погляд, призведе до балансування законодавчого масиву, диференціації його за юридичною силою та, зрештою, до суттє-

вого зменшення рівня суб'єктного протистояння. Будуть закладені підвалини його стабільності, забезпечена цілісність галузевого законодавчого регулювання, суттєво нівельована його суперечливість (як зовнішня, так й внутрішня), досягнута уніфікація галузевої термінології. Напевне, зараз ідея зміни структури вітчизняного законодавства та прийняття Основ фінансового законодавства України не знайде необхідної кількості прихильників серед законотворців. Натомість, такі вітчизняні реалії не можуть нівелювати виконання юридичною наукою прогностичної функції. На наш погляд, запропонований крок є цілком можливим і доцільним, саме через Основи фінансового законодавства України приведення вітчизняного фінансово-правового регулювання у відповідність з «*acquis communautaire*» стане найбільш ефективним, адже цей процес здійснюватиметься на рівні, вищому за ординарні закони.

Список використаних джерел

1. Петров Р. А. Транспозиция «*acquis*» Европейского Союза в правовые системы третьих стран : монография / Р. А. Петров. – Київ : Истина, 2011. – 384 с.

Кунцевич Марія Павлівна,

Навчально-науковий інститут права Сумського державного
університету, кандидат юридичних наук

ПЕРСПЕКТИВИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ І ЄС У СФЕРІ КІБЕРБЕЗПЕКИ

У директиві ЄС № 2016/1148 Європейського Парламенту та Ради від 6 липня 2016 року стосовно заходів для високого спільного рівня захисту мережевої та інформаційної систем у межах Союзу зазначається: «Мережева та інформаційна системи і послуги відіграють життєво важливу роль для суспільства. Їх надійність і безпека є суттєвими для економіко-соціальної діяльності, та, зокрема, для функціонування внутрішнього ринку ЄС. Серйозність, частота і наслідки порушень системи захисту дедалі зростають та становлять суттєву загрозу функціонуванню мережевої та інформаційної систем. Безпека інформаційної і мере-

жевої (як складової інформаційної) систем є важливим фактором належного функціонування внутрішнього ринку».

Враховуючи євроінтеграційний вектор розвитку України та зобов'язання, взяті Україною у зв'язку із підписанням угоди про Асоціацію з ЄС, а також транскордонний характер кіберзагроз, що існують у сучасному світі, надзвичайно важливою для нашої держави на сьогоднішній день є розробка спеціального законодавчого акту, який би регулював питання кібербезпеки, в тому числі – протидії комп'ютерній злочинності.

У червні 2015 року до Верховної Ради України був поданий проект Закону «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» (далі – проект Закону), текст якого нещодавно був ухвалений у першому читанні. Аналізуючи текст проекту Закону, поданого до другого читання, слід сказати, що він містить суттєві недоліки, а тому його ухвалення було б передчасним. Зокрема, у ч. 3 ст. 8 проекту Закону зазначається, що функціонування національної системи кібербезпеки забезпечується, в тому числі, шляхом створення нормативно-правової та термінологічної бази у сфері кібербезпеки, гармонізації нормативних документів у сфері електронних комунікацій, захисту інформації, інформаційної та кібербезпеки відповідно до міжнародних стандартів і стандартів ЄС та НАТО. Однак даний проект вже багато в чому суперечить праву ЄС з цього питання, в тому числі, згаданий вище директиві. До такого висновку можна дійти, перш за все, аналізуючи термінологію акту – у проекті використовується поняття «кібербезпека», яке не міститься ані в директиві, ані в національному законодавстві.

Слід відзначити, що цей проект є дуже недосконалим з точки зору юридичної техніки – він містить досить значну кількість техніко-юридичних термінів і понять, які не відповідають один одному, а також не узгоджуються з термінологією і понятійним апаратом Закону України «Про інформацію» та «Про телекомунікації». Мова йде, перш за все, про вживані в проекті закону терміни «засоби електронних комунікацій», «інформаційно-комунікаційні технології», «програмні та програмно-апаратні засоби» та ін.

На перший погляд здається, що проект найбільшою мірою узгоджений із Законом України «Про основи національної безпеки України». Однак у цьому законі вживається поняття «інформаційна безпека», співвідношення якого із поняттям «кібербезпека» у проекті Закону не розкривається. В той же час, на нашу думку, використання терміну «інформаційна безпека» є цілком вдалим, як і термінів «інформаційна система» та «мережева система», що традиційні для законодавства ЄС.

У ч. 2 ст. 8 проекту Закону вказано, що національна система кібербезпеки є сукупністю суб'єктів забезпечення кібербезпеки та взаємопов'язаних заходів організаційного, правового, політичного, соціально-економічного, науково-технічного, правоохоронного, оборонного, інформаційного, освітнього характеру, заходів із захисту інформації та кіберзахисту. Ця ж стаття містить перелік основних суб'єктів національної системи кібербезпеки. В то же час, у ст. 5 проекту Закону, згадуються «суб'єкти забезпечення кібербезпеки» та «суб'єкти, які безпосередньо здійснюють у межах своєї компетенції заходи із забезпечення кібербезпеки», відмінні від переліку «основних суб'єктів національної системи кібербезпеки».

Крім того, у ст. 2 проекту Закону вказується, що він не поширюється на: 1) відносини та послуги, пов'язані із змістом інформації, що передається (обробляється, зберігається) в системах електронних комунікацій та/або в системах управління технологічними процесами; 2) діяльність, пов'язану із захистом інформації, що становить державну таємницю, комунікаційні та технологічні системи, призначені для її оброблення; 3) соціальні мережі, приватні електронні інформаційні ресурси в мережі Інтернет (включаючи блог-платформи, відеохостинги, інші веб-ресурси), якщо такі інформаційні ресурси не містять інформацію, необхідність захисту якої встановлена законом, відносини та послуги, пов'язані із функціонуванням таких мереж і ресурсів; 4) системи електронних комунікацій, які не взаємодіють з публічними мережами електронних комунікацій (електронними мережами загального користування), не підключені до мережі Інтернет та/або інших глобальних мереж передачі даних (за ви-

нятком систем управління технологічними процесами). Однак, такий підхід необґрунтовано звужує сферу дії цього закону, виключаючи із неї майже весь приватний сектор. Виходячи із формулювань цієї статті, наприклад, питання захисту від кібератак внутрішніх електронних комунікацій, баз даних та веб-сайтів комерційних банків цим законом не регулюється, що суперечить згаданій директиві ЄС.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що питання забезпечення кібербезпеки є надзвичайно актуальними для України, однак проект Закону «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», поданий до другого читання, потребує суттєвого доопрацювання, в тому числі в напрямку його термінологічного та понятійного узгодження із національним та європейським законодавством. На нашу думку, спеціальний законодавчий акт з питань кібербезпеки повинен, перш за все, містити цілісну та узгоджену систему кібербезпеки, що матиме комплексний характер та буде знатна протидіяти сучасним викликам і загрозам у кіберпросторі.

Кураташвили Анзор Альфредович (Тбілісі, Грузія),
Доктор экономических наук (юрист и экономист – менеджер),
Профессор факультета бизнес технологий Грузинского
технического университета, Вице-Президент Международной
Академии социально-экономических наук, Вице-Президент
Международной Академии политического менеджмента,
Академик Международной Академии Юридических наук,
Действительный член Нью-Йоркской Академии наук

**ПРАВОВОЙ ФАКТОР В УСЛОВИЯХ СОЦИАЛЬНО
ОРИЕНТИРОВАННОЙ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКИ
И ЗНАЧЕНИЕ ЕГО АДАПТАЦИИ С ПРАВОМ
ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА**

Не подлежит сомнению то, что Европейский Союз характеризуется, социально ориентированной рыночной экономикой, ибо именно социальная ориентация рыночно-экономической системы является тем направлением, к которому стремятся многие государства.

Вместе с тем, сущность социально ориентированной рыночной экономики заключается в функционировании такой рыночно-экономической системы, для которой характерны одновременно стремление к получению максимальной прибыли и социальная ориентация.

Притом, для практической реализации сущностной природы социально ориентированной рыночной экономики, с учетом специфики ее функционирования, принципиальное значение имеет правовое обеспечение отмеченной рыночно-экономической системы, что может быть обеспечено лишь государственной властью в процессе государственного управления.

Принципиальная значимость правового обеспечения решения данной проблемы вызвана тем, что социальная ориентация рыночной экономики подразумевает ориентацию на реализацию интересов народа, автоматическое осуществление которой не представляется возможным, т.е. правовое обеспечение является необходимым условием практической реализации социальной ориентации рыночной экономики [1, с. 6; 2; 3; и др.].

Необходимо также отметить, что социально ориентированная рыночная экономика отличается от традиционно понимаемой рыночной экономики не просто социальной ориентацией рыночных отношений, а, прежде всего, отличается тем, что социально ориентированная рыночно-экономическая система характеризуется значительным вмешательством государства в функционирование экономики.

Таким образом, социально ориентированная рыночная экономика характеризуется регулирующей и управляющей ролью государства в функционировании экономической жизни общества, без чего практическая реализация интересов народа неосуществима.

Следовательно, трудно согласится с теорией Адама Смита, согласно которому интересы народа будто бы осуществляются автоматически, в результате действия «невидимой руки» рынка [4, с. 332].

В связи с этим важно обратить особое внимание так же и на то, что, по моему глубокому убеждению, даже государственное регулирование экономики само собой не может означать и не

означает ее социальную ориентацию, ибо государство, в зависимости от целевой направленности функционирования общественно-государственной системы [5], может регулировать экономику не только исходя из социальной цели, а даже наоборот.

А значит, государство может регулировать экономику – и исходя лишь из экономической цели, и оно (государство) может фактически не учитывать необходимость ее социальной ориентации.

Поэтому, в связи с суждением о регулирующей и управляющей роли государства в функционировании экономики, прежде всего, следует конкретно обратить внимание на необходимость регулирования государством рыночной экономики не только с точки зрения ее экономической эффективности, но и с целью ее социальной ориентации, ибо государственное регулирование фактически может даже противоречить социальной ориентации рыночной экономики.

Исходя из вышеотмеченного логически следует, что государственное регулирование и государственное управление, в определенных конкретных условиях могут способствовать, как эффективному функционированию рыночной экономики с точки зрения экономической эффективности, так и практической реализации социальной ориентации рыночно-экономической системы. И в решении этой проблемы решающую роль играет правовой фактор.

Притом, считаю необходимым еще раз подчеркнуть, что Европейский Союз характеризуется именно социально ориентированной рыночной экономикой, а значит, подтверждается необходимость и значимость адаптации использования правового фактора в отдельных государствах – с правом Европейского Союза.

Список використаних джерел

1. Кураташвили Анзор А. Социально ориентированные рыночные отношения и правовой фактор / А. А. Кураташвили // Труды Грузинского технического университета. 1998, № 5 (421). – Тбилиси : Издательство «Технический университет», 1998. – С. 132–133.

2. Кураташвили Анзор А. Рыночная экономика и правовой фактор. BULLETIN “Medicine, Science, Innovation and Business New” («Новости медицины, науки, инновации и бизнеса – голос профессионалов и бизнесменов США, СНГ и других стран мира»). Volume 6, Number 7 (57), July, 1999. New York, USA, с. 6.
3. Кураташвили Анзор А. Социально ориентированная рыночная экономика и влияние правового фактора на ее эффективное функционирование : монография (на грузинском языке) / А. А. Кураташвили. – Тбилиси : Международное издательство «Прогресс», 2008.
4. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – Москва : Издательство социально-экономической литературы, 1962.
5. Кураташвили Альфред А. Философия социальной цели. Принципиально новое научное направление – исходная теоретическая основа формирования и функционирования истинно человеческого общества и государства : монография (на грузинском, английском и русском языках) / А. А. Кураташвили. – Тбилиси : Международное издательство «Прогресс», 2003.

Лозинська Тамара Миколаївна,
Полтавська державна аграрна академія,
доктор наук з державного управління, професор

**ЗМІНИ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО РОЗШИРЕННЯ
ДЕЯКИХ ПОВНОВАЖЕНЬ МІСЦЕВИХ ГРОМАД У
КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН**

Зближення правових систем різних країн здійснюється паралельно з інтеграцією в економічній, соціальній та інших сферах суспільного життя [1]. Важко сподіватися на забезпечення взаємодії правових систем України та Європейського Союзу за існування суттєвих, іноді нездоланих у короткостроковому періоді розбіжностей у здійсненні господарського життя, формуванні влади, створенні функціонально-організаційних структур управління.

Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [2] забезпечує лише нормотворчу діяльність, залишаючи поза увагою інші складові інтеграційного процесу. На наш погляд, головне, що має бути досягнуто в процесі зближення законодавства України та Європейського Союзу, це дотримання принципу верховенства права та інших принципів правової держави.

Тобто, йдеться про якість підготовки нормативних документів, яка б забезпечувала взаємне визнання сторонами норм, що діють в Україні та країнах ЄС.

На сьогодні розроблення законопроектів в Україні та інших нормативних актів здійснюється за незадовільної фахової підтримки, через що вони відрізняються неузгодженістю з уже чинними нормативними документами, містять двозначності, сумнівні дефініції, переповнені юридичними погрішностями.

Так, у 2016 р. на розгляд Верховної Ради України виноситься законопроект № 4355 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування з управління земельними ресурсами та посилення державного контролю за використанням і охороною земель», який розроблявся з метою підтримки добровільного об'єднання територіальних громад і підвищення спроможності органів місцевого самоврядування. Насамперед привертає увагу той факт, що у назві законопроекту йдеться про *розширення повноважень* органів місцевого самоврядування щодо *управління* земельними ресурсами а текст поправок до статей ЗК України стосується *передачі повноважень з розпорядження* землями державної власності органам місцевого самоврядування. Відповідне положення є вразливим з правової точки зору, адже розпорядження як елемент права власності найчастіше залишається за власником (у даному випадку, за державою). Легковажність, з якою користуються термінологією у згаданому законопроекті, є навіть не ознакою правового нігілізму, а ознакою правової безграмотності.

Норма щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування з розпорядження землями державної власності

передбачає внесення змін не лише до ЗК України, а й до інших нормативних актів – Законів України «Про місцеве самоврядування», «Про землеустрій», «Про державний контроль за використанням та орендою земель» та деяких інших. Автори законопроекту пропонують внести зміни до ст. 33 Закону України (п. «а» ч. 1) «Про місцеве самоврядування» щодо віднесення до *власних* повноважень органів місцевого самоврядування, надання під забудову та для інших потреб земель, що перебувають у державній власності. Однак, відповідні повноваження згідно ч. 3 ст. 143 Конституції України можуть розглядатися лише як *делеговані*, в противному випадку необхідним є внесення змін до Конституцію України, що видається малоімовірним.

Повне, необмежене право розпорядження означає можливість здійснення суб'єктом розпорядження будь-яких транзакцій з майном від його передачі в оренду до продажу. Оскільки в законопроекті не йдеться про передачу земель державної власності у власність місцевих громад, можливість продажу (розпорядження) земель державної власності органами місцевого самоврядування викликає принаймні здивування.

Поза увагою законотворців залишаються питання зворотного повернення земель державі у разі необхідності зведення об'єктів державного значення, механізми державного контролю над використанням земель.

Поглибленого аналізу потребує норма щодо передачі права на зміну цільового призначення земель приватної власності органам місцевого самоврядування. Рамки цієї статті не дозволяють викласти усі зауваження стосовно запропонованої зміни до ст. 20 ЗК України, однак слід застерегти, що не прописаний механізм державного контролю за використанням земель і масштаби корупції в країні можуть обумовити швидке переведення земель сільськогосподарського призначення в землі інших категорій (наприклад під забудову), вартість яких в десятки разів перевищує вартість сільськогосподарських угідь, та подальший їх продаж.

Наведені зауваження є свідченнями основної причини відсутності реального зближення законодавства України і ЄС –

низької якості нормативних документів, яка породжує неузгодженість законодавчих актів, правове свавілля, правові колізії і тотальну недовіру населення до правової системи України.

Список використаних джерел

1. Механізми взаємодії правової системи України з правовими системами Ради Європи та Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mego.info>. – Назва з екрана.
2. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [Електронний ресурс] : Закон України від 18.03.2004 р. № 1629-IV. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>. – Назва з екрана.

Масв Андрій Петрович,

Одеський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при
Президентіві України, кандидат наук з державного управління

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ З БОКУ ДЕРЖАВИ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ: ФРАНЦУЗЬКИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Використання досвіду інших країн є необхідною умовою успішного проведення будь-яких реформ. Для України, що продовжує реформування своєї системи регіонального управління, вивчення відповідного досвіду країн Західної Європи стає важливою складовою трансформаційних процесів, особливо з урахуванням прагнення нашої держави до європейської інтеграції.

Франція часто демонструвала приклади чіткого і ефективного розподілу владних повноважень на всіх рівнях управління. Отже, французький досвід є затребуваним у багатьох країнах «нової демократії». Ця країна має співставні розміри, кількість населення, ресурси, і тому її досвід міг бути взятий за основу територіального розвитку в Україні. Перші роки після проголо-

шення незалежності нашої держави відрізнялися певним копіюванням французького досвіду, яке не завжди було вдалим, але дозволило побудувати систему управління, що в цілому відповідає європейським демократичним нормам. Як приклад, згадаємо запровадження у 1992 році інституту представників Президента в регіонах, який можна розглядати як аналог французького префекта.

Формування ефективного регіонального управління у Франції відбувалося протягом століть, почавшись в епоху Французької революції 1789 року, що докорінно змінила хід французької історії. Особливу роль у цьому процесі відіграв Наполеон, який вважається батьком адміністративної системи, побудованої за принципами державної централізації, що проіснувала майже в незмінному вигляді аж до другої половини ХХ століття.

У 1982 році, після приходу до влади президента-соціаліста Франсуа Міттерана, у країні було розпочато реформу з децентралізації управління. На той момент ключовою фігурою у французькій системі місцевого управління залишався представник уряду – префект, який здійснював апріорний нагляд (*tutelle à priori*) за діяльністю місцевої влади. Місцеве самоврядування передавало значну частину своїх повноважень на державний рівень та відігравало достатньо маргінальну роль в адміністративній системі [1].

Внаслідок децентралізації було запроваджено три 3 основних нововведення: заміна апріорного нагляду (*tutelle à priori*) з боку префекта на подальший нагляд (*tutelle à posteriori*), що здійснюється за допомогою адміністративного суду і регіональної рахункової палати; передача виконавчих повноважень від префекта голові обраної представницької асамблеї; надання регіону статусу повноправної територіальної громади.

Ключовою територіальною ланкою в системі державної виконавчої влади є департамент. Це той рівень, де сконцентрована місцева державна адміністрація, на чолі якої стоїть префект. Держава забезпечила дієві важелі щодо контролю за діяльністю місцевих громад через префектури. З метою ефективного здійснення подальшого нагляду «Рішення, постанови, інші норма-

тивні акти, комунальної влади, а також угоди, що вона укладає, у п'ятнадцятиденний термін передаються на розгляд представнику держави в департаменті» [2].

Втративши виконавчі повноваження після реформи префект в той же час залишився представником держави в регіоні і департаменті. Саме префект представляє уряд, особисто Прем'єр-міністра і кожного міністра в регіоні, що підкреслює міжміністерський характер його посади. Він керує низкою державних установ, та регіональних служб, що представлені на відповідній території, та відповідає за реалізацію державної політики. Представник держави дбає про національні інтереси, дотримання законів, громадський порядок.

Префект є державним службовцем високого рівня, який пройшов професійну підготовку в Національній школі адміністрації (ENA). Він належить до корпусу префектів, і його кар'єра залежить від вищого державного керівництва. У будь-який момент його може бути переведено в інший департамент, на іншу посаду чи в резерв. Як правило, службовець, який потрапив до корпусу префектів, залишається префектом досить довго лише змінюючи департаменти.

Незважаючи на існуючі недоліки і ті моменти, що потребують удосконалення, децентралізація влади у Франції на сьогодні є фактом, що відбувся. Франція почала свої реформи, будучи вкрай унітарною державою з сильною бюрократією. Сьогодні вся система державного управління, і весь державний механізм ґрунтуються на засадах і принципах децентралізації. Такий глибокий підхід до проблеми децентралізації публічного управління у Франції є свідченням упровадження європейського принципу субсидіарності і реальним способом забезпечення реалізації конституційного принципу, проголошеного у статті 2 Конституції Французької Республіки – «правління народу, по волі народу і для народу» [3].

Про успіх реформи опосередковано свідчить той факт, що приклад децентралізації, поданий Францією, виявився затребуваним у багатьох країнах Європи, таких як Польща, Португалія, Греція та інші. Деякі країни наділили місцеві органи влади ще більшими, ніж французи, повноваженнями.

Отже, досвід реалізації реформ з децентралізації державного управління, що відбувалися у Франції протягом останніх тридцяти років, залишається актуальним для врахування в ході формування системи регіонального управління та реалізації адміністративно-територіальної реформи в Україні.

Список використаних джерел

1. Kuhlmann Sabine: Decentralisation in France: Hrvatska i komparativna javna uprava, god. 11. (2011.), br. 2., str. 311–336
2. Loi № 82-213 du 2 mars 1982 relative aux droits et libertés des communes, des départements et des régions. Légifrance [Electronic resource] – Access mode: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexteLEGITEXT000006068736&dateTexte=20090318>
3. Constitution de la France du 4 octobre 1958 – Version consolidée au 01 décembre 2009. / Légifrance [Electronic resource] – Access mode: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT00000607119>

Мамонова Валентина Василівна,

Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові
України, доктор наук з державного управління, професор

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ: ПОРІВНЯННЯ З КРАЇНАМИ ЄС

В останні роки в Україні активізувалася діяльність щодо формування правової бази регіонального розвитку – майже через десять років після прийняття Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» у 2005 р. схвалено Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 05.02.2015, Постановою Кабінету Міністрів України від 11.02.2016 № 258 затверджено Типове положення про агенцію регіонального розвитку. Між тим, залишається суттєва різниця у рівні розвитку українських регіонів, що свідчить у тому числі про звужені правові можливості органів публічного управління на місцях щодо регіонального розвитку.

Так, за підсумками січня-вересня 2016 р. різниця в обсязі реалізованої промислової продукції на 1 особу населення склала 10,18 р. (між Дніпропетровською та Чернівецькою обл.), в обсязі виробництва сільськогосподарської продукції на 1 особу сільського населення – 4,9 р. (між Херсонською та Закарпатською обл.), в обсязі виконаних будівельних робіт на 1 особу населення – 6,9 р. (між Полтавською і Закарпатською обл.). При цьому найбільший обсяг доходів місцевих бюджетів, що припадає на 1 мешканця регіону, за січень-червень 2016 р. зафіксовано у м. Києві (4,2 тис. грн), а серед областей – у Дніпропетровській обл. (2,3 тис. грн), найменший – у Тернопільській обл. (0,9 тис. грн) [4].

У зв'язку з цим корисним вважаємо дослідження досвіду країн ЄС щодо формування правової бази регіонального розвитку: у Польщі – Закон від 12 травня 2000 р. про принципи підтримки регіонального розвитку; Угорщина – Закон XXI від 1996 р. про регіональний розвиток та планування землекористування; Румунія – Закон про регіональний розвиток (із визначенням територіальної структури регіонального розвитку); Словенія – Закон про збалансований регіональний розвиток (з визначенням органів регіональної структурної політики); Болгарія – Закон про регіональний розвиток; Латвія – Закон про регіональний розвиток, Закон про просторове планування та ін.

Закон про регіональний розвиток, прийнятий Сеймом Республіки Латвія у 2002 р. з метою стимулювання та забезпечення збалансованого і сталого розвитку, визначає регіональний розвиток як продуктивні зміни у соціальній та економічній ситуації на всій території держави або на її певних частинах. Він регламентує нормативно-правову базу планування регіонального розвитку, до якої входять Національний план розвитку, Національний просторовий план, керівні принципи регіональної політики, програми секторного розвитку, програми розвитку та просторові плани планувальної зони, окружних і територіальних органів місцевого самоврядування. Інституціональну структуру управління регіональним розвитком складають Кабінет, Національна рада з питань регіонального розвитку, Міністерство з питань регіонального розвитку та місцевого самоврядування, Рада з пи-

тань розвитку планувальної зони, Комітет щодо співробітництва з планувальною зоною [2].

Закон про регіональний розвиток у Румунії, прийнятий Парламентом у 2004 р., який заклав інституційну базу, визначає цілі, компетенції та інструменти, що характерні для політики регіонального розвитку країни, відзначає, що регіони розвитку у Румунії не є територіально-адміністративними одиницями і не мають ніякого правового статусу, а є районами, які включають території округів, Муніципалітету Бухареста, які створені на основі договорів, укладених між речниками рад округів та, в залежності від випадку, Генеральною Радою Муніципалітету Бухареста. Територіальні структури при цьому представлені Радами з питань регіонального розвитку (дорадчі органи, які не мають правосуб'єктності), Агенціями регіонального розвитку (неурядові і неприбуткові органи, підприємства комунальної власності, із правосуб'єктністю), Фондами регіонального розвитку [3].

Головними цілями стимулювання регіонального розвитку у Словацькій Республіці (Акт «Про стимулювання регіонального розвитку», 2001 р.) є: обумовлення добре збалансованого економічного і соціального розвитку; усунення або пом'якшення нерівномірностей розвитку регіонів; попередження виникнення нових регіонів з більш низькими економічними показниками та життєвим рівнем населення; сталий економічний та соціальний розвиток регіонів. Стимулювання регіонального розвитку здійснюється у відповідності до основних документів, до яких віднесено: національний план регіонального розвитку Словацької Республіки – середньостроковий документ щодо стратегії та планування розвитку регіонів на п'ять-сім років, а також проекту фінансових і адміністративних положень; регіональні та секторні оперативні програми – середньострокові документи, які готуються відповідно самоврядними регіонами і центральними державними адміністративними органами згідно цілей та пріоритетів, передбачених Національним планом; програми економічного і соціального розвитку самоврядних регіонів та муніципалітетів. Інституціональне забезпечення регіонального розвитку забезпечують міністерство, засновані ним Агентство з стимулювання регіонального розвитку, Національний і регіо-

нальні комітети моніторингу, а також центральні органи державної адміністрації, самоврядні регіони та муніципалітети [1].

Отже, європейські країни, ще на стадії підготовки до вступу до ЄС формували правову основу управління регіональним розвитком, орієнтуючись на стандарти і критерії Співтовариства у цій сфері (зокрема, розробка документів з просторового планування на сім років, застосування класифікації статистичних територіальних одиниць тощо) з метою отримання у подальшому коштів з Структурних та інших його фондів як додаткових джерел фінансового забезпечення регіонального розвитку. Тому імплементація їх досвіду в Україні є корисною для формування правової бази регіонального розвитку.

Список використаних джерел

1. Акт «Про стимулювання регіонального розвитку» від 18.10.2001 р. // Збірка законів Словачької Республіки, 2001.
2. Закон про регіональний розвиток, прийнятий Сеймом Республіки Латвія 21.03.2002 р. // Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Zinotajs, 2004.
3. Закон про регіональний розвиток у Румунії від 28.06.2004 р. // Офіційний Урядовий Вісник (Official Gazette), № 577/29 червня 2004 р.
4. Рейтингова оцінка регіонів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/regional-dev/derzhavna-rehional-na-polityka/monitorynh/monitorynh-monitorynh/rejtingova-otsinka-regioniv/>. – Назва з екрана.

Мосасв Юрій Володимирович,

Класичний приватний університет, кандидат соціологічних наук, доцент, президент благодійного товариства «Український центр захисту прав пацієнтів»

ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УКРАЇНІ

Підтримка здоров'я українських громадян є важливим фактором націєтворення в Україні. Саме тому країна через соціальні

та правові інститути повинна створювати умови для максимально якісного медичного обслуговування українців. Однією з важливих засад створення якісної індустрії медичного обслуговування в Україні є підготовка кваліфікованих медичних працівників і створення відповідних умов для їх функціонування в системі медичного обслуговування населення, але в той же час медичні працівники повинні своєю працею виправдовувати довіру як держави так і безпосередньо своїх пацієнтів, які довіряють медичним працівникам своє власне здоров'я, що є головним скарбом біологічного існування особистості. Тому на нашу думку одним з головних факторів підтримки якості української медицини та суспільної довіри до медичних працівників є дієві санкції до медичних працівників у випадку неякісного медичного обслуговування пацієнтів або зловмисного нанесення шкоди здоров'ю пацієнтів.

За соціологічними опитуваннями біля 90 % респондентів не довіряють українським медичним працівникам і інституту вітчизняної медицини взагалі. За останні кілька років кількість людей, які не в захваті від держмедицини, подвоїлася. На сьогодні лише один українець із ста готовий висловити повне задоволення роботою людей у білих халатах [2]. Однією з основних причин недовіри до вітчизняної медицини це побоювання неякісного медичного обслуговування та неможливість адекватного покарання медичного працівника у випадку професійної помилки чи професійного недбальства яке призвело до вад здоров'я. І саме тому пропонуємо в рамках повернення довіри українських пацієнтів до вітчизняної медицини ми пропонуємо вдосконалити систему відповідальності медичних працівників в Україні.

Так, відповідно до статті 80 «Основ законодавства України про охорону здоров'я» особи, винні у порушенні законодавства про охорону здоров'я, несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законодавством. [1]. Як бачимо з першого погляду українське законодавство вписує відповідальність медичних працівників до загальних основ українського законодавства, але вже перше виключення з цього правила створює суттєві для притягнення до відповідальності медичних працівників за ненадання адекватної медичної допомоги.

Так згідно з частиною третьою статті 34 «Основ законоНП-давства України про охорону здоров'я» лікар не несе відповідальності за здоров'я хворого у разі відмови останнього від медичних приписів або порушення пацієнтом встановленого для нього режиму [1]. Тобто в даному формулюванні закладаються і підвалини маскування більшості помилок та інших вад надання медичних послуг.

За відсутності єдиних законодавчих вимог до письмового оформлення відмови пацієнта лікарі можуть обирати власний варіант (виходячи з професійного досвіду та зважаючи на особливості окремих видів втручань) як найпридатніший до умов обслуговування конкретного пацієнта. Однак документ повинен містити обов'язкові елементи, передбачені вимогами законодавства [3]. Виходячи з вище наведеного можна зробити висновок, що якщо так складно врегулювати інститут відмови від медичного втручання, то система відмови від лікування хронічних захворювань у випадку подальших ускладнень майже не піддається правовому регулюванню. Тому сьогодні важливо створити юридичні механізми фіксування як відмови пацієнтом від лікування так і порушення режиму лікування чи рекомендацій лікаря. Сучасні інформаційні технології дають можливості відмета аудіо фіксації бесід та консультувань між пацієнтом та лікарем. Не слід нехтувати і можливістю направлення пацієнта на додаткові лабораторні дослідження для виявлення в організмі речовин, що містилися в препаратах рекомендованих лікарем. Ця процедура повинна відбуватися за кошти клініки і в разі підозр лікаря з метою виправдання лікаря і можливості посилення на ці дані в історії хвороби пацієнта. Даний механізм повинен бути законодавчо врегульований, що повинно суттєво спростити оформлення та розгляд справ у сфері.

Кримінальна відповідальність є найбільш суворим видом юридичної відповідальності медичних працівників за правопорушення, що вчиняються ними під час здійснення професійної діяльності. На сьогодні всі випадки кримінальної відповідальності медичних працівників вимагають як переоцінки за допомоги громадськості так і фахової медичної спільноти. І в той же

час повинні бути сформовані та конкретизовані механізми спрощення доказової бази порушення законодавства медичними працівниками як і фактів відмови лікування чи нехтування рекомендацій лікарів пацієнтами.

Список використаних джерел

1. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 4, ст. 19.
2. Клінічний випадок. 90 % українців не довіряють вітчизняній медицині [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/events/1580547-korrespondent-klinichnij-vipadok-90-ukrayinciv-ne-doviryayut-vitchiznyanij-medicini>. – Назва з екрана.
3. Якщо пацієнт відмовляється від медичного втручання [Електронний доступ] // Ваше здоров'я. Газета МОЗ України та галузевої профспілки, 2014. – № 18–19. – Режим доступу: <http://www.vz.kiev.ua/yakshho-paciyent-vidmovlyayetsya-vid-medichnogo-vtruchannya/>. – Назва з екрана.

Оліфіренко Лілія Дмитрівна,

Чернігівський національний технологічний університет,
доктор наук з державного управління, доцент

Віктор Тетяна Миколаївна,

Господарський суд Чернігівської області, помічник судді,
магістр державного управління

ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ КАДРОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ СУДОВОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Інституалізація кадрового менеджменту є важливою запорукою успіху реформування судової системи України. Враховуючи вимоги європейських стандартів судочинства кадрове забезпечення апарату суду вимагає перегляду фундаментальних основ кадрового менеджменту персоналу суду та належної організації кадрової політики органів судової влади України [1].

Процес адаптації судового кадрового менеджменту до умов та стандартів Європейського Союзу передбачає впровадження інституцій, в межах та за допомогою яких відбувається пристосування національної судової системи до стандартів ЄС.

Змістовне наповнення оновленого кадрового менеджменту суду на рівні міжнародно-правових стандартів вимагає поступового реформування в аспекті європейської інтеграції, що передусім пов'язано з адаптацією законодавства України у сфері судового кадрового менеджменту до законодавства ЄС та удосконаленням його інституцій, шляхом переходу до європейських стандартів, норм і процедур судочинства.

Наразі, задекларовані європейські цінності та стандарти мають обмежене відображення у сучасному законодавстві [2]. Сучасний кадровий менеджмент суду містить лише окремі елементи європейських стандартів кадрового управління. Враховуючи позитивну практику апробованих напрямів зарубіжного кадрового менеджменту, адаптацію та впровадження у вітчизняну судову систему потребує довершеності реформування судочинства за національною концепцією, з урахуванням норм і принципів європейського права щодо створення ефективних умов в організації роботи апарату суду та забезпечення результативності судового адміністрування.

Для вирішення цих питань та забезпечення позитивного іміджу апарату суду, необхідно удосконалення кадрового менеджменту судової влади, на засадах:

- організаційно-управлінського забезпечення правосуддя як однієї з фундаментальних основ судової влади;
- забезпечення стабільності новітніх кадрових інституцій;
- оптимізації механізму судового адміністрування за рахунок об'єктивізації інститутів правосуддя, яка виступає мірою належної соціально-відповідальної поведінки та відповідальності суддівського апарату та керівників судів;
- розроблення та реалізація правил і процедур механізму координації та співпраці в апараті суду;
- впровадження ефективного механізму реалізації кадрового потенціалу судових органів влади;

– ретельного перегляду мотиваційно-стимулюючого чинника кадрового менеджменту.

Разом з тим, важливо враховувати, що для вдалої трансплантації міжнародних стандартів у національний судовий кадровий менеджмент необхідно орієнтуватися на ті інститути та інституційну структуру державної влади, які знаходяться на аналогічній стадії технологічного та культурного розвитку, впровадження яких може мати високу ймовірність дисфункції певного запозиченого інституту [3].

Актуальною проблемою вітчизняного кадрового менеджменту судового адміністрування є недосконалість, а подеколи й суперечливість нормативно-правових актів щодо правового статусу фахівців апарату суду, законодавча регламентація якого не відповідає складності роботи, професіоналізму та рівню відповідальності. Цей напрям потребує створення єдиного документу-стандарту на основі посадових інструкцій, професійно-кваліфікаційних характеристик посад, класифікаторів функцій та моделей компетентності, які забезпечуватимуть дієві гарантії фахівцям, з метою перетворення їх посад на престижну правову професію, адже існування низки законодавчих і підзаконних нормативних актів, які регулюють кадрове забезпечення апарату суду, недостатнє для повноцінного та ефективного управління кадровими процесами, оскільки допускають звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних, як на рівні окремого суду, так і судової системи загалом [1].

Висновки. В умовах активної євроінтеграції питання кадрового менеджменту судового адміністрування набули значення каталізатора найважливіших євроінтеграційних процесів. Задоволення потреби суспільства у високопрофесійному апараті суду, здатному надавати якісні судові послуги на рівні міжнародно-правових стандартів стає провідним завданням кадрового менеджменту суду. Проте, очевидним залишається той факт, що повноцінне втілення реформаторських починань у частині кадрового менеджменту судового адміністрування вимагає беззаперечної регламентації конституційним основам на рівні незалежності суддів і судів.

Список використаних джерел

1. Оліфіренко Л. Д. Роль кадрового менеджменту у механізмі судового адміністрування в умовах реформування судової системи України / Л. Д. Оліфіренко, Т. М. Віктор // Проблеми і перспективи економіки та управління : науковий журнал. – Чернігів : Черніг. нац. технол. ун-т, 2015. – № 3(3). – С. 176–185.
2. Сопільник Р. Л. Організаційно-правові засади реформування управління у суді в умовах європейської інтеграції / Р. Л. Сопільник // Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Серія: Юридичні науки : збір. наук. праць. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2015. – № 824. – С. 100–106.
3. Хотинська-Нор О. З. Технологія судової реформи / О. З. Хотинська-Нор // Вісник господарського судочинства : Офіційний друкований орган Вищого господарського суду України. – 2015 – № 5. – С. 117-121.

Ольшанський Олександр Вікторович,
начальник Фонду комунального майна Северодонецької
міської ради Луганської обл., кандидат наук з державного
управління, доцент

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ГРОМАД У КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Із реалізацією Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схваленої Кабінетом Міністрів України у квітні 2014 р., розпочато впровадження відповідних перетворень в місцевому самоврядуванні як складової публічного управління, зокрема – формування об'єднаних територіальних громад з метою підвищення їх фінансової спроможності. Правовою основою об'єднання територіальних громад є Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про співробітництво територіальних громад», постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Методики форму-

вання спроможних територіальних громад», а також прийняття змін до Бюджетного і Податкового кодексів України та інших нормативно-правових актів.

Проект перспективного плану формування спроможних територіальних громад Луганської області розроблено для території області, підконтрольній українській владі, на якій сьогодні функціонують 194 громади (з них 10 міських рад, 25 селищних рад, 159 сільських рад, до складу яких входить 607 населених пунктів: 22 міста, 74 селища, 511 сіл). При цьому в перспективі передбачається створення 24 об'єднаних спроможних громади: 3 будуть утворені в межах існуючих районів (Міловська, Біловодська, Марківська); 3 – створені на базі міст обласного значення (Сєверодонецька, Лисичанська, Рубіжанська); 9 – на базі районних центрів із змінами меж районів (Білокуракинська, Кременська, Новоайдарська, Новопсковська, Попаснянська, Сватівська, Станично-Луганська, Старобільська, Троїцька); а 9 громад будуть новоутворені навколо нових адміністративних центрів (Білолуцька, Золотівська, Красноріченська, Лозно-Олександрівка, Містківська, Нижньодуванська, Новоастраханська, Щастинська, Широківська) [4].

У 2015 р. в Луганській області створено 2 об'єднані територіальні громади – Білокуракинська (об'єднання однієї селищної та семи сільських рад, чисельність населення – 13 359 особи) та Новопсковська (об'єднання однієї селищної та однієї сільської рад, чисельність населення – 12 968 осіб). При цьому бюджет Білокуракинської громади у 2016 р. отримає з державного бюджету базову дотацію в сумі 0,2 млн грн, а бюджет Новопсковської громади затверджено без базової дотації [2].

Завдяки змінам до податкового та бюджетного законодавства у контексті фінансової децентралізації об'єднані громади отримують додаткові фінансові ресурси. У першу чергу, це 60 % податку на доходи фізичних осіб, акцизний податок, податок на майно, 100 % єдиного податку і 100 % податку на прибуток підприємств. Крім того, залишатиметься на місці й частка плати за надання адміністративних послуг, рентної плати за користування надрами місцевого значення, плати за ліцензії та за державну

реєстрацію, адміністративних штрафів та штрафних санкції, дивідендів, місцевих позичок та плати за видачу місцевих гарантій, власних доходів бюджетних установ. Також ці бюджети отримують 25 % екологічного податку, 1,5 % від обсягу продажів продукції, 90 % коштів від продажу земель несільськогосподарського призначення та інші доходи [1].

Разом з тим, проведене дослідження показало, що проблема недостатнього фінансового забезпечення територіальних громад залишається не до кінця вирішеною.

Перш за все, це існуюче обмеження юрисдикції органів місцевого самоврядування щодо розпорядження землями поза межами населених пунктів, що зменшує фінансову основу громад. Незважаючи на те, що відповідний законопроект, в якому йдеться про передачу в управління об'єднаним територіальним громадам земель, що знаходяться не лише у межах, а й поза межами сіл, селищ, міст, прийнято Верховною Радою України у першому читанні ще у квітні 2016 р. [3], остаточне його прийняття все ще гальмується, хоча надання органам місцевого самоврядування реальних повноважень щодо управління земельним фондом об'єднаної громади дозволить збільшити дохідну частину місцевих бюджетів у частині плати за землю.

Крім того, низьким залишається рівень надходжень від місцевих податків і зборів, доволі складним є порядок адміністрування податку на нерухомість, акцизний податок виявився нерівномірним для різних територій тощо.

Проблемою є також неузгодженість дій та недостатні темпи перетворень, що проводяться галузевими міністерствами у сферах охорони здоров'я, освіти, соціального забезпечення та соціальної допомоги, що також негативно впливає на фінансові можливості бюджетів об'єднаних громад щодо здійснення відповідних видатків із місцевого бюджету.

Вирішенню вищезазначених та інших проблем фінансового забезпечення об'єднаних громад, їхньому становленню як спроможних, дієвих суб'єктів публічного управління сприятиме імплементація досвіду Польщі щодо реформування місцевого самоврядування та формування спроможних громад (гмін) як базової одиниці територіального врядування.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI (із змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>. – Назва з екрана.
2. Офіційний сайт Луганської військово-цивільної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.loga.gov.ua>. – Назва з екрана.
3. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування з управління земельними ресурсами та посилення державного контролю за використанням і охороною земель» (номер реєстрації 4355 від 31.03.2016 р.). – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59482. – Назва з екрана.
4. Про схвалення проекту перспективного плану формування територій громад Луганської області [Електронний ресурс]: Розпорядження голови від 10 червня 2015 року № 234. – Режим доступу: <http://www.loga.gov.ua/oda/documents/official/?curPos=300>. – Назва з екрана.

Полховська Інна Костянтинівна,
Полтавський юридичний інститут Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук, доцент

НОВЕЛИ ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ: ОРІЄНТАЦІЯ НА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Однією з незаперечних ознак демократичної держави є наявність періодичних, альтернативних та прозорих виборів. Україна, конституційно проголошена демократичною державою, має відповідне виборче законодавство, а також значну практику його реалізації. Так, Конституція України у ст. 5 проголошує, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. На засадах законів України «Про вибори Президента України» та «Про ви-

бори народних депутатів України» народ України формує первинні органи представництва. А завдяки Закону України «Про місцеві вибори» відбувається народне волевиявлення щодо формування органів місцевого самоврядування.

Суттєвою рисою виборчого законодавства України є його динамічність, що проявляється в постійному оновленні напередодні кожних виборів. Частково це зумовлено виконанням Україною міжнародних зобов'язань щодо приведення національного законодавства до міжнародних, передусім європейських стандартів. Можна виділити три основні вектори орієнтування.

По-перше, це пошук оптимальної виборчої системи; по-друге, гендерний баланс; по-третє, проведення виборчого процесу таким чином, щоб відбувалося покращення ефективності роботи владних суб'єктів після виборів.

Щодо обрання оптимальної виборчої системи, то Україна апробувала різні її види – мажоритарну, мажоритарно-пропорційну та суто пропорційну. Зрозуміло, що принципово це питання постає при формуванні колегіальних органів, передусім парламенту України. У 2015 році у Верховній Раді України було зареєстровано два проекти виборчих кодексів (№ 3112; № 3112-1). Цими проектами передбачається зміна виборчої системи на наступних парламентських виборах. Зокрема другий законопроект передбачає проведення виборів до парламенту за суто пропорційною виборчою системою з відкритими списками зі зменшенням виборчого бар'єру до 4 %. Загалом, протягом 2016 року Міжнародна фундація виборчих систем спільно з Венеційською комісією провели низку заходів щодо обговорення перспектив реформування виборчої системи в Україні. Щодо України були висловлені наступні висновки й рекомендації: теперішня мажоритарно-пропорційна система по виборах народних депутатів України більше не сприяє розвитку демократії в Україні. Більш дієвим інструментом розвитку демократії та обрання членів парламенту є пропорційна виборча система з голосуванням за відкриті списки; вибори варто проводити не в єдиному загальнодержавному виборчому окрузі, а у декількох багатомандатних округах.

Незадовільною залишається ситуація і щодо гендерної рівності в політичному житті нашої держави. За міжнародними зобов'язаннями рівень представництва однієї статі у законодавчому органі не повинен перевищувати 60 % від його складу. Наразі Україні не вдається досягти такого співвідношення. Шляхом вирішення цієї проблеми було запровадження на рівні чинного законодавства України гендерних квот. Так, Закон України «Про політичні партії в Україні» передбачає, що статут політичної партії має містити розмір квот, що визначає мінімальний рівень представництва жінок і чоловіків у виборчому списку кандидатів у народні депутати України від партії у загальнодержавному окрузі, кандидатів у депутати місцевих рад в багатомандатних виборчих округах і має становити не менше 30 відсотків загальної кількості кандидатів у виборчому списку (ст. 8).

Апробація гендерного квотування відбулась на місцевих виборах 2015 року, однак за відсутності законодавчої вимоги черговості розміщення статей у списках кандидатів у депутати, а також не встановлення відповідальності за невиконання гендерних вимог, суттєво покращити ситуацію з представництвом жінок на рівні місцевих органів влади не вдалося.

Задля запобігання політичній корупції та створення умов для вільної та чесної міжпартійної конкуренції 8.10.2015 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції», який передбачив суттєві новели для вітчизняного державотворення – державне фінансування політичних партій. Так, зазначений Закон передбачає, що за рахунок коштів державного бюджету: 1) фінансується статутна діяльність політичних партій, не пов'язана з їхньою участю у виборах народних депутатів України, виборах Президента України і місцевих виборах, у тому числі оплата праці працівників статутних органів політичної партії, її місцевих організацій в порядку, передбаченому законодавством; 2) відшкодовуються витрати політичних партій, пов'язані з фінансуванням їхньої передвиборної агітації під час чергових та позачергових виборів народних депутатів України.

Рішення про надання політичній партії державного фінансування її статутної діяльності або про відмову у наданні такого фінансування приймається Національним агентством з питань запобігання корупції на підставі результатів останніх чергових або позачергових виборів народних депутатів України у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі. Зазначені зміни набули чинності з 1.07.2016 року і на фінансування діяльності представлених у парламенті політичних партій (блоків) з Державного бюджету України було виділено 391 млн грн.

Таким чином, Україна продовжує вдосконалювати національне виборче законодавство у відповідності з міжнародними стандартами й зобов'язаннями. Важливо, щоб подальші зміни мали системний характер та були внесені у розумні строки – не пізніше, ніж за рік до наступних виборів.

Припхан Ірина Ігорівна,

Івано-Франківський юридичний інститут Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ З МЕТОЮ ЗАХИСТУ СУСПІЛЬНОЇ МОРАЛІ В КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ ТА ЗАКОНОДАВСТВІ ЄС

Проблема обмеження прав і свобод особи безпосередньо пов'язана зі зловживанням правом, оскільки в більшості випадків при зловживанні характерним є порушення норм суспільної моралі. Воно відбувається при реалізації суб'єктом своїх прав у вигляді використання правових приписів. Суб'єкт діє аморально, якщо не співвідносить свою поведінку з переважаючими на даному етапі розвитку уявленнями про добро й зло, хороше й погане, із загальнолюдськими цінностями (багато з яких відображені в Основному Законі України).

На нашу думку, під обмеженням прав і свобод з метою захисту суспільної моралі варто розуміти встановлені законодавством межі (границі) реалізації (здійснення) людиною (громадянином) прав свобод, що виражаються в заборонах, обов'язках,

відповідальності, існування яких детерміновано (визначено) необхідністю захисту конституційно визнаних цінностей суспільної моралі, призначенням яких є забезпечення необхідного балансу між інтересами особистості, суспільства й держави.

Важливість та актуальність розгляду питання обмеження прав і свобод людини з метою захисту суспільної моралі обумовлюється, по-перше, наслідками тотального поширення інформації аморального характеру, необмеженої жодними рамками, і, по-друге, характерною для сучасної особистості втратою морально-духовних орієнтирів, що в свою чергу може спричинити деструктивну ланцюгову реакцію у всіх основних сферах життєдіяльності суспільства, насамперед в культурній, політико-правовій та економічній. Зазвичай, європейське співтовариство дуже обережне, коли мова йде про обмеження прав чи свобод, але в інтересах захисту загальнолюдських моральних цінностей вдається до рішучих обмежень, які нормативно закріплюються і знаходять свій подальший розвиток на регіональному та місцевому рівнях.

Основним і єдиним критерієм обмеження прав людини є гарантування прав інших і, тим самим, забезпечення природного співіснування соціальної спільності. Саме цей підхід закладений в ч. 2 ст. 8 Європейської конвенції з прав людини, яка припускає втручання у приватне життя людини, якщо таке втручання є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [1]. До європейських принципів обмеження прав відносяться: здійснення обмежень на основі закону, дотримання принципу пропорційності та не перекручування суті права. Держава може обмежити право в тому випадку, коли обмеження виправдане захистом прав інших і досягнення мети не може бути забезпечено іншими способами з урахуванням принципу верховенства права.

Європейський Суд з прав людини і Європейська Комісія визнали, що захист моралі в демократичному суспільстві є легітимною метою обмеження права на повагу до приватного і сі-

мейного життя, свободи думки, совісті й релігії, свободи вираження поглядів, свободи зібрань та об'єднань. На думку Європейського Суду, «захист прав і свобод інших», коли це означає захист моральних інтересів і благополуччя конкретних осіб чи категорій осіб, котрі потребують спеціального захисту (з таких причин: недостатня зрілість, психічна нездатність, стан залежності), відносяться до одного з аспектів захисту моральності.

Зазначимо, що підписавши Європейську конвенцію з прав людини, Україна визнала над собою юрисдикцію Європейського Суду з прав людини і повинна враховувати Рішення Європейського Суду та його тлумачення норм Конвенції при прийнятті власних законодавчих актів.

У загальній формі вимога до належного здійснення суб'єктивних прав закріплена в ст. 68 Конституції, яка передбачає, що кожен зобов'язаний неухильно дотримуватися Конституції та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Ч. 1 ст. 64 Основного Закону України гарантує, що «конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України». Ч. 2 ст. 32 Основного Закону України є більш конкретною і закріплює можливість обмеження інформаційної приватності в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та захисту прав людини [2]. Європейські документи окрім обмежень здійснення цього права, передбачених у статті 32 Конституції України, встановлюють для його здійснення і такий природний обмежувач, як здоров'я та соціальний обмежувач – мораль інших людей. Отже, у Конституції України зафіксовано дещо менше підстав обмеження прав людини, ніж у європейських нормативно-правових актах. Це дозволяє зробити висновок, що Конституція України залишає її громадянам до деякої міри ширшу сферу можливостей, в тому числі й можливостей порушити права інших людей.

Отже, по своїй суті, правові обмеження окремих прав і свобод людини й громадянина служать гарантіями захисту тих соціальних цінностей, стосовно яких у Конституції передбачений обов'язок держави по їхньому дотриманню й захисту.

Список використаних джерел

1. Європейська конвенція з прав людини, Рим, 4.XI.1950: ETS/005. – Київ : Фенікс, 2004. – 40 с.
2. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

Расулова Лала Амір кизи,

аспірант кафедри філософських та соціально-політичних наук
Одеського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові
України, головний спеціаліст відділу бухгалтерського обліку,
звітності та адміністративно-господарського забезпечення
Малиновської районної адміністрації Одеської міської ради

ПРАВОВІ АСПЕКТИ «НОВОГО ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ» (NPM) : ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Громіздкість традиційної бюрократичної системи не дозволяє швидко реагувати на проблеми, що є обов'язковою умовою 21 сторіччя, як епохи інформації. У 1980-ті та 1990-ті роки відбулося великомасштабне переосмислення управління. Його результати призвели до переміщення публічної адміністрації далеко від її основних завдань. Як наслідок з'явився новий термін «нове публічне управління» (NPM) та нова модель державного сектору [2].

NPM сприяє децентралізації управління, розсудливому делегуванню повноважень на той рівень, де їх виконання буде найефективнішим, укладання контрактів та використання інших механізмів, притаманних приватному сектору, що робить їх більш економічно привабливими та результативними.

Науковці *Німеччини* [4], проводячи порівняльний аналіз між «традиційним» (Веберовським) публічним управлінням та «новим публічним управлінням» (R. Behn), підкреслюють, що саме останнє спрямоване на вироблення стратегії та тактики щодо підвищення ефективності державного сектору.

Для вдалого імплементування положень теорії «нового публічного управління» важливими умовами є наявність в країні відповідної законодавчої бази (наприклад, для врахування вже згаданої контрактної системи, інших механізмів, що використовуються в NPM), реформування системи правосуддя, що забезпечує дотримання цих законів, налагодженої системи зв'язків між різними рівнями влади за принципом субсидіарності [3].

NPM приділяє увагу результативності управління, що має бути оцінено за допомогою системи показників (індикаторів) або інакше кажучи тих самих норм та правил, які теж необхідно розробити та закріпити на законодавчому рівні.

Італійські вчені [1] акцентують увагу на зростанні адміністративних функцій та витратах на державний сектор у державах Європейського Союзу. Особливий акцент зроблено на межах публічного управління, органах публічного управління тощо. Приділяється увага публічному характеру державного управління. Як приклад розглядається французька «служба громадської думки». Розглядаються питання відносин між центром, периферіями та місцевими адміністраціями в контексті публічного управління.

У багатьох країнах Європейського Союзу [5] велика увага приділяється створенню постійно діючих консультативних органів, в яких приймають участь представники громадськості. Рішення цих органів приймаються до уваги при прийнятті рішень органами державного управління. Законодавчо закріплено процес їх створення та визначено повноваження приймати участь в управлінні, проводити моніторинг реалізації політики у певній сфері (охорона здоров'я, захист прав споживача, управління соціальною або пенсійною політикою).

Крім того, законодавство деяких країн ЄС, що регулює діяльність уряду та органів державного управління, передбачає проведення публічних консультацій, що є складовою частиною процесу розробки та прийняття підзаконних актів на шляху реалізації державної політики, визначеної і впроваджуваної урядом або парламентом.

Окремі елементи світової системи NPM досліджені у віт-

чизняній науці, зокрема це стосується питань централізації та децентралізації, партисипації, підвищення ефективності діяльності державних службовців, реінженірингу, менеджеризму, аудиту тощо. Втім, немає цілісної вітчизняної теорії NPM, яка мала б відмінні риси від традиційної теорії державного управління. Окрім того чітко не визначена методологія вироблення та запровадження системи NPM у вітчизняну науку і практику. Фактично у 2016 році спостерігається відставання вітчизняної науки та практики від багатьох розвинених держав світу. Саме тому спостерігаються проблеми з запровадженням системних змін в Україні та її приєднання до світових розвинених держав.

Дослідження буде спрямоване на вироблення теоретико-методологічних основ формування, запровадження та розвитку «нового публічного управління» (NPM) в Україні на основі аналізу розвитку світових теорій NPM.

Список використаних джерел

1. Casini L. Models of public administration: comparative analysis of administrative organisation, 2008 [Електронний ресурс] / Casini L. – Режим доступу: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/caimed/unpan028187.pdf>. – Назва з екрана.
2. Katsamunsk P. Classical and Modern Approaches to Public Administration / P. Katsamunsk // Economic Alternatives. – issue 1. – 2012
3. Law and Public Management: Starting to Talk, Alexandra George, Pedro Machado and Jacques Ziller (Edc.), Florence: European University Institute – Law Department, Working Papers No. 2001/12. – 2001. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/176/law01-12.pdf?sequence=1>. – Назва з екрана.
4. Published in Institutionenbildung in Regierung und Verwaltung: Festschrift fur [Klaus Konig, A. Benz, H. Siedentopf, and K.P. Sommermann, eds.] // Berlin, Germany: Duncker & Humbolt. – 2004. – pp. 443–454. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pfiffner.gmu.edu/files/pdfs/Book_Chapters/NewPublicMgt.doc.pdf. – Назва з екрана.

5. Європейський досвід державного управління : курс лекцій / уклад. : О. Ю. Оржель, О. М. Палій, Ю. Д. Полянський, С. М. Гладкова, С. В. Соколик, П. І. Крайник, Т. О. Гусаченко ; за заг. ред. О. Ю. Оболенського, С. В. Сьоміна, А. О. Чемериса, С. В. Загороднюка, О. Л. Приходько, Л. О. Воронько. – Київ : Вид-во НАДУ, 2007. – 76 с.

Самойленко Євген Анатолійович,

Навчально-науковий інститут права Сумського державного університету, кандидат юридичних наук, асистент

**ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У
СФЕРІ СУДНОПЛАВСТВА НА ВНУТРІШНІХ ВОДНИХ
ШЛЯХАХ У НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРАВОПОРЯДОК
УКРАЇНИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

На сьогодні правовій регламентації відносин судноплавства на внутрішніх водних шляхах України притаманний ряд недоліків. Відсутність базового законодавства щодо розвитку річкового транспорту та застаріла ідеологія державного регулювання воднотранспортних перевезень гальмують процес реформування галузі та відродження річкового судноплавства. До цього часу основними нормативно-правовими актами, які регламентують діяльність річкового транспорту, залишається Кодекс торгівельного мореплавства, Водний кодекс, Закон України «Про транспорт», Статут внутрішнього водного транспорту СРСР. Приміром останній зі згаданих актів явно застарів та не задовольняє потреби сучасного ринку. Стаття 51 Статуту зобов'язує пароплавства для перевезення товарів народного споживання й інших вантажів без тари мати контейнери. Але з приватизацією майна майже весь контейнерний парк увійшов до статутного фонду Київського річкового порту. Акціонерна судноплавна компанія «Укррічфлот» зовсім залишилася без контейнерів. Це призвело до неможливості виконання норми про контейнерні перевезення [1, с. 259].

Із підписанням Угоди про асоціацію з ЄС Україна взяла на себе низку зобов'язань щодо розвитку внутрішнього водного

транспорту, зокрема щодо розробки у співробітництві з ЄС стратегії розвитку річкового транспорту на основі національної політики, включення річкового транспорту в систему мультимодальних перевезень та мережу пріоритетних транспортних маршрутів, імплементації в національне законодавство норм права ЄС в галузі внутрішнього водного транспорту.

У відношенні річкових перевезень Україна має поступово наблизити своє законодавство до права ЄС. У строк від 1 до 5 років після набуття чинності Угоди про асоціацію повинні бути впроваджені акти ЄС, котрі визначають засади функціонування ринку перевезень (Директива Ради № 96/75/ЄС), доступу до професії судноводія (Директива Ради № 87/540/ЄЕС, Директива Ради № 96/50/ЄС), безпеки судноплавства (Директива Європейського Парламенту і Ради № 2006/87/ЄС, Директива Європейського Парламенту і Ради № 2008/68/ЄС), діяльності річкових інформаційних служб (Директива Європейського Парламенту і Ради № 2005/44/ЄС) [2].

Назрілі проблеми необхідно розв'язувати за допомогою прийняття законодавчого акту, який би врегулював діяльність внутрішнього водного транспорту, організацію перевезень внутрішніми водними шляхами, порядок і умови утримання внутрішніх водних шляхів та їх інфраструктури, порядок і умови будівництва й експлуатації гідротехнічних та інших споруд цих шляхів, загальні засади впорядкування руху суден, особливості функціонування річкових портів та ін.

На виконання Програми інтеграції України до ЄС (далі – Програма інтеграції), схваленої Указом Президента № 1072/2000 від 14 вересня 2000 року (нині втратив чинність) розроблений за ініціативи групи народних депутатів проекту Закону «Про внутрішній водний транспорт України» пройшов перше читання у Верховній Раді VI скликання. Втім, парламент VII скликання у другому читанні його відхилив. Лише 01.11.2016 р. законопроект було знову включено до порядку денного парламенту вже VIII скликання та подано на погодження комітетам. Він враховує положення 4-х директив: врегулювання правовідносин в галузі судноплавства на внутрішніх водних шляхах України;

визначення правового режиму об'єктів інфраструктури; покращення стану річкового господарства, сприяння розвитку на конкурентних засадах ринку водотранспортних послуг; переорієнтація вантажопотоків на екологічний та економічний річковий транспорт.

З метою імплементації положень Директиви № 2005/44/ЄС на підставі наказу Міністерства інфраструктури № 7 від 25.02.2011 р. створено і введено в експлуатацію річкові інформаційні служби (далі – РІС) на внутрішніх водних шляхах із зонами дії на українських ділянках рік Дунай та Дніпро. Апаратно-програмний комплекс РІС надає змогу контролювати рух усіх суден, обладнаних автоматичними ідентифікаційними системами (AIS). Завдяки тому, що на всіх шлюзах розміщені оператори РІС, є можливість фіксувати рейси тих суден, які ще не обладнані AIS. Іншими словами, з'явився універсальний спосіб спостереження за обстановкою на ріках в межах району роботи інформаційної служби.

Транспозиція норм Директиви Ради № 96/50/ЄС у національне законодавство відбулася на підставі наказу Міністерства інфраструктури України «Про затвердження Положення про порядок видачі посвідчення судноводія торговельного судна, яке допущено до плавання судноплавними річковими внутрішніми водними шляхами» № 490 від 07.10.2014 р.

На основі розпоряджень КМУ (№ 298 від 31.03.2015 р. та № 343 від 08.04.2015 р.) було схвалено плани імплементації всіх базових актів ЄС, пов'язаних з організацією перевезень на внутрішніх водних шляхах.

Не зважаючи на помірний прогрес у прийнятті нормативно-правових актів імплементаційного характеру, в Україні відсутня Стратегія розвитку внутрішнього водного транспорту, яку мав би затвердити уряд (за аналогією з Транспортною стратегією України на період до 2020 року) з метою впровадження комплексного підходу до розбудови галузі та виведення її зі стану стагнації. Держава повинна також взяти активну участь у реалізації Стратегії ЄС для Дунайського регіону.

Список використаних джерел

1. Столярський О. В. Правове регулювання міжнародних перевезень : навч. посіб. / Олег Васильович Столярський. – Київ : Знання, 2012. – 318 с.
2. Михайличенко К. М. Розвиток річкового транспорту у контексті реалізації євроінтеграційних планів України [Електронний ресурс] / К. М. Михайличенко, О. Ю. Ємельянова, Є. В. Белашов. – Режим доступу: www.niss.gov.ua/articles/1763/. – Заголовок з екрану.

Семенець-Орлова Інна Андріївна,

НАДУ при Президентові України, кандидат політичних наук

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ

Освітні відносини стають пріоритетним напрямом законодавчої діяльності практично у всіх країнах світу. Дослідження останніх трьох десятиліть довели, що у ХХІ ст. для будь-якої країни освіта стає економічним драйвером і основою для створення «нovoї економіки». Саме від стану освіти у майбутньому залежатиме добробут суспільства та інші компоненти, що в сукупності складають категорію «якості життя». Наприклад, теоретик В. Шульц стверджував, що знання є другою вхідною формою капіталу. Дослідник М. Александр наголошував, що відмінною рисою західних суспільств є ріст людського капіталу швидше, ніж нелюдського. На сайті програми «Освітнє Лідерство без кордонів» наголошено, що школа має стати рушійною силою для збільшення рівності та життєвих можливостей громадян. Правила створення загального блага для громадян у всіх суспільствах забезпечують законодавство (як чинник державної політики у певній галузі) та правові структури. Безпеку освітнього довкілля закладають конституційні поняття, закони, правила. Сама рамка освітнього законодавства залежить від «історії довкілля» країни.

При здійсненні порівняння правових структур і освітніх законів різних країн потрібно враховувати, що у одних країнах освітнє законодавство кодифіковане (наприклад, Франція), у інших – ні (наприклад, Україна). Закони відображають громадянську культуру певного суспільства, тому, звісно, дуже відрізняються. Дослідник А. Уотсон припустив, що популярне «перенесення законів однієї країни у іншу» із деякими змінами завжди передбачає певний ступінь культурної адаптації [3, р. 130].

Стаття 13 Конституції Кувейту (1962 р.) декларує: «Освіта є правом громадян і має бути забезпечена державою у відповідності із законом та принципами моралі». Конституція США взагалі не згадує про освіту. Але 10-та поправка до Конституції США проголошує, що все те, що не згадано в Конституції, стає сферою відповідальності штатів. Так як США складає 50 різних штатів, можна сказати, що тут мають місце 50 різних освітніх систем. Стаття 1 Кодексу освіти Франції звучить так: «Освіта є першим національним пріоритетом. Публічна служба освіти сприяє рівності можливостей», стаття 2 – «Кожна дитина має право на шкільну підготовку, яка, доповнюючи вплив її сім'ї, сприяє освіті». Останнє визначає вагому роль батьків дітей у навчальному процесі, яку французький законодавець хотів підкреслити [1, с. 36].

У 2015 р. у Росії тривала дискусія про те, чи може освітнє право бути незалежною академічною гілкою в межах вивчення права. Освітнє право, зазвичай, визначалося підгалуззю адміністративного права і, тому, вивчалось як його частина. Проте окремі російські вчені вважають, що освітнє право має ознаки самодостатньої галузі права, зокрема окремий предмет правового регулювання з набором особливих методів, власний звід законів та підзаконних актів, унікальні зразки правових відносин із залученням учасників освітнього процесу. Інша група вчених наводить аргументи, що освітнє право не є самостійною галуззю, оскільки наразі мала кількість дослідників вузько спеціалізуються на проблемах освітнього права, відсутніми також є вільні від приписів іншої галузі права освітні відносини. Саме освітнє право, на думку останніх вчених, є похідним

правовим явищем, що не має унікальних характеристик – його норми надмірно дублюють відповідні положення цивільного, трудового та адміністративного права. Між тим, ВНЗ Росії почали пропонувати програми підготовки з освітнього права, одним із основних елементів яких є освітньо-правові інструкції взаємодії між учнями, вчителями, батьками та державою. Дані програми містять також наступні основні питання:

- 1) загальні характеристики, правові ресурси і структура освітнього права;
- 2) права студентів, учнів, викладачів, батьків, інституцій та їх правових статус;
- 3) повноваження органів управління освітою;
- 4) здійснення контролю за якістю освіти;
- 5) межі правового регулювання у галузі освіти.

Дискусії про те чи може освітнє право бути окремою галуззю права, наприклад, у США тривають давно. Початок останнім покладено у 1954 р., коли Верховний Суд США заявив, що освіта є найважливішою функцією держави та уряду, а обов'язковість середньої освіти та значні витрати на освіту демонструють її важливість для демократичного суспільства. Демократичне врядування не можливе без освіченого і проінформованого населення. Тому, коли держава взяла зобов'язання забезпечити громадянам можливість отримання освіти – це право має бути рівним та однаковою мірою доступним для всіх. В контексті дефіцитності бюджету освітньої галузі в Україні, видається цінним досвід Бразилії, де 75 % прибутку з експлуатації нафти і природного газу було вирішено спрямовувати на освіту. На нашу думку, запровадження податку з велику бізнесу допоміг би вирішити питання недофінансування освіти в Україні і забезпечення рівного доступу до освіти.

Тривалий час в Україні мала місце дискусія стосовно потреби прийняття Кодексу про освіту, що дозволив би акумулювати і інтегрувати все позитивне в чинному законодавстві та став би авторитетним освітнім законом прямої дії на території всієї країни [2]. Наразі, активний процес оновлення змісту нормативно-правових актів, що регулюватимуть відносини на різних ланках освіти в Україні (ЗУ «Про професійну освіту», «Про

загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту» тощо), як і рамкового ЗУ «Про освіту», проект якого було прийнято ВРУ у першому читанні 6.10.2016 р., на певний час унеможливив створення в короткий проміжок часу якісної кодифікованої законодавчої бази. Тому, дану проблему буде трохи відтерміновано в часі. Наразі освітнє право із різною динамікою і надалі еволюціонує у всьому світі.

Список використаних джерел

1. Кодекс образования Франции. Законодательная часть. – Москва : Статус, 2003. – 270 с.
2. Філіпова В. Проблема систематизації та кодифікації законодавства в галузі освіти України [Електронний ресурс] / В. Філіпова // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2013. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2013_1_19. – Назва з екрана.
3. Alexander M. The International Legal Basic of Educational Leaders Without Borders / M. Alexander, J. Wang, M. DeSander // Educational Leaders Without Borders. Rising to Global Challenges to Educate All [Ed. by R. Papa, F. English]. – New York : Springer, 2016. – P. 125–143.

Середа Тетяна Миколаївна,

здобувач кафедри конституційного та міжнародного права
Національної академії внутрішніх справ

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ІНТЕГРАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Тенденція зближення українського конституційного права з міжнародним публічним правом та, зокрема, з правом ЄС, набуває все більшого значення у зв'язку з проголошенням загальнодержавного курсу України на набуття статусу країни-члена у Європейському Союзі. Інтеграція в європейський політичний, економічний і гуманітарний простір розглядається стратегічним орієнтиром і системоутворювальним чинником державно-правового розвитку.

Так, згідно з Копенгагенськими критеріями вступ до Європейського Союзу країн Центральної та Східної Європи буде можливим тільки у разі визнання та дотримання країнами-кандидатами основоположних принципів ЄС, а також обов'язкового прийняття *acquis* ЄС – сукупності цілей, принципів і норм спільної політики та законодавства ЄС, а також юридичних та інституційних механізмів їхнього впровадження. Відповідно до рішень Копенгагенського саміту Європейської Ради, для членства у ЄС країна-кандидат повинна, серед іншого, «бути спроможною прийняти на себе обов'язки, що виникають із членства, включаючи дотримання цілей політичного, економічного та валютного союзу».

Аналізуючи роль конституції в імплементації міжнародних договорів (мається на увазі також і правових актів ЄС, оскільки вони мають міжнародноправову природу), слід підкреслити, що конституція є своєрідним «фільтром» у такому процесі, який допомагає уникнути негативних елементів і контролювати внутрішньодержавну правотворчість крізь призму загальних міжнародних стандартів, правових ідей і певних «каналів» впливу [1, с. 86].

Фактично, у Конституції України втілюється загальна тенденція розвитку системи конституціоналізму – тенденція інтернаціоналізації, що виражається передусім у зближенні національного конституційного права з міжнародним публічним правом. Міжнародні правові документи, отримавши визнання міжнародного співтовариства, стають, так званими, міжнародно-правовими стандартами, що сприймаються та закріплюються в національних правових системах окремих країн [2, с. 207–208].

Як влучно зазначає Д. Терлецький, ч. 2 ст. 9 Основного Закону застереження щодо укладання міжнародних договорів, що суперечать Конституції України, дозволяє передусім констатувати неприпустимість укладення міжнародного договору до внесення відповідних змін до Конституції України, що, втім, не виключає взагалі такої ймовірності [3, с. 128].

Зокрема, Законом України «Про міжнародні договори України» [4] не визначено механізму застосування міжнародних

договорів України, включених до системи національного законодавства, а саме – відсутній вичерпний перелік юридичних умов, за наявності яких міжнародні договори застосовуються безпосередньо. При буквальному тлумаченні ч. 1. ст. 19 Закону «Про міжнародні договори України» видається можливим віднести до такого роду юридичних умов передусім надання згоди на його обов'язковість саме Верховною Радою. На противагу ч. 2. ст. 9 Конституції України про вищу юридичну силу Конституції по відношенню до міжнародного договору свідчить ч. 2. ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» щодо формулювання дії колізійної норми, а саме: «Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору».

Отож, Угода про партнерство і співробітництво між Україною і ЄС, підписана в 1994 р., стала основним документом регулювання двосторонніх відносин між Україною та ЄС. Однак її правовий статус, що не передбачав інтеграції до ЄС, суттєво відрізнявся від угод про асоціацію, що були підписані з країнами Центрально-Східної Європи, які отримали чітку європейську перспективу. Загалом Україна зобов'язалась здійснити адаптацію свого законодавства до близько 60-ти регламентів та директив ЄС у цій сфері, включаючи практику їх застосування [5, с. 49].

Звернемо увагу, що переговори між Україною та Європейським Союзом щодо укладення посиленої угоди на заміну Угоди про партнерство та співробітництво розпочалися ще у 2007 р. згідно до Плану дій Україна-ЄС. Починаючи з 2007–2012 рр. відбулося 21 засідання щодо Угоди про асоціацію та розділу Угоди про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі. А вже 2011 р. на Саміті Україна-ЄС було оголошено звернення переговорів щодо Угоди про асоціацію [6], підписання даної угоди відбувалось у кілька етапів.

21 березня 2014 р. під час Позачергової Саміти Україні-ЄС було підписано політичну частину Угоди про асоціацію, а 27 червня 2014 р. в ході засідання Ради ЄС Президентом Ук-

раїни П. Порошенком та керівництвом Європейського Союзу і главами держав та урядів 28 держав-членів ЄС була підписана економічна частина Угоди про асоціацію.

Але в даний час УПС втратила чинність у зв'язку з ратифікацією Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 16.09.2014 р. [7]. Угода про асоціацію є продовженням розвитку відносин, яка спрямована на політичну асоціацію, а також економічну інтеграцію. Дана Угода передбачає підтримку ЄС реформ в Україні у багатьох сферах життя, проводить посилену співпрацю в зовнішній політиці і політиці безпеки, а також приділяє повагу до основних демократичних принципів та верховенства права зокрема.

Аналіз предмета досліджуваних договорів дозволяє дійти висновку, що предмет Угоди про асоціацію є значно ширшим за предмет УПС. Окрім традиційних сфер двостороннього співробітництва – економічної (у тому числі торговельної, інвестиційної, комерційної), соціальної, культурної, науково-технічної, Угода регулює питання співпраці у сфері зовнішньої та безпекової політики, військового співробітництва, юстиції, розвитку людського потенціалу, громадянського суспільства тощо.

Ключовим елементом успішної інтеграції України до ЄС є досягнення певного рівня узгодженості законодавства нашої країни з правовими нормами Євросоюзу. Зближення українського законодавства із сучасною європейською системою права забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави в рамках ЄС і сприятиме поступовому зростанню добробуту громадян, приведенню його до рівня, що склався у державах-членах ЄС, а також створить необхідні передумови для отримання Україною статусу асоційованого члена Євросоюзу, що є головним зовнішньополітичним пріоритетом України [22, с. 7].

Доцільно здійснити наступне щоб оптимізувати процес гармонізації законодавства України із законодавством ЄС:

- перекласти українською мовою директиви та інші акти ЄС.

- сформувати інформаційно-пошукову систему законодавства ЄС, до якого має бути адаптоване законодавство України.
- провести належну професійну підготовку фахівців, в тому числі юристів, які мають безпосередньо забезпечувати процес зближення законодавства.
- розробити глосарій термінів законодавства ЄС, за допомогою яких можна було б здійснити перехід до застосування разом із країнами-членами ЄС уніфікованої юридичної і спеціальної термінології.

Висновки. Враховуючи зазначене, чинна законодавча база України є суперечливою, нестабільною, а тому недосконалою. Однак ЄС особливого значення надають саме якості правових актів. Рада ЄС прийняла спеціальне рішення з приводу правил їх підготовки, за якими правовий акт має бути: чітким, не двозначним, без надмірного застосування скорочень, не містити жаргонних висловів, надто довгих фраз, незрозумілих посилань на інші тексти, ускладнень, що ускладнюють його читання. Україні також потрібно враховувати економічні, політичні та соціальні наслідки прийняття відповідних актів законодавства, адаптованих до вимог законодавства ЄС.

Одним із шляхів розв'язання зазначеної проблеми в Україні є законодавче врегулювання процесу прийняття нормативно-правових актів суб'єктами нормотворення та врахування положення, що необхідною умовою й головним принципом нормотворчого процесу є законність як об'єктивна властивість права загалом. Отже, створюючи національну державну правову систему відповідно до норм ЄС, необхідно одночасно з адаптацією вже наявних законів приймати нові, узгоджені з правовим полем ЄС, законодавчі акти. Важливо зважити на те, що процес адаптації законодавства України вимагає злагодженої співпраці всіх гілок влади.

Список використаних джерел

1. Волошин Ю. Інтернаціоналізація сучасного конституційного права: деякі теоретичні й практичні проблеми / Ю. Волошин // Часопис Київ. Ун-ту права. – 2007. – № 4. – С. 82–88.
2. Орзих М. Ф. Современный конституционализм в Украине. Введение в украинское конституционное право : монография

- / М. Ф. Орзих, А. Р. Крусян. – Київ : Алерта, 2006. – 327 с.
3. Терлецький Д. С. Конституційно-правове регулювання дії міжнародних договорів в Україні : монографія / Д. С. Терлецький. – Одеса : Фенікс, 2009. – 232 с.
 4. Про міжнародні договори України [Електронний ресурс] : Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>. – Назва з екрана.
 5. Даниленко Л. І. Перспективи та виклики євроінтеграційних процесів для України : навч.-метод. матеріали / Л. І. Даниленко, І. В. Поліщук. – Київ : НАДУ, 2013. – 132 с.
 6. Угода про асоціацію між Україною, Європейським Союзом та їх державами-членами від 27.06.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011. – Назва з екрана.
 7. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс] : Закон України від 16.09.2014 № 1678-VII. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1678-18/paran2#n2>. – Назва з екрана.
 8. Середа Т. М. Сучасний стан та умови гармонізації законодавства України і Європейського Союзу / Т. М. Середа, С. А. Мозоль // Митна справа. – 2013. – № 1 (85), частина 2, книга 1. – С. 3–8.

Сиротенко Роман Олександрович,

Вищий адміністративний суд України, аспірант МАУП

Кайдашев Роман Петрович,

Міжрегіональна Академія Управління Персоналом,

д. ю. н., к. т. н., заслужений економіст України

СПЕЦИФІКА АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ ІЗ ВРАХУВАННЯМ МІЖНАРОДНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ

Як вже зазначалося, світ не може бути осторонь від подій, які відбуваються на Сході України. Оскільки все світове співтова-

риство розуміє, що на сьогодні така проблематика зачепила нас, то завтра – це може торкнутися будь-кого. Звісно, що такі події не оминули ані політичної, ані соціальної, ані економічної сфери життєдіяльності кожного українця. Не оминули ці події і судочинства.

Однак, і втручатися кожна країна намагається з певною настороженістю. По-перше – є хвилювання за власну державу, а тому ніяк не хочеться приймати хвилю на себе, вторгаючись у конфлікт іншої держави. По-друге – будь-які дії повинні бути надто обережними, оскільки вони можуть бути розцінені як втручання у внутрішні справи держави, посяганням на її суверенітет і незалежність.

Саме тому, найбільш доцільнішим у такій ситуації – є надання рекомендацій. Вони не мають обов'язкового характеру, хоча й від цього не втрачають свою важливість та необхідність.

Але, на сьогодні, рекомендації щодо функціонування адміністративної юстиції в умовах антитерористичної операції, відновлення адміністративних справ та їх перегляд, передислокації та мобілізації адміністративних судів не були надані Україні. Або через те, що світове товариство не може зрозуміти специфіку усієї ситуації, для того щоб щось радити, або через те, що поки що просто не готові висловити свою позицію, та намагаються спостерігати за розвитком подій для висловлення у своїх рекомендаціях об'єктивну істину, для якої необхідний час.

Як і раніше, Україні надають рекомендації загального характеру, щодо здійснення судочинства. Такі поради надавалися ще до всіх загострень політичної ситуації, але вони до сьогодні актуальні. В будь-якій рекомендації акцентується увага на тому, щоб всі прописані принципи судочинства повинні бути дійсно виконуватися, а не залишатися лише формально закріпленими.

Рекомендації Європейського суду безсумнівно впливають на становлення, реформування та модернізацію сучасних національних правозахисних систем, на практичне застосування європейських правових стандартів при прийнятті рішень національними адміністративними судами. Але, знову ж таки, з окресленої проблематики, їх – немає. Сподіваємося, що це тимчасово.

Щодо міжнародного досвіду, то тут вже мова йде не про те, що нам радять, а про те, що перевірено часом і що ми можемо запозичити.

На жаль, пошук міжнародного досвіду стосовно специфіки перегляду рішень поновлених справ у апеляційному, касаційному порядку та за нововиявленими обставинами не увінчався успіхом. Не вдалось і дослідити міжнародний досвід щодо передислокації (мобілізації) судів.

Стосовно ж досвіду щодо впровадження та реалізації електронного суду, то такий досвід існує і доволі таки не маленький. І це є цілком логічним, оскільки розвиток сучасних технологій не оминає жодної сфери життєдіяльності суспільства.

Світ йде на шляху спрощення подачі судових документів, всебічно впроваджують електронізацію процесу, і Україні теж необхідно активно впроваджувати у судовий процес інформаційні технології, адаптуючи та пристосовуючи їх до реалій нашої держави.

Таким чином, стверджувати про наявність рекомендацій Європейських судів, міжнародного досвіду щодо обраної тематики дійсно не можна, але, є вірогідність, що після такої великої кількості звернень про відновлення втраченої справи та перегляду поновлених справ вони будуть з'являтися.

До того ж, встановлена тема є новою для науки, оскільки дослідження з зазначеної проблематики ще не набрали великого поширення, однак такі питання є і вони повинні досліджуватися з метою забезпечення права на судовий захист не лише *de-jure*, а й *de-facto*.

Законодавці реагують на зміни, викликані соціально-політичною ситуацією в країні. Так, було прийнято Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», Закон України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції», Закон України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції».

Також, Вищим адміністративним судом України було видано не один Інформаційний лист з розтлумаченням певних поло-

жень законодавства: від 03.11.2014 №1493/2/2/14-14; 10.11.2014 №1543/11/10/14-14; 04.03.2015 №363/10-14/15, положення яких досліджуються як подальший розвиток зазначеної теми.

Також, Вищим адміністративним судом України періодично видаються Інформаційні листи із розтлумаченням певних положень законодавства (наприклад: від 03.11.2014 №1493/2/2/14-14; 10.11.2014 № 1543/11/10/14-14; 04.03.2015 № 363/10-14/15), які досліджуються як подальший розвиток вказаної теми.

Славко Анна Сергіївна,

Навчально-науковий інститут права Сумського
державного університету

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ЗА УМОВ ДІЇ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ: УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Європейська інтеграція передбачає, у тому числі, приведення у відповідність європейським стандартам законодавства України у всіх найважливіших сферах. Основний акцент, на нашу думку, у даному випадку має бути зроблено на нормативно-правових актах, які стосуються гарантій прав і свобод людини та громадянина та можливих обмежень останніх. Відтак, на перший план виходить широко обговорюваний останнім часом в українському суспільстві режим воєнного стану.

Законодавство переважної більшості країн світу містить вказівку на спеціальну правову конструкцію, яка б надавала додаткові права публічній адміністрації у випадках, коли держава стикається із непередбачуваними ситуаціями, подолання яких вимагає мобілізації всіх наявних ресурсів – так звані надзвичайні режими чи режими воєнного стану. Українське законодавство не є винятком. Очевидно, що розширення повноважень державних органів, у свою чергу, тягне за собою звуження прав людини і громадянина. Так, відповідно до ст. 8 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» [3] передбачено можливі обмеження: права на працю та права вільно обирати місце роботи (п. 2 ч. 1,

п. 21 ч. 1); права власності (п. 4 ч. 1, п. 12 ч. 1, п. 15 ч. 1); свободи пересування (п. 5, п. 6 ч. 1, п. 16 ч. 1, п. 23 ч. 1); права зборів і маніфестацій (п. 8 ч. 1); права створювати політичні партії та мати в них членство (п. 9 ч. 1); часткове обмеження свободи слова (п. 10 ч. 1, п. 12 ч. 1); свободи підприємництва (п. 13, 14 ч. 1); права на житло (п. 17 ч. 1); права на достатній життєвий рівень (п. 20 ч. 1).

Загалом, перелік прав, які зобов'язується гарантувати українська держава за умови дії режиму надзвичайного стану, не суперечить мінімальним вимогам, встановленим європейською спільнотою⁵. Наприклад, ст. 15 Європейської конвенції про права людини та основоположні свободи, містить вказівку на заборону відступу за умов виникнення надзвичайної ситуації від таких зобов'язань держави: гарантування права на життя (ст. 2 Конвенції), заборони катування чи нелюдського ставлення (ст. 3), заборони рабства чи підневільного стану (ч. 1 ст. 4) та заборони покарання без вказівки на те в законі (ст. 7 Конвенції) [1].

Тим не менш, на нашу думку, аналізуючи положення закону, який вводить можливі обмеження прав і свобод людини і громадянина, варто перевіряти на відповідність європейським вимогам не лише зміст цих обмежень, а і підстави їх встановлення. Виходячи з положень ст. 1 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану», причинами встановлення режиму воєнного стану слугують збройна агресія чи загроза нападу та небезпека державній незалежності України, її територіальній цілісності [3]. Розширеного тлумачення – що варто розуміти під поняттями «збройна агресія», «загроза нападу» чи «небезпека державній незалежності та територіальній цілісності» законодавство не містить. Відтак, режим воєнного стану, по суті, може бути введений з

⁵ Тут і далі автор, для з'ясування обсягу мінімальних гарантій, встановлених європейською спільнотою, посилається на Європейську конвенцію з прав людини та основоположних свобод, так як Хартія основних прав Європейського Союзу у ст.ст. 52, 53 [2] містить пряму відсилку до Європейської конвенції та до практики її застосування (практики Європейського Суду з прав людини).

підстав, які вбачаються достатніми членам Ради національної безпеки й оборони (РНБО подає відповідні пропозиції Президенту), самому Президенту (видає указ про введення воєнного стану) та членам парламенту (затверджують указ про введення воєнного стану), що, на нашу думку, не дає достатніх гарантій уникнення зловживань у цій сфері.

Європейська конвенція послуговується термінами «війна або інша суспільна небезпека, яка загрожує життю нації». Практика Європейського суду з прав людини не містить визначення терміну «війна» (ймовірно, у даному випадку варто звертатись до документів ООН), тим не менш, вбачається, що будь-який випадок серйозного чи тривалого насильства, масових заворушень чи короткотривалих збройних сутичок може підпадати під поняття «суспільна небезпека, яка загрожує життю нації». Так, у справі *Lawless v. Ireland* [4] Суд з'ясував, що суспільною небезпекою є винятково кризова або надзвичайна ситуація, яка стосується всього населення і становить собою загрозу для організованого життя спільноти. У рішеннях за справами *Ireland v. the United Kingdom* [5] та *Aksoy v. Turkey* [6] Суд наголосив, що загроза має бути такою, що вже фактично настала або неминуче настане. До того ж, негативні наслідки ситуації мають носити характер таких, які не можна відвернути будь-якими методами, що вживаються зазвичай (рішення у справі *Denmark, Norway, Sweden and the Netherlands v. Greece*) [7]. На відміну від українського законодавства, практика ЄСПЛ не містить обов'язкової вимоги строковості дії режиму воєнного стану (справи *Brannigan and McBride v. the United Kingdom* [8], *Marshall v. the United Kingdom* [9]). ЄСПЛ також зробив спеціальне застереження, яке вказує на право держави вжити заходів, які захищатимуть суспільну безпеку від подій, що настануть у майбутньому. Тим не менш, у такому разі ці надзвичайні заходи мають ґрунтуватись на достовірній інформації, якою володіє уряд держави (*A. and Others v. the United Kingdom* [10]). Визнаючи за урядом доволі широке право розсуду щодо кола підстав, які можуть потенційно слугувати причиною введення режиму воєнного стану, Суд, тим не менш, наголошує, що таке право не є безмежним. Наприклад, у рішення по справі *Denmark, Norway, Sweden and*

the Netherlands v. Greece [7] Суд вказав, що не було жодних доказів на користь того, що уряд мав реальну необхідність вводити воєнний стан і обмежувати права людини.

Отже, проаналізувавши вищенаведене, можна дійти висновку, що українське законодавство, яке врегульовує питання введення режиму воєнного стану, містить вказівки на потенційне обмеження низки прав і свобод людини і громадянина, які переважно кореспондуються з положеннями ст. 64 Конституції України. Тим не менш, варто зауважити, що ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» не містить ні виключного чи хоча б примірного переліку підстав, які можуть слугувати причинами його введення, ні тлумачення термінів «збройна агресія», «загроза нападу» чи «небезпека державній незалежності та територіальній цілісності», які б дозволяли з'ясувати волю законодавця щодо підстав введення режиму воєнного стану. Відтак, ми пропонуємо, послуговуючись практикою Європейського Суду з прав людини, доповнити статтю 1 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» уточнюючою фразою, «які є фактичними чи мають неминуче настати і не можуть бути відвернені без вжиття заходів воєнного стану».

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004. – Назва з екрана.
2. Хартия основных прав Европейского Союза від 07.12.2000 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_524. – Назва з екрана.
3. Про правовий режим воєнного стану [Електронний ресурс] : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/389-19/paran5#n5>. – Назва з екрана.
4. Case of Lawless v. Ireland (No. 3) (Application no 332/57) from 1 July 1961 [Electronical source]. – Access mode: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-57518\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)
5. Case of Ireland v. The United Kingdom (Application no. 5310/71) from 18 January 1978 [Electronical source]. – Access mode: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57506>

6. Case of Aksoy v. Turkey (Application no. 21987/93) from 18 December 1996 [Electronical source]. – Access mode: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-58003\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)
7. Case of Denmark, Norway, Sweden and the Netherlands v. Greece from 05 November 1969 [Electronical source]. – Access mode: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-167795\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)
8. Case of Brannigan and McBride v. The United Kingdom (Application no. 14553/89; 14554/89) from 25 May 1993 [[Electronical source]. – Access mode: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-57819\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)
9. Case of A. and Others v. The United Kingdom (Application no. 3455/05) from 19 February 2009 [Electronical source]. – Access mode: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-91403\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)
10. Case of Marshall v. the United Kingdom (Application no. 41571/98) from 10 July 2001 [Electronical source]. – Access mode: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-5967\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)

Солових Віталій Павлович,

професор кафедри політології та філософії Харківського
регіонального інституту державного управління Національної
академії державного управління при Президентові України,
д. держ. упр., професор

ДЕЯКІ КОНЦЕПТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Сучасна система публічного управління, без сумнівів, потребує якісної трансформації. Проголошені Президентом України реформи потребують наукового обґрунтування та концептуального осмислення. Так перед сучасною системою публічного управління стоїть низка викликів. По-перше, підвищення ефективності діяльності системи публічного управління, що цілком логічно пов'язано з економічними трансформаціями відносин держава та суспільства. По-друге, розв'язання структурно-функціональних протиріч, що існують між різними рівнями та структурними елементами цієї системи. По-третє, організаційна про-

блема, що викликана забюрократизованістю системи публічного управління. Це лише частина тих викликів, що потребують особливої уваги як науковців, так і зусиль практиків щодо їх подолання. У межах цих тез спробуємо виділити деякі основні концепти розв'язання цих викликів.

Економічні трансформації у державному управлінні пов'язані зі зменшенням навантаження на державний бюджет через передачу частини функцій від держави до інших суспільних інституцій. Ці трансформації пов'язують з маркетизацією та контрактизацією. Змістом маркетизації є введення в практику діяльності державного апарату ринкових механізмів. Як правило, обов'язковим елементом маркетизації є приватизація. Суть останньої полягає не в продажі державної (муніципальної) власності, а в скороченні складу і обсягу державних функцій, зокрема функцій оперативного управління. Приватизація тут – спосіб «скорочення» складу й обсягу функцій під тиском нестачі ресурсів для забезпечення їхнього виконання. Маркетизація припускає також розмежування в структурі публічного управління функцій визначення політики і регулювання, нагляду і виробництва послуг. Поширеним засобом у цій частині є виведення за межі адміністративної ієрархії державних організацій, безпосередньо зайнятих виробництвом і наданням послуг населенню. Контрактація це передача значущих для суспільства функцій з виробництва і надання суспільних благ в недержавний сектор, але держава, на відміну від маркетизації, продовжує їх ретельно контролювати, щоб забезпечити їхнє виконання за обсягом і якістю. Держава залишає ці функції на бюджетному фінансуванні на умовах контрактного виконання.

Структурно-функціональні протиріччя розв'язуються шляхом чіткого розмежування повноважень між центральними та місцевими органами влади. Перед публічною владою в узагальненому змісті стоїть три категорії задач:

- адміністрування, тобто прийняття рішень з конкретних питань, встановлення адміністративних правил та норм, контроль за дотриманням законів;
- управління процесами перетворень, тобто вироблення за-

гальної політики розвитку, а також стратегії для кожної сфери суспільної діяльності;

- надання суспільних послуг, тобто створення умов для отримання освіти, соціальної допомоги тощо [4, с. 15].

Виходячи з цих задач розв'язання структурно-функціональних протиріч може полягати у розподілі цих задач між центральними та місцевими органами влади. Як свідчить світовий досвід, за центральними органами влади закріплюються такі задачі як адміністрування та управління процесами перетворень, а за місцевими органами влади закріплюється надання суспільних послуг. Відповідно, відбувається перерозподіл державних ресурсів згідно цим розподілом.

І останнім викликом є організаційний, що пов'язаний з дебюрократизацією. Основний зміст дебюрократизації включає такі елементи:

- зміна принципів формування організаційної структури публічного управління (децентралізація й деконцентрація замість централізації та концентрації, домінування функціонального начала проти галузевого, інтеграція замість спеціалізації та диференціації та ін.);

- зміна складу і змісту функцій публічного управління, їхньої структури; поява додаткових функцій прогнозування, стратегічного аналізу, оцінка і планування, маркетингу ресурсів, продуктів, споживачів, управління людськими ресурсами адміністрації, фінансового менеджменту та ін.; посилення й організаційне відособлення функцій аналізу, оцінки та координації, зосередження їх на вищих рівнях управління;

- зміна принципів комплектування підрозділів (команди, комітети і робочі групи) на основі змістовних кваліфікаційних, а не формальних критеріїв;

- зміна систем планування, звітності й контролю;

- зміна системи оцінки роботи, стимулювання й контролю персоналу;

- зміна системи винагороди, встановлення залежності її від результатів роботи;

- встановлення домінування кваліфікаційних критеріїв просування й наймання персоналу;

- підвищення мобільності персоналу;
- скасування інструкцій і правил, що ускладнюють досягнення цілей і показників проміжної ефективності;
- перегляд і скасування видів робіт і операцій, не орієнтованих на кінцевий результат;
- тотальна орієнтація на продуктивність і якість робіт і послуг;
- скорочення чисельності адміністративного персоналу.

Таким чином, для якісної реформи публічного управління необхідно розв'язати три типи проблем: економічну, структурно-функціональну та організаційну.

Список використаних джерел

1. Купряшин Г. Л. Государственное управление : учеб. пособие для студентов вузов / Г. Л. Купряшин, А. И. Соловьев. – Москва : Изд-во МГУ им. М. В. Ломоносова, 1996. – 196 с.
2. Сморгунов А. В. Сравнительный анализ политико-административных реформ: от нового государственного менеджмента к концепции «governance» [Электронный ресурс] / Л. В. Сморгунов // Полис: политические исследования. – 2003. – № 4. – Режим доступа: <http://www.politstudies.ru/N2004fulltext/2003/4/5.htm>. – Назва з екрана.
3. Солових В. П. Новий публічний менеджмент як одна із моделей організації системи державного управління [Електронний ресурс] / В. П. Солових // Державне будівництво [Електронне видання]. – Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2009. – № 2. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua>.
4. Четыре реформы: от концепции до реализации / под редакцией Л. Колярской-Бобинской. – Варшава, 2000. – 200 с.
5. Bogason P. Postmodern public administration / P. Bogason // The Oxford Handbook of Public Management / ed. E. Ferlie, L. E. Lynn, jr., C. Pollitt. – Oxford : Oxford University Press, 2005. – P. 234–256.
6. Clemens E. S. Lineages of the Rube Goldberg State. Building and blurring public programs, 1900–1940. In Rethinking Political Institutions / E. S. Clemens // The Art of the State / ed. I. Shapiro, S. Skowronek, D. Galvin. – N.-Y. : N.-Y. University Press, 2006. – P. 187–215.

7. Peters T. J. In search of excellence: lessons from America's best-run companies / Thomas J. Peters, Robert H. Waterman, Tom Peters and ed. – N.-Y. : Harper Business Essentials, 2004. – 360 p.
8. Rhodes R. A. W. Policy network analysis / R. A. W. Rhodes // In The Oxford Handbook of Public Policy, ed. M. Moran, M. Rein, R. E. Goodin. – Oxford : Oxford University Press, 2006. – P. 425–447.

Солодухіна Любов Сергіївна,

Національна академія державного управління при Президентові
України, аспірант, Департамент захисту прав дітей та
усиновлення Мінсоцполітики, головний спеціаліст

**МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ
ДІТЕЙ ТА СІМЕЙ З ДІТЬМИ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У
СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ, В КОНТЕКСТІ
АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО
ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

В Україні станом на 01.01.2016 нараховувалось 73,2 тисячі дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [1]. Ще недостатньо висока готовність суспільства брати у свої сім'ї на виховання таких дітей віком від 12 років, дітей з вадами психічного та фізичного розвитку, з великих родинних груп за-свідчує потребу в існуванні закладів для утримання таких дітей [4]. Так, попри те, що понад 90 % дітей окресленої категорії вже виховується у сімейних формах влаштування (опіка, піклування, прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу), понад 7 тис. – виховуються в інтернатах.

Наразі це переважно інтернати обласного значення, які мають планову ємність та наповнюваність від 100 дітей і більше (частіш за все діти утримуються по типу казарми). При цьому виховані таких закладів перебувають у соціальній ізоляції – вони відірвані від своєї територіальної громади за місцем походження, навчаються і утримуються в одному приміщенні, спілкуючись з вкрай обмеженим колом людей.

Крім цього, в основу функціонування системи інтернатних закладів покладено віковий принцип – до досягнення повноліття дитина вимушена змінити в два-три заклади (будинок дитини [7], дитячий будинок, загальноосвітня школа-інтернат [4] або дитячий будинок-інтернат [8]), пристосовуючись кожного разу до нового середовища, педагогічного та дитячого колективу, що спричиняє їх психологічне травмування і ускладнює в подальшому соціальну адаптацію.

Водночас, поряд із дітьми-сиротами, дітьми позбавленими батьківського піклування, наразі у понад 558 навчальних закладів інтернатного типу системи освіти [5, 6] виховується близько 38 тис. дітей з особливими освітніми потребами та понад 56 тис. дітей із сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, влаштованих за заявою батьків.

Також занепокоює, що щороку близько 10 тисяч дітей залишаються без батьківського піклування, зокрема, через безвідповідальне ставлення батьків до виконання своїх обов'язків, вживання батьками алкоголю, наркотичних засобів, а також через їх жорстоке поводження з дитиною. Значною є кількість дітей, які проживають у малозабезпечених сім'ях, що створює ризик влаштування таких дітей до інтернатних закладів за заявою батьків у зв'язку з неспроможністю задовольнити потреби дітей через бідність чи безробіття.

Однією із основних причин такого явища є те, що на місцевому рівні практично відсутні послуги з підтримки сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, недостатньо ведеться робота, спрямована на надання таким сім'ям вчасної допомоги.

Сьогодні в Україні функціонує понад десять типів інтернатних закладів, закладів соціального захисту та соціального забезпечення населення, які надають соціальні послуги дітям та сім'ям з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах. Переважна більшість зазначених закладів – із обласним підпорядкуванням. Це унеможливує надання сім'ї якісних соціальних послуг за місцем її проживання для повернення дитини в родину.

Натомість в усіх країнах Центральної і Східної Європи відповідно до рекомендацій Ради Європи як альтернатива інституційній формі утримання набув поширення стаціонарний догляд дітей з умовами проживання і виховання, наближеними до сімейних (малі групові будиночки, розраховані не більше ніж на 12 дітей із організацією життя та побуту дітей як у сім'ї: діти беруть участь у самообслуговуванні, залучені до прийняття важливих рішень).

Також в усіх Європейських країнах до переліку обов'язкових соціальних послуг, що створюються на місцевому рівні, належить невідкладна допомога в умовах стаціонару дітям і їх батькам, які опинилися в складних життєвих обставинах, постраждали від насильства, нещасних випадків матерям, стосовно яких є загроза залишення дитини після народження.

Крім цього Європейських країнах (зокрема у Швеції) активно розвиваються служби раннього втручання (комплексна підтримка сім'ї, в якій народилася дитина з порушеннями розвитку чи ризиком їх виникнення).

Цікавим для впровадження є досвід Естонії та Великобританії у роботі з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах, що передбачає застосування технології ведення випадку та мультидисциплінарного підходу (надання у денних умовах допомоги дітям та сім'ям, спрямованої на збереження сім'ї, профілактику вилучення дітей із сімей, зміцнення батьківського потенціалу).

Вищезазначений досвід ліг в основу Примірного положення про центр соціальної підтримки дітей та сімей, ухваленого Урядом [2]. Цей документ надає право базовим територіальним громадам [3] створювати такі центри шляхом реорганізації вже існуючих різних типів закладів та установ, створюючи відділення винятково з тими функціями (послугами), які необхідні територіальній громаді

Переваги центрів: сфокусованість послуг на збереженні та відновленні сім'ї, їх доступність, своєчасність (на ранній стадії виникнення проблеми), охоплення якомога більшої кількості осіб, які їх потребують, підвищення відповідальності місцевих

органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за становище дітей та сімей в їх громадах.

Отже, впровадження вищезазначеного документу дасть змогу забезпечити право кожної дитини на проживання в сім'ї, в територіальній громаді за місцем її походження, шляхом розвитку на рівні міст, районів доступних і якісних соціальних послуг для підтримки сімей з дітьми та альтернативного догляду за дітьми.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [Електронний ресурс]: Закон України: прийнятий 13 січня 2005 р. № 2342-IV // Відом. Верховної Ради України. – 2005. – № 6. – Ст. 147. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show /2342-15>. – Назва з екрана.
2. Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 р. № 847-р // Офіційний вісник України. – 2014. № 77 – ст. 2197. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/847-2014-p>. – Назва з екрана.
3. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [Електронний ресурс]: розпорядження Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2014 р. № 333 // Офіційний вісник України. – 2014. № 30. – ст. 831. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>. – Назва з екрана.
4. Про затвердження Положення про дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [Електронний ресурс]: наказ МОНмолодьспорту та Мінсоцполітики від 10 вересня 2012 № 995/557 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 76. – ст. 3087. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1292-12>. – Назва з екрана.

5. Про затвердження Положення про загальноосвітню школу-інтернат та загальноосвітню санаторну школу-інтернат [Електронний ресурс] : наказ МОН від 12.06.2003 № 363 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 27 – ст. 1360. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0525-03>. – Назва з екрана.
6. Про затвердження Положення про спеціальну загальноосвітню школу (школу-інтернат для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку [Електронний ресурс] : наказ МОН від 15.09.2008 № 852 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 99 – ст. 3274. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1219-08>. – Назва з екрана.
7. Про затвердження Типового положення про будинок дитини [Електронний ресурс] : наказ МОЗ від 18.05.1998 № 123 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 23. – ст. 866. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0372-98>. – Назва з екрана.
8. Про затвердження типових положень про дитячий будинок-інтернат, молодіжне відділення дитячого будинку-інтернату системи праці та соціального захисту населення [Електронний ресурс] : наказ Мінпраці від 02.04.2008 № 173 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 56. – ст. 1893. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0675-08>. – Назва з екрана.

Стрілець Богдан Васильович,

аспірант Київського університету права НАН України

**ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО НЕПРЯМОЇ ЕСПРОПРІАЦІЇ У
ПРОЕКТІ ВСЕОХОПЛЮЮЧОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА
ТОРГІВЕЛЬНОЇ УГОДИ МІЖ КАНАДОЮ ТА ЄС**

Положення щодо непрямой експропріації виступають одним із ключових стандартів міжнародних інвестиційних договорів, який досить часто порушується державою-реципієнтом інвестицій. Однак двосторонні інвестиційні договори зазвичай досить стисло врегульовують це питання. У проєкті Всеохоплюючої

економічної та торгівельної угоди між Канадою з однієї сторони та ЄС і його державами-членами з іншої сторони (далі – СЕТА) міститься новий підхід до врегулювання заборони незаконної непрямой експропріації.

Проект СЕТА, викладений у Додатку 1 до Пропозиції про Рішення Комісії ЄС щодо підписання Всеохоплюючої економічної та торгівельної угоди між Канадою з однієї сторони та ЄС і його державами-членами з іншої сторони COM/2016/0444 від 5 липня 2016 року [1], включає Главу 8 «Інвестування», присвячену захисту інвесторів обох сторін та їх інвестицій.

У міжнародному інвестиційному праві експропріація – відповідно до певних вимог – є встановленим правом приймаючої держави. Експропріація не є забороненою, але її законність обмежена чотирма критеріями [2]. Так, відповідно до ст. 8.12 інвестиційної глави СЕТА, сторона не може націоналізувати або експропріювати інвестиції або безпосередньо, або опосередковано за допомогою заходів, що мають ефект, еквівалентний націоналізації або експропріації за винятком, якщо це здійснюється для державних потреб, в рамках належної правової процедури, на недискримінаційній основі, а також з виплатою швидкої, адекватної та ефективної компенсації.

У разі класичної (прямой) експропріації, коли інвестор несе збитки у зв'язку із переданням правового титулу, це виявляється без труднощів і супроводжується зобов'язанням відшкодувати інвестору збитки у розмірі справедливої ринкової вартості майна. Проте виявлення непрямой експропріації є більш складним завданням. В цьому аспекті маються на увазі ситуації, коли дії держави негативно впливають на власність інвестора [2].

Що стосується непрямой експропріації, то проект СЕТА відрізняється від традиційного підходу держав-членів ЄС (див., наприклад, ст. 5 Угоди між Україною та Угорською Республікою про сприяння та взаємний захист інвестицій [3] та ст. 4 Угоди між Україною і ФРН про сприяння здійсненню і взаємний захист інвестицій [4]). Проект СЕТА містить не тільки заборону незаконної експропріації, а ще обмежує сферу непрямой експропріації через додаткові роз'яснення, а також визначення непрямой

мої експропріації у додатку 8А до СЕТА. Відповідно до положень цього додатку, пряма експропріація відбувається, коли інвестиції націоналізовано або іншим чином безпосередньо експропрійовано за допомогою формального переходу права власності або прямого захоплення. Про непряму експропріацію йде мова тоді, коли заходи сторони, мають ефект, еквівалентний прямій експропріації, в тому аспекті, що вони в значній мірі позбавляють інвестора основних атрибутів власності щодо своїх інвестицій, в тому числі прав користування і розпорядження своїми інвестиціями, без формальної передачі права власності або прямого захоплення.

За СЕТА, визначення того, чи є захід чи комплекс заходів сторони, в конкретній ситуації непрямою експропріацією, вимагає індивідуального підходу в кожному конкретному випадку, при цьому слід враховувати декілька факторів. По-перше, необхідно звертати увагу на економічний ефект від цього заходу або ряду заходів, хоча єдиний факт того, що захід або комплекс заходів сторони, здійснює негативний вплив на економічну цінність інвестицій, не означає, що відбулася непряма експропріація. По-друге, необхідно враховувати тривалість заходів або комплексу заходів, а також їх характер, зокрема, об'єкт, контекст і наміри.

За винятком тих рідкісних випадків, коли вплив заходів або ряду заходів є настільки серйозним в світлі їх мети, що він виявляється явно надмірним, недискримінаційні заходи сторони щодо захисту суспільного добробуту, тобто здоров'я, безпеки і навколишнього середовища, не є непрямою експропріацією.

Таким чином, на прикладі детального врегулювання непрямої експропріації, у проекті СЕТА відслідковується тенденція щодо усунення правової невизначеності у сфері захисту прав іноземних інвесторів. На відміну від двосторонніх інвестиційних договорів, укладених державами-членами ЄС із третіми країнами, у проекті СЕТА міститься визначення непрямої експропріації, що є новацією у міжнародному інвестиційному праві.

Список використаних джерел

1. Proposal for a Council Decision on the signing on behalf of the European Union of the Comprehensive Economic and Trade Agreement between Canada of the one part, and the European Union and its Member States, of the other part COM/2016/0444 final, dated 05 July 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016PC0444>. – Назва з екрана.
2. Н. Wilhelmer The ‘right to regulate’ in CETA’s investment chapter - fair and equitable treatment, expropriation and interpretative powers. 030098 SE Seminar in International Law & European Law: Investment Law. Prof. August Reinisch, winter term 2014 (Diplomandinnenseminar) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://intlaw.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/int_beziehungen/Internetpubl/wilhelmer.pdf. – Назва з екрана.
3. Угода між Україною та Угорською Республікою про сприяння та взаємний захист інвестицій від 11.10.1994 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/348_869. – Назва з екрана.
4. Угода між Україною і Федеративною Республікою Німеччина про сприяння здійсненню і взаємний захист інвестицій від 15.02.1993 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276_415. – Назва з екрана.

Федорова Надія Вікторівна,

науковий співробітник Науково-дослідного інституту
інтелектуальної власності Національної академії правових
наук України

АДАПТАЦІЯ ТА ПЕРЕРобКА ЗАРУБІЖНИХ ТЕЛЕФОРМАТІВ

З причини відсутності нормативного регулювання захисту форматів телевізійні працівники намагаються адаптувати існуючі традиційні правові способи до нових реалій. Як факт, сьогодні більшість телепрограм, вироблені на основі адаптованих зарубіжних форматів, які стали невід’ємною частиною українського телевізійного ефіру. Ця адаптація телеформатів до української

аудиторії і досі здійснюється продюсерами. Найчастіше це виконується інтуїтивно, бо загальні особливості і правила переробки форматів на вітчизняному ринку не виявлені і не систематизовані. Більш того, в Україні відсутні напрацювання з цього питання, відсутні повноцінні наукові роботи, присвячені дослідженню даного процесу.

Сам же термін «адаптація» походить від латинського слова *adaptatio* і в широкому сенсі слова означає «пристосування, прикладання». Необхідно виділити два принципово різних типи переробки телевізійних форматів: «відкрита» і «закрита» адаптація. А. Моран [1]

Під «закритим» варіантом розуміється створення ідентичної програми, чітко відповідної своєму іноземному прототипу. З його допомогою можливо успішно реалізувати формати проєктів з незмінно жорсткою внутрішньою структурою.

В свою чергу, «відкрита» адаптація, на відміну від «закритої», є більш вільною і комплексною. Вона створюється телевізійними працівниками під конкретний проєкт і, отже, в кожному окремому випадку є індивідуальною. В свою чергу умовно можна виділити три головних аспекти «відкритої» адаптації, які необхідно враховувати при переробці форматів за допомогою даного типу.

Перший аспект пов'язаний з чинниками, що впливають на культурно-ідеологічні особливості сприйняття зарубіжного продукту аудиторією. Важливу роль в даному випадку відіграють звичаї, прийняті в тому чи іншому суспільстві, географія, історія, а також суспільна поведінка, властива більшості представників певної нації.

До другого аспекту, що впливає з першого, можна віднести мовні особливості, оскільки спочатку формати створюються іноземною мовою і для їх переробки вимагається здійснити переклад. Основне завдання автора адаптованої версії – переробити сценарій так, щоб він максимально повно і якісно представляв оригінал в іншомовному середовищі.

До третього аспекту відносяться технологічні особливості адаптації, так як матеріально-фінансові можливості в країнах різні, а від них залежить подальша якість ефірного відеоматеріалу.

Таким чином, означені вище типи адаптації є тією базою, на яку спираються продюсери і сценаристи не тільки при виборі телеформату для подальшої адаптації, але і в процесі переробки глобального твору для локального середовища.

Незважаючи на чіткі відмінності між «закритою» і «відкритою» адаптацією, на практиці більша частина рішень в процесі виробництва форматної програми на місцевій території має багатоплановий характер і проходить через «фільтр» соціальних цінностей, ідеологічних установок і культурних уподобань місцевого співтовариства. У кожному разі адаптація формату є «двостороннім» процесом, в ході якого відбувається взаємодія між двома зацікавленими особами: компанією-правовласником і компанією-покупцем. Однак не завжди у сторін виходить домовитися, тому що існує ряд проблем практичного характеру, які не врегульовані саме у правовому полі [2]

Практика показує, що правовласники формату, бажаючи зберегти його структуру в первісному вигляді, все більше прагнуть обмежити покупців в обсязі переробки. Правовий регламент вимагає дотримання права на недоторканність твору, що нормативно закріплено і в діючому законодавстві України. Тому правовласник оригінального твору при використанні будь-якого типу адаптації, як правило, залишає за собою право на схвалення адаптованого формату, як попередньої умови його використання надалі. Тому в договорі відповідно до положень цивільного законодавства сторонами визначається юрисдикція держави, де, в разі необхідності, будуть розглядатися спірні ситуації.

Оскільки вітчизняна судова система практично не знайома з поняттям телеформату аудіовізуального твору, багато партнерів воліють розбирати конфлікти в судах Швеції, Великобританії, Нідерландів і т.д. Однак і за кордоном судова практика по телевізійним форматам досі залишається нечисленною і суперечливою, що ускладнює процес вироблення певної позиції з даного питання, оскільки формат не охороняє жоден правовий акт в світі.

Слід зазначити, що в запобіганні розголосу багато компаній воліють не доводити суперечки до суду. Іноді питання досудо-

вого врегулювання конфлікту вирішується шляхом направлення претензійного листа організації, що порушила авторські права. При цьому визначення заходів цивільно-правової відповідальності [3] потрібно уточнити, а саме врахувати в юридичному плані можливість самостійної реалізації сторонами заходів відповідальності, без втручання юрисдикційних органів і без застосування державного примусу.

Проаналізувавши проблеми, які виникають під час захисту прав інтелектуальної власності щодо «адаптованих» творів можна сказати, що на адаптацію будь якого телеформату необхідна *договірна форма, як на окремий об'єкт*, а для цього потрібне доопрацювання як вітчизняного, так і Європейського законодавства з питань визнання формату як окремого об'єкту права інтелектуальної власності з чіткими критеріями захисту, бо судова практика з захисту телевізійних форматів залишається нечисленною і суперечливою оскільки формат не охороняється правовими актами і вважається лише ідеєю.

Список використаних джерел

1. Moran, Copyscat TV at 13–18 (cited in note 18 ст. 24).
2. Про авторське право і суміжні права : Закон України № 3792-ХІІ від 23 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 13. – Ст. 64.
3. Гражданское право: Общая часть : учебник [Текст] ; отв. ред. Е. А. Суханов. – [3-е изд., перераб и доп.]. – Москва : Волтерс Клувер, 2005. – Т. 1. – 2005 – 720с., ст. 129.

Хорошенюк Оксана Вікторівна,

Головне територіальне управління юстиції у Хмельницькій області, кандидат наук з державного управління

ЗДІЙСНЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ АКТИВ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ ЯК ЕЛЕМЕНТ АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Згідно із ст. 1 Конституції України – Україна є правовою державою, тобто державою, що заснована на визнанні та реальному

забезпеченні прав і свобод людини і громадянина, верховенстві права, взаємній відповідальності людини і держави [2]. Серед основних принципів державної служби, визначених Законом України «Про державну службу» чільне місце займає принцип законності. Законність нормативно-правового акта – це своєрідний критерій його якості, в деякій мірі – «обличчя» органу публічної влади, який прийняв такий акт.

Держава висуває ряд вимог до тих нормативно-правових актів, які приймаються органами публічної служби. Багато з них слід дотримуватися на етапі розробки проекту нормативно-правового акта, а інші – стосуються виключно прийнятого рішення.

Правова експертиза. Україна, ратифікувавши Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року[1], взяла на себе зобов'язання забезпечувати її гарантії на своїй території. Одними з таких гарантії є здійснення експертизи нормативно – правових актів та її проектів на відповідність Конвенції, а також практиці Європейського Суду з прав людини.

Згідно з частиною першою ст. 19 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» на органи юстиції України покладено обов'язок здійснювати юридичну експертизу всіх законопроектів, а також підзаконних нормативних актів, на які поширюється вимога державної реєстрації, на відповідність Конвенції [5]. Правова експертиза включає в себе оцінку проекту з точки зору відповідності акту правовим принципам, правильності використання категорій; співвідношення положень з положеннями інших актів, у тому числі Конституції та законодавства України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. [1], міжнародних договорів України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, а також практики Європейського суду з прав людини.

Одним з видів правової експертизи нормативно правових актів є *антидискримінаційна експертиза*. Порядок її проведення органами виконавчої влади затверджено постановою Кабінету Міністрів України 30 січня 2013 р. [4], та розроблений на вико-

нання Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [7]. Завданням цієї експертизи є виявлення в проектах нормативних актів положень, що містять ознаки дискримінації, а також надання пропозицій щодо їх усунення.

Антидискримінаційна експертиза проводиться юридичними службами органів виконавчої влади під час проведення юридичної експертизи проектів нормативно-правових актів. У разі виявлення у проекті нормативного акта положень, які містять ознаки дискримінації, такий проект повертається органу виконавчої влади для доопрацювання. Для досягнення суспільного консенсусу законодавством передбачається й громадська антидискримінаційна експертиза, тобто за участю громадських організацій, фізичних та юридичних осіб.

В Україні запроваджена також *антикорупційна експертиза* проектів нормативно-правових актів. Зокрема, положеннями Закону України «Про запобігання корупції» визначено, що антикорупційна експертиза – діяльність із виявлення в нормативно – правових актах, проектах нормативно – правових актів положень, які самостійно чи в поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, або порушень, пов’язаних з корупцією [7].

Результатом проведення *гендерно-правової експертизи* проектів нормативно-правових є надання висновку щодо їх відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Відповідно, метою гендерно-правової експертизи є запобігання можливому прийняттю органами законодавчої та виконавчої влади, Президентом України нормативно-правових актів, які б містили заборонені дискримінаційні норми за ознакою статі, тобто сприяння утвердженню та захисту прав і свобод людини.

Слід відзначити, що гендерно-правова експертиза проектів нормативно-правових актів проводиться як складова частина правової експертизи в усіх сферах законодавства, що стосуються прав і свобод людини.

Створенню науково обґрунтованій системи нормативно-правових актів покликана сприяти *наукова правова експертиза*.

Основні вимоги до її здійснення визначені Методичними рекомендаціями щодо проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів Міністерства юстиції України [3].

Важливою складовою процесу нормотворення є також *громадська експертиза*. Громадське обговорення проводиться з метою вивчення громадської думки та отримання консультацій громадян щодо предмету його правового регулювання, запропонованих шляхів розв'язання порушеної проблеми та обрання оптимального варіанту врегулювання порушених питань [6].

Отже, можна виділити такі основні види експертиз актів органів публічної служби: правова експертиза на відповідність нормативно-правового акта Конституції та законодавству України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.; антикорупційна експертиза проектів нормативно-правових актів; антидискримінаційна експертиза; гендерно-правова експертиза; громадська експертиза, а також наукова експертиза.

Для забезпечення якісної експертизи нормативно-правових документів необхідне застосування комплексного підходу, який би включав усі зазначені види експертиз, враховував як існуючі правові умови, так і можливості для поліпшення нормативно-правового регулювання суспільних процесів. До цього процесу слід залучати усі зацікавлені сторони, а також незалежних експертів. При цьому здійснення експертиз потребує єдиного підходу, єдиних правил, які є зрозумілими як учасникам нормотворчого процесу, так і суспільству загалом. Це можливо здійснити шляхом прийняття окремого закону про нормативно-правові акти, а також належного організаційного, інформаційного та мотиваційного забезпечення для його реалізації.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р.: ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997 р. // Урядовий кур'єр. – 2010. – 17 листоп. (№ 215).
2. Конституція України: із змінами внесеними згідно із Законом № 2952-IV від 01.02.2011 р. // Відом. Верхов. Ради України (ВВР). – 2011. – № 10. – Ст. 68.

3. Методичні рекомендації щодо проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів [Електронний ресурс]: схвалені постановою колегії Міністерства юстиції України від 21 листоп. 2000 р. № 41. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/va041323-00>. – Назва з екрана.
4. Питання проведення антидискримінаційної експертизи та громадської антидискримінаційної експертизи проектів нормативно-правових актів: постанова Кабінету Міністрів від 30 січ. 2013 р. № 61 // Урядовий кур'єр. – 2013. – 5 лют. – № 23.
5. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // Відом. Верхов. Ради України (ВВР). – 2006. – № 30. – Ст. 260.
6. Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики: постанова Кабінету Міністрів від 3 листоп. 2010 р. № 996 // Офіційний вісник України. – 2010. – 12 листоп. – № 84. – С. 2945.
7. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2014. – № 87. – Ст. 2056.
8. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06.09.2012 № 5207-VI // Урядовий кур'єр. – 2012. – 10 жовт. – № 184.

Цукан Оксана Миколаївна,

Фахівець відділу міжнародних зв'язків ХНЕУ імені С. Кузнеця

**ЄВРОПЕЙСЬКА ХАРТІЯ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ ЯК СКЛADOVA ПРАВОВИХ
ОСНОВ ТРАНСКОРДОННОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ**

Про актуальність теми «Правові основи транскордонного співробітництва України з Європейським Союзом» свідчить постанова Верховної Ради № 1537-VIII від 21.09.2016 «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Транскордонне спів-

робітництво як чинник євроінтеграційних процесів України». У перших абзацах якої зазначено: «Для підвищення ефективності транскордонного співробітництва місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування і територіальним громадам слід надати більше самостійності у вирішенні спільних з адміністративно-територіальними одиницями сусідніх держав транскордонних проблем розвитку, зокрема в частині формування місцевих бюджетів та використання відповідних коштів. Це питання тісно пов'язане з процесами децентралізації влади в Україні, що відбуваються відповідно до принципів і засад, прийнятих у Європейському Союзі» [1].

Децентралізація влади в Україні не можлива без процесу перерозподілу повноважень, який відбувається на принципах демократії. Це становлення призводить до посилення незалежності органів місцевого самоврядування шляхом імплементації європейського законодавства України. Особливим кроком вперед стала ратифікація Європейської Хартії місцевого самоврядування у 1995 році. Цей документ – уніфіковані норми-принципи, щодо взаємодії органів місцевого самоврядування з іншими органами влади [2].

Принципи, зазначені в Хартії мають характер міжнародних стандартів розбудови та функціонування системи місцевого самоврядування. Хартія складається з преамбули та трьох частин, загалом 18 статей. Перша частина містить основні положення, які визначають принципи місцевого самоврядування, інші дві частини – носять процесуальний характер.

Основна мета ратифікації Європейської Хартії місцевого самоврядування викладена в преамбулі, а саме: досягнення більшого єднання між членами Ради Європи для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням. Тільки усвідомлюючи те, що розбудова Європи на принципах демократії і децентралізації влади можлива лише за умови посилення ролі місцевого самоврядування в різних країнах Європи.

Ст. 10 Хартії визначає право органів місцевого самоврядування співробітничати та в межах закону створювати консорціу-

ми з іншими органами місцевого самоврядування для виконання завдань, що становлять спільний інтерес, створювати асоціації, а також бути членом міжнародної асоціації органів місцевого самоврядування, співробітничати з органами місцевого самоврядування інших держав. «Зазначаються стратегічні цілі такого співробітництва – реалізація своїх повноважень і вирішення завдань, що становлять загальний інтерес, а також захист і просування загальних інтересів органів місцевого самоврядування. Називаються основні суб'єкти такого співробітництва – міжнародні неурядові організації місцевої влади й органів місцевого самоврядування інших (зарубіжних) держав [3].

Цей принцип повністю знайшов своє закріплення у ст. 15 Закону України «Про місцеве самоврядування», де зазначено, що органи місцевого самоврядування з метою більш ефективного здійснення своїх повноважень, захисту прав та інтересів територіальних громад можуть об'єднуватися в асоціації органів місцевого самоврядування та їх добровільні об'єднання; можуть входити до відповідних міжнародних асоціацій, інших добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування; та зазначено, що асоціаціям та іншим добровільним об'єднанням органів місцевого самоврядування не можуть передаватися владні повноваження органів місцевого самоврядування [4].

Закон України «Про транскордонне співробітництво» визначає, що транскордонне співробітництво – спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством [5].

Таким чином органи місцевого самоврядування починають транскордонне співробітництво з підписання договорів (угод, меморандумів) про співробітництво (порозуміння, партнерство, створення єврорегіонів, спільні діяльність), в яких зазначають

мету, предметну сферу та організаційно-правові форми такого співробітництва. Такі угоди вважаються укладеними лише при досягненні згоди по всім істотним умовам й повинні відповідати вимогам до укладання договорів згідно чинного законодавства України.

Ратифікована належним чином Хартія становить невід’ємну частину національного законодавства, що є правовою основою транскордонного співробітництва, і у випадку розбіжності із національним законодавством України повинні застосовуватись норми даного міжнародного договору. Подальші наукові розвідки пов’язані із забезпеченням відповідності національного законодавства принципам Європейської хартії місцевого самоврядування та додаткових протоколів до неї щодо правової основи органів місцевого самоврядування, як суб’єкта транскордонного співробітництва.

Список використаних джерел

1. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Транскордонне співробітництво як чинник євроінтеграційних процесів України» [Електронний ресурс] : Відомості Верховної Ради України № 1537-VIII від 21.09.2016. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1537-19>. – Назва з екрана.
2. Європейська хартія місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036. – Назва з екрана.
3. Муніципальне право України : підручник / [В. Ф. Погорілко, О. Ф. Фрицький, М. О. Баймуратов та ін. ; за ред В. Ф. Погорілка. – Київ : Юрінком Інтер, 2006. – 592 с.
4. Про місцеве самоврядування [Електронний ресурс] : Закон України – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрана.
5. Про транскордонне співробітництво [Електронний ресурс] : Закон України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>. – Назва з екрана.

Малус Ангеліна Ігорівна,
Сумський державний університет, студентка магістратури
Чурилова Тетяна Миколаївна,
Сумський державний університет, кандидат юридичних
наук, доцент

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ГАРМОНІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ЗА ОБІГОМ ГМО ДО СТАНДАРТІВ ЄС

Після підписання Угоди про асоціацію України з ЄС Україна зобов'язалась адаптувати своє законодавство до вимог ЄС, у тому числі у сфері забезпечення безпечності продуктів харчування. Справа не тільки в зобов'язаннях, найголовніше – європейська система безпечності харчових продуктів визнана однією з найкращих в світі та враховує інтереси всіх, хто пов'язаний з ринком харчових продуктів.

Сучасні біотехнології відкривають перед людством значні перспективи та несуть з собою як переваги, так і можливі невідомі ризики та загрози. Найбільша увага прикута саме до генетично-модифікованих організмів, адже вплив ГМО на людину та екологічну ситуацію досліджується тривалий час та залишається невідомим.

Система державного регулювання у сфері безпечності харчових продуктів, у тому числі створення та використання ГМО знаходиться у стані реформування, отже аналіз досвіду Європейського Союзу у цій сфері є корисним.

У країнах ЄС задовго до прийняття відповідних правових приписів щодо використання ГМО в Україні цьому питанню приділялася значна увага. На сьогодні в Європейському союзі найжорсткіший у світі кодекс законів стосовно ГМО, адже починаючи ще з жовтня 1998 року де-факто був наявний мораторій на імпорт біотехнологічних продуктів до країн Євросоюзу і це заважало торгівлі Європейського союзу та США. Проте під тиском торгівельних партнерів в 2004 року ЄС замінив мораторій на переглянуту регуляторну систему, що охоплює питання безпеки ГМО, маркування та відстеження, створивши най-

жорсткішу систему контролю стосовно генетично-модифікованих продуктів [1, с. 98–99].

До найважливіших нормативно-правових актів ЄС щодо регулювання ГМО належать: Директива 2009/41/ЄС; Директива 2001/18/ЄС; Регламент ЄС 1829/2003; Регламент ЄС 1946/2003; Регламент ЄС 1830/2003. Термін «генетично модифікований організм» законодавчо визначений Директивою ЄС 2001/ 18/ ЄС від 12 березня 2001 р. Відповідно до ст. 2 (2) цієї директиви організм є генетично модифікованим, якщо його генетичний матеріал був змінений неприродним шляхом, внаслідок спаровування та/або природних рекомбінацій [2].

Слід зазначити, що процедура реєстрації ГМО в країнах ЄС є досить складною, якщо харчові продукти або корми містять чи складаються з ГМО, заява на отримання дозволу подається відповідно до Регламенту 1829/2003. Згідно з Директивою 2001/18/ЄС заява подається на розгляд до уповноваженого органу в державі – члені ЄС, де ГМО вперше виводиться на ринок. Заява повинна містити інформацію, передбачену ст. 13 Директиви 2001/18/ЄС, включаючи експертизу екологічного ризику, що виконується заявником. Протягом 90 днів із моменту отримання заяви приймається рішення у вигляді звіту про перевірку та відправляється заявникові. Якщо звіт позитивний, він надсилається до Європейської Комісії. Дозвіл є дійсним протягом 10 років та може бути продовжений за певних умов на наступні 10 років. Проте, якщо сторони погоджувального процесу не дійшли згоди, рішення про надання дозволу має бути прийняте на рівні ЄС, відповідно до процедури комітології, визначеної ст. 5 Рішення Ради 1999/468/ЄС, протягом 120 днів [3].

У країнах Європейського Союзу жорстка обов'язкова система маркування, що базується на процесі виробництва, а не на продукті, та включає широкий спектр продуктів з окремими винятками та дуже низьким пороговим рівнем. Варто зазначити, що маркуванню не підлягає продукція, вміст ГМО в якій менше 0,9 %. Пороговий рівень дійсний лише для ГМО, затверджених у ЄС, та за умов, що потрапляння ГМО у продукти є випадковим чи технічно неминучим. Даний підхід до маркування вимагає

існування системи відстеження ГМО, а також продуктів харчування та кормів, що вироблені з ГМО, на всіх стадіях виробництва, переробки та розповсюдження. Слід зазначити, що згідно зі ст. 9 (1) Постанови ЄС 834/2007 цілеспрямоване використання ГМО в органічному сільському господарстві в ЄС заборонено [3].

Таким чином, важливим принципом європейського права є принцип перестороги. Він полягає у наступному: якщо відсутня наукова впевненість щодо можливості негативного впливу на довкілля внаслідок певної господарської діяльності, така діяльність не допускається.

Ми підтримуємо позицію, що питання дозволяти або забороняти вирощування ГМ культури не повинен бути в компетенції держави. В умовах ринкової економіки споживач має сам обирати, а державне регулювання повинно зосередитися на зобов'язанні інформувати учасників ринку про те, використовують вони ГМО чи ні, і контролювати виконання цих зобов'язань та правдивість такої інформації.

Список використаних джерел

1. ГМО: контроль над обществом или общественный контроль : [моногр. под ред. В. Б. Копейкиной]. – Москва : ГЕОС. – 2005. – С. 98–99.
2. Директива ЄС 2001/ 18/ ЕС від 12 березня 2001 р. про вивільнення у навколишнє середовище генетично модифікованих організмів та про скасування Директиви Ради 90/220/ЄЕС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///C:/Users/acer/2015/Downloads/Dir_2001_18%20\(7\).pdf](file:///C:/Users/acer/2015/Downloads/Dir_2001_18%20(7).pdf). – Назва з екрана.
3. Регламент 1829/2003 Європейського Парламенту та Ради від 6 квітня 2004 року про генетично модифіковані продукти харчування та корми [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [minjust.gov.ua>file/31778](http://minjust.gov.ua/file/31778). – Назва з екрана.

ПАНЕЛЬ 3.
ПЕРЕШКОДИ НА ШЛЯХУ ПРИВЕДЕННЯ У
ВІДПОВІДНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНОГО ПРИВАТНОГО
ПРАВА ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Белкін Леонід Михайлович,
Адвокатське бюро Марка Белкіна «Еталон»,
кандидат технічних наук, старший науковий співробітник

ГАСЛО «АДАПТАЦІЇ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ» ЯК ЧИННИК НЕБЕЗПЕКИ ДЛЯ
ПРАВ ГРОМАДЯН

Актуальність теми обумовлена тим, що під виглядом «європейської адаптації» чиновники лобіюють або дійсно європейські норми, але без європейських запобіжників владному свавілля, або під виглядом «європейських» норм запроваджуються норми, які насправді не є «європейськими» або такі норми, від яких прагнуть відмовитися і самі європейці. Зокрема «диктаторські» закони від 16.01.2014 р. також називали «європейськими» [1].

В. К. Забігайло зазначає, що помилкою було б розглядати процес гармонізації права України з європейським правом переважно в контексті юридико-технічних зусиль прийняття окремих нових або часткових доповнень існуючих нормативних правових актів. Завдання значно серйозніше: йдеться про фундаментальну реконструкцію, на основі принципів, норм, стандартів і культури європейського права, правової системи України, її складових елементів, «скроєних» свого часу за радянською моделлю [2, с. 235]. Однак такий підхід в Україні здебільшого відсутній. Голова Ради Української Асоціації інвестиційного бізнесу Д. А. Леонов з цього приводу, зокрема, зазначає: «Ми вже два роки спостерігаємо хаотичне «соцзмагання» різних міністерств і відомств, які в бюрократичному пориві намагаються «наздогнати і перегнати» інші органи влади за швидкістю застосування вимог Євро-законодавства у своїй сфері. Якщо держоргану нічим похвалитися, єдиний спосіб демонстрації

своїєї корисності – показові репресії і чистки. Практично досі на рівні держави не забезпечена централізована координація впровадження вимог єврозаконodawства в цілому по національній економіці і поетапного аналізу наслідків здійснюваних дій» [3].

Так, при законодавчому запровадженні положень про так зване «маніпулювання» цінами на фондовому ринку (2011 р.) Головне науково-експертне управління Верховної Ради України зазначало, що запропонована редакція законопроекту «дасть можливість лише формально «доповісти» міжнародному співтовариству про виконання Україною своїх міжнародних зобов'язань щодо боротьби із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом. На практиці ж запропоновані норми навряд чи будуть дієвими через їх неясність, розпливчастість та відсутність механізму їх практичної реалізації». Крім того, зазначалося, що запропоновані дефініції будуть «мати суб'єктивний характер і можуть бути використані для незаконного впливу на професійну діяльність учасників фондового ринку» [4]. Зазначені застереження повністю справдилися.

У ще більшій мірі вказані недоладності проявляються зараз. Так, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) постійно лобіює небачене розширення своїх повноважень [3, 5]. І усе це подається як виконання вимог ЄС, МВФ, IOSCO. Натомість ретельний аналіз, виконаний автором [5], показав, що під виглядом імплементації правил IOSCO НКЦПФР фактично намагається проштовхнути для себе такі повноваження, які сама IOSCO не передбачає. Натомість існує ціла низка положень IOSCO, які НКЦПФР впроваджувати не збирається, оскільки це обмежить її свавілля, наприклад: передача регуляторних повноважень саморегулювним організаціям; збирання широкої звітності тільки з публічних компаній; побудова системи об'єктивного встановлення ознак маніпулювання тощо [5]. Що стосується нібито вимог МВФ, то, як об'єктивно відмічає Д. А. Леонов, «просто дивно, як ця муха ще не лопнула від роздування її до розміру слона» [3].

Дуже схожа ситуація складалася при прийнятті у 2012 р. нового Кримінального процесуального кодексу України (далі –

КПК). У пояснювальній записці до нього автори стверджували, що «проект нового КПК покликаний... привнести у нього європейські цінності та принципи, перетворити неухильне дотримання прав людини у ключову ідею всього кримінального процесу, а також забезпечити реальну, а не задекларовану рівність процесуальних можливостей сторін кримінального провадження та утвердити змагальність процесу» [6]. Однак насправді вийшло з точністю до навпаки. Наприклад, запровадження поняття «розумний строк» замість чітко вказаних строків приводить до того, що кримінальні провадження тривають роками, порушуючи права громадян.

Отже, як тільки чиновник висуває гасло «адаптації до права Європейського Союзу», необхідно ретельно перевіряти, наскільки це відповідає дійсності, оскільки «не усе те золото, що блищить».

Список використаних джерел

1. Комуністи не скасовуватимуть «європейські» диктаторські закони від 16 січня [Електронний ресурс] / Експрес. Online. – 28.01.2014. – Режим доступу: <http://www.expres.ua/news/2014/01/28/100941-komunisty-ne-skasovuvatymut-yevropeyski-dyktatorski-zakony-16-sichnya>. – Назва з екрана.
2. Забігайло В. Європейське право: міфічний постулат чи об'єктивний орієнтир розвитку законодавства України / В. Забігайло // Європейське право. – 2012. – № 1. – С. 232–236.
3. Леонов Д. А. Законодательство изменит легко, а восстановит рыночную инфраструктуру – сложно [Електронний ресурс] / Д. А. Леонов // StockWorld. – 14.07.2016. – Режим доступу: <https://www.stockworld.com.ua/ru/news/dmitrii-lieonov>. – Назва з екрана.
4. Висновок від 05.04.2011 р. Головного науково-експертного управління (реєстр № 8274 від 21.03.2011 р.) [Електронний ресурс]: офіц. веб-портал ВРУ. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=39960. – Назва з екрана.
5. Белкін Л. Під виглядом виконання Угоди про асоціацію НКЦПФР прагне отримати небачені повноваження / Л. Белкін

// Юридична газета. – 22.09.2015. – № 37–38 (483–484). – С. 38–39.

6. Пояснювальна записка від 12.01.2012 р. (реєстр № 9700 від 13.01.2012 р.) [Електронний ресурс] : офіц. веб-портал ВРУ. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=42312. – Назва з екрана.

Белкін Марк Леонідович,
Адвокатське бюро Марка Белкіна «Еталон»,
кандидат юридичних наук

ЩОДО НЕМОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА ШКОДУ ЦИМ ПРАВАМ

Актуальність теми обумовлена тим, що у практиці правозастосування України стало «модним» на самому високому рівні судових інстанцій посилалися на положення Європейської Конвенції з прав людини (далі – ЄКПЛ) та рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) таким чином, що ці акти застосовуються для обґрунтування звуження прав фізичних та юридичних осіб. Таке правозастосування є вельми сумнівним, оскільки порушується основна мета ЄКПЛ – захист прав суб'єктів призованого права, тому дослідження цих питань є актуальним.

Враховуючи взаємозв'язок права Ради Європи та ЄС [1, с. 12], аналіз такого правозастосування є доцільним, оскільки неправильне тлумачення захисту прав призводить до порушення зобов'язань перед обома європейськими інституціями.

Неможливість використання ЄКПЛ та рішень ЄСПЛ витікає із статті 53 ЄКПЛ, яка називається «Гарантія визнаних прав людини» і містить норму, відповідно до якої ніщо в цій Конвенції не може тлумачитись як таке, що обмежує чи уневажнює будь-які права людини та основоположні свободи, які можуть бути визнані на підставі законів будь-якої Високої Договірної Сторони чи будь-якою іншою угодою, стороною якої вона є.

Отже, ЄКПЛ прямо забороняє використовувати її для обмеження чи звужування прав людини і основоположних свобод. Із цією нормою певним чином кореспондується і норма ч. 3 ст. 22 Конституції України, відповідно до якої при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

До того ж статистика ЄСПЛ свідчить про те, що останній застосовує ЄКПЛ все ж таки з метою захисту прав осіб приватного права. Так, по справам, розглянутим ЄСПЛ проти України у 2013 р., у 65-ти прийнятих рішеннях (94,2 %) ЄСПЛ констатував принаймні одне порушення ЄКПЛ і тільки у 3-х не знайшов жодного порушення [2].

Однак суди України, перш за все суди вищого рівня, застосовують положення ЄКПЛ та рішення ЄСПЛ із метою, прямо протилежною захисту прав осіб. Тобто, коли український закон передбачає захист права або коли українським законом не можливо обґрунтувати обмеження права, органи судової влади застосовують з цією метою положення ЄКПЛ та рішення ЄСПЛ. Така «мода» започаткована попередньою «злочинною» владою, але із задоволенням використовується і поточною постмайданною.

Так, до 18.01.2012 р. склалась практика, відповідно до якої, позивачі, які оскаржували акти суб'єктів владних повноважень, по яким може здійснюватися стягнення грошових сум, зокрема, податкові повідомлення-рішення (ППР), незалежно від розміру нарахованих зобов'язань сплачували судовий збір як за немайновий позов. Проте, 18.01.2012 р. Вищий адміністративний суд України (далі – ВАСУ) видав лист № 165/11/13-12 «Щодо адміністративних позовів майнового характеру». У зазначеному листі суд зазначає таке: «Окремі рішення, прийняті суб'єктом владних повноважень, можуть породжувати підстави для змін майнового стану фізичної чи юридичної особи... Зі змісту рішення ЄСПЛ від 14.10.2010 р. у справі «Щокін проти України» вбачається, що збільшення податковим органом зобов'язань особи з податку є втручанням до його майнових прав». Після цього адміністративні суди почали послідовно застосовувати цю позицію заради «заробляння грошей» на власне фінансування.

Наприклад, в ухвалі ВАСУ від 30.05.2013 р. зазначене, що зі змісту Рішення ЄСПЛ від 14.10.2010 у справі «Щокін проти України» убачається, що збільшення податковим органом зобов'язань особи з податку є втручанням до його майнових прав. Отже, за практикою ЄСПЛ вимога про визнання протиправним рішення суб'єкта владних повноважень, яке впливає на склад майна позивача, у тому числі шляхом безпідставного стягнення податків, зборів, штрафних санкцій тощо, є майновою... Оскільки за подання даної позовної заяви до суду ОСОБА_1 сплатив судовий збір у сумі 32,19 грн та зазначені в ухвалі суду першої інстанції недоліки не усунув в установленний строк, то суди правомірно дійшли висновку, що позовна заява... підлягає поверненню позивачеві.

Тобто суд, керуючись принципом верховенства права, відмовив у судовому захисті права, що гарантований у ст. 6 ЄКПЛ. Цей приклад гарно ілюструє, як адміністративні суди України «розуміють» принцип верховенства права та сутність ЄКПЛ. На сьогоднішній день, відповідно до Єдиного державного реєстру судових рішень, рішення «Щокін проти України» є найпопулярнішим із всіх рішень ЄСПЛ, тобто адміністративні суди використовують рішення «Щокін проти України» як джерело права, спрямоване на обмеження прав приватних осіб.

Отже, на даний момент у судовій практиці України існує практика використання ЄКПЛ та рішень ЄСПЛ для обґрунтування ОБМЕЖЕНЬ чи ПОГІРШЕННЯ прав громадян, у той час, як стаття 53 Конвенції не допускає такого підходу. Така практика не може бути прийнятною і повинна бути виправлена. У той же час практично не можна знайти застосування вказаних міжнародних актів для захисту прав людини. На даний момент рекордсменом у формальному застосуванні є рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Щокін проти України», яким суди обґрунтовують стягнення сумнівних сум судових зборів і відповідну відмову (!) у правосудді. Дана негативна тенденція не змінилася і при поточній постмайданній владі, навпаки, збільшення розміру судового збору ще більше утруднило суб'єктам приватного права доступ до правосуддя.

Список використаних джерел

1. Грицяк І. А. Розвиток європейського управління в контексті впливу на державне управління в Україні : автореф. дис... д-ра юрид. наук : спец. 25.00.01 / І. А. Грицяк. – Київ, 2006. – 28 с.
2. Статистика щодо України (2013 рік) [Електронний ресурс] : офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини – 24.03.2014 р. – Режим доступу : <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/applicant/court/information/statistika/statistika-shhodo-ukraiini-2013-rik.html>. – Назва з екрана.

Божко Володимир Миколайович,
Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, доцент

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА РІВНУ ПЛАТУ ЗА РІВНОЦІННУ ПРАЦЮ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Рівність – один із загально-правових принципів, який повинен пронизувати усю правову систему, систему права, а отже, й норми інституту оплати праці. Тому й у п. 2 ст. 23 Загальної декларації прав людини проголошено: кожна людина без будь-якої дискримінації має право на рівну плату за рівну працю. Згідно з пп. І п. а) ст. 7 Міжнародного пакту про економічні, соціальні й культурні права, держави-учасниці «визнають право кожного на ... винагороду, що забезпечувала б як мінімум усім працівникам ... рівну винагороду за рівноцінну працю без будь-якої різниці, причому жінкам повинні гарантуватись умови праці, не гірші від умов, створених чоловікам, з рівною платою за рівну працю».

Вимога щодо обов'язковості дотримання принципу рівності в оплаті праці міститься не лише в первинному, але й у вторинному законодавстві та у прецедентній практиці Суду Європейського Союзу (далі – Суд ЄС). Зокрема, в ст. 119 Римського

Договору про заснування Європейського економічного співтовариства (далі – ЄЕС) від 25 березня 1957 року держави-учасниці зобов'язалися дотримуватися «принципу рівної плати чоловіків та жінок за рівну працю». Згодом, 2 жовтня 1997 року, 15 країн-учасниць ЄЕС підписали Амстердамський договір «Про Європейський Союз», відповідно до ст. 141 якого «кожна держава-учасниця забезпечує застосування принципу рівної плати працівникам чоловічої та жіночої статі за однакову або рівноцінну роботу». Це й же припис відтворено і в ст. 157 Ніщського Договору «Про функціонування Європейського Союзу». Термін «плата» означає звичайну базову або мінімальну заробітну плату або будь-яку іншу винагороду, котру безпосередньо або опосередковано працівник отримує за свою роботу від роботодавця. Рівна плата без дискримінації за ознакою статі означає: (а) що плату за однакову роботу, оплачувану відрядно, обчислюють на основі тих самих розцінок; (b) що плата за однакову роботу, оплачувану погодинно, здійснюється в однаковому розмірі (157 TFEU).

Окрім первинного законодавства, принцип рівної оплати за рівноцінну працю чоловіків та жінок закріплено в актах так званого «вторинного» законодавства ЄС – директивах Ради ЄС, котрі, згідно з правовою позицією Суду ЄС, сформульованою у справі «Pueblo Minislero v. Ratti», є джерелом права ЄС, мають «прямий» характер дії й загальнообов'язкову силу для всіх держав-учасниць ЄС.

Відповідно до ст. 1 Директиви Ради ЄЕС 75/117/ЄЕС від 10 лютого 1975 року «Про наближення законів держав-членів щодо застосування принципу рівної оплати праці для чоловіків та жінок», стосовно тієї самої або рівноцінної роботи ліквідуються всі види дискримінації на підставі статевої приналежності щодо оплати праці. Тому, якщо для оплати праці використовується система класифікації професій, то вона повинна ґрунтуватися на однакових критеріях для чоловіків і жінок, та формуватися таким чином, щоб виключити будь-яку дискримінацію за статевою ознакою.

Наступною прийнятою Радою ЄЕС була Директива 76/207/ЄЕС

від 9 лютого 1976 року «Про імплементацію принципу рівності чоловіків і жінок у питаннях працевлаштування, професійної освіти, просування по службі та умов праці». Завдяки їй, прагнули поширити принцип рівності чоловіків і жінок не лише на оплату праці, але й на умови їх працевлаштування, професійного навчання, просування по службі та інші умови праці. Крім того, в п. 1 ст. 2 заборонено пряму і непрямую дискримінацію за статевою ознакою.

29 червня 2000 року Рада ЄС ухвалила Директиву 2000/43/ЄС «Щодо імплементації принципу рівності між особами незалежно від расової чи етнічної приналежності», відповідно до п. 1 ст. 2 якої принцип рівності означає, що не повинно бути жодної прямої чи опосередкованої дискримінації на основі расової або етнічної приналежності. Пряма дискримінація має місце, якщо з однією особою поводяться, поводитись або можуть поводитись гірше, ніж з іншою у порівнянній ситуації на основі расової чи етнічної приналежності (пп. а) п. 2 ст. 2), а опосередкована дискримінація – якщо очевидно нейтральна умова, критерій або практика поставили б особи певної расової чи етнічної приналежності в особливо незручне становище порівняно з іншими особами, якщо тільки така умова, критерій або практика об'єктивно виправдані законною метою, а засоби досягнення такої мети є адекватними і необхідними (пп. б) п. 2 ст. 2). Ця Директива поширювалась на оплату праці в державному та приватному секторах економіки (пп. с) п. 1 ст. 3).

Подальшою була прийнята Директива 2000/78/ЄС від 27 листопада 2000 року «Про встановлення загальної системи рівності у сфері зайнятості й професійної діяльності». Нею Рада ЄС заборонила пряму та опосередковану дискримінацію в оплаті праці не тільки на основі релігійних переконань, але і через інвалідність, вік або сексуальну орієнтацію.

Нарешті, 5 липня 2006 року Європейський парламент та Рада ЄС ухвалили Директиву 2006/54/ЄС «Про реалізацію принципів рівних можливостей і рівноправного поводження щодо чоловіків та жінок у питаннях працевлаштування й зайнятості», спрямовану на протидію прямій та непрямій дискримінації в оплаті

праці (пп. б) ч. 2 ст. 1). Згідно з пп. е) п. 1 ст. 2 Директиви «плата за працю» – звичайна базова або мінімальна заробітна плата або оклад та будь-яка інша винагорода, яку отримує працівник безпосередньо або опосередковано, у зв'язку із його трудовими відносинами від роботодавця. У випадку виконання однакової або рівноцінної роботи має бути усунута пряма або непряма дискримінація стосовно всіх умов винагороди у державному або приватному секторах економіки. Тому, якщо для визначення розміру плати за працю використовується система класифікації посад, вона має ґрунтуватися на однаковому критерії для чоловіків і жінок й виключити можливість будь-якої дискримінації за статевою ознакою (ст. 4). Держави-учасниці можуть передбачити диференціацію правового регулювання оплати праці за умови, що різниця у ставленні буде зумовлена характером професійної діяльності або середовищем, у якому вона здійснюється, кваліфікаційними вимогами до працівників.

У Комюніке Європейської Комісії від 18 липня 2007 року «Подолання розриву в оплаті праці чоловіків та жінок» наголошується, що відмінність в оплаті праці чоловіків і жінок й надалі зумовлена не об'єктивними, а дискримінаційними чинниками. Зокрема, традиційно недооцінюється та робота, котру переважно виконують жінки. Так, фізична праця оцінюється вище, аніж праця, що потребує міжособистісного спілкування, або вищеоплачуваною є праця, котра передбачає фінансову відповідальність, аніж відповідальність за людей.

Задля спрощення процедури та полегшення порівняння різної праці 17 липня 1996 року Комісія ЄС ухвалила Звід практики щодо здійснення рівної плати за рівноцінну працю жінок і чоловіків, у якому містяться практичні поради роботодавцям як уникнути дискримінації в оплаті праці.

20 вересня 2001 року Європейський парламент створив спеціальний Європейський гендерний інститут, який має здійснювати експертизу рівної плати за рівноцінну працю.

21 вересня 2010 року Європейська Комісія затвердила Стратегію забезпечення рівності чоловіків і жінок на 2010–2015 роки, одним із пріоритетних напрямів якої стала вимога втілення

рівності в оплаті рівноцінної праці чоловіків і жінок. Реалізація цієї Стратегії дасть змогу збільшити прозорість в оплаті праці, залучити жінок до роботи в нетрадиційних для них професіях, створити гендерно-нейтральну систему класифікації посад, а також запровадити Європейський день рівної оплати праці як засіб підвищення обізнаності жінок про їх право на рівну плату за рівноцінну працю.

6 грудня 2013 року Європейська комісія опублікувала Звіт про застосування Директиви 2006/54/ЕС, в якому констатує, що всупереч розвиненому механізму подолання дискримінації в оплаті праці, досі на теренах ЄС зберігається розрив у розмірі заробітної плати чоловіків та жінок, котрі виконують рівну та/або рівноцінну працю, в середньому на рівні 16,2 %.

Гамбург Інна Аркадіївна,

Класичний приватний університет м. Запоріжжя,
кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА ДО ПОРЯДКУ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Процеси глобалізації у світі та поширення концепції вільної торгівлі викликали потребу в узгодженні та уніфікації процедур і вимог, що застосовуються до товарів (продукції, робіт, послуг) та транскордонної торгівлі ними. Зазначена вище тенденція не оминула і систему технічного регулювання, що складається з таких сфер, як стандартизація, сертифікація (оцінювання відповідності), метрологічної діяльності. У зв'язку з обраним Україною курсом на європейську інтеграцію вона мала включитись у процес усунення технічних бар'єрів у торгівлі, гармонізації законодавства, у тому числі щодо технічного регулювання у сфері господарювання, з європейським законодавством.

Для ефективного функціонування та розвитку системи технічного регулювання необхідно створити чітко регламентований порядок. При цьому порядок технічного регулювання – це сукупність процедур встановлення, застосування та виконання

обов'язкових та добровільних вимог до продукції та інших об'єктів (процедури стандартизації), процедур перевірки (добровільно або обов'язково) їх дотримання шляхом оцінювання відповідності (процедури підтвердження відповідності), процедур, пов'язаних із забезпеченням єдності вимірювань за допомогою спеціальних засобів вимірювальної техніки за спеціальними схемами (процедури метрологічної діяльності), а також процедур здійснення певних засобів технічного регулювання (контролю (нагляду), акредитації тощо).

В умовах глобалізації світової економіки всі складові системи технічного регулювання демонструють тенденцію до уніфікації, одночасно надаючи додаткову гнучкість виробникам, які суворо конкурують між собою. У той час як метрологія вже давно стала предметом міжнародної уніфікації, сфери стандартизації, оцінювання відповідності й акредитації органів з оцінювання відповідності були визнані технічними бар'єрами в торгівлі переважно у другій половині 20-го сторіччя, особливо починаючи з 70-х років, коли і розпочався процес їхньої гармонізації. Практично це реалізувалося у тому, що після схвалення угоди Про технічні бар'єри в торгівлі у 1979 р. [1], Європейська Рада видала Резолюцію від 07 травня 1985 р. про новий підхід до технічної гармонізації та стандартів, Резолюцію про глобальний підхід до оцінки відповідності від 21 грудня 1989 р., Рішення про запровадження так званого «глобального» (модульного) підходу до процедур оцінки відповідності у 1990 р., десятки Директив «нового підходу», що містять суттєві вимоги безпеки для різних товарів, на протязі всіх років після прийняття першої Резолюції [2].

Найважливішим та найскладнішим завданням при застосуванні цих документів стало узгодження них з національним законодавством країн Європи таким чином, щоб не ущемити їхні інтереси. У Настанові щодо імплементації директив Нового підходу чітко визначена можливість кожної держави-члена встановлювати торговельні бар'єри в інтересах забезпечення здоров'я та безпеки людей, захисту споживачів та охорони навколишнього середовища.

Відповідно до названих міжнародних документів у законах України: «Про стандартизацію» від 06 червня 2014 р. [3], «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» від 15 січня 2015 р. [4] враховані норми щодо добровільного застосування стандартів, перенесення обов'язкових вимог до технічних регламентів та впровадження міжнародної практики розробки стандартів з наданням бізнесу великих можливостей участі у процесі стандартизації. І все ж той факт, що українські товари в основному не можуть конкурувати на європейських ринках з товарами з інших країн, свідчить про недосконалість існуючого порядку технічного регулювання в Україні, відсутність єдиного вектору розвитку української та європейської правових систем.

Ця проблема має бути вирішена на законодавчому рівні шляхом прийняття спеціального Закону України «Про технічне регулювання», в якому будуть відтворені основні вимоги Нового та Глобального підходів. Також необхідно затвердити оптимальний перелік товарів, на які мають бути розроблені технічні регламенти з урахуванням ступеня ризику цих товарів для здоров'я і безпеки людини і спричинення шкоди навколишньому середовищу з встановленням обов'язкової форми оцінки відповідності спеціальними акредитованими лабораторіями. Для інших товарів, вимоги до яких встановлені у стандартах, має бути встановлена диспозитивна норма щодо здійснення процедури оцінки відповідності. Це забезпечить визнання в ЄС результатів робіт з оцінки відповідності, проведених в Україні (українські виробники після проведення процедури оцінки відповідності акредитованими лабораторіями самостійно зможуть маркувати свою продукцію знаком «СЕ»), що призведе до зменшення бар'єрів у торгівлі, дозволить заощадити значні кошти та створити справжню зону вільної торгівлі.

А в цілому – потрібно створювати зрозумілу і прозору національну систему технічного регулювання, що забезпечує врегулювання всіх питань у сфері технічного регулювання. В рамках цієї системи, в тому числі буде можливо створити авторитетні і зрозумілі процедури підтвердження відповідності, гідні визнання в Європі і здатні відкрити українським товарам доступ на нові ринки.

Список використаних джерел

1. Угода про технічні бар'єри в торгівлі – Результати уругвайського раунду переговорів / Тексти оригінальних документів. – Київ : «Вимір», Секретаріат Міжвідомчої комісії з питань вступу України до СОТ, 1998. – С. 131–152.
2. «Глобальный подход» – политика Европейского Союза в области оценки соответствия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://webportalsrv.gost.ru/portal/DOR-www.nsf/all/>. – Назва з екрана.
3. Про стандартизацію : Закон України від 05 червня 2014 р. № 1315-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 31. – Ст. 1058.
4. Про технічні регламенти та оцінку відповідності : Закон України від 15 січня 2015 р. № 124-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 14. – Ст. 96.

Капітаненко Наталія Петрівна,
Запорізька державна інженерна академія,
кандидат юридичних наук, доцент

СТВОРЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ГРАЛЬНОГО БІЗНЕСУ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Азартні ігри як поодинокі соціальне явище, а з часом і як основа одного з видів підприємницької діяльності – грального бізнесу, стали невід'ємною частиною розвитку цивілізації. У сучасному світі гральний бізнес є розвинутим, бюджетоутворюючим і соціально відповідальним видом господарської діяльності та складовою індустрії розваг.

Поява діяльності з організації та проведення азартних ігор в Україні обумовлена демократичними перетвореннями в політичній та економічній сферах суспільства початку 90-х років ХХ ст. Однак подальший стихійний, масовий, недостатньо врегульований, а відтак і мало контрольований з боку держави ринок гральних послуг, створивши соціальну загрозу для суспільства, був заборонений Законом України «Про заборону граль-

ного бізнесу в Україні» від 15 травня 2009 р. [1]. Відповідно до вказаного Закону Кабінет Міністрів України протягом трьох місяців з дня набрання чинності Законом повинен розробити і внести на розгляд парламенту законопроект про діяльність з організації та проведення азартних ігор у спеціально відведених для цього гральних зонах. Тим не менше, напрацювання законопроектів щодо регламентації такого специфічного виду діяльності [2, с. 123–125], а також дискусії, не завжди конструктивні, стосовно реформування моделі ринку не сприяли прийняттю відповідного закону, що створює передумови для наукового пошуку з використанням, зокрема, європейського досвіду.

Механізм правового регулювання, як взята в сукупності система правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин, включає юридичні норми, принципи права, правосвідомість, інтерпретаційні та індивідуальні правові акти, правові відносини, заходи юридичного примусу та юридичної відповідальності [3, с. 220]. Саме створення механізму правового регулювання відносин у сфері грального бізнесу надасть можливість системно врегулювати заборонений, але нелегально існуючий вид діяльності.

В Європейському Союзі відсутнє єдине законодавство щодо врегулювання сфери азартних ігор і кожна держава самостійно регламентує цю сферу. Передусім, варто визначитися з видом моделі регулювання суспільної сфери. Країни Європи проводять ліберальну політику з боку держави на основі повної легалізації азартних ігор шляхом посиленого державного контролю за діяльністю гральних закладів (Естонія, Великобританія). Більшість країн Європи застосовують певні обмеження діяльності, наприклад, зонування, тобто виділення певних територій в країні, де дозволено проводити зазначений вид діяльності. Так, в Португалії виділено десять гральних зон – територій муніципалітетів, які одночасно є туристичними центрами країни. Як виняток, дозволяються ігри на борту суден або літаків, зареєстрованих в Португалії, але лише за межами країни [4, с. 145].

Слід звернути увагу також на кількість операторів на ринку та їх форму власності. Державна монополія на проведення

азартних ігор існує в Бельгії, Австрії, Норвегії, Нідерландах, в той час як в Швеції функціонують оператори державної і приватної форми власності, для яких передбачені певні вимоги організаційного (вид організації, ліцензування) та майнового (розмір статутного капіталу, вартість ліцензії) характеру. Зокрема, законодавство Болгарії забороняє бути організаторами азартних ігор особам, які мають судимість, були визнані банкрутами, притягувалися до юридичної відповідальності за порушення податкового або гравального законодавства. До речі, збільшення вартості ліцензії призводить до укрупнення гравального бізнесу і спрощує за ним контроль, що є загальносвітовою тенденцією.

Законодавство європейських країн детально регламентує діяльність гравальних закладів (тривалість робочого часу та графік роботи; вік відвідувача та процедуру його ідентифікації; відсоток виплати виграшів від суми прийнятих ставок тощо).

Досвід країн Європи свідчить, що зіткнувшись з дилемою подальшого збільшення податкових доходів від азартних ігор та можливими негативними соціальними наслідками від їх подальшого розширення, було обрано шлях достатньо жорсткого державного регулювання діяльності з високим рівнем оподаткування.

Таким чином, європейський досвід може бути запозичений для створення механізму правового регулювання відносин у сфері гравального бізнесу в Україні. Є сподівання, що завдяки Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (глава 6 розділ IV) [5], ратифікованій Верховною Радою України [6], права та свободи особи стосовно заснування і здійснення підприємницької діяльності та торгівлі послугами будуть належним чином забезпечені та гарантовані.

Список використаних джерел

1. Про заборону гравального бізнесу в Україні : Закон України від 15 травня 2009 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 38. – Ст. 536.
2. Правове регулювання гравального бізнесу: європейський досвід, практика в пострадянських країнах, перспективи України / за заг. ред. І. В. Сергієнко, І. Ю. Фоміна, Р. Б. Хороль-

- ського. – Київ : Юридична компанія «Фомін, Сергієнко та партнери», 2015. – 136 с.
3. Загальна теорія держави і права: [підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. ; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Харків : Право, 2009. – 584 с.
 4. Азартна гра в Україні та за кордоном. Нарис сучасної теорії правового регулювання ігор на гроші: монографія / Д. О. Гетманцев. – Київ : ТОВ «СЕЕМ Принт», 2008. – 209 с.
 5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 липня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011. – Назва з екрана.
 6. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16 вересня 2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 40. – Ст. 2021.

Коваленко Наталія Володимирівна,
Харківський регіональний інститут державного управління
НАДУ при Президентіві України,
кандидат наук з державного управління

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН ЯК ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Нормативно-правовий механізм державного регулювання ринкових відносин можна вважати, на наш погляд, одним із базових інституціональних механізмів, що здатен забезпечити, з одного боку, розвиток ринкового (підприємницького) середовища, а з іншого, – максимально знизити трансакційні витрати як виробників, так і споживачів товарів та послуг (інформативна

невідповідність, спекулятивні ціни так званих природних монополій, загрози здоров'ю громадян тощо).

Інституціоналізація ринку стосується як упровадження державного механізму управління (протидія держави неспроможностям ринкової самоорганізації), так і задіяння механізмів державного управління (подолання суперечностей соціально-економічного розвитку) [2].

Змістом механізмів державного управління, на наш погляд, можна вважати таке:

- створення і підтримка підприємств державної та державно-приватної форм власності;
- упровадження сучасної технології державно-приватного партнерства;
- застосування антимонопольного та антикорупційного законодавства;
- застосування соціальних технологій мотивації, створення преференцій підприємництву для виробництва життєво важливих товарів та послуг;
- цілеспрямоване фінансування розроблення й реалізації окремих програм та проектів інформаційного забезпечення громадян;
- застосування механізму державного замовлення тощо.

Серед механізмів державного управління фахівці виокремлюють як базові такі:

- нормативно-правовий;
- організаційний;
- фінансово-економічний;
- культурно-комунікативний;
- соціально-психологічний;
- політико-адміністративний;
- інформаційно-аналітичний тощо [1].

Судячи із зазначеного, базою для дії державного механізму управління є не адміністрування ринку, а створення необхідної і достатньої правової основи для його функціонування. А це означає, що в сучасному суспільстві держава стає ефективним суб'єктом ринку, оскільки сам він не може упоратись з такими своїми залежностями:

- прагне до інформативної асиметрії, що надає переваги продавцю та збільшує витрати покупця;

- вимагає вимушеної дифузії декількох секторів (ринок сировини та матеріалів; ринок товарів та окремих побутових послуг; ринок праці; інформаційний ринок; ринки соціальних послуг, що стосується охорони здоров'я, освіти тощо), відтак, державне управління має здійснюватись на основі його сегрегації (виокремлення й розподілу впливу);

- потребує зменшення до мінімуму трансакційних витрат («у складних суспільствах, – зазначає відомий інституціоналіст Д. Норт, – прибутки від опортуністичної поведінки, шахрайства та ухиляння від зобов'язань зростають, тому примус третьої сторони (тут держави. – Н. К.), – суттєво важливий» [цит. за 3, с. 77]) та ін.

Протягом ХХ ст. держава із виключно політико-правового інституту перетворюється ще й на потужний соціально-економічний інститут, що забезпечує функціонування орієнтованого на людину ринкового господарства. Сучасна «ефективна держава» здатна виконувати роль каталізатора, інструмента, стимула й доповнення до приватно підприємницької діяльності, свідомо модернізовувати ринкове середовище, застосовуючи при цьому один із основних принципів інституціональної теорії: конкуренція скрізь, де це можливо, державне регулювання – скрізь, де необхідно.

Розбудова інфраструктури та інституціоналізація ринку в Україні відбуваються суперечливо. До сих пір не подолано, на нашу думку, психологію так званого «соціалістичного» господарювання та «первинного накопичення капіталу». Орієнтація політики держави на «швидкі зміни» (лібералізм, приватизацію та дерегулюацію) на початкових стадіях розвитку ринкових відносин виявилась неефективною, здатною привести лише до «дикого ринку», «анархо-капіталізму». Виходом із цього стану може бути науково обґрунтована розробка та впровадження стратегії розвитку внутрішнього ринку, що включає його захист від зовнішніх негативних впливів та суттєве підвищення внутрішньої мобільності капіталу.

Отже, якщо в розвинутих ринкових суспільствах ведеться активний пошук відповідей на постійно виникаючі ринкові виклики, то в трансформаційних суспільствах має відбуватися напружене наукове осмислення специфіки ринку, виявлення загального та особливого для становлення й утвердження ринку як системного утворення.

Список використаних джерел

1. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – Київ : НАДУ, 2010. – 820 с.
2. Корженко В. В. Категорії «державний механізм управління» та «механізм державного управління»: порівняльний аналіз / В. В. Корженко, Т. М. Лозинська // Теорія та практика державного управління : зб. наук. праць. – Харків : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2008. – № 2. – С. 16– 24.
3. Лозинська Т. М. Національний продовольчий ринок в умовах глобалізації : [монографія] / Т. М. Лозинська. – Харків : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2007. – 272 с.

Козаченко Юлія Анатоліївна,

ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія»,
кандидат юридичних наук, викладач

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ПАЦІЄНТА В АСПЕКТІ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Результати європейських досліджень на відповідність вітчизняної системи охорони здоров'я стандартам Європейського Союзу з прав пацієнтів, свідчать про низький рівень забезпечення прав пацієнтів в Україні [1]. Одним із пріоритетних напрямів удосконалення національного законодавства в сфері забезпечення прав пацієнтів є оптимізація інституту адміністративної відповідальності медичних працівників.

У Кодексі України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. (далі – КУпАП) практично відсутні норми, які б встановлювали адміністративну відповідальність медичних працівників за невиконання або неналежне виконання професійних обов’язків. Серед правопорушень, які передбачені чинним КУпАП і мають відношення до забезпечення прав пацієнтів, необхідно зазначити такі: порушення обмежень, встановлених для медичних і фармацевтичних працівників під час здійснення ними професійної діяльності (ст. 44-2); порушення встановленого порядку взяття, переробки, зберігання, реалізації і застосування донорської крові та (або) її компонентів і препаратів (ст. 45-1); порушення законодавства про захист прав споживачів (ст. 156-1); виконання робіт, надання послуг громадянам-споживачам, що не відповідають вимогам стандартів, норм і правил (ст. 168-1) [2] тощо.

Про необхідність доповнення КУпАП низкою статей, які б встановлювали адміністративну відповідальність за порушення умов і порядку надання медичної допомоги пацієнту, свідчать факти недотримання прав особи, яка звертається за медичною допомогою або отримує її. Правопорушення, які вчинюються медичними працівниками, підривають авторитет лікарів та медицини, тягнуть негативні наслідки, спричиняють утрату здоров’я, призводять до смерті пацієнтів. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. (далі – КК України) передбачає відповідальність за кримінальні правопорушення у медичній сфері, зокрема за ст.ст. 138–145 [3], але у сучасній судовій практиці притягнення медичних працівників до кримінальної відповідальності за цими статтями поодинокі.

У результаті дослідження офіційної інформації стосовно кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень на території України за ст.ст. 138–145 КК України, кількості закритих та переданих до суду кримінальних проваджень за ст.ст. 138–145 КК України, кількості винесених судами обвинувальних вироків за ст.ст. 138–145 КК України за 2010–2015 роки можна зробити наступні узагальнення.

Протягом 2010–2015 рр. кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 138–145 КК України, збільшилась у 5,9 рази (з 101 по 591), проте загальна кількість випадків притягнення до кримінальної відповідальності осіб, що їх вчинили, залишається незначною (45 обвинувальних вироків, з них 42 – по обвинуваченню за ст. 140 КК України). У більшості випадків справи не доходять до суду, закриваються на етапі досудового розслідування. Так, у 2014 році кількість кримінальних правопорушень, за якими провадження були направлені до суду, склала лише 1,06 %, у 2015 – 1,18 %.

Представники медичної сфери зазначають, що найчастіше причиною такої ситуації є не відсутність у діяннях медиків складу кримінального правопорушення, а недоліки у роботі слідчих і судових органів [4, с. 45]. Розслідування кримінальних правопорушень, вчинених при наданні медичної допомоги, ускладнене об'єктивними обставинами, детермінованими своєрідністю предмета доказування, особливостями збирання, аналізу й оцінювання медичної інформації, відсутністю спеціальних медичних знань у слідчих і судових органів, круговою порукою в медичній сфері.

Результати досліджених статистичних відомостей свідчать про порушення одного з основних принципів юридичної відповідальності – принципу невідворотності покарання, згідно з яким жодне порушення не повинне залишатися без покарання. Невідворотність покарання полягає в обов'язковому встановленні юридичної відповідальності за протиправні діяння та обов'язковій реакції уповноважених державою органів на правопорушення у вигляді застосування заходів юридичної відповідальності.

Оскільки «об'єктом» діяльності медичних працівників є життя і здоров'я людини, які відповідно до Конституції України є найвищою соціальною цінністю, то такий «об'єкт» має бути максимально захищений, у тому числі шляхом встановлення адміністративної відповідальності за порушення умов і порядку надання медичної допомоги пацієнту. Встановлення адміністра-

тивної відповідальності за порушення прав пацієнтів надасть можливість у випадках, коли в діянні медичного працівника відсутній склад кримінального правопорушення, притягнути його до адміністративної відповідальності; сприятиме подоланню безкарності, яка існує в медичній сфері; матиме превентивний характер, запобігатиме вчиненню нових правопорушень як самим порушником, так й іншими особами.

Реалії сьогодення свідчать про те, що в Україні права пацієнта, на жаль, здебільшого мають декларативний характер та ігноруються в медичній практиці. З огляду на це, законодавство, яке встановлює відповідальність за порушення, скоєні медичними працівниками під час професійної діяльності, потребує удосконалення, зокрема за рахунок запровадження нових складів адміністративних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Україна крізь призму Європейської хартії прав пацієнтів: результати виконання в Україні другого етапу європейських досліджень на відповідність стандартам ЄС з прав пацієнтів / В. В. Глуховський та ін. ; Європ. прогр. Міжнар. фонду Відродж. «Розвиток співпраці аналітичних центрів України та країн Західної Європи». – Київ : Дизайн і поліграфія, 2012. – 158 с.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
4. Голованова І. А. Практичні проблеми формування медичного права в Україні: основні тенденції судової практики в сфері захисту права на охорону здоров'я / І. А. Голованова, А. О. Шерстюк // Теоретико-правові засади формування сучасного медичного права в Україні : збірник матеріалів наук.-прак. конф. – Полтава : ТОВ «Техсервіс», 2014. – С. 38–46.

Корженко Володимир Васильович,
Харківський регіональний інститут державного управління
НАДУ при Президентіві України,
доктор філософських наук, професор

НАБУВАЛЬНА ДАВНІСТЬ: ПРАВО І МОРАЛЬ

Навіть освіченому громадянину в Україні, на наш погляд, важко зрозуміти ст. 344 «Набувальна давність» Цивільного кодексу (далі – ЦК): «Особа, яка добросовісно заволоділа чужим майном і продовжує відкрито, безперервно володіти нерухомим майном протягом десяти років або рухомим майном – протягом п'яти років, набуває право власності на це майно (набувальна давність), якщо інше не встановлено цим Кодексом» [3]. Що означає «добросовісне заволодіння чужим майном»? Без слова «добросовісно» «заволодіння чужим майном» з точки зору моралі – це крадіжка. Отже, чи можна добросовісно вкрати? Виявляється, що можна згідно із ст. 344 ЦК України. Про це свідчить науково-практичний коментар ЦК, що здійснений (маю надію) фахівцями: «Інститут набувальної давності, – читаємо в коментарі, – вперше введений в національне законодавство даним ЦК. Цей інститут має своєю метою надати існуючим фактичним відносинам юридичного значення, слугує установленості права та цивільного обігу» (підкреслено мною. – В. К.) (Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. – Т. 1, 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mego.info/матеріал/глава-24-набуття-права-власності>).

Важливим є те, що ЦК не передбачає з'ясування питання, яким чином відбулося «добросовісне заволодіння чужим майном», тобто чи немає тут елементів злочину. Зазначений Науково-практичний коментар щодо цього дає пояснення, що є досить туманним. Наприклад, «добросовісне володіння припускає, що особа не знала і не повинна була знати, що володіє річчю незаконно...» і далі «володілець повинен володіти річчю відкрито, без таємниць...», а «безперервність означає, що на протязі означеного в законі строку володілець не вчиняв дій, що

свідчили б про визнання ним обов'язку повернути річ власнику...».

Інститут «набувальної давності» справді введено в українське законодавство вперше, адже згідно із Цивільним кодексом УРСР, що діяв з 01.01.1964 р. й до 01.01.2004 р. ([Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KD0008.html) у ст. 137 «Безхазяйне майно» записано: «Майно, яке не має власника або власник якого невідомий (безхазяйне майно), надходить у власність держави за рішенням виконавчого комітету районної, міської Ради народних депутатів, винесеним за заявою фінансового органу.

Безхазяйне майно, що належало колгоспному дворові, надходить у власність колгоспу, на території якого знаходиться це майно, за рішенням виконавчого комітету районної, міської Ради народних депутатів, винесеним за заявою колгоспу». Отже, виявляється, що власника завжди легко знайти – це держава. Що стосується колгоспного майна (рухомого й нерухомого), то до 01.01.2004 р. його вже давно не існувало. Де поділося? Відповісти дуже легко – «добросовісно привласнено».

Цікаво, що навіть у Зводі законів Російської імперії (ст. 406), як свідчить І. В. Лисенко, посилаючись на працю відомого російського правника Д. І. Мейера «Русское гражданское право» (1902 р.), зазначається таке: речі, які не належать нікому конкретно та знаходяться на території Російської держави, належать державі [2]. Тому, хоча в доктрині російського законодавства був такий спосіб набуття права власності, як заволодіння безхазяйною річчю, чинні норми виключали його з практичного обігу в юриспруденції.

У процесі аналізу будь-якої правової норми сьогодні в Україні прийнято посилатися на римське право. Отже, при розгляді питання щодо набуття права приватної власності на рухоме й нерухоме з урахуванням необхідності гарантування охорони прав учасників правовідносин, можна нагадати право часів Стародавнього Риму [там само]. У римському приватному праві, як відомо, сформульовано основні положення, що стосуються цивільних відносин громадян, в тому числі й способи набуття

права власності. Йдеться, зокрема, про *первісні* й *похідні* способи набуття права власності. Так, до первісного набуття права власності належали захоплення й заволодіння (occupatio) нічийною річчю. Цим шляхом набувались у власність речі військового супротивника (ex hostibus), а також рухоме і нерухоме майно, в тому числі різні споруди та будівлі [там само]. Чи можна це залишати поза уваги?

До того ж невідомо, що чекає в майбутньому на ринок землі у зв'язку із ст. 119 Земельного кодексу України: «Набуття права на земельну ділянку за давністю користування (набувальна давність)» [1]. Усякі коментарі з цього приводу в умовах сучасного українського правового поля, на наш погляд, можна вважати зайвими, оскільки закон «живе» виключно лише в суді (див. Земельний кодекс України : Науково-практичний коментар / За ред. В. І. Семчика. – Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 676 с.; Науково-практичний коментар до Земельного кодексу України: Підготовлено в рамках спільного проекту Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй та Міністерства юстиції України «Юридичне забезпечення прав і можливостей бідних» Київ-2012. – 145 с.; Науково-практичний коментар Земельного кодексу України, 2011р. – Розділ III Права на землю НА ЗЕМЛЮ, ст.78–151 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mego.info/матеріал/глава-19-набуття-і-реалізація-права-на-землю>).

Список використаних джерел

1. Земельний кодекс України [Електронний ресурс]: від 25.10.2001 р. № 2768-III. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (Редакція від 02.11.2016).
2. Лисенко І. В. Щодо підстав набуття права приватної власності на житло [Електронний ресурс] / І. В. Лисенко. – Режим доступу: <http://pravoznav.es.com.ua/period/article/3592/I>. – (11.11.2016 р.). – Назва з екрана.
3. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]: від 16.01.2003 р. № 435-IV. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page> (Редакція від 02.11.2016).

Орлова Ірина Миколаївна,

Класичний приватний університет, кандидат юридичних наук

ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ ПРО РЕКЛАМУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ АДАПТАЦІЇ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Відмова від адміністративно-командної системи управління економікою, усунення жорсткого централізованого планування господарської діяльності, становлення та розвиток підприємництва в Україні змінили ставлення до реклами, призвели до зростання її ролі, започаткували основи рекламної діяльності.

Реклама як багатоаспектне, складне та суперечливе явище має як позитивні (сприяння росту економіки, підтримання конкуренції, інформування споживачів, розширення ринків для нових товарів тощо), так і негативні (виснаження ресурсів, монополізація, створення бар'єрів для виходу на ринок, протидія конкуренції тощо) прояви.

При цьому досягнення позитивного ефекту, користі від реклами, недопущення завдання нею шкоди суспільним та державним інтересам, правам споживачів в значній мірі залежить від правової основи її застосування, тому аналіз і доопрацювання законодавства України про рекламу, особливо в умовах адаптації вітчизняної правової системи до права Європейського Союзу, є актуальним.

На сьогоднішній основним нормативно-правовим актом, що регулює відносини, пов'язані з рекламою, є Закон України «Про рекламу» від 03 липня 1996 р., що має комплексний характер. Між тим, приділяючи увагу регулюванню реклами як інформації про особу чи товар, розповсюдженій в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначеній сформулювати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес щодо таких особи чи товару, він не врегульовує низку важливих аспектів.

Так, недостатня увага приділяється регулюванню саме рекламної діяльності як процесу виробництва та/або розповсюдження реклами, чіткому визначенню учасників такої діяльності, їх прав та обов'язків тощо.

Крім того, відсутні положення про форми опосередкування зв'язків між учасниками відповідних відносин – договір про створення реклами, договір про розповсюдження реклами.

Обмежується лише однією статтею – стаття 29 «Права об'єднань громадян, об'єднань підприємств у галузі реклами» – правове регулювання діяльності так званих саморегульованих організацій у сфері реклами (як об'єднань рекламодавців, виробників та розповсюджувачів реклами, інших осіб, створених із метою представництва та захисту інтересів своїх членів, розробки вимог дотримання етичних норм у рекламі та забезпечення контролю за їх виконанням).

Між тим, саморегулювання реклами дістало значного поширення в країнах Європи, засвідчивши ефективність такого способу впливу на рекламний ринок.

Отже, викладене вище викликає необхідність внесення відповідних змін та доповнень до закону України «Про рекламу», а також конкретизації його норм у підзаконних нормативно-правових актах.

Усунення прогалини щодо правового регулювання рекламної діяльності як різновиду господарської діяльності може бути досягнуто шляхом доповнення розділу VI «Особливості правового регулювання в окремих галузях господарювання» Господарського кодексу України главою «Рекламна діяльність» із зазначенням визначення рекламної діяльності, її суб'єктів, видів, підстав виникнення відповідних відносин та ін.

Окрім, Закону України «Про рекламу» до законодавства України про рекламу належать також: інші закони (Закон України «Про інформацію» від 02 жовтня 1992 р., Закон України «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 р. та ін.), постанови (Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типових правил розміщення зовнішньої реклами» від 29 грудня 2003 р., Постанова Кабінету Міністрів України *«Про затвердження Типових правил розміщення зовнішньої реклами поза межами населених пунктів»* від 05 грудня 2012 р. та ін.), накази (Наказ Міністерства охорони здоров'я «Про затвердження нормативних актів з питань реклами лікарських засобів» від 10 червня 1997 р., Наказ Міністерства охорони

здоров'я «Про затвердження Переліку лікарських засобів, заборонених до рекламування, які відпускаються без рецепта» від 21 листопада 2012 р. та ін.) та інші нормативно-правові акти.

Особливий інтерес становлять міжнародні документи. Серед яких: Міжнародний кодекс рекламної практики від 02 грудня 1986 р., *Рекомендація № R (84) 3 Комітету міністрів Ради Європи «Про принципи телевізійної реклами»* від 23 лютого 1984 р. № R(84)3, *Директива № 79/112/ЄЕС Ради ЄЕС про зближення законів держав – членів ЄЕС щодо маркування, представлення і реклами харчових продуктів, призначених для продажу кінцевому споживачу* від 18 грудня 1978 р. № 79/112/ЄЕС та ін.

Таким чином, законодавство України про рекламу представлено значною кількістю нормативно-правових актів. Адаптація його до права Європейського Союзу має бути спрямована у кінцевому рахунку на кодифікацію норм у сфері реклами з метою упорядкування та ефективного розвитку рекламної діяльності, розвитку здорової конкуренції, підтримки добросовісної реклами. Це може бути досягнуто шляхом прийняття Рекламного кодексу України, а у подальшому – Єдиного Рекламного кодексу Європейського Союзу.

Соловей Альона Анатоліївна,

Інститут держави і права імені В. М. Корецького
НАН України, аспірант

СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК ЄВРОПЕЙСЬКА ЦІННІСТЬ У ТРУДОВОМУ ПРАВІ

Сучасні євроінтеграційні процеси в Україні спонукають нас приєднатися до загальноновизнаних світових цінностей та ідеалів, одним із яких є справедливість.

Прагнення не лише визнати, декларувати, але й керуватися зазначеною категорією, а найголовніше – її гарантувати – цілком закономірне бажання сучасного людства. Справедливість має пронизувати різноманітні суспільні відносини – як публічні, так і приватні. То ж досліджувана категорія тісно пов'язана з правом, адже його цінність полягає у тому, щоб виражати ідеї

справедливості, інакше правові норми будуть позбавлені морального змісту та гуманістичної спрямованості. Утілення справедливості у сучасному трудовому праві необхідне для ефективної реалізації їх суб'єктами належних їм прав та законних інтересів. Адже трудове право, з одного боку, виступає дієвим інструментом, здатним нейтралізувати протиріччя між ними, а з іншого – придатним забезпечити мир та злагоду в трудовому колективі, суспільстві, державі. Це і зумовлює дослідження та обґрунтування втілення справедливості у трудовому праві, яка сформована під впливом європейських поглядів та переконань.

Як було зазначено вище, справедливість є базовою цінністю Європейського Союзу. Зокрема, у статті 2 Договору про Європейський Союз йдеться про те, що Союз заснований на цінностях поваги людської гідності, свободи, демократії, рівності, правової держави і дотримання прав людини, в тому числі прав осіб, які належать до меншин, плюралізм, відсутність дискримінації, толерантність, справедливість, солідарність та рівність між жінками та чоловіками [1].

Хартія основних прав Європейського Союзу містить два розділи «Рівність» та «Солідарність», які розкривають сенс європейського розуміння справедливості. Для трудового права інтерес складає саме розділ «Солідарність», що, в свою чергу, включає право працівників на отримання інформації і проведення консультацій на рівні підприємств; право на ведення переговорів і колективні дії; право на послуги по працевлаштуванню; захист у разі незаконного звільнення; справедливі та рівні умови праці; заборону використання дитячої праці і охорона праці молоді та ін. [2].

Оперує категорією справедливості і Хартія Співтовариства про основні соціальні права працівників. Зокрема, положенням про те, що всі види зайнятості підлягають справедливій винагороді: працівника забезпечується справедлива заробітна плата, тобто заробітна плата, достатня для забезпечення їм гідного рівня життя [3].

У національному трудовому законодавстві категорія «справедливість» не знайшла свого відображення. Так, у чинному

Кодексі законів про працю України вона не згадується жодного разу. Натомість у проекті Трудового кодексу України серед основних принципів правового регулювання трудових відносин названо забезпечення судового захисту трудових, соціально-економічних прав, честі та гідності учасників трудових відносин, у тому числі гарантування права на справедливе розв'язання індивідуальних і колективних трудових спорів, а також соціальну справедливість, в тому числі справедливий, неупереджений розподіл результатів праці як основу соціального миру (пункти 12 та 14 ч. 1 ст. 2). До основних прав працівників проектом Трудового кодексу віднесено право на справедливу оплату праці, не нижчу за визначену законом мінімальну заробітну плату, й на своєчасну її виплату в повному розмірі (п. 1 ч. 1 ст. 21) [4].

Поступово набирає обертів застосування досліджуваної категорії у практиці тлумачення трудового законодавства Конституційним Судом України. Наприклад, у справі за конституційним зверненням громадянина Дзьоби Ю. В. щодо офіційного тлумачення положення ч. 2 ст. 233 Кодексу законів про працю України Конституційний Суд України дійшов висновку, що працівник має право звернутися до суду з позовом про стягнення сум індексації заробітної плати та компенсації втрати її частини у зв'язку з порушенням строків виплати заробітної плати як складників, що належать працівникові без обмеження будь-яким строком незалежно від того, чи були такі суми нараховані роботодавцем. Це право працівника відповідає засадам справедливості, добросовісності, розумності як складником конституційного принципу верховенства права та не порушує балансу прав і законних інтересів працівників і роботодавців [5].

Отже, для приведення у відповідність національного законодавства до права ЄС необхідне використання саме тих категорій, які відомі останньому. Тому пропонуємо зосередити увагу законодавця не лише на запозиченні європейських елементів справедливості, що названі у Хартії основних прав ЄС та Хартії Співтовариства про основні соціальні права працівників, але й піти шляхом закріплення у Трудовому кодексі України справедливості як основоположної цінності, на якій ґрунтується сучасне трудове право.

Список використаних джерел

1. Договір про Європейський Союз [Електронний ресурс]: Міжнародний документ від 07.02.1992. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_029. – Назва з екрана.
2. Хартія основних прав Європейського Союзу [Електронний ресурс]: Міжнародний документ від 07.12.2000. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_524. – Назва з екрана.
3. Хартія Співтовариства про основні соціальні права працівників [Електронний ресурс]: Міжнародний документ від 09.12.1989. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_044. – Назва з екрана.
4. Проект Трудового кодексу України № 1658 від 27.12.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221. – Назва з екрана.
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Дзюби Юрія Володимировича щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 233 Кодексу законів про працю України від 15.10.2013 № 9-рп/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-13>. – Назва з екрана.

Троцька Валентина Миколаївна,

завідувач сектора суміжних прав відділу авторського права і суміжних прав НДІ інтелектуальної власності НАПрН України

ПРИВЕДЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС ЩОДО ВІЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ У ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Характерною особливістю сучасності є формування єдиного інформаційно-комунікаційного простору в умовах розвитку цифрових технологій, що сприяє підвищенню рівня освіти, науки і культури за рахунок розширення можливостей обміну

інформацією, знаннями та культурною спадщиною між державами. Складовою частиною таких процесів є гармонізація законодавства України та ЄС, що «означає процес зближення національної правової системи та її підсистем з правовою системою ЄС та вимогами міжнародно-правових норм і стандартів» [1, с. 338].

Згідно з положеннями Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [2] передбачені зобов'язання сторін щодо приведення до європейських норм законодавства України у сфері права інтелектуальної власності, в тому числі в галузі авторського права і суміжних прав. Порівняльний аналіз свідчить, що положення Закону України «Про авторське право і суміжні права» (далі – Закон) [3] не враховують або частково враховують норми зазначеної Угоди та відповідних Директив ЄС. Особливо це стосується положень щодо винятків та обмежень майнових прав суб'єктів авторського права і суміжних прав, що дозволяють будь-яким особами вільно використовувати об'єкти авторського права і суміжних прав без дозволу їх авторів (чи інших осіб, які мають авторське право і суміжні права) та без виплати їм винагороди в спеціально визначених Законом вичерпних випадках (ст. 21–25, ст. 42 Закону), з дотриманням умов такого використання (далі – вільне використання ОАПіСП).

На сьогодні в європейському законодавстві найбільш повний перелік таких випадків визначений у ст. 5 Директиви Європейського парламенту та Ради про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав у інформаційному суспільстві (далі – Директива ЄС) [4]. Якщо провести правовий аналіз положень Закону на їх відповідність нормам цієї Директиви ЄС, то можливо дійти висновку, що чимало випадків в Законі враховані частково чи взагалі не враховані.

Так, в Законі враховані частково норми щодо:

репрографічного відтворення творів (п. «а» ч. 2 ст. 5 Директиви ЄС) – не враховані в Законі положення щодо вільного ксерокопіювання творів за умови виплати справедливої винагороди авторам; відтворення творів, здійснене бібліотеками, освітніми закладами, музеями та архівами (п. «с» ч. 2 ст. 5 Ди-

рективи ЄС) – не враховані норми щодо можливості оцифрування примірників творів зазначеними закладами, а положення щодо вільного відтворення творів музеями – відсутні; використання творів з метою задоволення освітніх або науково-дослідних потреб (п. «а» ч. 3 ст. 5 Директиви ЄС) – не враховані норми в частині вільного відтворення творів для науково-дослідних потреб та доступу до них через мережу Інтернет; використання творів в інтересах громадської безпеки або гарантування розвитку адміністративних, парламентських або судових процедур (п. «е» ч. 3 ст. 5 Директиви ЄС) – не враховані норми щодо вільного відтворення творів в інтересах громадської безпеки, парламентських процедур;

Разом з тим, у Законі взагалі відсутні норми щодо: тимчасового відтворення творів (ч. 1 ст. 5 Директиви ЄС); відтворення передач, здійснених соціальними закладами, такими як лікарні або місця позбавлення волі (п. «с» ч. 2 ст. 5 Директиви ЄС); короточасного запису творів, здійсненого організаціями мовлення своїми засобами та для власних передач (п. «d» ч. 2 ст. 5 Директиви ЄС); використання творів архітектури або скульптури, виконані для того, щоб бути установленими в постійній формі у публічних місцях (так звана «свобода панорами») (п. «h» ч. 3 ст. 5 Директиви ЄС); побічного включення твору або іншого об'єкта в інший матеріал (п. «i» ч. 3 ст. 5 Директиви ЄС); використання творів у зв'язку з демонстрацією або ремонтом обладнання (п. «l» ч. 3 ст. 5 Директиви ЄС); використання творів мистецтва у вигляді будинку або креслення чи плану будинку з метою його реконструювання (п. «m» ч. 3 ст. 5 Директиви ЄС); використання з метою дослідження або особистого вивчення творів окремими особами з публіки через спеціалізовані термінали, встановлені в приміщеннях закладів, наприклад в бібліотеках (п. «n» ч. 3 ст. 5 Директиви ЄС).

З огляду на наведене, положення Закону потребують удосконалення в частині їх приведення до європейських норм. Звісно, наближення національного законодавства не може передбачати бездумного наслідування норм, особливо тих, що потребують детального розгляду та прийняття виваженого рішення

щодо встановлення відповідних положень в Законі з врахуванням не лише норм європейського законодавства, але й здійснення дослідження їх застосування на практиці, в тому числі судовій. Разом з тим, значну частину положень Директиви ЄС доцільно врахувати в Законі.

Потрібно зазначити, що в жовтні 2016 року був прийнятий Закон України «Про авторське право і суміжні права» щодо використання об'єктів авторського права в пародіях, попурі та карикатурах», положення якого враховують відповідні норми Директиви ЄС. Наразі на розгляді у Верховній Раді України знаходиться проект Закону України «Про внесення доповнень до Закону України «Про авторське право та суміжні права» (щодо свободи панорами)» (реєстр. № 1677 від 29.12.2014 р.). Проте, прийняття наведених законів дає можливість вирішувати питання щодо приведення законодавства України до законодавства ЄС лише в частині певних випадків вільного використання ОАПіСП. На нашу думку більш дієвим кроком було б розглянути питання щодо розробки окремого законопроекту, згідно з положеннями якого передбачалося б комплексне внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права» щодо вільного використання ОАПіСП. Прийняття таких змін дало б можливість усунути розбіжності в правових системах, а відтак сприяло уніфікованому правовому регулюванню подібних авторсько-правових відносин щодо можливості вільного використання ОАПіСП в ЄС та Україні.

Список використаних джерел

1. Пархоменко Н. М. Гармонізація законодавства України з європейським та міжнародним правом: методи, етапи, види / Н. М. Пархоменко // Часопис Київського університету права. – 2012/1. – С. 338.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_UkraineEU_Association_Agreement_\(body\).pdf](http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_UkraineEU_Association_Agreement_(body).pdf). – Назва з екрана.

3. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р., у редакції від 11 липня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 43. – Ст. 214.
4. Директива 2001/29/ЄС Європейського парламенту та Ради від 22 травня 2001 року про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав у інформаційному суспільстві [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/file/31338>. – Назва з екрана.

Чурилова Тетяна Миколаївна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного,
європейського та екологічного права
Сумського державного університету

СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ: ДОСВІД ПОЛЬЩІ

У всіх розвинених країнах світу домінує фермерський тип господарювання, який представлений сімейними господарствами, а також, переважно, кооперативними організаційно-правовими формами, створеними самими селянами.

В Україні в ході аграрної реформи відбулась асиметрія в аграрному підприємництві України і, відповідно, у державній аграрній політиці. Модель аграрного виробництва, яка фактично сформувалася та тривалий час підтримується на державному рівні, дозволяє досягти економічного зростання та забезпечити фінансові результати обмеженому колу виробників – агрохолдингам. Між тим, фермерські та особисті господарства, найбільш орієнтовані на створення цих благ, не отримують належного розвитку.

Європейська аграрна політика завжди сприяла об'єднанню фермерів на некомерційних засадах як для організації спільного виробництва, так і для просування продукції на ринок.

Мова йде про кооперацію, яка має всі можливості для подолання аграрної кризи й стимулювання розвитку сільського господарства України.

Кооперація є важливою і невід'ємною частиною продовольчого сектору цивілізованого світу. Проте, не дивлячись на свою самодостатність, без підтримки з боку держави навряд чи вона досягла таких масштабів.

В Україні гасла щодо підтримки сільськогосподарської кооперації лунають від кожного уряду. Вони залишаються лише декларацією, що демонструє відсутність програм розвитку обслуговуючої кооперації та їх фінансування.

Польський досвід, як країни найбільш близькою за духом, у справі побудови організаційної структури сільського господарства, на засадах кооперування та формування інших зв'язків є цікавим та корисним.

Кооперативний рух у Польщі не є таким численним як у Західній Європі. Колективізація сільського господарства у 40-50-х роках сприяла посиленню негативного іміджу кооперації після політичних змін 1989 року, коли відбулася реконструкція кооперативної системи Польщі.

Певним стимулюючим фактором стало відкриття аграрного ринку, пов'язаного зі вступом країни до ЄС. Жорстка конкуренція із західними колегами спонукала польських фермерів до об'єднання. Крім того, останніми роками спостерігається тенденція створення груп виробників саме у формі кооперативу. Сприяє такому процесу політика заохочення та мотивування з боку ЄС.

Наприкінці 2014 року в Польщі нараховувалося близько 450 груп виробників у формі кооперативу. На то були об'єктивні причини, адже прийнята у цей рік національна Програма розвитку сільських територій PROW (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich) 2014–2020, спонукала фермерів до об'єднання саме у формі кооперативу [2].

Програма розвитку сільських територій на період 2014–2020 була підготовлена відповідно до Регламенту ЄС № 1305/2013 Європейського парламенту і Ради від 17 грудня 2013 р. про підтримку розвитку сільських територій Європейським фондом сільськогосподарського розвитку сільських територій (*EFROW*)).

Сприяння створення сільськогосподарських кооперативів присвячений захід PROW 2014–2020 – «створення груп виробників у сільському та лісовому господарстві».

Важливим мотиваційним чинником щодо створення кооперативів є те, що перевагу в наданні допомоги буде надано тим групам виробників, які створені у формі кооперативу з якомога більшою кількістю членів. Крім того, преференції будуть надані виробникам органічної сільськогосподарської продукції.

Допомога буде мати форму одноразової суми протягом перших 5 років з моменту реєстрації групи виробників в залежності від річного доходу від реалізованої продукції. До 1 000 000 євро сума підтримки буде складати у перший рік – 10 %, другий – 8 %, третій – 6 %, четвертий – 5 %, п'ятий – 4 %.

Щодо інвестицій в переробку/маркетинг і розвиток виробництва сільськогосподарської продукції, рівень допомоги становитиме 50 % від інвестицій.

Крім інших вимог, група виробників, яка претендує на отримання допомоги повинна надати бізнес план на 5 років, який передбачає, зокрема, заходи, що сприяють розвитку, у тому числі інвестиції, інформацію про використання консультаційних послуг.

Широкий набір інструментів PROW 2014–2020 містить щодо забезпечення збільшення бази знань і інновацій у сільських районах та зміцненню зв'язків між сільськогосподарським виробництвом та науковими дослідженнями.

Програма є масштабною, містить детальний опис інструментів щодо стимулювання створення груп виробників саме у формі кооперативу, як найбільш демократичної форми ведення бізнесу.

Стратегічним завданням для України, крім закріплення на законодавчому рівні організаційної структури аграрного сектора, є розробка програми стимулювання кооперування фермерів, визначення мотиваційних інструментів та спрямування державної підтримки. Адже, як доводить практика, кооперативи є школою демократії і самоврядування, а принципи та цінності, якими вони керуються практично однакові з основами побудови громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014–2020. [online]; <http://www.minrol.gov.pl/Wsparcie-rolnictwa/Program-Rozwoju-Obszarow-Wiejskich-2014-2020>.

Шарий Григорій Іванович,
доцент кафедри автомобільних доріг, геодезії,
землеустрою та сільських будівель
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка

ІНСТИТУЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Вчені України, вірно оцінюючи суспільну і економічну значимість земельних перетворень, в основу земельної реформи закладали прогресивні, науковоємкі і інноваційні основні положення:

- реформування відносин власності, шляхом роздержавлення земель, ліквідації монополії державної власності та переходу права власності на землю персоніфіковано до громадян України;
- введення платності землекористування та перехід від адміністративно-командних до економічних важелів регулювання земельних відносин, включаючи оцінку земель, економічне стимулювання, санкції щодо раціонального використання земель і їх охорони;
- запровадження економічного обороту і ринкового обігу земель;
- зміну структури аграрного землекористування в бік ринкового типу та фермерства.

Земельна реформа зупинилась на півдорозі, та намітився ряд інституційних проблем:

- відсутній інститут власника державних земель, щодо управління і розпорядження державними землями;
- інститут нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення не враховує якісні характеристики

угідь, місце знаходження ділянок та узаконює низький рівень господарювання;

- інститут державного земельного кадастру повноцінно охоплює в реєстрах менше половини земельних ділянок;

- відсутні такі важливі інститути, як Державний земельний фонд, Державний земельний Банк, ліквідована і відновлюється служба державного контролю і охорони земель;

- не діють економічні механізми регулювання земельних відносин, санкцій і стимулів, щодо використання земель, збереження природної родючості ґрунтів та їх охорони;

- ринок земель обмежений обігом земель за рахунок оренди, не діють механізми іпотеки, майнового права оренди, земля на стала капіталізованим активом аграрного сектору.

Етапи земельної реформи з самого початку не було визначено, але реформа набувала в ході земельних трансформацій нового змісту тому, що суспільні виклики вимагали суспільних якісних змін. Земельні трансформації постійно відставали, відстають вони і зараз, а норми правового регулювання земельних відносин також не задовольняють суспільні потреби.

Системна робота органу виконавчої влади у сфері регулювання і розвитку земельних відносин майже припинена, і націлена виключно на підтримку внутрішніх функцій існування державних структур та надання поточних нагальних державних послуг населенню. Десятий рік держава не фінансує жодний захід земельної реформи.

Спираючись на набутий історичний та закордонний досвід, можна об'єктивно оцінити сформований за 25 років в Україні новий земельний лад, та визначити правильні шляхи подальшого інституційного розвитку земельних відносин, а саме:

- необхідно переформувати, заново кодифікувати та сформувати новітню систему правого регулювання в земельній сфері;

- переоцінити земельний ресурс, активізувати інститут оцінки земель, внісши зміни в існуючі методики оцінки земель сільськогосподарського призначення та земель населених пунк-

тів, із метою об'єктивної фіскальної політики, присвоєння суспільством земельної ренти;

- норма постійного користування державних і комунальних земель повинна бути змінена конкретним інститутом власника;

- обов'язковий повноцінний державний земельний кадастр, та обов'язків землеустрій території;

- на основі повноцінного кадастру земель необхідно сформувати принципово новий раціональний, екологічно і соціально-економічно збалансований, а не добровільний адміністративно-територіальний устрій України;

- ліквідувати тіньовий обіг земель та корупцію в земельній сфері;

- відновити наукову складову в сфері земельних відносин та в діяльності органів, як законодавчої, так і виконавчої влади.

Із 2000 року, науково-дослідні інститути землеустрою виведені із сфери НААН України, і перетворені в рядові державні виробничі підприємства, а системна наукова діяльність в земельній сфері майже припинена і проводиться іншими інститутами НААН України, окремими науковцями, колективами кафедр, факультетів, спираючись на ентузіазм вчених, без належного фінансового забезпечення.

Сучасні наукові розробки дають можливість сформувати повноцінний, регульований державою, ринок земель в Україні.

За наявності аналогічного земельного потенціалу, що є в Україні, в країнах Європи, вони б утримували, як мінімум – Міністерство земельних відносин. Необхідно відновити діяльність Держкомзему України. На прикладі інших міністерств земле-впорядні служби на місцях необхідно підпорядковувати місцевим адміністраціям та органам самоврядування. В такому разі системні корупційні схеми будуть одномоментно ліквідовані, а вказане дасть можливість завершити земельну реформу періодом новітніх якісних змін земельних відносин, ліквідувати тіньовий обіг земель та корупцію в земельній сфері, відновити наукову складову в сфері земельних відносин та в діяльності органів, як законодавчої, так і виконавчої влади.

Яковлєв Всеволод Валентинович,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди,
кандидат юридичних наук, доцент

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВИРІШЕННЯ СПОРІВ ДО СТАНДАРТІВ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Підписання у 2014 році Угоди про асоціацію між Європейським Союзом та його державами-членами і Україною (далі – Угода) позначило початок нового етапу процесу адаптації вітчизняного законодавства до *aquis* ЄС. Стаття 474 Угоди [1] покладає на Україну пряме зобов'язання забезпечувати наближення свого існуючого та майбутнього законодавства до права ЄС. Такий процес має відбуватися поступово та охопити усі його елементи, зазначені у Додатках I-XLIII до Угоди. Отже, адаптація законодавства України має комплексний характер, охоплює майже усі ключові сфери співробітництва нашої держави з ЄС та його державами-членами (торгівлю товарами, послугами, переміщення осіб, фінансове співробітництво, енергетика тощо), що передбачені Угодою, та є одним із засобів досягнення цілей Асоціації, визначених у статті 1 Угоди.

На сьогоднішній день жодних заперечень не викликає той факт, що в Україні відбувається процес становлення системи альтернативного вирішення спорів (далі – АВС), яка має забезпечити суб'єктам правових відносин можливості вирішувати спори та конфлікти, що виникають між ними, без звернення до державних судів або інших органів публічної влади. Не зважаючи на те, що окремі способи АВС вже досить давно визнані вітчизняною правовою системою та мають відповідну регулятивну базу (третейські суди, міжнародний комерційний арбітраж, примирні процедури у сфері колективних трудових спорів), говорити про широке та активне використання альтернативних способів вирішення правових спорів українськими громадянами та юридичними особами не видається можливим. Проте, є сподівання, що така ситуація поступово змінюватиметься під впли-

вом ряду причин, однією з яких має стати практика застосування положень Угоди суб'єктами господарської діяльності, які, у разі виникнення спорів зі своїми європейськими контрагентами, будуть застосовувати більш «популярні» в державах-членах ЄС способи АВС, і, перш за все, медіацію (посередництво).

На необхідності правового забезпечення процедури медіації в Україні неодноразово наголошувалося як науковцями, так і практикуючими фахівцями у сфері урегулювання спорів [2]. Наразі це обумовлено не лише зростанням зацікавленості суспільства у створенні альтернативи державному судочинству як традиційному способу вирішення правових спорів, а й вимогами щодо приведення українського законодавства до стандартів права ЄС у сфері АВС.

Одним із напрямків діяльності ЄС у рамках судового співробітництва в цивільних справах, що передбачено п. (g) статті 81 Договору про функціонування ЄС [3], є розвиток альтернативних методів розв'язання спорів. З цією метою Європейський парламент та Рада ЄС уповноважені приймати відповідні правові акти, особливо, коли це стосується забезпечення належного функціонування внутрішнього ринку ЄС. Так, основними актами ЄС у сфері АВС є Директива 2008/52/ЄС від 21.05.2008 р. про окремі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах [4], Директива 2013/11/ЄС від 21.05.2013 р. про альтернативне вирішення спорів, стороною яких є споживач [5], та Регламент ЄС ? 524/2013 від 21.05.2013 р. про онлайн вирішення спорів, стороною яких є споживач [6]. Останні були прийняті інститутами ЄС на виконання положень статті 169 Договору про функціонування, а саме з метою підтримки інтересів споживачів та забезпечення високого рівня їх захисту. Прийняттям цих правових актів ЄС підкреслив важливість АВС для розвитку внутрішнього ринку, а також з огляду на необхідність забезпечення своїм громадянам кращого доступу до правосуддя, захисту прав споживачів тощо.

Таким чином, можна вважати, що положення директив та регламенту ЄС щодо застосування альтернативних способів вирішення спорів у окремих сферах правовідносин є певними пра-

вовими стандартами, які мають бути враховані в процесі адаптації законодавства України до *aquis* ЄС. Такі положення стосуються зокрема: основних засад системи АВС та її взаємозв'язку з системою державного судочинства (АВС – це економічно ефективний, швидкий процес позасудового вирішення спорів, що пристосований до потреб сторін спору та не позбавляє їх права на судовий захист); основних термінів та понять у сфері АВС (терміни «процедура АВС», «медіація», «медіатор»); сфери застосування способів АВС (цивільні та господарські спори, порушення прав споживачів тощо); принципів АВС (добровільності, конфіденційності, незалежності медіатора тощо). Особливо актуальним дане питання видається у контексті прийняття Верховною Радою України 03.11.2016 р. в першому читанні проекту Закону України «Про медіацію» ? 3665, який має на меті запровадження інституту медіації в суспільстві, поширення практики мирного вирішення спорів позасудовими методами та забезпечення збалансованих взаємовідносин між інститутом медіації та судовою системою. Звісно, даний законопроект потребує подальшого доопрацювання як його структури, так і змісту окремих положень, у тому числі з урахуванням стандартів права ЄС. Немає сумнівів, що уважне ставлення вітчизняного законодавця, експертних груп та фахівців до такої роботи дозволить прийняти якісний та сучасний законодавчий акт, який матиме позитивний вплив на розвиток АВС в Україні.

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. // Офіційний вісник України. – 2014. – № 75. – Т. 1. – Стаття 2125.
2. Єрмоменко Г., Комбікова А. Про проект Закону «Про медіацію» в Україні // Право України. – 2011. – № 11–12. – С. 217–224; Kyselova T. Will Ukraine have a Law on Mediation in 2017 [Електронний ресурс] / T. Kyselova, M. Omelynska. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.academia.edu/>

29295835/Will_Ukraine_have_a_Law_on_Mediation_in_2017. – Назва з екрана.

3. Договір про функціонування Європейського Союзу [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://old.minjust.gov.ua/section/321>. – Назва з екрана.
4. Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters [Електронний ресурс]. – 2008. – Режим доступу до ресурсу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1479405582152&uri=CELEX:32008L0052>. – Назва з екрана.
5. Directive 2013/11/EU of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on alternative dispute resolution for consumer disputes and amending Regulation (EC) No 2006/2004 and Directive 2009/22/EC [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1479405582152&uri=CELEX:32013L0011>. – Назва з екрана.
6. Regulation (EU) No 524/2013 of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on online dispute resolution for consumer disputes and amending Regulation (EC) No 2006/2004 and Directive 2009/22/EC [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1479405582152&uri=CELEX:32013R0524>. – Назва з екрана.

ПАНЕЛЬ 4.
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ
СИСТЕМИ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ
ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ ВІДПОВІДНО ДО
ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Волошина Яна Леонідівна,
здобувач кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ КОНСУЛЬТУВАННЯ ЯК ОКРЕМОГО
ВИДУ ЮРИДИЧНИХ ДІЙ

З розвитком сфери бізнесу, підприємницької діяльності та виробничих відносин значно підвищилась роль права в діяльності суб'єктів господарювання. Так, сьогодні дуже актуальною є професія юрисконсульта, як представника юридичної служби підприємства, професійна діяльність якого спрямована на забезпечення нормальної роботи установи, захист її законних прав та інтересів, а також юридичне супроводження господарської й виробничої діяльності.

Юрисконсульт на підприємстві являє собою широкопрофільного фахівця, що володіє великим багажем знань не лише в сфері права. Юрисконсульт повинен бути обізнаним у питаннях трудових відносин, економічного й фінансового розвитку, виробничого процесу тощо.

Для реалізації мети професійної діяльності юрисконсульт вчиняє різноманітні юридичні дії, наприклад: веде (супроводжує) судову справу, здійснює прийом громадян і представництво законних інтересів, виступає в суді, складає процесуальну та правову документацію, надає правові висновки і роз'яснює положення нормативно-правових актів, здійснює консультування з питань правового характеру в формі письмових та усних консультацій тощо.

Із зазначеного переліку необхідно виділити таку професійну дію юрисконсульта як консультування, оскільки вона є основ-

ною в юридичній консультативній діяльності. На даний часу науковому обігу тлумачення поняття «консультування» відсутнє, однак щоб визначити його змістовне наповнення слід зазначити, що слово «юрисконсульт» є похідним від «консультанта», що «у перекладі з лат. означає радник, тобто фахівець, службовим обов'язком якого є давати поради, висновки з питань його спеціальності» [1, с. 384].

Юридичну консультацію трактують як роз'яснення чи пораду з правових питань, що надається юристами [2, с. 977]. Таким чином, під консультуванням слід розуміти професійну дію юрисконсульта, яка знаходить свій прояв у рекомендаціях або порадах правового характеру.

Консультування як юридична дія має місце в професійній діяльності різних юридичних професій, а саме: адвоката, нотаріуса, представників судових органів, прокурора, слідчого, юрисконсульта. Водночас, необхідно зауважити, що для деяких юридичних професій консультування носить основний та формалізований характер, а для деяких – допоміжний і не зафіксований у нормативних документах. У кожній професійній діяльності консультування проявляється по-різному.

Слід наголосити на тому, що консультування найбільш змістовно проявляється саме в професійній діяльності юрисконсульта, та яка додає такій юридичній дії особливого забарвлення, що дозволяє її виокремити серед всіх інших юридичних дій.

Оскільки в процесі здійснення юридичного консультування юрисконсульту доводиться враховувати всі наявні та приховані фактори впливу, можливі фінансові ризики і правові наслідки, перспективи розвитку існуючої ситуації, тому доцільно виокремити таку особливу рису консультування, як наявність найбільш об'ємного й змістовного наповнення зазначеної юридичної дії юрисконсульта.

Враховуючи те, що під час консультування юрисконсульт не тільки прогнозує подальший розвиток певної ситуації, а й детально вивчає напрямки діяльності підприємства та особливості його виробничого процесу, стає можливим зазначити, що саме в

рамках професійної діяльності юрисконсульта консультування набуває більш аргументованого та значимого характеру, тому що під час здійснення такої юридичної дії в свідомості юрисконсульта на інтелектуальному рівні відбувається системний і глибинний аналіз, що є також особливою рисою консультування.

Також до особливих рис консультування стає можливим віднести наявність вольового моменту, що пов'язано з обов'язковим проявом волевиявлення особи на таку юридичну дію як консультування.

Окрім зазначених особливих рис консультуванню властивий психологічний аспект, оскільки ця юридична дія нерозривно пов'язана з соціальними контактами, спілкуванням та комунікативними процесами, що за своїм змістом є особливістю консультування.

Однією з центральних особливостей консультування є наявність поетапної послідовності вчинення такої юридичної дії. Консультування як юридична дія здійснюється юрисконсультом в п'ять етапів: початковий етап (зустріч з особою, що потребує правової допомоги та встановлення контакту з такою особою), аналіз отриманої інформації та підбір відповідних норм права (систематизація та аналіз фактичних даних, пошук відповідних норм права), формування доказової бази та оцінка доказів (збір, систематизація та оцінка доказів), вироблення правової позиції (обґрунтування та аргументація думки), прийняття конкретного рішення щодо проблемного питання (прийняття позиції щодо подальших дій з метою вирішення спірної ситуації).

Особливою рисою консультування є наявність альтернативної форми відображення такої юридичної дії – існує усна та письмова форма. Така альтернативність характерна лише для консультування, оскільки форми всіх інших юридичних дій формально закріплені та визначені в певних актах законодавства.

Проаналізувавши сучасну наукову літературу та беручи до уваги власний досвід роботи юрисконсультом на підприємстві, до уваги пропонується авторське визначення поняття «консультування». Отже, консультування являє собою особливий вид

юридичної дії, що здійснюється з метою правового забезпечення діяльності підприємства (установи, організації) та юридичного супроводження його виробничого процесу у формі правових рекомендацій і порад за умови наявності факту волевиявлення на вчинення даної юридичної дії.

Беручи до уваги зазначене вище, слід відмітити, що консультування є досить складною юридичною дією, яка володіє низкою особливих рис, що дозволяє виокремити консультування серед низки інших професійних дій юристів, підкреслити її особливий характер і значимість саме в професійній діяльності юрисконсульта.

Список використаних джерел

1. Гусарев С. Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : навч. посіб. / С. Д. Гусарев, О. Д. Тихомиров. – 4-те вид., стер. – Київ : Знання, 2010. – 495 с.
2. Великий енциклопедичний юридичний словник / за редакцією акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. – Київ : ТОВ «Видавництво «Юридична думка» – 2007. – 992 с.

Лахижа Микола Іванович,

Регіональний центр надання безоплатної вторинної правової допомоги у Полтавській області, перший заступник директора, доктор наук з державного управління, професор

РОЗВИТОК СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги в Полтавській області (далі – РЦ) організовує свою діяльність з урахуванням не лише наявних нормативно-правових актів та доручень Координаційного центру з надання правової допомоги, а й аналізу перспектив реформ в Україні, вимог європейської інтеграції та вивчення зарубіжного досвіду безоплатної правової допомоги.

Предметом вивчення є європейські підходи до забезпечення прав громадян, рекомендації міжнародних інституцій, нормативно-правові акти, що регулюють розвиток аналогічних систем надання безоплатної правової допомоги в країнах Європи та парактика їх діяльності.

Як і вся система безоплатної вторинної правової допомоги в Україні, РЦ та місцеві центри в Полтавській області відкриті для громадськості та експертів. Значна частина інформації, яка постійно оновлюється, міститься на офіційному сайті, постійно проводяться круглі столи, семінари, вуличні інформування тощо.

Директор Регіонального центру залучається до участі у нарадах у голови обласної державної адміністрації, що дозволяє оперативно ставити та вирішувати проблеми розвитку системи, що сприяє якісному наданню правової допомоги мешканцям області. За активної участі РЦ підготовлена та затверджена рішенням сьомої сесії VII скликання Полтавської обласної ради від 29.04.2016 року № 91 Програма правової освіти населення області на 2016–2020 роки (далі – Програма), яка передбачає фінансування заходів з інформування населення про систему правової допомоги та їх права, що гарантовані державою (проведення виїзних семінарів, круглих столів, наукових конференцій тощо, видання методичних матеріалів, підготовка відеороликів та теле- і радіопередач). Аналогічна робота з підготовки програм проведена місцевими центрами в містах та районах області.

Плідна робота здійснюється і в рамках проекту «Вивчення та впровадження зарубіжного та вітчизняного досвіду функціонування системи надання правової допомоги» (2016–2020 роки), затвердженого директором Регіонального центру в квітні 2016 року після відповідних консультацій з Координаційним центром з надання правової допомоги та партнерами по його реалізації.

Метою роботи в рамках проекту є підтримка посткомуністичної трансформації суспільства шляхом удосконалення відносин держави і громадянського суспільства; сприяння становленню в Україні правової держави; зростання поінформованості громадян про їх права та свободи, механізми їх реалізації; ви-

роблення та направлення Координаційному центру надання правової допомоги пропозицій щодо впровадження у практику роботи системи надання БПД в Україні кращого зарубіжного та вітчизняного досвіду тощо.

Учасниками проекту є органи державної виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, громадські інституції та навчальні заклади.

План реалізації проекту містить розділи, що стосуються співпраці із суб'єктами роботи у сфері надання безоплатної правової допомоги, аналізу перспектив та інструментарію розвитку системи БВПД, навчальної та інформаційної діяльності, проведення наукових заходів, узагальнення напрацювань в рамках проекту та вироблення і впровадження рекомендацій.

Значна увага в перший рік реалізації проекту приділяється налагодженню постійних контактів із органами влади та громадськими інституціями, які закріплюються підписанням меморандумів про співробітництво та поглиблюються в процесі їх реалізації.

Встановлено творчі контакти з вищими навчальними закладами області, науковців яких залучено до дослідження тематики становлення громадянського суспільства, розвитку правової держави та ролі в цих процесах системи безоплатної правової допомоги. За результатами цих досліджень заплановано проведення наукових конференцій, публікацію статей та монографії.

У вересні 2015 року Представники Консультативної місії Європейського Союзу з реформування сектору цивільної безпеки в Україні відвідали з робочим візитом центри безоплатної вторинної правової допомоги у Полтавській області та взяли участь у низці публічних заходів. У ході зустрічей розглядались питання діяльності Регіонального центру, структури системи надання безоплатної вторинної правової допомоги, обговорено існуючі проблеми та бачення напрямів їх вирішення. Особливу увагу представників Консультативної місії викликали питання забезпечення прав громадян та посилення зв'язків органів влади з громадськістю. Зокрема, вони взяли участь у засіданні кругло-

го столу, під час якого за участі керівника Координаційного центру Андрія Вишневецького, голови облдержадміністрації Валерія Головка та голови обласної ради Петра Ворони підписано Меморандум про співробітництво РЦ, ОДА та облради [1].

У квітні 2016 року – експерти Ради Європи, якими в межах проекту «Подальша підтримка реформи кримінальної юстиції в Україні» підготовлено та опубліковано ґрунтовне дослідження «Оцінювання системи безоплатної вторинної правової допомоги в Україні у світлі стандартів і передового досвіду Ради Європи» [2]. Дослідження охопило такі аспекти як доступ до правової допомоги, порядок призначення та заміни адвокатів, забезпечення якості й відповідні контрольні механізми, оплату послуг адвокатів, незалежність органів, відповідальних за безоплатну правову допомогу, тощо. Мета оцінювання полягала в аналізі відповідності української системи безоплатної вторинної правової допомоги стандартам і передовому досвіду Ради Європи, виявленні викликів і потреб, наданні рекомендацій щодо подальшого вдосконалення правового поля і стратегій розвитку, а так само практики правозастосування.

У звіті, який було презентовано 15 вересня 2016 року Голова Офісу Ради Європи в Україні Мартен Енберг нагадав, що у Резолюції 1466 (2005) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про виконання обов’язків та зобов’язань Україною», було закріплено зобов’язання щодо покращення доступу до правосуддя шляхом запровадження системи безоплатної правової допомоги у відповідності до стандартів Ради Європи та практики Європейського Суду з прав людини. «Україну можна щиро привітати у виконанні цього завдання, з тим значним поступом якого вдалося досягти», – зазначив Голова Офісу Ради Європи [3]. Позитивно було оцінено переваги системи призначення адвокатів, запровадженої Законом України «Про безоплатну правову допомогу» та відзначено полтавський досвід.

Водночас, потрібно звернути увагу й на виявлені в Україні недоліки та врахувати підготовлені з урахуванням зарубіжного досвіду рекомендації.

Список використаних джерел

1. Круглий стіл на тему: «Безоплатна правова допомога – на захисті прав громадян» та підписання Меморандуму про співпрацю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: kruhlyi-stil-na-temu-bezoplatna-pravova-dopomoha-na-zakhysti-prav-hromadian <http://poltava.legalaid.gov.ua/ua/>. – Назва з екрана.
2. Оцінювання системи безоплатної вторинної правової допомоги в Україні у світлі стандартів і передового досвіду Ради Європи. – 2016. – 96 с.
3. Рада Європи надала оцінку системі безоплатної правової допомоги в Україні: висновки та рекомендації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://legalaid.gov.ua/ua/component/content/article/137-novyny/veresen-2016/1836-rada-yevropy-nadala-otsinku-systemi-bezoplatnoi-pravovoi-dopomohy-v-ukraini-vysnovky-ta-rekomendatsii>. – Назва з екрана.

Лемешко Олександр Миколайович,
к. ю. н., доцент, заступник директора
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ЧОМУ ЗРОСТАЄ РІВЕНЬ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ? ЯК ЦЬОМУ ПРОТИДІЯТИ?

Одним із основних завдань правоохоронної системи та суду є:

- 1) захист прав і свобод людини і громадянина, суспільства та держави від протиправних посягань;
- 2) забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду кримінальних проваджень.

Як перелічені завдання виконуються зараз? Наведемо окремі теоретичні викладки та статистичні дані, а потім зробимо загальний висновок. Сучасний стан криміногенної обстановки вважається складним і часто його порівнюють з так званими 90-роками минулого століття, коли злочинність характеризувалась найвищими показниками.

Які можливості у правоохоронної системи? Є Кримінальний закон, відповідні розділи Особливої частини. Є ряд статей у КК, які передбачають кримінальну відповідальність за приховування (переховування) злочинів, що вчинені іншими особами. До таких, зокрема, відносять, статті 384 (Завідомо неправдиве показання), 385 (Відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків), та статтю 396 (Приховування злочинів). Так, кількість зареєстрованих тяжких та особливо тяжких злочинів у період з 2014 по 2016 рік зростає, не падає, навпаки, зростає щорічно приблизно на 30 %. Статистичні дані, за інформацією, яку наводить перший заступник керівника Національної поліції України Вадим Троян, свідчать про зростання крадіжок, розбоїв, вбивств, автовикрадень, шахрайств, вбивств тощо. Саме місто Київ, Київська, Одеська, Запоріжська. Дніпропетровська та Харківська області – одні з найскладніших з точки зору криміногенної обстановки регіонів.

Що заважає боротися із таким стрімким якісним та кількісним зростанням злочинності? Причини, які вказуються керівниками та іншими представниками правоохоронної системи, зрозумілі. Зазвичай це – Схід, війна, переселенці, падіння економічних показників, та прийняття ЗУ від 28.11.2015 р. № 838 «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» (Закон Савченко). Останній закон дозволив вийти на вулиці близько 10 тис злочинців, 10 % з яких вже встигли вчинити нові злочини.

Акцент переважно робиться на об'єктивні фактори, соціально-економічного та політичного характеру. Чи це основні фактори? Здається що ні, тому я можу назвати ще додатково ряд причин. Високий показник латентності злочинів, що зберігається останні роки, також можливість переховуватись від слідства та суду на території Криму та Східних регіонів, які не контролюються владою та правоохоронною системою України, великий обсяг обігу незаконної зброї – це дійсно впливові обставини, які поки що країна не здатна подолати.

Наприклад, навантаження на слідчого системи МВС складає від 200–300 справ, які перебувають у його провадженні. За різними підрахунками, в різних регіонах, ця цифра ще вища, і сягає 1 000 справ. Ряд районних судів в ряді областей, в тому числі Полтавській, де лише 51 % посад зайняті суддями, залишилися без суддів, які наділені відповідними повноваженнями здійснювати реалізацію правосуддя. Неналежне матеріально-технічне забезпечення та кадровий голод в системі експертних установ призвів до того, що строк виконання окремих видів судових експертиз сягає від 6 місяців до 2–3 років. За таких умов, фактично злочини приховуються вдруге, але вже за рахунок нездатності слідчих розслідувати їх якісно та вчасно, нездатності довести вину особи чи зберегти доказову інформацію.

Не менш важливим є і те, що не рідко призначення на керівні посади працівників правоохоронних органів здійснюється за рахунок осіб, які не мають довіри громади, невідомі фахівцям, чи з порушенням процедури призначення, або взагалі не повинні призначатись, також не додає відновленню довіри до поліції та органів влади взагалі. Але, не останніми, на мою думку, є непродумані кроки реформування правоохоронної та судової системи на фоні перелічених факторів. Перш за все, організаційно непродумані кроки, здійснені без залучення науковців та галузевих фахівців. Фактично правоохоронна система на сьогодні не здатна забезпечити протидію високоорганізованій злочинності, а саме наркозлочинності, кіберзлочинності, злочинності у сфері фінансів,

І головним, на мою думку, залишається кадрове питання. Призначення за рівнем кваліфікації, досвідом, перш за все практичним досвідом. Упередженість, партійна належність, партійна квота чи особисті родинні зв'язки, залишаються тими негативними факторами, які на фоні зростання злочинності, знову підбурюють суспільство до відповідної реакції. Якої? Залишення країни, вуличні протести, зниження рівня правової культури та свідомості, і як результат вчинення нових злочинів. Нових злочинів як відповідний прояв реакції на відсутність засобів існування, відсутність роботи.

Кримінологи-науковці, колишні працівники правоохоронних органів вже не стримуються в негативній оцінці діяльності керівників правоохоронних органів, які не лише не мають юридичної освіти, але й ігнорують освітян.

Така руйнація правоохоронної системи створює ризики руйнації держави.

Тульчевська Наталя Володимирівна,
Класичний приватний університет,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ ВІДПОВІДНО ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Аналіз міжнародного досвіду системи надання безоплатної правової допомоги та аналізу Закону України «Про надання безоплатної правової допомоги» від 2 червня 2011 року дає напрямок до вдосконалення законодавства шляхом запозичення позитивного досвіду інших країн та виявлення проблеми, які він не вирішує і які можуть з'явитися в процесі правозастосування.

Над розкриття питання особливостей системи надання безоплатної правової допомоги в Україні відповідно до європейських стандартів в різні часи працювали вітчизняні вчені та науковці інших держав, такі як Є. Ю. Бова, Р. С. Титикало, А. В. Козьми-них, Л. В. Тацій, М. М. Антонович, А. В. Богма, а також: Роджер Сміт, Рене Кассен, М. Кіку, М. Кузінс, Ф. Рейган та ін.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» визначення «безоплатна правова допомога» розкривається, як правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [1, ст. 1].

Ч. 1 ст. 7 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» встановлює, що безоплатна первинна правова допомога – вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності

органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Ч. 2 ст. 7 Закону передбачає наступні види правових послуг: 1) надання правової інформації; 2) надання консультацій і роз'яснень з правових питань; 3) складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру); 4) надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації [1, ст. 7].

Як зазначає Т. Б. Вільчик, то однією із умов інтеграції України до Європейського Союзу є побудова такої системи адвокатури та створення законодавства щодо її організації і діяльності, норми якого відтворювали б модель демократичного правового інституту адвокатури, оскільки лише за умови належного функціонування цього інституту можливий розвиток демократії та верховенства права, що є одним із головних критеріїв набуття Україною членства Європейського Союзу [4, с. 416].

Згідно із ч. 1 ст. 59 Конституції України кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно [3, ст. 59].

Є. Ю. Бова зазначає, що сучасні правові системи різних держав передбачають цілу низку механізмів надання безоплатної правової допомоги. В окремих державах така допомога надається виключно у кримінальних справах, в інших – у кримінальних та цивільних у межах одного механізму чи з утворення окремих механізмів для окремих категорій справ [2, с. 417].

Засади, функціонування та управління системами безоплатної правової допомоги у різних країнах (у тому числі країнах ЄС) дещо відрізняються. Обсяг того, що саме може передбачати безоплатна правова допомога, також різниться від країни до країни. Європейська Комісія, наприклад, визначила, що така правова допомога означає будь-що із зазначеного нижче: 1) надання порад до судового розгляду справи з метою розв'язання спору на попередньому етапі; 2) надання консультаційних чи представницьких послуг адвоката на безоплатній основі або малим коштом; 3) часткове чи повне звільнення одержувача від сплати інших коштів; 4) надання безпосередньої грошової допомоги для покриття витрат, пов'язаних із судовим провадженням [4].

Основні положення про ролі адвокатів, прийняті VIII Конгресом ООН із попередження злочинів у 1990 р. На практиці найбільше поширення одержали такі моделі: 1) модель «Офіс публічного захисника» (США, Ізраїль) – адвокати працюють повний робочий день винятково у справах, оплачуваних державою, і одержують зарплату щомісяця; 2) контрактна модель (Великобританія, Нідерланди) – спеціальний орган підписує із юридичною фірмою або адвокатом контракт на надання допомоги у певній кількості справ; 3) модель *Ex officio* (призначення адвокатів державою) – модель, за якої відповідний суспільний інститут (міністерство юстиції, прокуратура або суд) наймає й оплачує адвоката нужденній стороні (надання юридичної допомоги за призначенням держави і є його обов'язком) [4]. Роджер Сміт зазначає, що майже усі системи успадкували модель системи «*ex officio*». При цьому існує відмінність моделей, які діють у змагальній і в слідчій системах країн Європи [2, с. 417].

Відповідно до вищезазначеного можна підсумувати, що Закон України «Про безоплатну правову допомогу» відповідає низці міжнародних угод, учасницею яких є наша держав, зокрема Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та Міжнародному пакту про громадські та політичні права 1966 р. Однак безоплатна правова допомога в Україні потребує подальшого вдосконалення та запозичення зарубіжного досвіду.

Список використаних джерел

1. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 року // Відомості Верховної Ради України. – № 3460-VI. – 2016. – 32 ст.
2. Вільчик Т. Б. Системи безоплатної правової допомоги у країнах Європейського Союзу / Т. Б. Вільчик // Порівняльно-аналітичне право. – № 4, 2015. – С. 416–419.
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 254к/96-ВР, 2016. – 161 ст.
4. Безоплатна правова допомога у країнах світу [Електронний ресурс]: «Правовий тиждень» – щотижнева інформаційно-правова газета. – Режим доступу: <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=122-702>. – Назва з екрана.

Черчатий Олександр Іванович,
Регіональний центр надання безоплатної вторинної
правової допомоги у Полтавській області, директор,
кандидат наук з державного управління

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІНТЕГРОВАНОЇ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ: ДОСВІД ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Закон України «Про безоплатну правову допомогу» [1] дає визначення безоплатної правової допомоги як правової допомоги, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел.

Конституцією України передбачено право на безоплатну правову допомогу, як гарантовану можливість громадянина України, іноземця, особи без громадянства, у тому числі біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, отримати в повному обсязі безоплатну первинну правову допомогу, а також передбачену спеціальним Законом можливість певної категорії осіб отримати безоплатну вторинну правову допомогу.

Становлення системи надання безоплатної вторинної правової допомоги (далі – БВПД) розпочалося у 2011–2012 роках. З 1 січня 2013 року на рівні областей розпочато роботу з надання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процесі. У наступні роки відбувався процес розвитку системи у напрямках забезпечення якості надання БВПД у кримінальних впровадженнях (2014 р.), забезпечення доступу до БВПД у цивільних та адміністративних справах (2015 р.), забезпечення якості надання такої допомоги та інтеграції безоплатної первинної та вторинної правової допомоги (2016 р.). Відтак – стоїть завдання поступового переходу від моделі чистої правової допомоги – до моделі посилення правової спроможності територіальних громад. Саме у цьому, полягає місія новостворюваних бюро правової допомоги (2016 р.).

У Полтавській області діє Регіональний центр з надання БВПД, чотири місцевих центри (два у Полтаві та по одному у

Кременчуці і Лубнах) і 23 бюро правової допомоги, які є відокремленими структурними підрозділами місцевих центрів і розміщені у всіх районах області, окрім тих районів, де діють місцеві центри. Сьогодні важливим є сприяння органів влади та громадськості у становленні цих структур та максимальному використанні їх потенційних можливостей для захисту прав громадян. Бюро правової допомоги створюють додаткові можливості для інтегрування правової допомоги шляхом проведення консультпунктів, виїзних прийомів громадян, вуличного інформування тощо.

Регіональний центр з надання БВПД у Полтавській області у своїй роботі прагне враховувати алгоритм розвитку системи правової допомоги в Україні, орієнтуючись не лише на наявні нормативно-правові акти, виступи очільників держави та керівництва Міністерства юстиції України і Координаційного центру правової допомоги, а й на аналіз перспектив реформ в Україні, вимог європейської інтеграції та вивчення зарубіжного досвіду безоплатної правової допомоги.

Важливим, на наш погляд, є встановлення постійних робочих відносин з органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та громадськими інституціями. Таким чином, на наш погляд, враховується перспектива розвитку громадянського суспільства в Україні, проведення реформ з метою європеїзації держави, формування сучасної системи публічного управління тощо. Регіональним центром у вересні 2015 року було підписано Меморандум про співробітництво з Полтавською обласною державною адміністрацією та Полтавською обласною радою.

У рамках Меморандуму Регіональним центром було внесено пропозиції до обласної Програми правової освіти населення, яка була прийнята обласною радою у квітні 2016 року. В межах програми з метою підвищення рівня правової освіти мешканців області передбачено кошти для проведення семінарів, круглих столів, наукової конференції, друкування методичних та інформаційних матеріалів тощо.

Аналогічна робота з підписання угод та підготовки програм проведена в містах обласного значення та районах області.

Формування об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ) на Полтавщині відбувається досить інтенсивно. Станом на 1 листопада 2016 року створено 14 ОТГ, до яких увійшли близько 190 з 503 міських, селищних та сільських рад [2]. Саме це змусило Регіональний центр виділити окремо роботу з об'єднаними територіальними громадами, продовжуючи, водночас, активну роботу з існуючими органами місцевого самоврядування.

У рамках програми Регіональний центр ініціював проведення спільно з партнерами кущових семінарів на тему «Актуальні питання посилення правової спроможності територіальних громад» та круглих столів в рамках ОТГ.

Учасниками кущових семінарів є селищні, сільські голови, секретарі сільських і селищних рад, державні службовці, посадові особи ОМС, голови та члени громадських рад при райдержадміністраціях.

Програма кущових семінарів передбачає висвітлення правових та соціальних питань, які є найбільш актуальними на даний час. Проведене співробітниками РЦ анкетування учасників семінарів засвідчує необхідність їх проведення із залученням представників правоохоронних органів, представників уповноваженого з прав людини, керівників структурних підрозділів ОДА та територіальних підрозділів центральних органів влади.

У доповідях директора Регіонального центру та місцевих центрів з надання БВПД розкрито, завдання правового, організаційного та методичного забезпечення надання безоплатної правової допомоги та напрями та форми реалізації Закону України «Про безоплатну правову допомогу» на регіональному рівні. У інших доповідях показано актуальні питання розвитку місцевого самоврядування на Полтавщині, особливості протидії корупційним проявам в сучасних умовах, вузлові напрями соціального захисту населення, питання реформування пенсійного законодавства тощо.

Метою проведення круглих столів є обговорення проблемних питань щодо становлення й розвитку системи надання правової допомоги. Реалізуються завдання презентувати підходи до інтеграції первинної та вторинної безоплатної правової допомоги;

показати новий етап у забезпеченні безоплатної правової допомоги для населення, пов'язаний із розширенням представництва їхніх інтересів; закликати до подальшої співпраці суб'єктів надання правових послуг з метою захисту індивідуальних прав представників громади (зокрема, правозахисні громадські організації, представництва міжнародних фондів, органи місцевого самоврядування тощо).

Необхідною є й робота з громадськими інституціями, яка організовується через підписання відповідних угод та планів їх реалізації. Наприклад, РЦ підписано угоди з обласними організаціями учасників АТО, переселенців, інвалідів тощо. Співпраця дозволяє обом сторонам краще вивчати проблеми, потреби та напрями роботи партнерів та об'єднувати ресурси для вирішення існуючих проблем. Так, в рамках угоди з ГО «Світло надії» узгоджено надання правової допомоги переселенцям, спільні поїздки по області, надання консультацій та публікація і поширення інформаційних матеріалів.

Робота з партнерами (громадськими інституціями, органами місцевого самоврядування, органами державної виконавчої влади, науковими та навчальними закладами) розглядається Регіональним та місцевими центрами з надання БВПД у Полтавській області як неодмінна складова і додатковий ресурс для досягнення поставлених завдань.

Список використаних джерел

1. Про безоплатну правову допомогу [Електронний ресурс] : Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>. – Назва з екрана.
2. Органи місцевого самоврядування в Україні [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://static.rada.gov.ua/zakon/new/ADM/zmistpo.html>. – Назва з екрана.

УЧАСНИКИ ТА ОРГАНІЗАТОРИ КОНФЕРЕНЦІЇ:

**Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого**

**Регіональний центр з надання безоплатної вторинної
правової допомоги у Полтавській області**

**Дніпропетровський регіональний інститут
державного управління Національної академії
державного управління при Президентіві України**

Українська асоціація європейських студій

**Полтавський обласний центр перепідготовки та
підвищення кваліфікації працівників органів державної
влади, органів місцевого самоврядування, державних
підприємств, установ і організацій**

Наукове видання

АДАПТАЦІЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції

(м. Полтава, 8 грудня 2016 року)

Частина 1

Головний редактор *М. П. Гречук*
Комп'ютерне верстання *Г. А. Бжікян*

*Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 17,0.
Тираж 300 пр. Зам. № 906.*

Видавець і виготовлювач
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»,
к. 115, вул. Ковалю, 3, м. Полтава, 36014; ☎ (0532) 50-24-81

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3827 від 08.07.2010 р.*